

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İLKÖĞRETİM DİN KÜLTÜRÜ VE AHLÂK BİLGİSİ ÖĞRETMENLİĞİ
ANA BİLİM DALI

**İLKÖĞRETİM 6., 7., VE 8. SINIF
DİN KÜLTÜRÜ VE AHLÂK BİLGİSİ
PROGRAMINDAKİ AHLÂK ÜNİTELERİNE
YAPILANDIRMACI EĞİTİM AÇISINDAN BİR YAKLAŞIM**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN

Doç. Dr. Hayri ERTEN

HAZIRLAYAN

İsmail TENGİRŞEN

064247001009

KONYA – 2009

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

BİLİMSEL ETİK SAYFASI

Öğrencinin

Adı Soyadı İSMAİL TENGİRÇEN

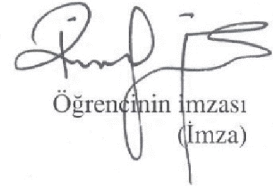
Numarası 064247001009

Ana Bilim / Bilim Dalı İLKÖĞRETİM DİN KÜLTÜRÜ VE AHLAK BİLGİSİ ÖĞRETMENLİĞİ

Programı Tezli Yüksek Lisans Doktora

Tezin Adı İLKÖĞRETİM 6,7, VE 8.SINIF DİN KÜLTÜRÜ VE AHLAK BİLGİSİ
PROGRAMINDAKİ AHLAK ÜNİTELERİNE YAPILANDIRMACI
EĞİTİM AÇISINDAN BİR YAKLAŞIM

Bu tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadarki bütün süreçlerde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Öğrencinin imzası
(İmza)

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

YÜKSEK LİSANS TEZİ KABUL FORMU

Öğrencinin	Adı Soyadı	İSMAIL TENGİRŞEN	
	Numarası	064247001009	
	Ana Bilim / Bilim Dalı	İLKÖĞRETİM DİN KÜLTÜRÜ VE AHLAK BİLGİSİ ÖĞRETMENLİĞİ	
	Programı	Tezli Yüksek Lisans ☒	Doktora ☐
	Tez Danışmanı	Doç. Dr. HAYRİ ERTEN	
Tezin Adı	İLKÖĞRETİM 6, 7, VE 8. SINIF DİN KÜLTÜRÜ VE AHLAK BİLGİSİ PROGRAMINDAKİ AHLAK ÜNİTELERİNE YAPILANDIRMACI EĞİTİM AÇISINDAN BİR YAKLAŞIM		

Yukarıda adı geçen öğrenci tarafından hazırlanan başlıklı bu çalışma ..10../12../2009 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği/oyçokluğu ile başarılı bulunarak, jürimiz tarafından yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Ünvanı, Adı Soyadı	Danışman ve Üyeler	İmza
Doç. Dr. Hayri ERTEN (Danışman)		
Prof. Dr. Mustafa TAVUKÇUOĞLU		
Doç. Dr. Muhittin OKUMUŞLAR		

ÖNSÖZ

Milli Eğitim Bakanlığı, ilköğretimdeki öğretim programlarını yenileyerek 2005-2006 yılından itibaren yeni bir uygulamaya geçmiştir. Yenilenen bu program “yapılandırmacı eğitim yaklaşımı” ile yeniden düzenlenirken, ilköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi de yeniden yapılandırılmıştır.

Yeni uygulamaya geçilen bu yaklaşım hakkında her geçen gün yeni araştırmalar yapılarak sürekli geliştirilmeye çalışılmaktadır. Bu yaklaşım çerçevesinde 6.,7., ve 8. sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersinde yer alan konuların işlenişi de sürekli yenilenerek, yapılandırmacı eğitime uygun olarak dersler işlenilmeye çalışılmaktadır.

Çalışmamızın birinci bölümünde yapılandırmacı eğitim anlayışının ne olduğunu açıklayarak tezimize başlayacağız. Devamında yapılandırmacılık kuramının kurucuları sayılan ilim adamları ve bu eğitim anlayışına getirdikleri yenilikler hakkında bilgiler verilmektedir. Çalışmamız yapılandırmacı eğitim açısından konuların işleniş ve etkinlik çalışmaları olduğu için bu kuramın temel ilkeleri hakkında bilgiler verilmektedir.

İkinci bölümde ise Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersinin işleyiş amaçları ile yapılandırmacı din eğitiminde kullanılan stratejiler, yöntemler ve teknikler anlatılarak konunun bilinmesi gereken bilimsel alt yapısının oluşturulması sağlanmıştır.

Son bölümde ilköğretim 6., 7, 8. sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersinin Ahlak üniteleri yapılandırmacı eğitim açısından incelenerek ünitelerle ilgili etkinlik örnekleri gösterilmektedir.

Çalışmamız Türk Milli Eğitim ve öğretiminin bir parçası olan Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi derslerinin, uygulanan bu yeni programla daha etkin ve verimli işlenilmesine katkı sağlamayı amaç edinmiştir.

Son olarak çalışmamız esnasında görüş ve yardımlarını benden esirgemeyen değerli hocalarım; Sayın **Prof. Dr. Mustafa TAVUKÇUOĞLU** ve danışmanım sayın **Doç. Dr. Hayri ERTEN**'e ayrıca Yapılandırmacı Yaklaşım ve Din Eğitimi isimli çalışmasıyla bana yardımcı olan sayın **Doç. Dr. Muhiddin OKUMUŞLAR**'a da teşekkürlerimi bir borç bilirim.

İsmail TENGİRŞEN
KONYA-2009

ÖZET
İLKÖĞRETİM 6., 7., VE 8. SINIF
DİN KÜLTÜRÜ VE AHLÂK BİLGİSİ
PROGRAMINDAKİ AHLÂK ÜNİTELERİNE
YAPILANDIRMACI EĞİTİM AÇISINDAN BİR YAKLAŞIM

Geleneksel öğretim uygulamalarının doğurduğu sorunların başında öğretilen bilgilerin kalıcı olmaması, sınavlar için ezberlenip daha sonra hızla unutulması, bilgilerin çoğunun öğrencilerde eksik ya da yanlış anlaşılmasına, öğrencilerin öğrendikleri bilgileri ve becerileri gelecek yaşantılarında etkin biçimde kullanamıyor olmaları gelmektedir. Geleneksel eğitim anlayışından kaynaklanan pek çok sorun eğitimcileri daha etkili, verimli ve çekici öğretim uygulamalarını geliştirmek üzere çalışmaya yönlendirmektedir.

Eğitimciler öğrenme kuramlarını geliştirmek ve halen uygulanmakta olan kuramların geliştirilmesi üzerine çalışmalar yapmaktadırlar. Bu kuramlardan biri de insanın bilgiyi nasıl öğrendiğini, nasıl anlamlandırıldığını ve yapılandırdığını açıklamak üzere geliştirilen yapılandırmacı eğitim üzerine yapılan çalışmalardır.

Yapılandırmacı öğrenme bilginin ne olduğu, bir şeyin nasıl bilineceğini, bilginin ne anlama geldiği gibi görüşlerden de yola çıkarak geleneksel eğitim anlayışından farklılıklar göstermektedir.

Bu kuram geleneksel eğitimde olduğu gibi öğrencilere önceden belirlenmiş basmakalıp bilgilerin aktarılmasıyla beraber öğrenciyi pasif hale getiren yöntemlerin aksine öğrenmenin kolaylaştırılması, öğrenciyi aktif hale getirerek onun bilgileri anlama, kavrama, yorumlama ya da yapılandırması için yardımcı olmaktadır. Çünkü yapılandırmacı eğitim bilgilerin sürekli geliştiği, öğrencilerin bilgileri nasıl daha iyi öğrenebileceklerini amaçlayan bir eğitim sistemidir.

Bu çalışmanın amacı ilköğretim okullarında görev yapan öğretmenlerin ve yöneticilerin yeni uygulamaya geçilen yapılandırmacı eğitim yaklaşımını tanımalarına yardımcı olmaktadır. Böylece eğitim anlayışı ve buna bağlı olarak hazırlanan öğretim programı hakkında bilgi sahibi olmalarını amaçlanmaktadır.

Yapılandırmacı eğitimi anlatmaya çalıştığımız bu tez çalışmasında öncelikle yapılandırmacılığın ne olduğu ve hangi ilim adamları tarafından geliştirildiği konuları anlatılarak konuya giriş yapılmıştır. Buradan hareketle elbette yıllarca uygulanan sistemin değişmesi için bunu uygulayan ve uygulamadan etkilenecek olan konular ve özellikleri anlatılmıştır. Konu öğretmen, öğrenci, veli ve sınıfın özellikleriyle, rolleri anlatılmak suretiyle sınırlandırılmıştır.

Ülkemizde uzun yıllardır okullarımızda uygulanan geleneksel eğitim anlayışının değiştirilerek, yeni bir öğretim modeline geçilmesinden dolayı bu yeni yaklaşımın tanıtılmasına hem de uygulamaların bir örneği gösterilerek konu anlatılmaya çalışılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Yapılandırmacılık, Etkinlik

ABSTRACT

A CONSTRUCTIVIST APPROACH TO THE MORAL UNITS IN THEOLOGY CURRICULUM OF 6TH, 7TH AND 8TH CLASSES AT PRIMARY SCHOOLS

Among the traditional teaching problems, the knowledge taught is not permanent, learning just to pass exams and forget it later quickly, the knowledge learnt is misunderstood or inadequate and students can not use their knowledge and skills efficiently in their lives take the first place. Many problems caused by traditional teaching push pedagogues to develop more effective, efficient and attractive teaching methods.

Pedagogues have been working on developing new theories and those of being used today. One of them is studies made on constructivism education developed to explain how human being learns, gives meaning and constructs knowledge.

Constructivism education differs from traditional one in that it is based on what knowledge is and what it means.

Unlike traditional methods which makes students inactive during learning process with the transformation of conventional knowledge determined before, this theory helps students learn easier, understand, concept and interpret better. Because constructivist education is a system aiming at how students learn better in terms of changing knowledge.

The purpose of this study is to help teachers and directors working at primary schools know the new approach called constructivist education applied in schools very recently. Thus, it is aimed at having knowledge on that new method and conception of education.

We have first introduced to the subjects by explaining issues on what constructivism is and who has developed it. From that point, issues and their characteristics be affected by new theory have been explained. The subject has been limited to the explanation of characteristics and roles of teacher, student, parent and classroom.

Because traditional approach used for many years in our country has replaced the new one, We tried to explain and introduce this new approach by giving a sample of the application.

The Key Words: Constructivist, approach

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	iii
İÇİNDEKİLER.....	vi
KISALTMALAR.....	ix
GİRİŞ	1
1. Konu ve Önemi	1
2. Çalışmanın Amacı	2
3. Konunun Sınırları	2

BİRİNCİ BÖLÜM

YAPILANDIRMACI ÖĞRENİM (CONSTRUCTİVİSM)

1.1. YAPILANDIRMACILIK KURAMINI GELİŞTİREN İLİM ADAMLARI	5
1.1.1. Jean Piaget	5
1.1.2. John Dewey	7
1.1.3. Lev Vygotsky.....	8
1.1.4. Jenome Bruner	10
1.2. YAPILANDIRMACI YAKLAŞIM GÜNÜMÜZDE NİÇİN İLGİ GÖRMEKTEDİR?	11
1.3. GELENEKSEL EĞİTİM ANLAYIŞI İLE YAPILANDIRMACI YAKLAŞIMIN KARŞILAŞTIRILMASI.....	12
1.4. YAPILANDIRMACI ÖĞRENMENİN TEMEL İLKELERİ.....	15
1.5. YAPILANDIRMACI ÖĞRENMEDE ÖĞRETMENİN, VELİNİN, ÖĞRENCİNİN VE SINIFIN ROLÜ.....	18
1.5.1. Öğretmenin Rolü.....	18
1.5.2. Velinin Rolü.....	21
1.5.3. Öğrencinin Rolü.....	21
1.5.4. Sınıfın Rolü.....	22
1.6. YAPILANDIRMACI YAKLAŞIMDA ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME	24
1.7. YAPILANDIRMACI YAKLAŞIMDA ETKİLİ BİR ÖĞRENME GERÇEKLEŞMESİ İÇİN ÖĞRENME SÜRECİNİN GEÇİRDİĞİ AŞAMALAR.....	26

İKİNCİ BÖLÜM

DİN KÜLTÜRÜ VE AHLAK BİLGİSİ DERSİNİN İŞLENİŞ SÜRECİ

2.1. DERSİN İŞLENİŞ SÜREÇLERİ.....	27
2.1.1. Giriş Aşaması.....	27
2.1.2. Gelişme Aşaması.....	28
2.1.3. Sonuç ve Değerlendirme Aşaması	29
2.2. DERSİN İŞLENİŞ MODELLERİ.....	29

2.2.1. 5E Öğretim Modeli	29
2.2.2. 7E Öğretim Modeli	30
2.3. YAPILANDIRMACI EĞİTİMİN KURAMINA GÖRE DİN ÖĞRETİMİNDE KULLANILAN YÖNTEM VE TEKNİKLER.....	32
2.3.1. İşbirliğine Dayalı Öğrenme	33
2.3.2. Proje Tabanlı Öğrenme.....	34
2.3.3. Probleme Dayalı Öğrenme	35
2.3.4. Takrir (Anlatma) Yöntemi.....	36
2.3.5. Tartışma Yöntemi.....	37
2.3.6. Küme Çalışması Yöntemi.....	42
2.3.7. Dramatizasyon (Rol Oynama) Yöntemi	43
2.3.8. Gösteri (Demonstrasyon) Yöntemi	45
2.3.9. Örnek Olay İncelemesi Yöntemi.....	46
2.3.10. Gösterip Yaptırma Yöntemi.....	46
2.3.11. Problem Çözme Yöntemi	47
2.3.12. Gezi Gözlem Yöntemi	48
2.3.13. Bireysel Çalışma Yöntemi	49
2.3.14. Buldurma (Sokrates) Yöntemi	49
2.3.15. Eğitsel Oyunlar Yöntemi	50
2.3.16. Balık Kılıcı Yöntemi	51
2.3.17. Zihin Haritası Yöntemi.....	51
2.3.18. 6 Şapka ile Düşünelim Yöntemi	51
2.3.19. Sorgulama Yöntemi.....	53
2.3.20. Kavram Haritası Yöntemi.....	53

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

6.-7.VE 8. SINIF DİN KÜLTÜRÜ VE AHLAK BİLGİSİ PROGRAMINDAKİ AHLAK KONULARI VE ETKİNLİK ÇALIŞMALARI

3.1. 6. SINIF AHLAK ÜNİTESİ KONUSU VE ETKİNLİK ÇALIŞMALARI.....	55
3.1.1. Yalan Söylemek ve Hile Yapmak	55
3.1.2. Gıybet ve İftira	60
3.1.3. Hırsızlık	63
3.1.4. Kıskançlık (Haset).....	65
3.1.5. Alay Etmek	69
3.1.6. Büyüklenmek (Kibir)	72
3.1.7. Kötü Zanda Bulunmak	76
3.1.8. Başkalarının Kusurlarını Araştırmak	78
3.1.9. Anne, Baba ve Büyüklere Saygısızlık.....	82
3.1.10. Kötü Davranışlar Karşısında Duyarsız Kalmayalım	85
3.2. 7. SINIF AHLAK ÜNİTESİ KONUSU VE ETKİNLİK ÇALIŞMALARI.....	86
3.2.1. Alkollü İçki İçmek	86
3.2.2. Uyuşturucu Kullanmak.....	91

3.2.3. Kumar Oynamak	95
3.2.4. Kötü Alışkanlıklar Nasıl Başlıyor?	98
3.2.5. Kötü Alışkanlık ve Davranışlardan Nasıl Korunalım?	102
3.2.6. Başkalarına zarar vermek: Kul Hakkı	104
3.3. 8. SINIF AHLAK ÜNİTESİ KONUSU VE ETKİNLİK ÇALIŞMALARI	107
3.3.1. Doğruluk	107
3.3.2. Başkalarına Maddi Yardımda Bulunmak (İnfak).....	111
3.3.3. Emaneti Korumak	114
3.3.4. Adaletli Olmak	118
3.3.5. Kardeşlik	122
3.3.6. Hoşgörü ve Bağışlama.....	125
3.3.7. Alçak gönüllülük (Tevazu).....	128
3.3.8. Sözünde Durmak	132
3.3.9. Görgülü Olmak	135
3.3.10. İnsanlara İyi Davranmak ve Güzel Söz Söylemek.....	138
3.3.11. Savurganlıktan Kaçınmak.....	140
SONUÇ	143
BİBLİYOGRAFYA	147

KISALTMALAR

a.g.e	: Adı geçen eser
a.g.m.	: Adı geçen makale
Ans.	: Ansiklopedi
(a.s.)	: Aleyhisselam
AÜİF	: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
AÜEBF	: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi
a.y.	: Aynı yer
bs.	: Baskı
C.	: Cilt
Çev.	: Çeviren
Ed.	: Editör
H.z.	: Hazreti
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
MÜİFV	: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı
s.	: Sayfa
Nşr.	: Neşriyat
(r.a.)	: Radıyallahu anhu
(s.a.v.)	: Sallallahu aleyhi vesellem
ts.	: Tarihsiz
vb.	: Ve benzerleri
vd.	: Ve diğeri
Yay.	: Yayın evi

GİRİŞ

1. Konu ve Önemi

Geleneksel öğretim uygulamalarının doğurduğu sorunların başında öğretilen bilgilerin kalıcı olmaması, sınavlar için ezberlenip daha sonra hızla unutulması, bilgilerin çoğunun öğrencilerde eksik ya da yanlış anlaşılmasına, öğrencilerin öğrendikleri bilgileri ve becerileri gelecek yaşantılarında etkin biçimde kullanamıyor olmaları gelmektedir. Geleneksel eğitim anlayışından kaynaklanan pek çok sorun eğitimcileri daha etkili, verimli ve çekici öğretim uygulamalarını geliştirmek üzere çalışmaya yönlendirmektedir.

Eğitimciler öğrenme kuramlarını geliştirmek ve halen uygulanmakta olan kuramların geliştirilmesi üzerine çalışmalar yapmaktadırlar. Bu kuramlardan biri de insanın bilgiyi nasıl öğrendiğini, nasıl anlamlandırıldığını ve yapılandırdığını açıklamak üzere geliştirilen yapılandırmacı eğitim üzerine yapılan çalışmalardır.

Yapılandırmacı öğrenme bilginin ne olduğu, bir şeyin nasıl bilineceğini, bilginin ne anlama geldiği gibi görüşlerden de yola çıkarak geleneksel eğitim anlayışından farklılıklar göstermektedir.

Bu kuram geleneksel eğitimde olduğu gibi öğrencilere ,önceden belirlenmiş basmakalıp bilgilerin aktarılmasıyla beraber öğrenciyi pasif hale getiren yöntemlerin aksine öğrenmenin kolaylaştırılması, öğrenciyi aktif hale getirerek onun bilgileri anlama, kavrama, yorumlama ya da yapılandırması için yardımcı olmaktır. Çünkü yapılandırmacı eğitim bilgilerin sürekli geliştiği, öğrencilerin bilgileri nasıl daha iyi öğrenebileceklerini amaçlayan bir eğitim sistemidir.

20. yy'da yaşayan bireylerden bilgiyi tüketmeden daha çok yeni bilgi üretmeleri istenmektedir. Artık bireyler kendisine aktarılanın dışına çıkamayan, kendisine sunulan bilgileri aynen kabul edip yönlendirilen kişiler değil; bilgiyi keşfeden, yorumlayan, sosyal hayatta uygulayan bireyler olmaları istenmektedir.

Yapılandırmacı öğretimle beraber ilköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersinde Ahlak öğrenme alanı da önemini artırmıştır. Ahlak öğrenme alanları: Sevgi, Dostluk ve Kardeşlik ,Sevinç ve Üzüntülerimizi Paylaşalım, İslam'ın Sakınılmasını İsteddiği Davranışlar, İslam Dinine göre Kötü Alışkanlıklar ile Din ve Güzel Ahlak ünitelerini kapsamaktadır.

Öğrenciler bu ünitelerdeki öğrendikleri bilgiler sayesinde toplumda yaşarken dikkat edilecek pek çok konuyu öğrenmiş olurlar. Böylece sosyal hayatlarında uyumlu, ahlaklı, sevilen bireyler olarak öğrendiklerini hayatlarına uygulayabilmektedirler.

2. Çalışmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı ilköğretim okullarında görev yapan öğretmenlerin ve yöneticilerin yeni uygulamaya geçilen yapılandırmacı eğitim yaklaşımını tanımalarına yardımcı olmaktır. Böylece eğitim anlayışı ve buna bağlı olarak hazırlanan öğretim programı hakkında bilgi sahibi olmalarını amaçlanmaktadır.

Ülkemizde uzun yıllardır okullarımızda uygulanan geleneksel eğitim anlayışının değiştirilerek, yeni bir öğretim modeline geçilmesinden dolayı bu yeni yaklaşımın tanıtılmasına hem de uygulamaların bir örneği gösterilerek konu anlatılmaya çalışılmaktadır.

Hazırlanan bu mütevazı çalışmayla birlikte Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersleri de hedeflenen özelliklerde işlenerek daha zevkli hale getirilerek, program da etkinliklerle çeşitlendirilecektir. Bu çalışmayla birlikte bilgilere ulaşmada bir bakış açısı oluşmasına katkı sağlamaya çalışılmıştır.

3. Konunun Sınırları

Yapılandırmacı eğitim anlayışının ülkemizde uygulanmasıyla birlikte üzerinde yapılan çalışmalarda her geçen gün artmaktadır.

Yapılandırmacı eğitimi anlatmaya çalıştığımız bu tez çalışmasında öncelikle yapılandırmacılığın ne olduğu ve hangi ilim adamları tarafından geliştirildiği konuları anlatılarak konuya giriş yapılmıştır. Buradan hareketle elbette yıllarca uygulanan sistemin değişmesi için bunu uygulayan ve uygulamadan etkilenecek olan konular ve özellikleri anlatılmıştır. Konu öğretmen, öğrenci, veli ve sınıfın özellikleriyle, rolleri anlatılmak suretiyle sınırlandırılmıştır.

İkinci aşamada bu yeni yaklaşımın derslerde uygulanması için geliştirilen stratejiler, yöntem, teknik ve modeller hakkında bilgiler verilerek uygulamaya yardımcı olunmaya çalışılmıştır.

Böylece yapılandırmacı eğitim bilimsel olarak anlatılıp, nasıl uygulanacağı hakkında bilgilerden sonra ilköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersinin 6., 7., 8. sınıf Ahlak ünitelerinde geçen öğrenme alanları anlatılmakta ve etkinlik çalışmalarına örnekler verilerek konu sınırlandırılmış olmaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

YAPILANDIRMACI ÖĞRENİM (CONSTRUCTİVİSM)

Yapılandırıcılık, öğrenme ve eğitim bağlamında bir terim olarak, bilginin yapılandırılmasını temsil eder. Yapılandırıcı yaklaşıma göre bilgi, bilenden bağımsız bir şekilde doğada var değildir. Bilgi, kişiden bağımsız değildir. Kişi, bilgiyi diğer kişilerle etkileşerek yapılandırır, bilgiden kendi de çevresi de etkilenir.

20. yüzyılda Piaget ve Bruner'in çalışmalarıyla bugünkü şeklinin büyük bir kısmını oluşturan Yapılandırıcılık, insanın nasıl öğrendiği üzerine geliştirilmiş bir yaklaşımdır.¹ Başlangıçta öğrenenlerin bilgiyi nasıl öğreneceğine ilişkin bir kuram olarak gelişmiş ve zaman içinde öğrenenlerin bilgiyi nasıl yapılandıklarıyla ilişkin bir yaklaşım biçimine dönüşmüştür.²

Yapılandırıcılık kuramı ile ilgili tanım ve bilgilere geçmeden önce kuramın Türkçede kullanılan sözcükleri üzerinde durmak yerinde olacaktır.

Türkçe literatürde, İngilizce "Constructivism" yerine kullanılan çok sayıda sözcük bulunmaktadır. Yapıcılık, yapılandırıcılık, oluşturmacılık, yapısalcılık, bütünleştiricilik... gibi. Bu sözcüklerin bir kısmı bilinçlice seçilmiş izlenimi veren, görece terimleşmiş sözcüklerken bir kısmının terminolojik duyarlılığı göreceli olarak daha azdır.³

Türkçe kaynaklara bakıldığında "Constructivism" kavramıyla ilgili bir uzlaşmanın da henüz sağlanamamış olduğu görülmektedir. Kimi araştırmacılar "Constructivism" kavramına karşılık oluşturmacılık, kimileri yapılandırıcılık, kimileri inşacılık veya kurgulamacılık hatta birden fazla terimi bir arada barındıran yapısalcılık kelimesini önermektedirler. Buradan çıkışla "Constructivism" kavramı üzerinde anlayış birliğine varmak için tek bir Türkçe karşılık kullanmak gereği ortaya çıkmıştır.⁴

¹ Durmuş, S., *Matematik Eğitiminde Oluşturmacı Yaklaşımlar Kuran ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*. Ankara, 2001, s. 94.

² Demirel, Özcan, *Eğitimde Program Geliştirme*, Pegem A Yay. Ankara, 2001, s. 132.

³ Okumuşlar, Muhiddin, *Yapılandırıcı Yaklaşım ve Din Eğitimi*, Yediveren Yay. Konya, 2008, s. 19.

⁴ Can, Tuncer, *Eğitimde Çağdaş Yönelimler - 3. Yapılandırıcılık ve Eğitim Yansımaları Sempozyumu Bildirileri Kitabı*, İzmir, 2006 s. 286.

İngilizce Constructivism olarak adlandırılan yaklaşımda vurgulanan temel kavram bilgi ve anlamın bireysel olarak yapılandırılması sürecidir. Böyle bakıldığında Constructivismın karşılığı olarak yapılandırmacılık teriminin kullanılması daha uygun görülmektedir.⁵

Bizde bu değerlendirmeler ışığında yapmış olduğumuz çalışmamızda yapılandırmacılık terimini kullanmayı tercih ettik.

Yapılandırmacılık öğretimle ilgili bir kuram değil, bilgi ve öğrenmeyle ilgili bir kuramdır. Yapılandırmacılık bilgiyi temelden kurmaya dayanır. Başlangıçta öğrenenlerin bilgiyi nasıl öğrendiklerine ilişkin bir kuram olarak gelişmiş zamanla öğrenenlerin bilgiyi nasıl yapılandırdıklarına ilişkin bir kuram haline dönüşmüştür.⁶

Yapılandırmacı anlayışta öğrenci dış uyarıcıların edilgen bir alıcısı olmayıp, onların özümleyicisi ve davranışların etkin oluşturucusudur. Öğrenci kendi öğrenmesinden sorumludur ve kendisine sunulan bilgiler arasından uygun olanları seçen ve işleyen kişi olarak öğrenmede etkin olan kişidir.⁷

Yapılandırmacı kuramın öngördüğü eğitim ortamlarında bireylerin öğrenmede daha fazla sorumluluk almaları ve etkin olmaları gerekmektedir. Öğrencilerin zengin öğrenme yaşantıları geçirmelerine ve çevreyle daha fazla etkileşimde bulunmalarını sağlayacak etkinliklere yer verilmesi önemlidir. Zengin eğitsel yaşantıları içeren ortamlar yoluyla öğrenciler daha önce zihinlerinde yapılandırdıkları bulguların doğruluğunu sınıama, yanlışlarını düzeltme ve belki de önceki bilgilerinde olmayan farklı yeni şemalar oluşturabilirler.⁸

Yapılandırmacı yaklaşımdaki öğrenmede birey, bilgiyi üretmesi için öğrenme süreci içinde aktif olması gerekmektedir. Bir dizi deneyimler ve bir toplam zihinsel faaliyetleri gerçekleştirilmesi ve bilgiyi özümlemesi gerekmektedir. Bu süreç içinde öğretmende bireyi bilgiyi inşa etmesi için gerekli ortamı hazırlamalı, deneme, keşfetme fırsatları vererek yönlendirici bir rol üstlenmelidir.⁹

Yapılandırmacılık kuramına bakıldığında tek doğru cevaplı, tek yönlü ve tek bakış açılı öğrenme kuramları yerine, çok yönlü bakış açısının bir sorunun birden çok cevabı olabileceği düşüncesinin hakim olduğu görülür. Bugünün eğitim anlayışı da bu çerçevede tek kaynaklı değil, çok yönlülüğü sağlamak için çok kaynaklı olarak kabul edilmelidir. Teknolojinin gelişmesini, bilginin daha rahat bir şekilde dolaşması bilgiye kolayca erişile-

⁵ Şimşek, N., *Yapılandırmacı Öğrenme ve Öğretime Eleştirel Bir Yaklaşım Eğitim Bilimleri ve Uygulama*.

⁶ Demirel, Özcan, a.g.e. , s. 133-134.

⁷ Fidan, Nurettin, *Okulda Öğrenme ve Öğretme*, Alkım Yay. Ankara, 1986, s. 65.

⁸ Yaşar, Ş., *Yapısalcı Kuram ve Öğrenme-Öğretme Süreci VII. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi*, Konya Selçuk Üniversitesi, 1. Cilt, 1998, s. 696.

⁹ Akpınar, Y. *Bilgisayar Destekli Öğretim ve Uygulamaları*, Anı Yay. Ankara, 1999 s. 32.

bilmesi, yazılı ve görüntülü medyanın insanların düşüncelerini oluşturup değiştirebilecek denli yayılması, eğitim anlayışının da çok yönlü olmasını gerektirmektedir. Yapılandırmacı kuramda bu bağlamda yönetimlerine önemli katkılarda bulunabilir.¹⁰

Günümüzde bireylerden bilgiyi tüketmekten çok bilgi üretmeleri beklenmektedir. Çağdaş dünyanın kabul ettiği birey, kendisine aktarılan bilgileri aynen kabul eden, yönlendirilmeyi ve biçimlendirmeyi bekleyen değil, bilgiyi yorumlayarak anlamın yaratılması sürecine etkin olarak katılanlardır.¹¹ Bu kuramda öğrenene ne yapacağını önceden söylemek yerine bireylere verilen fırsatlarla ne yapacaklarına ve öğrenmeyi kendi istekleri doğrultusunda kazanmaları için fırsatlar verilmelidir.

1.1. YAPILANDIRMACILIK KURAMINI GELİŞTİREN İLİM ADAMLARI

Yapılandırmacı yaklaşım eğitimi alanında son yıllarda adından sıkça bahsedilse de temelleri aslında yüzyıllar öncesine dayanan bir kavramdır. Bu kavram bundan yaklaşık iki bin yıl önce “Bilgi sadece algıdır.” diyen Sokrates’in ironi ve doğurtma şeklinde iki aşamadan oluşan ve zamanla Sokratik yöntem olarak adlandırılan yaklaşımıyla, Platon’un idealar alemi teorisine kadar dayanmaktadır.¹²

Öğrenme felsefesi olarak yapılandırmacılık ise 18. Yüzyılda yaşayan insanların kendi kendilerine ne yapılandırırlarsa onu anlayabildiklerini söyleyen felsefeci Glombatista Vico’nun onu anlayabildikleri, insanların yalnızca kendi başlarına inşa ettikleri şeyleri açıkça anlayabildikleri görüşü olan; “Birşeyi bilen onu açıklayabilendir.” ifadesiyle modern yapılandırmacılığın temelini oluşturmuştur.¹³

Daha sonra birçok filozof ve eğitim bilimci bu düşünceler üzerinde çalışmalar yaparak yeni fikirler üretmişlerdir. Yapılandırmacılık kuramını eğitim uygulaması olarak ele alan 20. yy. düşünürlerinden olan Jean Piaget, John Dewey, Jerome Bruner, Lev Vygotsky’nin kuramları yapılandırmacı eğitime büyük katkılar sağlamıştır.

Yapılandırmacılık kuramını geliştiren ilim adamları ve kuramları;

1.1.1. Jean Piaget

Jean Piaget, çocukların anlaşılabilirliği hakkında yapılan çalışmalarda en etkili alan bilimcisidir. Her ne kadar kendisini yaşamı boyunca yapılandırıcı olarak tanımlamasa da “çocuklara kendi bilgilerini kendileri yapılandırırlar ve bu bilgi yetişkinlerinkinden farklıdır zaman

¹⁰ Okumuşlar, Muhiddin, a.g.e., s. 21.

¹¹ Yıldırım, A. ve Şimşek, H., *Nitel Araştırma Yöntemleri*, Seçkin Yay. Ankara, 1999 s. 9.

¹² Okumuşlar, Muhiddin, a.g.e., s. 27.

¹³ Özden, Yüksel, *Öğrenme ve Öğretme*, Pegem A Yay., Ankara, 2003, s. 69.

içinde değişir ve gelişir” ifadesini kullanan ilk kişidir. Bu ifadesiyle Piaget bilişsel yapılandırmacılığın temelini atan ve felsefi temellerini oluşturan kişi olarak kabul edilmektedir.¹⁴

Piaget’in yapılandırmacı görüşleri zihinsel gelişim teorisine dayanmaktadır. Piaget’e göre öğrenmenin temeli keşiftir. Anlamak keşfetmektir ya da öğrenme keşfederek yeniden anlamlandırmaktır. Bunun için öğrenciler ilgilerini çeken etkinliklerle yeni bilgileri keşfederek anlamalıdır. Yani öğrencinin aktif katılımıyla bilgileri keşfetmesi, anlamlandırması ve zihinde adım adım yapılandırması sağlanmalıdır.

Piaget, zihinsel gelişim sürecinin merkezine bireyi yerleştirmiş ve onu bu işin baş aktörü yapmıştır. Birey çeşitli kişiler ve araçlarla etkileşerek, yeni bilgileri keşfederek, anlamlandırarak zihinde yapılandırmaktadır.¹⁵

Böylece Piaget, bilginin “gerçekliğin edilgen bir kopyası” olmadığını daha doğrusu bireyin zamanla başardığı etkin bir yapılanma olduğunu kabul etmekte ve şöyle demektedir: “Bir nesneyi bilmek onu kopyalamak değildir. Nesne üzerinde veya onunla yerine getirebilecek dönüşüm sistemlerini kurmaktır. Bilgi bu durumda giderek yeterlik kazanan bir dönüşüm sistemidir.”¹⁶

Piaget’e göre zeka çevreye uyum sağlama gücüdür. Uyum bireyin çevreyle etkileşimi sonucu, çevresindeki değişiklikleri ve yeni bilgileri benimsemesidir. Uyum süresi içinde iki önemli zihinsel işlem yapılmaktadır. Bunlar özümleme ve alışmadır.

Özümleme, yeni bilgileri ve durumları zihinsel yapıya oturtma işlemidir. Alışma ya da uyma ise önceden var olan zihinsel şemaları yapıları değiştirme, yeniden düzenleme ve yeni duruma uygun hale getirmedi. Bu işlemler sonunda birey çevreyle uyum sağlamak ve denge oluşturmaktadır.

Dengeleme önbilgilerle yeni bilgileri bütünleştirmek için yapılan zihinsel etkinlikleri kapsamaktadır. Böylece bireyler özümleme ve alışma yoluyla yeni bilgileri öğrenmekte bütünleştirmektedir. Zihinde yapılandırmakta ve sürekli geliştirmektedir.¹⁷

Piaget’e göre yapılandırmacı kuramın eğitsel çıkarımları ise şöyle sıralanmaktadır¹⁸:

1. Eğitim programlarını düzenlerken her bir gelişim seviyesindeki düşünmenin kendine özgü nitelikleri göz önünde bulundurulmalıdır. Çocukların bilişsel gelişim düzeyi dikkate alınmalı, onların gelişimsel olarak yapamayacağı beklentiler oluşturulmamalıdır.

¹⁴ Okumuşlar, Muhiddin, a.g.e., s. 34.

¹⁵ Güneş, Firdevs, *Yapılandırıcı Yaklaşımla Sınıf Yönetimi*, Nobel Yay. Ankara, 2007, s. 50.

¹⁶ Arslan, M., “*Eğitimde Yapılandırıcı Yaklaşımlar*” Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 40 (1), s. 41-61.

¹⁷ Güneş, Firdevs, a.g.e., s. 50.

¹⁸ Yurdakul, Bünyamin, *Yapılandırıcılık Eğitimde Yeni Yönelimler*, (Ed: Özcan Demirel) Pegem A yay. Ankara, 2005 s. 43-44.

2. Zihinsel yapıların yaratılması için öğrenenlerin öncelikle amaca ulaşmada tekrar yapmaları ve hareket şemalarını içselleştirmeleri gereklidir. Öğrenenlerin hedeflere ulaşmasını sağlayan eylemlerini sürekli uygulamaları için olanaklar yaratılmalıdır.

3. Öğrenenlere; sonraki fikirlerin öncüsü olarak hizmet edebilecek yardımcı ya da rehber fikirler, onların var olan yanlış anlamlarıyla çelişen deneyimler ve kavrayıp uygulayabilecekleri alternatif yaşantılar sunularak düşüncelerinde gelişim sağlanmalıdır.

4. Öğrenenlerin yeni şema geliştirmeleri yanında var olan şemalarını geliştirmeleri için özümleme ve düzenleme arasında denge kurulmalıdır.

5. Çocukların doğuştan getirdiği bilimsel özelliği yansıtmalarına yardımcı olunmalı, bunun için doğal merakın açığa çıkışı teşvik edilmelidir.

6. Yanlışlara ve nedenlere karşı duyarlı olunmalı, yanlış vurgulamak yerine fikrin altında yatan nedenler araştırılmalıdır.

7. Yeni bilişsel yapıların eskilerinin önüne kurulduğu düşünülerek öğrenme süreçlerinde öğrenenlerin önbilgileri dikkate alınmalıdır.

1.1.2. John Dewey

John Dewey'in dikkatli ve gelişmiş bir yapı içerisinde yapılandırmacı öğrenme kuramını ele aldığı kabul edilmektedir. Dewey'e göre eğitim eyleme dayanıyordu. Bilgi ve fikirler, yalnızca öğrenenlere mantıklı ve önemli gelen durumların denenmesiyle ediniliyordu. Öğrenenler sınıf içinde çeşitli öğrenme araçlarıyla yönlendirilip, birlikte gerçek bir toplulukta olduğu gibi bilgilerini oluştururlar. Dahası Dewey'e göre bilgi gerçekliği temsil etmemektedir, üzerinde uzlaşmış, çoğul ve çok yönlüdür. Bilginin gerçeklikle ilişkisi bireysel ve toplumsal eylem ve deneyimlerde bulunma sürecinde oluşturulmaktadır. Bu bağlamda bireyin eylem düzeyinde çevresiyle olan sürekli ve içsel ilişkisi bilginin oluşturulmasını desteklemektedir. Dolayısıyla eylem insan varoluşunun temelinde bulunmaktadır.

Bilmek, gerçekliğin insan tarafından kaydedilmesi değil, insanın gerçekliğe dahil olması sürecidir; bilgi de dışsal, bağımsız ve nesnel bir gerçeklik değil eyleme dahil olan bir süreci ifade eder. Bilmek, daha sonraki deneyimleri kontrol edebilmek için önceki deneyimlerin oluşturulması eylemidir. Önceki deneyimlerden çıkarımda bulunmak dünya ile ilgili doğru ve yanlışları yaratır. Böylece doğruluk, önceki deneyimlerden kaynaklanan, beklenen anlamlar ve gerçekleşen çıkarımlarla gerçekliğin birbiriyle aynı anda uyumlu olması durumudur. Bu anlamda, doğruluğun doğasında geçicilik vardır. Deneyimlerin çoğalması ve zenginleşmesi doğru kavramını da değiştirmektedir.¹⁹

¹⁹ Okumuşlar, Muhiddin, a.g.e., s. 30.

John Dewey'e göre eğitim hayatta kullanılacak şekle uygun düşmek üzere, düşüncenin geliştirilmesi ve yetiştirilmesidir. O, bizi hayat görevini halletmeye, yetişkin kılmaya yardım etmek zorundadır. Dewey'e göre düşünce, faal hayatı beraberinde getiren "yaşantı" dan meydana çıkar. Düşünmek ve bilmek için ihtiyaçlar ve zorunluluklar gibi pratik ilgilere ihtiyaç vardır. Bilgiler soyut anlama yoluyla kavranamaz, tam tersine faal haldeyken öğrenilir. Çünkü faal haldeyken edinilen yaşantılar daha sonraki yaşantılara temel oluşturur. Bu yüzden Dewey "yaparak öğrenme" ilkesini öne sürmüştür.²⁰

John Dewey'e göre aktiflik hayatın ana karakteristiğini teşkil etmektedir. Hayat onun için bir faaliyet alanıdır. Buna rağmen eski okul modelleri öğrenciyi pasif kalmaya mecbur etmiştir. Hatta okulun mobilyası, sırası, konumu bile öğrencinin yalnızca dinlemesine, pasif olarak öğrenmesine göre düzenlenmiştir. Halbuki Dewey yeni okul yani "aktif okul" modelinde her türlü eğitim-öğretim faaliyetinin çocuğun etrafında dönmesi gereken bir güneş gibi olmasını istemektedir. Eski sınıf sistemleri değiştirilerek öğretim alanı laboratuarlara, kütüphanelere, oyun alanlarına, atölyelere ve hatta mutfaklara dönüştürmesi gerektiğini savunur.

John Dewey'e göre öğrenmek ancak "iş" ile yani yaparak mümkündür. Fakat yapılan bu iş çocuğun önceki bilgilerini harekete geçirerek yapılandırmacı yaklaşımla çocuğun canlı bir yaşantı, bilgi haline getirmesine olanak sağlamalıdır.²¹

1.1.3. Lev Vygotsky

Vygotsky öğrenmenin bireyin sosyal çevresinde yaşadığı çeşitli sosyal etkileşimlerle gerçekleştiğini belirtmektedir. Çocuklar gelişim süresinde, kendi deneyimleriyle, aile ve çevresinin yardımıyla çeşitli bilgiler öğrenmektedirler. Bu bilgiler karşılıklı etkileşim ve dil sayesinde çocuğun zihninde yapılandırılmaktadır. Bir başka deyişle çocuğun öğrenmesi, dil ve sosyal etkileşime dayalı olarak gerçekleşmektedir. Vygotsky'e göre dil ve öğrenme ayrılmaz bir şekilde birbirine bağlıdır. Öğrenme dili gerektirmekte dilde öğrenmeyi etkilemektedir. Dil, okul çalışmaları için zorunlu bir araçtır. Dili yeterince olgunlaştırmadan öğrenme mümkün olmamaktadır.²² Ayrıca çocukların dili problem çözme aracı olarak kullanma kapasitesindeki en büyük değişim, onların gelişimleri esnasında daha sonraları sosyal konuşmaların iç dünyaya dönük hale geçimiyle gerçekleşen bir durumdur. Çocuklar nesnelere düşünceler arasında bağ kurmak işini ise diğer çevresindeki insanların dilin sembol ve işaretlerini kullanmaları sayesinde oluşturmaktadırlar.²³

²⁰ Aytaç, Kemal, *Çağdaş Eğitim Akımları (Yabancı Ülkelerde)*, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Basımevi, Ankara, 1981, s. 95.

²¹ Aytaç, Kemal, a.g.e., s. 96.

²² Güneş, Firdevs, a.g.e., s. 51.

²³ Okumuşlar, Muhiddin, a.g.e., s. 40.

Çocuklar öğrenmeyi tek başlarına gerçekleştirememektedirler. Bunun için grup çalışmalarına önem verilmelidir. Örneğin öğrenciden tek başına bir sorunu çözmesini istemek yerine en az iki öğrenciden sorunu ve çözümü birlikte bulmaları istenmektedir. Bu şekilde çocuklar karşılıklı etkileşim yoluyla en uygun çözümü bulabilir ve sorunu çözmeyi öğrenirler.²⁴

Vygotsky'e göre bir bireyin dünyasındaki öğrenme, en iyi başkalarının yardımıyla anlaşılabilir. Birey ve diğerleri arasında devam eden karşılıklı etkileşim, Vygotsky tarafından Yakın Gelişim Alanı (Zone of Proximal Development-ZPD) olarak adlandırılmaktadır. Yakın gelişim alanının da bireyin bilgili bir yetişkin veya daha büyük bir çocuktan yardım aldığı ulaştığı zihinsel potansiyel olarak tanımlanmaktadır. Bu yardım etme süreci devam ederken birey daha yetenekli bir akran veya bir yetişkin tarafından dışarıdan yönlendirilen biri durumundadır. "Dışarıdan Yönlendirme" kavramı daha yetenekli bir akran veya yetişkin tarafından sağlanan ipuçları ve desteği simgelemektedir. Birey bu yardım sayesinde, sonunda kendi kendini yönlendirme yeteneğine ve zihinsel gelişime ulaşacağı bazı aşamaları geçebilmektedir. Vygotsky'e göre yakın gelişim alanını, bireyin o ana kadar kazandığı zihinsel fonksiyonların değil., sahip olduğu zihinsel potansiyelin ölçülmesine imkan sağlamaktadır.

Vygotsky, çocukların bilimsel kavramları, kendi görüşleri ile yetişkin görüşleri arasındaki çatışma sonucu öğrendiklerine inanır. Yetişkin dünyasından kendisine sunulan bir kavramla, çocuk yalnızca yetişkinin ne söylediğini ezberleyecektir. Çocuk kendi ürünü haline getirmek için kavram ve ona sunulan fikirle olan bağlantısını kullanmalıdır. Ama Vygotsky'ye göre olağan görüşler ve bilimsel kavramlar arasındaki ilişki her zaman doğrusal bir gelişim izlemez. Aksine, önceki kavramlar ve öğretilen bilimsel kavramlar iç içe girer ve çocuk daha önceki genellemelerinden edindiği düşünceleri ve kendisine sunulanları kullandıkça bu kavramlar birbirini etkiler.²⁵

Yukarıdaki bu bilgilerden hareketle Vygotsky'nin yapılandırmacı kavramına göre bireyin sosyal yönüne ağırlık vererek hem zihinsel hem de dil gelişimine destek olunmalıdır. Birey ,çevresiyle kurduğu sosyal etkileşimlerle dil ve zihin becerilerini geliştirmekte ayrıca bilgileri öğrenerek, anlamlandırarak zihninde yeniden yapılandırmaktadır.

²⁴ Güneş, Firdevs, a.g.e., s. 52.

²⁵ Okumuşlar, Muhiddin, a.g.e., s. 42.

1.1.4. Jenome Bruner

Bruner'in öğrenmeyle ilgili görüşleri yapılandırmacı yaklaşıma ışık tutmuş ve son yıllarda hızla gelişen yeni bir alanın doğmasına neden olmuştur. Bruner Piaget'ten etkilenerek bir öğrenme yaklaşımı önermiştir.

Bruner bu yaklaşımında zihinsel yapıda önceden yerleştirilen bilgilerden hareketle yeni bilgileri ve fikirleri yapılandırmaya dayalı bir yapılandırmacı öğrenme yaklaşımı sunmaktadır. Öğrenci, çevreden edindiği bilgileri incelemekte, seçmekte, aktarmakta, tahminler oluşturmakta, karar almakta ve önceki bilgileriyle ilişkilendirmektedir. Bu zihinsel işlemler sonucunda ulaşılan ürünler yani bilgiler zihinsel yapıda yeniden düzenlenmektedir.

Bruner, Piaget gibi öğrencinin zihinsel gelişimi üzerinde durmakta ve keşfetme sürecinde öğrencinin aktif katılımını vurgulamaktadır. Öğrencinin bilgiyi keşfetmesini ve anlamlandırarak zihinde yapılandırmasını kolaylaştırmak için eğitim sürecinde etkili çalışmalar yapılmasını öngörmektedir. Ayrıca eğitim programının öğrencinin zihinsel yapılandırmasına izin verecek, sarmal bir yapıda düzenlenmesinin gerekli olduğunu vurgulamaktadır.²⁶ Öğretim programları öğrencinin yeni öğrendiklerini önceden öğrendiklerinin üzerine inşa ederek yeniden yapılandırmasını sağlayan spiral bir yapıda düzenlenmelidir.

Bruner yapılandırmacı öğrenme teorisini 4 ana başlık altında toplamıştır. Bunlar:

1- Öğrencinin Öğrenmeye Hazır Oluşu: Her çocuğun içinde bir öğrenme arzusu ve güdüsü vardır. Bunları derse giriş etkinlikleriyle harekete geçirerek öğrenci derse hazırlanmalıdır.

2- Yapılandırılmış ve Öğrencinin Kolayca Alabileceği Bilgiler: Bruner'e göre konunun temel yapısı basit bir şekil, şema, ilkeler kümesi ya da formül ile ifade edilebilir. Öğrenci en genel kavramdan başlamalı, özel kavramlar ise bu genel kavramın altında örgütlenmelidir.

3- Öğrenilecek Bilgiler Etkili Bir Ardışık Sistemle Verilmeli: Çocuğun zihinsel, bilişsel gelişim sıraları gözetilerek kolaydan zora, basitten karmaşığa, somuttan soyuta doğru sıralanmalıdır. Bruner'e göre öğrencilere gelişim özelliklerine uygun olarak bilgi sunulursa her yaşta her bilgiyi öğrenebilirler.

4- Öğrenmede Pekiştireçler Kullanılmalı: Öğrenmede başarı sağlamada önemli bir yeri olan pekiştireçler sık sık kullanılmalıdır.²⁷

²⁶ Güneş, Firdevs, a.g.e., s. 53.

²⁷ Bruner, S.S., *Bir Öğretim Kuramına Doğru* (Çev. F. Varış ve T. Gürkan), Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 1991, s. 60.

1.2. YAPILANDIRMACI YAKLAŞIM GÜNÜMÜZDE NİÇİN İLGI GÖRMEKTEDİR?

Dünyamızda 20. yy'ın sonlarına doğru, bilginin pasif bir şekilde aktarıldığını öğrencinin sürekli koşullandırıldığını zihinden çok davranışlarla ilgilendiğini bir öğretim anlayışıyla, gelecek yüzyılın insanını yetiştirilemeyeceği ortaya çıkarmıştır. Bu durum yani eğitim alanında istenilen sonuçlara ulaşamaması ve sorunların hızla artması, eğitimcileri yeni arayışlara yöneltmiştir. Bir taraftan geleneksel yaklaşımların olumsuzlukları önlemek, bir taraftan da sorunları çözmek için yoğun çalışmalara başlamıştır. Diğer taraftan, beyinle ilgili araştırmaların artması, ulaşılan bulguların eğitime aktarılması ve bunların öğrenme-öğretme süreçlerinde etkili olması üzerine yapılandırımacı yaklaşım gündeme gelmiştir.²⁸

Yapılandırımacı yaklaşımın günümüzde yoğun ilgi görmesinin başlıca sebeplerini şöylece sıralayabiliriz:

- Bilimsel ve teknolojik gelişmeler,
- Eğitim bilimlerinde öğretim/öğrenme anlayışında gelişmeler,
- Eğitimde kaliteyi ve eşitliği artırma ihtiyacı,
- Halen uygulanmakta olan, yöntemlerinin başarısızlığı karşısında yenilik ihtiyacını karşılamaya ilgi,
- Ekonomi ve demokrasiye duyarlı bir eğitim ihtiyacı,
- Öğretmen merkezli bir yaklaşımla, öğrenci merkezli bir yaklaşıma geçişi savunmak,
- Öğrenci, öğretmen ve okul yönetimini bir çok gereksiz bürokratik işlemlerden kurtarmak,
- Bilginin ancak bireylerin kendileri tarafından yapılandırılabilceğini savunmak,
- Bireysel ve ulusal değerlerin küresel değerler içinde geliştirilmesi ihtiyacı,
- Sekiz yıllık temel eğitim için program bütünlüğünün sağlanması ihtiyacı,
- Yatay ekseninde dersler arası ve dikey ekseninde her bir dersin kendi içinde kavramsal bütünlük sağlanması zorunluluğu.

²⁸ Güneş, Firdevs, a.g.e. , s. 49.

1.3. GELENEKSEL EĞİTİM ANLAYIŞI İLE YAPILANDIRMACI YAKLAŞIMIN KARŞILAŞTIRILMASI

Türk eğitim sistemi genel olarak davranışçı psikoloji ve davranışçı öğrenme teorisi üzerine kurulu iken 2005-2006 öğretim yılında yenilenen programla yapılandırımcı eğitim anlayışına geçilmiştir.

Dünya üzerinde uzun yıllar geleneksel eğitim yaklaşımları uygulanmış Türkiye'deki eğitim sistemi de bundan etkilenmiştir.

Geleneksel eğitim anlayışına göre öğrenme, deneyimler sonucu ortaya çıkan, gözlenebilir, kalıcı, davranış değişimleridir. Davranışçı kuram öğrenmeyi uyarıcı ile davranış arasında bağ kurma işi olarak açıklarken doğrudan gözlenebilen davranışlara öğrenme adını vermektedir. Bu bağlamda davranışçı kuram daha çok davranışlar, davranışlarda meydana gelen değişimler ve değişikliğe neden olan uyarıcılarla ilgilenmektedir.²⁹ Davranışçı kurama göre gerçek, öğrencilerden bağımsız bir biçimde var olmakta, bilgi duyular aracılığıyla kazanılmaktadır. Öğrenme işlevleri bir dağıtım panosunda olduğu gibi gerçeğin evrensel özellikleri diğerine aktarıldığında ortaya çıkmaktadır. Bilgi uyanan tepki arasındaki bağın bir pekiştirme aracılığıyla güçlendiği zaman edinilebilir.³⁰

Davranışçı eğitim anlayışında genellikle “öğretmen merkezci öğretim” anlayışını benimsemektedir. Öğretmenin öğretim sürecinde neler yapacağı önceden belirlenmektedir. Yani amaçlar, öğrenci davranışları, öğrenciye aktarılacak bilgiler, kullanılacak yöntemler, değerlendirmeler vb. önceden belirlenmektedir. Öğretmenin bunlara aynen uyması ve belirtilen sürede uygulamayı gerçekleştirilmesi istenmektedir. Öğretmene süreçte değişiklik hakkı verilmemektedir.

Bu anlayışta öğretmen tek bilen ve bilgiyi aktaran kişidir. Çeşitli uyarıcılarla öğrencilere önceden belirlenen doğru davranışlar öğretilir. Öğrencilerle sadece öğretim ilişkileri kurar. Öğrenci hiç bir şeyi bilmez, öğretmenin aktardığı bilgileri alır ve sürekli tekrar ederek ezberler. Ayrıca öğrenci öğretmenin uyarılarına tepki verir, öğretilen davranışları tekrarlar. Öğretim sınıflarda yapılırken öğrenci pasif, öğretmen ise aktif durumdadır.³¹

Öğretmenin “bilgiyi aktaran” öğrencinin “bilgiyi alan” kişi olarak algılandığı için geleneksel olarak adlandırılan davranışçılık oldukça eleştirilmektedir. Ancak davranışçılık bir çok yönüyle öğretme-öğrenme sürecini etkilemiştir.

²⁹ Erdem, Münire ve Akman, Yasemin, *Gelişim ve Öğrenme*, Arkadaş Yay. , Ankara, 2001, s. 129-130.

³⁰ Taş, M., *Davranışçı Eğitimden Yapılandırımcı Eğitime*, Selçuk Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 16-17-18, s. 2.

³¹ Güneş, Firdevs, a.g.e., s. 8.

Davranışçı yaklaşımda dersleri öğretmenler tek yönlü anlatımla önceden hazırlanmış kitaplardan konuları anlatırlar. Burada bilgi sahibi tek kişi öğretmendir. Öğrenci, öğretmenin kendisine verilen bilgileri aynen alan ve bunları tekrarla ezberleyerek, pasif bir durumda bulunan konumdadır. Çünkü öğrenciler doldurulacak boş tüpler gibi sınıfta oturan kişilerdir. Bu kuramda insanlar tarafından gösterilen davranışlara odaklanarak hiçbir zaman zihinsel, içsel yapılar, süreçler ya da gereksinimlerde dikkate alınmaz.

Davranışçı kuramın algılama, bellek, dikkat, problem çözme gibi üst düzey bilişsel süreçleri açıklamada yetersiz kalmasına bağlı olarak davranışçılıktan bilişsel kurama doğru bir geçiş yapılmıştır.³² Davranışçılığa bir alternatif olarak ortaya çıkan ve Piaget, Gagne, Bruner ve Ausebel'in katkılarıyla uzun süre varlığını sürdüren bilişsel öğrenme kuramı, bilginin sunulduğu ve sunulan bilginin bellekte yapılandırıldığını ileri sürmektedir.³³ Bu süreçte beyinle ilgili araştırma sonuçlarının eğitime aktarılması üzerine yapılandırmacılık gündeme gelmiştir.

Yapılandırmacı yaklaşımda, öğrencinin davranışlarını değiştirilmesine değil, zihnin geliştirilmesine ağırlık verilmektedir. Bu nedenle öğrenme, bilginin aktif olarak zihinde yapılandırma süreci olarak ele alınmalıdır. Bu kuramda bilgiler kesin mutlak doğrular değil, bilimin gelişmesiyle değişebilen bilgiler olarak ele alınır.

Öğrenciyi ve öğrenmenin beynin merkezine alan, öğrencinin ön bilgileriyle yeni bilgileri ilişkilendirerek yeni anlamlar oluşturulduğu süreçtir. Zihin yapısını düzenlemek için düşünme, anlama, ilişkilendirme, sıralama, sorgulama, sınıflandırma gibi zihinsel işlemlerin yapılması gerekmektedir.³⁴

Yapılandırmacı yaklaşımda öğretmen öğrencilere soru sorma, merak uyandırma, kavramları açıklama, kendi kişisel yorumlarını açıklama gibi etkinliklerle ön bilgileri harekete geçirerek bilgilerin yapılandırmasını sağlamakla görevlidir.

Bu yaklaşımda öğrenci kendine verilen bilgileri ezberlemek yerine araştırarak, sorgulayarak, inceleyerek yeni bilgiler önermek için çaba sarf ederler.

Yapılandırmacı kuram öğrencilere bir takım bilgi ve becerilerin kazandırılması gerektiği görüşünü reddetmez; ancak, eğitimde bireylerin daha çok düşünmeyi, anlamayı, kendi öğrenmelerinden sorumlu olmayı ve kendi davranışlarını kontrol etmeyi öğrenmelerini vurgular. Dolayısıyla yapılandırmacı kuramın temelinde başkalarının bilgilerini olduğu

³² Açıkgöz, Ü. K., *Etkili Öğretme ve Öğrenme*, Eğitim Dünyası Yay. , İzmir, 2003, s. 7.

³³ Senemoğlu, Nuray, *Gelişim Öğrenme ve Öğretim: Kurandan Uygulamaya*, Spotmat, Ankara, 1997, s. 65-66.

³⁴ Güneş, Firdevs, a.g.e. s. 7.

gibi bireylere aktarmak yerine, insanların kendi bilgilerini yine kendilerinin yapılandırması gerektiği görüşünü savunur.³⁵

Geleneksel eğitim anlayışı ile yapılandırmacı eğitim anlayışının anlattığımız bu bilgiler ve yazılı kaynaklarda görülen dikkate değer farklılıkları da şu şekilde karşılaştırabiliriz:

DAVRANIŞÇI YAKLAŞIM	YAPILANDIRMACI YAKLAŞIM
Bilgiler önceden hazırlanmış kitaplardaki konulardan oluşur.	Bilgiler ders kitaplarıyla sınırlı olmayıp sürekli gelişmeye açıktır.
Eğitim, ders kitaplarındaki akademik bilgilerle sınırlıdır.	Eğitim, konuların derinlemesine incelenerek yeni bilgiler kazanmak içindir.
Bilgiler sadece yeni nesillere aktarılmak için verilir.	Bilgiler yeni bilgilere ulaşmak için edinilir.
Öğretmen bilgiyi veren aktif kişidir.	Öğretmen, öğrenme etkinliklerini düzenleyicisi öğrenci ise aktif kişidir.
Sınıflarda karar verici tek kişi öğretmenlerdir.	Sınıflarda öğretmen ile öğrenci kararları ortaklaşa verenlerdir.
Öğretmen öğrencilere sürekli anlatımla tek yönlü iletişim kurar.	Öğretmen öğrencilerle beraber dersi işlediği için çift yönlü bir iletişim kurarlar.
Davranışçı yaklaşımda dersler ise ürün temelli olarak işlenir.	Yapılandırmacı yaklaşımda dersler ise süreç temelli olarak işlenir.
Okul öğrencinin bilgi öğrendiği tek yerdir.	Okul öğrencinin tek bilgi kaynağı olmayıp okulda öğrendiğini sosyal hayatta uyguladığı yerdir.
Öğrenme, pekiştirme ve tekrarlar elde edilerek davranışlar etkilidir.	Öğrenme eski öğrenilmiş bilgilerle yeni öğrenilen bilgilerin yapılandırılmasıyla elde edilir.
Öğrenci dış uyarıcıların pasif alıcısı konumundadır.	Öğrenci dış uyarıcıların özümleyicisi ve yapılandırmacısı olarak aktif konumdadır.
Öğretim programları tümevarım yöntemiyle dersler işlenir.	Öğretim programları tümdengelim metoduyla program yönlendirilir.
Öğrenci başarıları sorulan sorulara verilen cevaplar ile değerlendirilir.	Öğrenci başarıları öğrencinin ürettiği fikirler ve görüşlerle değerlendirilir.
Öğretmenler öğrencileri boş tüpler gibi dolduracak görerek bilgi aktarımı yapar.	Öğrenciler öğrendiklerini anlamlandırarak sınıflayarak, sıralayarak öğrenmelerden sorumludur.
Öğretimdeki kullanılacak bilgiler ders kitaplarıyla sınırlıdır.	Öğretim etkinlik çalışmalarıyla bilgileri yeniden yapılandırmadır.
Öğrenci başarısını öğretimden ayrı bir zaman diliminde değerlendirir.	Öğrenci başarısını öğretimle birlikte dersler işlenirken yaptıkları etkinliklerle beraber değerlendirilir.
Öğretim programına bağlılık esastır.	Öğretim programı öğrencilerin ilgileri, istekleri, ihtiyaçlarıyla çeşitlendirilebilir. Program esnek yapıya sahiptir.

³⁵ Saban, Ahmet, *Öğrenme Öğretme Süreci Teori ve Yaklaşımlar*, Nobel Yay. Ankara, 2002, s. 167

1.4. YAPILANDIRMACI ÖĞRENMENİN TEMEL İLKELERİ

Yapılandırmacı yaklaşım dışarıda bir yerde öğrenciden bağımsız bir bilgi olmadığını, sadece öğrenirken kendi kendimize yapılandırdığımız bilginin var olduğunu savunur.

Eğer bilginin dışarıda var olan gerçek dünya ile ilgili öğrenmeyi içerdiğine inanırsak o zaman dünyayı anlamaya çalışır, onun mümkün olan en rasyonel yolla düzenler ve öğretmenler olarak öğrencilere sunarız.

Eğitimde amaç her zaman öğrenciden bağımsız olan dünya yapısını öğrencilere açıklamaktır. Eğitimciler dünyayı anlamaları için öğrencilere yardım eder. Ancak genellikle onların kendi dünyalarını oluşturmalarına izin vermezler.

Yapılandırmacı yaklaşım eğitimcilerin dikkatlerini öğretilenlerden alıp, yapıyı açıklamak için kendi modellerini oluşturma sürecindeki öğrencilere vermesini uygular.

Yapılandırmacı Öğrenmenin Temel Özellikleri:

- Öğrencileri konuya ilgi uyandıran problemlere yöneltmek,
- Öğrenmeyi en genel kavramlarla yapılandırmak. Öğrenciler “bütünün” parçalarını ve bu parçalarla “bütün arasındaki” ilişkiyi görmelerini sağlar.
- Öğrencilerin bireysel görüşlerin ortaya çıkarmak ve bu görüşlere değer vermek.
- Eğitim programını öğrenci görüşlerine göre yönlendirmek.
- Öğrenmelerin değerlendirilmesini öğretim kapsamında ele almak.³⁶
- Öğrenci öğrenilecek materyalin içeriği, önemli olarak algılamalı.
- Öğrenci bir çok şekilde bilgiyle derinlemesine meşgul olmalıdır.
- Yeni öğrenilen bilgilerle önceden öğrenilen bilgilerin birbirleriyle ilişkili olması önemlidir.
- Öğrenci yeni deneyimlerle anlayışını güncellemeli ve kontrol altına almalı.
- Yeni öğrenilen bilgi otomatik olarak yeni durumlara transfer edilemez.
- Öğrenme yeni bilgiyi pekiştirme ve kontrol etme stratejilerini de içeren bir süreçtir ve öğrenen ancak bunun farkına vardığında bağımsız bir öğrenen olabilir.³⁷

Yapılandırmacı öğrenmenin temel özellikleri şöyle sıralanabilir:

1- Öğrenme, pasif bir alma süreci değil, aktif bir anlam oluşturma sürecidir. Öğrenme, öğrencinin çevresiyle sürekli meşgul olmasını gerektirir.

2- Öğrenme, kavramsal bir değişmeyi içerir. Öğrenme, bireylerin çeşitli kavramlar ile ilgili daha önceki anlayışlarını daha karmaşık ve daha geçerli hale getirmek için yeni-

³⁶ Brooks C Brodes, 1993, *In Search Understanding The Casefor Constructivist Classrooms*, Virginia, (Akt: M. A. Özerbaş)

³⁷ Okumuşlar, Muhiddin, a.g.e. , s. 105.

den yapılandırmasıdır. Öğrenme öğrencilerin kendi deneyimleri sonucu yeni anlayış ve fikir kazanmalarını sağlar.

3- Öğrenme, öznelidir. Öğrenme, bir bireyin öğrendiği şeyleri çeşitli semboller metaforlar, imgeler, grafikler veya modeller yoluyla içselleştirmesidir. Birey içselleştirilen bu yaklaşımlarla yaratıcılık ve çözümlmeyi öğrenir.

4- Öğrenme, durumsaldır ve çevresel şartlara göre şekillenir. Öğrenciler egzersiz yapmaktan ziyade gerçek hayat problemlerine benzer nitelikteki problemleri çözmeyi öğrenirler. Öğrencilerin doğal ve meraklı olmalarını sağlayarak araştırma yapmak için özerkliği ve girişimciliği cesaretlendirilir.

5- Öğrenme sosyaldır. Öğrenme bireylerin perspektiflerin paylaşmak, bilgi alışverişinde bulunmak ve problemleri iş birliğine dayalı olarak çözümlmek üzere başkalarıyla olan etkileşimleri sayesinde gelişir. Böylece birlikte öğrenme desteklenir.

6- Öğrenme duygusaldır. Zihin ve duyu birbiriyle ilişkilidir. Dolayısıyla öğrenmenin doğası şu duygulardan etkilenir: Bireyin kendi becerileri hakkında sahip olduğu görüşler ve farkındalıklar, öğrenme amaçlarının açıklığı, kişisel beklentiler ve öğrenmeye karşı olan motivasyon.

7- Öğrenme işinin zorluk bakımından öğrencinin gelişimsel düzeyine uygunluğu, öğrencinin ihtiyaçlarıyla ilişkili olup olmadığı veya gerçek hayatla bağlantılı olup olmadığı gibi öğrenme işinin niteliği, öğrenme sürecinde önemlidir.

8- Öğrenme gelişimseldir ve bireylerin sosyal, fiziksel, duygusal ve zihinsel gelişimlerinden doğrudan etkilenir.

9- Öğrenme öğrenci merkezlidir. Öğrenme, öğretmenin veya ders kitabının ihtiyaçları etrafında değil öğrencinin ilgi ve ihtiyaçları etrafında yoğunlaşır.

10- Öğrenme süreklidir. Öğrenme, belli bir yer veya zamanda başlayıp belli bir yer ve zamanda durmaz, aksine sürekli olarak devam eder. Anlamlı öğrenme için fikirlerin yeniden gözden geçirilmesi, onlarla oynama, kullanma söz konusudur. Bu işlemlerde zaman ister.³⁸

11- Öğrenme ve dil iç içedir. Kullandığımız dil öğrenmeyi etkiler.

12- Öğrenme yaşantımızla bağlantılıdır. Bilgilerimiz, inançlarımız, korkularımız, değer yargılarımız öğrenmemizi etkiler.

³⁸ Saban, A., a.g.e. s. 171-172.

13- Motivasyon öğrenmede anahtar ögedir. Motivasyon, sadece öğrenmeye yardım etmez. Aynı zamanda öğrenme içinde bir gerekliliktir.³⁹

14- Bütün öğrenme aktivitelerini daha büyük bir ödev veya probleme bağlamak.

15- Öğrencinin problemin veya görevin bütününe hakimiyetinin gelişmesini desteklemek.

16- Özgün bir görev tasarlamak.

17- Öğrenmenin bitiminde karmaşık ortamlara da yansıtılabilecek şekilde görevi ve öğrenme ortamını tasarlamak.

18- Öğrencinin bir çözüm geliştirmek için kullanılan sürece hakimiyetini sağlamak.

19- Öğrenme ortamını öğrencinin düşünmesini destekleyecek biçimde tasarlamak.

20- Alternatif görüş ve bağlamlara karşı fikirleri test etmeyi teşvik etmek.

21- Öğrenilen içeriğin ve öğrenme sürecinin yansıtılabilmelerini desteklemek ve fırsat vermek.⁴⁰

Yapılandırmacılık geleneksel bilgi kuramlarından farklı bir kuramdır. Bu kuramda bilgi, öğrenenin var olan değer yargıları ve yaşantıları tarafından üretilir, bireyin yaşantısından bağımsız değildir. Yapılandırmacı öğrenme ise, bireyin var olan bilgileri ile ilgili yeni karşılaştığı bilgiler arasında bağ kurup bunları bütünleştirmesi sürecidir. Yapılandırmacılık, öğretimle ilgili bir kuram değil, bilgi ve öğrenme ile ilgili bir kuramdır. Yapılandırmacılık bilgiyi temelden kurmaya dayanır. Başlangıçta öğrenenlerin bilgiyi nasıl öğrendiklerine ilişkin bir kuram olarak gelişmiş, zamanla öğrenenlerin bilgiyi nasıl yapılandırdıklarına ilişkin bir kuram haline dönüşmüştür.

Böyle bir kuramın ardından öğrencilerin temel niteliklerini yukarıda saymış olduğumuz şu kazanımları kazanmaları beklenir:

- 1- Problem çözmeyi, analiz edip sonuca ulaşmayı öğrenmeyi,
- 2- Bazı uygulamalar öğrenciye psikomotor davranışları kazanmayı,
- 3- Öğrenciler yaparak yaşayarak öğrenmeyi,
- 4- Öğrencide ilgi ve güdümü arttırmayı,
- 5- Daha kalıcı bilgiler oluşturmayı,

³⁹ Beydoğan, Hacı Ömer, *Öğretimde Planlama ve Değerlendirme*, Öğretmen Kitapları, 1999, s. 58.

⁴⁰ Savery, S.R.C. Duffy, T.M., *Problem Based Learning: An Instructional Model and Its Constructivist Framework*, *Educational Technology*, September-October, 31-38 (Akt. Muhiddin Okumuşlar).

- 6- Bilimsel tutum kazandırmayı,
- 7- Her öğrenci öğrenme durumunu kendine göre ayarlamayı,
- 8- Öğrenme sırasında duyu organlarını kullanmayı öğrenmeyi,
- 9- Duyuşsal davranışları öğrenmede etkin katılım önemlidir. Örneğin; çocuk İstiklâl marşının okunuşunu öğrenecek farklı tonlarda okunması, belli bölümlerin duygulu bir ses tonu ile seslendirilmesi duyuşsal bir davranıştır ve bu ancak yaparak öğrenmeyi,
- 10- Öğrenci kendi ürettiği fikirleri uygulayabilecek ve kendi yeteneklerine uygun biçimde bilgi edinmeyi öğrenir.⁴¹

1.5. YAPILANDIRMACI ÖĞRENMEDE ÖĞRETMENİN, VELİNİN, ÖĞRENCİNİN VE SINIFIN ROLÜ

1.5.1. Öğretmenin Rolü

Yapılandırmacı öğrenmeyi temel alan bir eğitim programının başarılı olabilmesi için programı uygulayan öğretmenlerin bir takım niteliklere sahip olması gerekmektedir. Yapılandırmacı öğretmen açık fikirli, çağdaş, kendini yenileyebilen bireysel farklılıkları dikkate alan ve kendi alanına daha çok iyi hâkim olan biri olmalıdır. Elbette yıllarca uygulanan davranışçı modelin alışkanlıklardan vazgeçmek, yenilikleri benimsemek ve bunları uygulamaya koymak kolay değildir. Ama insanın doğası gereği yenilik ve değişmeye karşı bir tepki ve isteksizlikte bulunmaktadır. Geleneksel öğretmen özelliklerini terk ederek, yapılandırmacı yaklaşımın getirdiği tutum, davranış ve anlayışa ulaşılmasında öğretmenlerimiz kendilerini yenilemesi gerekmektedir. Yapılandırmacı yaklaşımın getirdiği yeniliklerin temel teorik bilgilerine sahip olan öğretmenlerimiz bunları uygulamak yerine geleneksel uygulamalara devam ettikleri görülmektedir.⁴²

Yapılandırmacı yaklaşım, öğretmenlerin rollerini de değiştirmiştir. Öğretimi ve sınıf yönetimini geliştirmek için geleneksel rol ve alışkanlıkları yeniden yapılandırmak gerekmektedir. Öğretmen bilgi aktaran ve emir verme rolünden, rehberlik yapma ve öğrenmeyi destekleme rolüne geçmiştir. Öğretmenin birinci rolü, öğrencilerini öğrenenler olarak kabul etmeli ve onlara en iyi şekilde rehberlik etmektedir. Öğretmenin ikinci rolü, öğretme sorumluluğunu öğrenciye aktarmalı ve onların kendilerine güvenmelerini sağlamalıdır. Öğretmen, öğrencinin öğrenme ve sorumluluğunu alması içinde iş birlikli öğrenmeye ağırlık vermelidir.

⁴¹ Vural, Birol, *Eğitim ve Öğretimde Planlama, Ölçme ve Stratejileri*, 2004, s. 33.

⁴² <http://okulweb.meb.gov.tr> , 07/09/2009.

Öğretmenin üçüncü rolü ise öğrenciye çeşitli öğrenme yöntemleri sunmalı ve kendisinde farklı yöntemler kullanmalıdır. Öğretmen farklı öğretim ortamlarında, farklı öğretim yöntemleri uygulamalı ve bunları esnek olarak kullanmalıdır.⁴³

Öğretmen düşündürücü sorular sorarak öğrenenleri araştırmaya ve problem çözmeye teşvik eder. Öğretmen öğrenenlere soru sorarak neyi ya da nasıl düşüneceğini söylemez, yapılandırmacı öğretmen kuzey yıldızı gibidir, öğrencinin nereye gideceğini söylemez fakat yolunu bulmasına yardımcı olur.⁴⁴

Öğretmenler öğrencilerin bakış açılarına değer verirler ve bunu amaç olarak belirler. Öğrenileni ve öğrenenleri, fikirlerini tartışmaya açarlar. Öğrenene göre anlamlı sorularla tartışılır ve dersleri genel kavramlar, büyük fikirler çevresinde şekillendirirler.

Yapılandırmacı öğrenmeyi temel alan bir eğitim programının başarılı olabilmesi için programı uygulayacak öğretmenlerin bir takım niteliklere sahip olmaları gerekmektedir. *Farklı görüşlere göre yapılandırmacılık ilkesine dayalı olarak ders işleyen öğretmenlerin özellikleri ve uyması gereken ilkeler şu şekilde sıralanabilir:*

- Öğretmenler öğretme etkinliğine öğrencilerin bulunduğu seviyeden başlamalıdır.
- Bilginin tek kaynağı değil, öğrencilerin öğrenebileceği kaynaklardan biri olmalıdır,
- Öğrencileri kendilerine önceden var olan düşünceleriyle zıt olan deneyimleriyle uğraştırmak,
- Öğrenci tepkilerinin dersi yönlendirmesine izin vermek ve öğrencilerin ilk tepkilerinin ayrıntılarını araştırmak. Soru sorduktan sonra öğrencilerin biraz düşüncelerine izin vermek.
- Düşündüren, açık uçlu sorular sorarak soru sorma isteğini teşvik etmek, öğrenciler arasında düşündüren tartışmaları teşvik etmek.
- Görev verilirken “sınıflama”, “analiz etme” ve “oluşturma” gibi bilimsel terminoloji kullanmak.
- Öğrenci özerkliğini ve girişimciliğini kabul ve teşvik etmek, sınıf kontrolüne izin vermeye istekli olmak.
- Elle kullanılan ve etkileşimli fiziksel araç-gereçlerle birlikte ham verilen ana kaynakları kullanmak.
- Bilmeyi, bulma sürecinde ayırmamak.
- Öğrencilerden açık ifadeleri alma konusunda ısrar etmek.⁴⁵

⁴³ Güneş, Firdevs, a.g.e. , s. 80.

⁴⁴ Brooks ve Brooks a.g.e. s. 23.

⁴⁵ Brooks ve Brooks 1993 a.g.e., s. 107-108 (Akt. Muhiddin Okumuşlar).

Yapılandırmacı anlayışa sahip öğretmenin temel özellikleri bir başka görüşe göre şöyle sıralanabilir;

Yapılandırmacı öğretmen:

1- Öğrencilerin görüşlerine önem verir, öğrenci görüşleri doğrultusunda yöntem ve tekniklerini, dersin içeriğini değiştirebilir.

2- Öğrencinin sahip olduğu mevcut bilgi beceri, çeşitli yönleriyle kapasite ve özelliklerini iyi tanır, tanıma çalışmalarında bilimsel ve yöntem ve teknikleri kullanır.

3- Öğrencilerin eğitim ortamında olabildiğince rahat olmalarını sağlar. Onların bağımsız iş yapabilme güçlerini geliştirmelerine yardımcı olur, sınıfı içinde öğrenme etkinliklerinin gerektirdiği hareketle yer değiştirmelerine izin verir.

4- Açık uçlu sorularla öğrencilerin düşüncelerini, sorgulama ve soru becerilerini geliştirir.

5- Öğrencilerine öğrenmeyi ve düşünmeyi öğretir.

6- Eğitim ortamında öğrenci yerleşimini; iletişimin yönünü, “Öğretmenden öğrenmeye, öğrenciden öğretmene ve öğrenciden öğrenciye” olacak şekilde düzenler.

7- Grupla çalışma yöntem ve tekniklerine önem verir.

8- Öğrenmeyi öğrencinin ilgi ve ihtiyaçları etrafında yoğunlaştırır.

9- Öğrencilerin geniş bir bakış açısı kazandırmaları için devamlı farklı ve alternatif görüşler sunar.

10- Öğrencilerin moral, motivasyon ve meraklarını devamlı canlı tutar.

11- Öğrencilerin özgün yaratıcı yönlerinin ürünü olan çalışmalarını tespit ve takdirde çok titiz davranır.

12- Öğrencilerin kendi yanlışlarını görüşlerindeki çelişkileri yine kendilerinin görmesine, bulmasına fırsat verecek etkinlikler düzenler. Öğrenci hatalarını yanlışlarını öğrenmede bir fırsat olarak bilir ve kullanır.

13- Öğrenmenin değerlendirilmesinde sonuçtan çok, sürece önem verir. Ölçme değerlendirme ölçütlerini öğrencilerle birlikte tespit eder.⁴⁶

⁴⁶ Özden, Yüksel, a.g.e. s. 72-73.

1.5.2. Velinin Rolü

Bu yeni anlayışın savunduğu temel özelliklerden biri de öğrenenin okul dışı öğrenmelere de ihtiyaç duyduğunu kabul etmesidir. Bu bağlamda baktığımız zaman öğrenen okul dışı öğrenmelerinde ona rehberlik edebilecek bir çevreye de ihtiyaç duymaktadır. Öğrenenlerin çevresinde bulaşabilecekleri en yakın kişilerde ebeveynleridir.

Öğrenci kültürel ve toplumsal etkinliklere, bir yetişkinin kılavuzluğunda katılır. Dolayısıyla yetişkin ve öğrenci arasında, usta çırak ilişkisine benzer bir ilişki ortaya çıkar. Bir yetişkin olarak veli öğrenciyle girdiği problem çözme diyaloglarında öğrenciye rehberlik yapar.

Bu süreçte veli sorularıyla, açıklamalarıyla, diyalog tarzıyla hem öğrenciye model olur, hem de bu yolla problemin çözümünde ve bilginin edinilmesinde öğrenciye kılavuzluk eder. Veli öğrencinin öğrenme sürecine “katılımcı-gözlemci” olarak dahil olmalıdır.

Bu katılım yol gösterici, olası çözüm yollarını düşündürücü, araştırmaya yöneltici, farklı konularla ve bilgilerle bağlantı kurmaya teşvik edici sorularla öğrencinin bizzat kendi ödevini ve öğrenmesini tamamlamasını sağlayıcı sorularla olmalıdır.

Sorular bir madendeki vurulan kazmalara benzer. Her bir soru madencinin değerli madene ulaşmasına götüren yol gibi sorulan her bir soruda öğrenciyi bilgiye kendi kendine götüren araçtır. Bu süreçte öğrenci sadece bilgiye ulaşmaz aynı zamanda kendi bilgisini kendisi inşa ettiği için düşünme becerisi de gelişir. Veli çocuğuyla bu şekilde girdiği yapıcı diyaloglarla onun sosyal ve duygusal gelişimine de katkıda bulunmuş olur.

Sonuçta; değişen programlarla birlikte, okul yaşantıları ve gerçek hayat durumları arasındaki ilişkiler kuvvetlendirilmiş öğrenmelerde velinin rolü de artmıştır.⁴⁷

1.5.3. Öğrencinin Rolü

Geleneksel öğretim yöntemleri, müfredata dayalı öğretmen merkezli yöntemlerdir. Bu yöntemler bilginin ve becerinin öğretmen tarafından doğrudan öğretilmesi ve aktarılması gerektiğini savunurlar. Buna karşın öğrenci merkezli olan yeni yöntemler ve kuramlar, bilginin ve becerinin doğrudan öğretmen tarafından öğrenciye aktarılabilmesi varsayımına karşı çıkararak bilgi ve becerinin ancak öğrencinin kendi etkinlikleri ile kazanılabileceğini savunurlar. Öğretmenin bir konu hakkındaki bilgilerin anlatma, açıklama ve gösterme yoluyla doğrudan öğrenciye aktarma uğraşı sonunda öğrencinin o konu hakkında ka-

⁴⁷ <http://bartinram.com.tr>, 18.10.2008.

zandığı bilgi, bireysel farklılıklar ve farklı deneyimlerden dolayı, öğretmenin sahip olduğu bilgiden tamamıyla farklı olabileceğini araştırmalar göstermiştir. Öğretmen merkezli yöntemlerin aksine, öğrenci merkezli yöntemler ve teoriler, öğrenciyi, karşılaştığı yeni durumları kendi deneyimlerine göre anlam veren aktif öğrenen olarak görmektedir. Araştırmalar bu yöntemlerin geleneksel metotlardan daha etkin olduğunu göstermiştir.

Birey öğrenme sürecinde seçici, yapıcı ve etkindir.⁴⁸

Öğrenmenin kontrolü bireydedir.

Öğrenmeye öğretmeniyle birlikte yön verir.

Öğrenenlerin önceki yaşantıları, öğrenme stilleri, bakış açıları ve hazır bulunuşluk düzeyleri öğrenmelerine yön veren etmenlerdir.

Öğrenen kendi kararlarını kendi alır.

Birey, zihinsel özerkliğini kullanarak öğrenme sürecinde etkili rol almak için eleştirel ve yapıcı sorular sorar, diğer öğrenenlerle ve öğretmenle iletişim kurar, fikirleri tartışır. Öğrenen, öğrenme ortamındaki öğretici sorularıyla diğer bireylerin gelişimine de katkıda bulunur.

Birey, zihninde bilgiyle ilgili anlam oluşturmaya ve oluşturduğu anlamı kendisine mal etmeye çalışır. Bir başka deyişle, bireyler öğrenmeyi kendilerine sunulan biçimiyle değil, zihinlerinde yapılandırdıkları biçimiyle oluştururlar.⁴⁹ Mücadeleci, meraklı, girişimci ve sabırlı olmak, yapılandırıcı öğrenmede bulunması gereken kişisel özelliklerdir. Öğrenenler bilgiyi araştırıp keşfederek, yaratarak, yorumlayarak ve çevre ile etkileşim kurarak yapılandırır. Böylece içerik ve süreci aynı zamanda öğrenirler. Bireyden girişimci olma, kendini ifade etme, iletişim kurma, eleştirel gözle bakma, plan yapma, öğrendiklerini yaşamda kullanma gibi özelliklere sahip olması beklenir.⁵⁰

1.5.4. Sınıfın Rolü

Geleneksel eğitim anlayışında öğretmen tek bilgi kaynağı olarak görülmekte idi. Bu anlayışta sınıf ortamında öğretmen, kitap ve yazı tahtası vardı. Bir süre sonra öğrenmeyi engelleyen, tek düze bir ortam olagelmıştır. Günümüz eğitim anlayışında öğretmenin daha etkili ve kolay öğretim yapabileceği, öğrencilerin ise daha kolay ve kalıcı öğrenmelerini

⁴⁸ Ülgen, Gülten, *Eğitim Psikolojisi: Kavramlar, İlkeler, Yöntemler, Kuramlar ve Uygulamalar*, Lazer Ofset, Ankara, 1994 s. 144.

⁴⁹ Yaşar, Şefik, *Yapısalcı Kuram ve Öğrenme-Öğretme Süreci*, VII. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi Konya Selçuk Üniversitesi, 9-11 Eylül 1998, s. 695-701.

⁵⁰ <http://okulweb.gov.tr> , 10.09.2009.

gerçekleştirebileceği ve her ikisinin de rahat edebileceği ortam anlayışı benimsenmiştir. Düne kadar öğretim ortamı dediğimizde akla sadece derslikler gelmekte idi. Oysaki çağdaş anlamda eğitim ortamı düşünüldüğünde personel, araç, gereç, tesis, organizasyon öğeleri ve özel düzenlemelerden oluşan bir yer akla gelmelidir. Aşağıda geleneksel sınıflarla ideal sınıfların karşılaştırılması tablo halinde verilmiştir:

GELENEKSEL SINIFLAR	YAPILANDIRMACI SINIFLAR
Eğitim programı “tündengelim” yoluyla ve temel kavramlara ağırlık verilerek işlenir.	Eğitim programı “tümevarım” yoluyla ve temel becerilere ağırlık verilerek işlenir.
Önceden belirlenmiş sabit programlar uygulanır.	Program etkinliklerinde ağırlık daha çok birinci elden edinilen veriler ve materyaller üzerindedir.
Program öğretmen tarafından içi doldurulan bir boş tüp gibi algılanır.	Öğrenciler yaşamla ilgili kuramları oluşturmaya katkı sağlayan düşünürler olarak görülür.
Öğretmenler, öğrencilerin edindikleri bilgilerin geçerliliği için doğru yanıtları araştırırlar.	Öğretmenler, öğrencilere çevre ayarlaması yaşam ve onlarla etkileşim içinde olan kişilerdir.
Değerlendirme öğretimden ayrı olarak öğrenci öğrenmelerini kontrol yapmak için kullanır.	Değerlendirme öğretim ile birlikte yapılır ve öğrencilerin sergiledikleri işlere tümel değerlendirmeye dönüktür.
Öğrenciler bireysel çalışırlar.	Öğrenciler grup halinde çalışırlar. ⁵¹
Sabit müfredata katıca bağlı kalmak önemlidir.	Öğrencilerin sorularını takip etmek önemlidir.
Program uygulamaları, konu kitabı ve çalışma kitabı üzerine kuruludur.	Program uygulamaları verilen ilk kaynaklara ve el becerilerine dayalı materyaller üzerine kuruludur.
Öğretmenler genellikle bilgiyi öğrenciye neşreden didaktik bir üslup ile davranır.	Öğretmenler bilgi ile öğrenci arasında aracılık eden etkileşimli bir tavır içinde olur. ⁵²
Öğretmenin bilgiyi organize edip bütün aktiviteleri planlayıp öğrencilere konuşması egemendir.	Öğretmenler öğrencilere dersleri planlayıp görüşerek karşılıklı iletişim içinde dersler işlenir.
İşbirliğine dayalı bir öğrenmeye uygun yapıda değildir.	Öğrenciler dünyanın karmaşık bir yer olduğunu anlarlar.
Öğretmen egemen olduğu için öğrenci görüş ve düşüncelerine önem verilmez.	Öğrencilerin problem çözme, muhakeme, karar vermede etkili oldukları için görüşleri önemlidir.

⁵¹ Demirel, Özcan, a.g.e., s. 234.

⁵² Henriquest, *Constructivist Teaching and Learning*, Universty of Iowa, USA, 1997.

1.6. YAPILANDIRMACI YAKLAŞIMDA ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME

Günümüzde yapılandırmacı yaklaşımla birlikte eğitim amaçlarında, içeriğinde ve öğretim yöntemlerinde önemli değişimler olmuştur. Bu durum ölçme ve değerlendirme sürecini etkilemiştir. Geleneksel değerlendirme sistemlerinin yetersizliği ve öğrenci değerlendirmedeki başarısızlığı, yeni ölçme ve değerlendirme yaklaşımlarını gündeme getirmiştir.

Yeni değerlendirme yaklaşımları, daha çok öğrenme sürecine odaklanmakta ve öğrencinin zihinsel becerilerinin gelişimini değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Bu süreçte öğrenciyi yargılamak yerine, gelişimine yardımcı olmak ön plandadır. Ayrıca öğrencinin gelişimini izlemek için değerlendirmenin sürekliliği üzerine durulmaktadır.

Yapılandırmacı yaklaşıma göre değerlendirme üründen çok süreci gözlemlemek, öğrencinin gelişimi hakkında düzenli bilgiler toplamak, öğrenci merkezli etkinliklere ağırlık vermek, öğrencinin kendisini geliştirmesine yardımcı olmak, değişik tip etkinlikler yapmak öğrenme süreç boyunca edinilen becerileri değerlendirmek, değerlendirme sürecine öğrenci ve ailesini de katmak gibi konuları içermektedir.⁵³

Yapılandırmacı sınıflarda öğrencilerin, gelişim düzeyleri göz önüne alınır. Paget'e göre çocuklar bilişsel olarak gelişim gösterirler. Öğrenenlerin düşünsel hazırlığı yapılandırmacı sınıflarda uygulanan programda düşünülür. Öğrenenlerin anlamlandırılabilmesi yapılar onların biyolojik hazırlığı ve hayat deneyimleri tarafından belirlenir. Bunun için öğretene, öğrenenlerin nasıl ve ne kadar düşünebildiğini sürekli sorgulayıp gözlemlemek durumundadır, aralarındaki iletişim kesilmemelidir. Bu süreç içinde öğrenenlerin hataları ve yanlışları, anlama yolunda doğal adımlar olarak görülmelidir. Hataları yoluyla öğrenenler soyutlamalarını yansıtır ve öğretene eğitim sürecini planlamada verimli bir bilgi sunarlar. Yanlış ve hatalı gibi değerlendirmelerden kaçınıp bunlardan yararlanma yoluna gidilmelidir.⁵⁴

Yapılandırmacı yaklaşımda önemli olan kendisine öğretilen bilgilerin hatırlaması değil bu bilgilerin uygulanması, analize edilmesi ve değerlendirilmesi beklenmektedir. Öğrencinin öğrenirken ölçülmesi, ölçülürken de öğrenmesi amaçlanmaktadır. Öğretmen elde ettiği ölçüm sonuçlarını yorumlayarak yalnızca öğrencilerin değil, kendi öğretimini de değerlendirme fırsatı bulur.⁵⁵

Yapılandırmacı yaklaşımda öğretmen değerlendirmeleri sadece sonuca dayalı anlayış yerine öğrenme süreciyle beraber değerlendirmeye almalıdır. Sınıfta yapılan etkinlik-

⁵³ Güneş, Firdevs, a.g.e. s. 176.

⁵⁴ Okumuşlar, Muhiddin, a.g.e. s. 166.

⁵⁵ Brooks ve Brook , a.g.e. s. 96-97 (Akt: Muhiddin Okumuşlar a.g.e. s. 167).

lerle öğrencilere kendilerine verilen bilgileri anlamaları, özümlemeleri ve yapılandırmaları sağlanmalıdır. Böylece ölçme ve değerlendirme sınıfta işlenen derslerden ayrı bir zamanda değil, ders işlenirken yaptıklarıyla yapılır. Bu değerlendirme yöntemleri performans değerlendirme, portfolyolar, projeler, açık uçlu sorular, öz değerlendirme, günlük yazma, bireysel ve grupsal değerlendirmeler, problem çözme, gözlem formları gibi değerlendirme teknikleri kullanılabilir.

Yapılandırmacı yaklaşımda değerlendirme öğretmen ve öğrencinin beraber planladıkları ve yürüttükleri bir süreçtir. Çünkü öğrenme sürecinde yapılan çalışmalarla birlikte dersin işleyişi yönlendirilir. Bu yaklaşımda değerlendirme çalışmalarının önemi öğrenene yardımcı olmaktır.

Yapılandırmacı yaklaşımda ölçme ve değerlendirmenin öğretmen ve öğrencilere neler kazandırdıkları, niçin yapıldığı aşağıda maddeler halinde sıralanmaktadır:

- Program değerlendirmeyi, öğrenmenin ayrılmaz bir parçası olarak görür.
- Sadece öğrenme ürününü değil, öğrenme sürecini de değerlendirir. (Sonucunun yanı sıra sürece de odaklanma)
- Programda değerlendirme, öğrencilerin neyi bilmediği değil ne bildiklerini görmesine yarayan bir araçtır.
- Öğrencinin gerçek yaşamla kendi bilgileri arasında ilişki kurması ve karşılaştığı problemlere farklı çözüm yolları üretebilmesi için olanak yaratır.
- Öğrencilerin bilgi, beceri ve tutumlarını değerlendirmek için çoklu değerlendirme araçları kullanılmasını önerir
- Klasik ölçme ve değerlendirmenin yanında alternatif ölçme ve değerlendirme yöntemlerini kullanımını da önerir.
- Bilginin hatırlanmasından ziyade uygulanmasına, yapılandırılmasına ve öğrencilerin üst düzey becerilerini sergilemelerine olanak sağlar.
- Yazıya dayalı soyut görevlerden çok gerçek hayata ilişkin, performansa dayalı görevlere önem verir.
- Örtülü belirsiz ölçütlerden ziyade açık ve belirgin ölçütleri tercih edilir.
- Not vermenin yanı sıra etkili ve zamanında geri bildirim ağırlık verir.
- Ne kadar öğrenildiğini tespit etmenin yanı sıra nasıl öğrenildiğini de belirlemeye yöneliktir.
- Rekabet yerine iş birliğini destekler.⁵⁶

⁵⁶ <http://www.antalyateftis.gov.tr> ,15. 10.2008.

1.7. YAPILANDIRMACI YAKLAŞIMDA ETKİLİ BİR ÖĞRENME GERÇEKLEŞMESİ İÇİN ÖĞRENME SÜRECİNİN GEÇİRDİĞİ AŞAMALAR

Yapılandırıcı yaklaşımda etkili bir öğrenmenin gerçekleşebilmesi için öğrenme sürecinin aşamaları ana hatlarıyla şunlardır:

A. Merak Uyandırma ve Planlama: Bu aşamada öğretmen öğrencilerin dikkatini çekmek ve merak uyandırma için çeşitli sorular sorar. Bunlar gerçek yaşamdan sorunlar, önceki deneyimleriyle çelişen durumlara yönelik sorular olabilir. Bu şekilde öğretmen onların öğrenecekleri yeni kavram hakkında ne bildiklerini, ne düşündüklerini açığa çıkarmak için durum değerlendirmesi yapar. Böylece öğretmen öğrencilerin öne bilgilerini kavrama düzeylerini ve ne varsa yanlış kavramalarını ortaya çıkarır. Öğrenciler ise konu üzerinde düşünmeye başlar ve kendi sorunlarını oluştururlar.”Nasıl oldu, niye böyle, neler biliyorum?” gibi soruların yanıtlarını araştırmak üzere birlikte plan yapılır. Buna göre gerçekleştirilecek olan etkinlikleri öğrenci düzeyine göre planlayabilir.

B. Araştırma ve Keşfetme: Bu aşamada öğrenciler farklı bilgi kaynakları kullanarak araştırırlar. Türlü gözlem ve deneyleri de içeren etkinlikler yaparlar. Etkinlik sınırları içinde özgürce düşünür ve kestirimlerde bulunurlar. Hipotez kurarlar. Öğretmen ise en az yardımla öğrencilerini birlikte çalışmaya özendirir. Onları gözler ve dinler, derin düşüncelerini sağlayacak sorular sorar. Öğretmen, öğrencilerin aktif olduğu, beyin fırtınası, grup çalışması, sınıf tartışması gibi teknikler kullanarak öğrencilere yardımcı olur.

C. Çözümleme ve Derinleştirme: Öğrenciler öğretmenlerinin rehberliğinde grup tartışmalarıyla kavramların açıklamalarını ve tanımlarını yapmaya çalışırlar. Öğretmen, öğrencilerin daha önceki deneyimlerini temel alarak açıklama ve çözümlemelerine öncülük eder. Gerekirse yeni kavramlar ekler ve yeni beceriler geliştirmelerine yardım eder. Öğretmen var olan kavramların anlamlarını diğer alanlardaki anlamlarıyla karşılaştırarak yeni kavramlar oluşturur. Bunun için öğrencilere yeni sorular yöneltir. Öğrenciler öğrendikleri kavramları ya da problemin çözüm yolunu yeni olaylara uygularlar. Dünya gerçekleri ile kavramlar arasında ilişki kurmaya çalışırlar.

D. Paylaşma ve Yaşantıya Uygulama: Öğretmen gruplar arasında bilgi paylaşımının yapılmasını sağlar, yeni kavram ve becerilerini uygulayabilen öğrencilerini inceler. Bilgi ve becerilerini ölçerek davranış değişikliklerinin nedenlerini açıklamaya çalışır. Artık öğrenci zihinde yapılandırarak edindiği bilgileri, günlük yaşamda çok yönlü olarak kullanabilir.⁵⁷

⁵⁷ <http://www.erdemyayinlari.com> , 15.08.2009.

İKİNCİ BÖLÜM

DİN KÜLTÜRÜ VE AHLAK BİLGİSİ DERSİNİN İŞLENİŞ SÜRECİ

2.1. DERSİN İŞLENİŞ SÜREÇLERİ

İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersinin 6. 7. 8. Sınıflardaki ahlak ünitele-
rinin işleyişine geçmeden önce bir dersin işleniş aşamaları ve dersin işlenişinde kullanıl-
cak yöntem ve teknikler hakkında kısaca bilgi verilecektir.

Yapılandırmacı öğrenme yaklaşımının da benimsediği gibi bir ders üç temel aş-
mada incelenir. Bunlar; derse öğrenciyi hazırlama aşaması olan; Giriş aşaması, dersin su-
numunun ve eğitim öğretim etkinliklerin bir çoğunun gerçekleştirildiği gelişme aşaması,
son olarak konunun özetlendiği ve değerlendirme etkinliklerinin yapıldığı sonuç ve değer-
lendirme aşamasıdır.

2.1.1. Giriş Aşaması

Konuya girişten maksat, öğrencileri öğrenme sürecine hazır hale getirmek gerekli
kazanımlara sahip olmalarını sağlamak amacıyla öğrencilerin konuya ilgilerini çekmek ve
konu üzerinde dikkatini yoğunlaştırmak için başvurulabilecek bütün yol ve metotlardır.⁵⁸

Dikkat çekme: Bir dersin girişi, başlangıcı o dersin devamı için oldukça önemlidir.
Bu nedenle derse dikkat çekme ile başlanmalıdır. Öğretmen dersin başında bir söz, ayet ya
da hadis, örnek olay kıssa, hikâye, fıkra, anı, tarihi olay, ilahi, şarkı, şiir, levha, tablo, resim
vb. şeyleri anlatarak okuyarak, okutarak, tepegözle yansıtarak, fotokopi vererek, bilgisa-
yarda göstererek, filmini seyrettirerek öğrencilerin dikkatlerini konuya çekebilir. Düşündü-
rücü ve konuyu açıcı sorular sorarak dikkat çekmekte etkili olabilir. Dikkat çekmek için
takrir, soru cevap, tartışma, gösteri, dramatizasyon, çember örnek olay, inceleme, kart vb.
eğitsel olaylar gibi öğretim yöntem ve teknikleri kullanılabilir. Bu aşamada bir önceki der-
sin konusu tekrar hatırlatılabilir varsa ödevler kontrol edilebilir.

⁵⁸ Öcal, Mustafa, *Temel Eğitim ve Orta Öğretimde Din Eğitim ve Öğretiminde Metotlar*, TDV Yay., Ankara, 1990 s. 219.

Güdüleme: Öğrencinin derse dikkatinin çekilmesinin ardından güdülenmesi gerekir. Sınıfta konuya ilgi artırılmaz ve motive sağlanamazsa verimli bir ders işlenemez.⁵⁹ Hiç kimse öğrenme isteği duymadan öğrenemez.⁶⁰ Öğrenilen konuları niçin öğrenmeleri gerektiği açıklanarak öğrenmeye istekli hale getirilen öğrenciler derisi daha iyi takip edecektir. Öğrencileri güdülemek için, derste öğrenilenlerin ne işe yarayacağını, bu bilgi ve becerilerini nerede ve nasıl kullanılacaklarının öğrencilere açıklanması gerekir.

Dersi ilginç hale getirme, ödüller kullanma, öğrencilerde istek uyandırma, öğrencilerin ilgi alanlarını anlayabilme, güdüleme aşamasında öğretmene kolaylık sağlayacak önemli motivasyon stratejileridir.⁶¹ Bunlarla birlikte verimli bir öğretim için öğretmenin öğrencileri motive edecek kabiliyet bilgi ve donanımına sahip olması gerekir.⁶²

Hedeften haberdar etme: Öğrenciye ders saati sonunda neyi öğrenmiş olacağını bildirilmesi derse başlangıçta oldukça önemlidir. Öğrenciler, kendilerinden ne beklenildiğini ya da derste ne öğreneceklerini bilirlerse, kendilerini bu hedeflere ulaştıracak uyarıları daha büyük dikkatle izlerler. Hedefler, öğrencilerin öğrenme faaliyetlerine daha bilinçli katılmalarına ve dersteki ilerlemelerini kendi kendilerine değerlendirmelerine yardımcı olur.⁶³

Bazı durumlarda, dikkat çekme güdüleme ve hedeften haberdar etme ile ilgili yapılacaklar birbirine geçmiş de olabilir. Yani bu ilk üç aşama birleştirilebilir.

2.1.2. Gelişme Aşaması

Dersin gelişme bölümüne bir geçişle başlanır. Geçiş yukarıda dikkat çekmede belirtilen etkinlikler veya benzerleriyle yapılabilir. Bu aşamada öğrencinin ilgi ve isteği doğrultusunda, uygun ortamlarda, aktif atılımı sağlayan, somut öğrenmelerin gerçekleştirebileceği fırsatlar sağlanmaktadır. Diğer aşamalarda olduğu gibi bu aşamada da seçilen etkinlikler öğrencilerin bireysel nitelikleri dikkate alınarak seçilmelidir. Öğrencinin yaşına, cinsiyetine, psikolojisine hazır bulunuşluğuna, öğrenme hızına ve değerlerine ve eğitim biliminin verilerine, uygun olarak tüm etkinlikler gerçekleştirilmelidir.

Gelişme aşamasında önceden belirlediğimiz öğretim yöntem ve teknikleri kurallara uygun olarak uygulanmalıdır. Seçilen yöntemlere uygun ders araç gereçleri kullanılmalıdır. Öğrenciye yeteri kadar uyarıcılar, ipuçları, pekiştiriciler, geri bildirim vb. verilmelidir. Gelişme aşamasında bir iki defa ara özet yapılabilir. Yine bu aşamada çok kısa olarak biçimlendirme ve

⁵⁹ Ertuğrul, Halit, *Öğretmenlikte Yeni Teknikler*, Timaş Yay, İstanbul, 2003, s. 117.

⁶⁰ Yalın, Halil İbrahim, *Öğretim Teknolojileri ve Materyal Geliştirme*, Nobel Yay, Ankara, s. 53.

⁶¹ Okutan, Mehmet; Aksoy, Naciye; vd., *Sınıf Yönetimi*, (Ed. Emin Karip), Pegem A Yay., Ankara, 2003, s. 126-128.

⁶² Bilgili, Fatih, *Çocuğun Din Eğitiminde Karşılaşılan Güçlükler*, Beyan Yay. İstanbul, 2005, s. 200.

⁶³ Yalın, Halil İbrahim, a.g.e., s. 53.

yerleştirmeye yönelik (soru-cevap vb. tekniklerle) değerlendirme yapılarak öğrencinin neyi ne kadar öğrendiği belirlenir. Eksikler varsa tamamlanarak derse devam edilir.

2.1.3. Sonuç ve Değerlendirme Aşaması

Dersin kapanış aşamasında son özet tekrar güdüleme ve değerlendirme etkinlikleri yapılır. Değerlendirme yapılırken dersin hedeflerinin ne kadar gerçekleştiğini öğrenmek için sorular sorulur. Varsa eksikler ve öğrenci soruları cevaplandırılarak, bir sonraki dersin konusu söylenerek ve ödevler verilerek ders bitirilir.

2.2. DERSİN İŞLENİŞ MODELLERİ

2.2.1. 5E Öğretim Modeli

Yapılandırmacı öğrenme kuramına ve buna dayanan uygulamalara ilginin artması, bu kuramın eğitim öğretimde kullanımına yönelik ilkelerin öğretim programları yanında öğrenme ve öğretim yöntemleri ile de ilgilenmeyi gerektirmiştir. Bu yapılandırmacı kuram farklı öğretim modellerinin geliştirilmesine de katkı sağlamıştır. Tarihi süreç içinde gelişerek değişen yapılandırmacı kurama dayalı eğitsel model ve öğrenim döngüsü 5E modeli olarak formüle edilmiştir. 5E modelinin basamaklarına, program materyallerini ve eğitsel tasarım hususunda çeşitli düzeylerde başvurulabilir. Girme, keşfetme, açıklama, derinleştirme ve değerlendirme aşamalarından oluşan bu modelin aşamaları aşağıda açıklanmaktadır.⁶⁴

1- Girme (enter/engage) aşaması

Yeni fikirleri öğrenmeye başlamadan önce, insanların eski fikirlerinin farkında olmaları gerekir. Bu nedenle öğretmenin ilk eylemi öğrencilerin konu hakkında bildiklerini tanımlamalarına yardımcı olmaktır. Öğrenci karşılaştığı bir sorunu veya gözlediği bir olayı anlamak için eğlendirici ve merak uyandırıcı bir girişle derse başlar. Bu aşamada öğrencilere olayın nedeni hakkında sorular sorulur. Bu basamakta anlatma, tanımlar verme, kavramları açıklama ya da öğrencilere görececeklerini ve öğreneceklerini söyleme söz konusu değildir. Burada önemli olan doğru cevabı bulmaları değil, değişik fikirler ileri sürmelerini, soru sormalarını teşvik etmektir.

2- Keşfetme (explore) aşaması

Öğrenciler birlikte çalışarak, deneyler yaparak, öğretmenin yönlendirebileceği bilgisayar, video ya da kütüphane ortamında çalışarak sorunu çözmek için veya olayı açıkla-

⁶⁴ Çepni, S.; Akdeniz, A.R.; Keser, Ö.F., *Fen Bilimleri öğretiminde Bütünleştirici Öğrenme Kuramına Uygun Örnek Rehber Materyallerin Geliştirilmesi*, Fırat Üniversitesi, 19. Fizik Kongresi, Elazığ, 2000.

ma için düşünceler üretirler. Bu düşünceler öğretmenin süzgecinden geçtikten sonra olayı çözümlmek için beceriler ve çözüm yollarına dönüştürülür. Bu aşama en fazla oranda öğrenci faaliyetini içeren aşamadır.

3- Açıklama (explain) aşaması

Öğrenciler çoğu zaman öğretmenin yardımı olmadan yeni düşünme yolları bulmayı başarmakta güçlük çekerler. Öğretmenin öğrencilerin yetersiz olan eski düşüncelerini daha doğru olan yenileriyle değiştirmelerine yardımcı olduğu bu basamak modelin en öğretmen merkezli evresi olup, bu evrede öğretmen düz anlatım yöntemini kullanabileceği gibi, film ya da video, bir gösteri ya da öğrencilerin yaptıklarını tanımlamalarını ve sonuçları açıklamalarını teşvik edici bir etkinlik gibi daha ilginç yollara da başvurabilirler. Öğretmen formal olarak tanımları ve bilimsel açıklamaları yapar. Mümkün olan yerlerde, öğrencilerin deneyimlerini bir araya getirmelerinde, sonuçlarını açıklamalarında ve yeni kavramlar oluşturmalarında onlara temel bilgi düzeyinde açıklamalarda bulunarak yardımcı olur.

4- Derinleşme (elaborate) aşaması

İncelemeye başlanan konuya yeni bilgiler elde edildikten sonra yeniden dönülmesi gerekir. Öğrenciler birlikte ulaşılmış oldukları bilgileri veya problem çözme yaklaşımını yeni olaylara ve problemlere uygularlar. Bu yolla zihinlerinde daha önce var olmayan yeni kavramları öğrenmiş olurlar. Öğretmen, yeni bilgileri ilgili olgulara uygulamalarında öğrencilerden daha çok doğruluk ve sorumluluk ister. Öğrenciler, formal terimleri ve tanımları kullanmaları ve yeni durumlarda anlayışlarını sergilemeleri yönünde teşvik edilir.

5- Değerlendirme (evaluate) aşaması

Bu dönem, öğrencilerden anlayışlarını sergilemelerinin beklendiği ya da düşünme tarzlarını ya da davranışlarını değiştirdikleri evredir. Çoğu zaman, öğretmen problem çözerken öğrencileri izler ve onlara açık uçlu sorular sorar. Bu aynı zamanda yeni kavram ve becerileri öğrenmede öğrencilerin kendi gelişmelerini değerlendirdikleri evredir. Böylelikle bu son aşamada yeni edindikleri bilgilerini ve becerilerini değerlendirerek bir sonuca ulaşırlar. Öğrenciler ve öğretmen süreç içinde yeni anlayışlara ulaşmada gelişmeyi kontrol etmeye çalıştıkça değerlendirme tekrar tekrar yapılacaktır.

2.2.2. 7E Öğretim Modeli

Yapılandırmacı öğretim modelinin bu uygulamasının yanı sıra son yıllarda geliştirilen ve “7E Modeli” olarak bilinen bir modeli daha vardır. Bu model 5E modelinin daha gelişmiş bir üst modeli niteliğindedir. Teşvik etme, keşfetme, açıklama, genişletme, kapsa-

mına alma, değiştirme ve inceleme şeklinde yedi aşamadan oluşan bu modelde her bir basamakta oğretmen ve oğrencilerin neler yapması gerektiği aşağıda açıklanmaktadır.⁶⁵

1- Teşvik Etme (excite) aşaması

Bu basamakta oęretmen oęrencinin derse ilgisini çekmek için çeřitli sorular sorar ve oęrencilerin yeni oęretilecek kavram hakkında ne bildiklerini, hangi n bilgilere sahip olduklarını ve ne dūřunduklerini ortaya çıkartmak için deęerlendirme yapar. Oęrenciler yeni anlatılacak konuyla ilgili dūřünmeye sevk edilir.

2- Keşfetme (explore) aşaması

Bu basamakta oğrenciler yeni karşılaştıkları olayı keşfetmek ve gözden geçirmek için sorgulama yöntemini kullanırlar. Ayrıca yapacakları etkinliğin sınırları içerisinde kalmak şartıyla serbest dūřünerek tahminler yapar ve hipotezler kurarlar, çözüme yönelik alternatif deneyler yaparlar ve bunların sonuçları üzerinde tartışırlar. Oęretmen bu aşamada pasif bir rol üstlenir, oğrencilerin birlikte çalışmasını teşvik eder, onları gözlemler ve dinler. Bunun yanı sıra yaptıkları incelemeleri tekrarlamaları için oğrencilere geniş kapsamlı sorular sorar ve onları dūřünmeye yorum yapmaya yöneltir.

3- Açıklama (explain) aşaması

Oğrenciler farklı bilgi kaynakları kullanarak grup tartışmaları ile ve oğretmenin rehberliğinde seçilen kavramların açıklamalarını ve tanımlamalarını yapmaya çalışırlar. Oğretmen sorduğu sorularla onlardan daha derin açıklamalar yapmalarını ister. Ayrıca oğrencilerin daha önceki deneyimlerini temel alarak tanımlamalar ve açıklamalar yapar ve bu yolla yeni kavramlar ortaya atar. Oğrenciler ise oğretmenin önerilerini dinleyerek yorumlamaya çalışırlar. Açıklamalarında ise daha önce yaptıkları etkinlilerdeki kaydedilmiş gözlemleri kullanırlar.

4- Genişletme (exchange) aşaması

Oğretmen oğrencilerin formal kavramları, tanımlamaları ve açıklamaları araştırmalarını ve bunları kullanmalarını ister. Oğrenciler ise önceki bilgilerinin yardımıyla yeni sorular sorarlar, üzüm yolları önerirler, kararlar alırlar ve deneyler tasarlarlar. Oğrenciler bunları yaparken oğretmenin teşvikine ihtiyaçları vardır. Oğrencilerin yeni uygulamalar için gerekli bilgi ve delillere sahip oldukları onlara hatırlatılmalıdır.

⁶⁵ epni, S.; şan, H.M.; Gökdere, M.; Küçük, M., *Fen Bilgisi Oğretiminde Zihinde Yapılanma Kuramına Uygun 7E Modeline göre rnek Etkinlik Geliştirme*, Maltepe Üniversitesi Yeni Bin Yılım Başında Türkiye’de Fen Bilimleri Eğitimi Sempozyumu, Bildiri Kitabı, İstanbul, 2001, s. 183-190.

5- Kapsamına alma (extend) aşaması

Öğretmen mevcut kavramların diğer alanlardaki anlamlarını da hatırlatır, karşılaştırır ve bu yolla yeni kavramlar oluşturur. Öğrencilerin bu ilişkiyi anlamalarına yardım etmek için öğrencilere sorular yöneltilir. Öğrenciler ise kavramların diğer alanlardaki anlamları ile kendilerine öğretilen anlamları arasındaki ilişkileri görmeye ve orijinal kavramların anlamını genişletip dünya gerçekleri ile kavramların arasında ilişki kurmaya çalışırlar.

6- Değişirme (Exchange) aşaması

Öğretmen öğrencilere grup tartışması yoluyla kavramlar hakkında bilgi paylaşımı yaptırır. Öğrenciler ise ilgi alanlarına dayalı etkinlikler ile ilgili diğer gruplar veya kendi grubundaki arkadaşları ile iş birliği yaparlar. Bu tartışmalarla öğrencilerin fikirleri değişebilir. Bu yolla öğrenciler yeni bir plan yaparak değişen fikirleri doğrultusunda yeni deneyler yaparlar.

7- İnceleme / sınama (examine) aşaması

Bu modelin son basamağında öğretmen yeni kavram ve becerilerini uygulayan öğrencileri inceler, bilgi ve becerilerini ölçerek davranış değişikliklerinin sebeplerini açıklamaya çalışır. Öğretmen grup çalışmalarını teşvik ederek öğrencilere, *neden bu şekilde düşündün?*, *bunun için delilin nedir?*, *... hakkında ne biliyorsun?*, *... nasıl açıklarsın?* şeklinde açık uçlu sorular yöneltilir. Öğrenciler ise delillerini açıklamalarını kullanarak ve önceki açıklamaları dikkate alarak açık uçlu sorulara cevaplar vermeye çalışırlar.

2.3. YAPILANDIRMACI EĞİTİMİN KURAMINA GÖRE DİN ÖĞRETİMİNDE KULLANILAN YÖNTEM VE TEKNİKLER

Yöntem, bir amaca ulaşmak için takip edilen yol olduğuna göre, genel olarak hayatın her alanında insanlar yöntemli çalışmaya özen göstermişlerdir. Aynı şekilde eğitim öğretim alanında da plânlı, programlı, yöntemli çalışmalar için uğraşılmış ve bu arayış devam edecektir. Öğretim yöntemleri "Genel Öğretim Yöntemleri" ve "Özel Öğretim Yöntemleri" olmak üzere iki ayrı şekilde ele alınmaktadır. Bu anlamda, Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi dersinde genel öğretim yöntemleri kullanıldığı gibi, sadece bu derse özgü özel öğretim yöntemleri de vardır. Örneğin, inanç esasların öğretimi, ibadet öğretimi, ahlâk öğretimi vb.

Öğretimde kullanılan birçok öğretme yolu vardır. Aşağıda günlük ders plânlarında kullanılan öğretim yöntem ve tekniklerinin tanımları ile açıklamalarına yer verilmiştir.

2.3.1. İşbirliğine Dayalı Öğrenme

21. yüzyılın bireylerinin yetiştirilmesinde en yoğun üzerinde durmaları gereken konulardan biri de birlikte yaşayabilme ve birlikte çalışabilme becerisinin kazandırılmasıdır. Halen tüm dünyada etkinliği her geçen gün artan kalite ve verimlilik çalışmaları yatmaktadır. Bu insanların ortak yürüttüğü takım çalışmaları yatmaktadır. Bu günlerde hangi gazetenin iş ilanlarını, insan kaynakları sayfasını inceleysek bireylerden istenen önemli yeterliliğin başında “takım çalışmalarında başarılı olmak” özelliği gelmektedir. Evet hem kişisel hem de mesleki başarıya ulaşabilme anlamında öğrencilerimiz sosyal zeka becerilerini geliştirmeleri, özellikle birlikte çalışabilme, işbirliği yapabilme konularında gelişmeleri son derece önemlidir. Öğrencilerimizin sosyal becerilerini geliştirebilmelerinde grup çalışmaları en faydalı araçlardır. Bu yüzden iş birliğine dayalı öğretim yöntemi eğitim ve öğretimde öğrenme düzeyini yükseltme, verimliliği artırma amaçlı ortaya atılan öğrenme yaklaşımlarından biridir. Bu model 1970’lerden sonra üzerinde en çok araştırma yapılan ve en çok dikkat çeken konulardan biri haline gelmiştir.⁶⁶

Bu yaklaşımın genel özelliği öğrencilerin ortak bir amaç doğrultusunda küçük gruplarla birlikte çalışmasıdır. Bu yaklaşımlar çoğu sınıfta bulunan rekabetçi ortamı ortadan kaldırmak için tasarlanmıştır. Öğrencilerin birlikte çalışmalarını ve birbirlerine yardım etmelerini teşvik etmeyi amaçlayan işbirliğine dayalı öğrenme modeli; öğrencilerde başarıyı artırma, özsaygı, üst düzey düşünme becerileri, okula ve derse karşı olumlu tutum geliştirme ile toplumsal beceriler kazandırma bakımından önemli bir öğrenme yaklaşımıdır.⁶⁷

İşbirliğine dayalı öğrenmede, grup üyeleri grubun bir bütün olduğu ve grup başarısında her üyenin sorumluluk taşıdığı bilincindedir. Bu modelde öğrencilerin kendilerini daha rahat ve güvenli hissetmelerini sağlayan bir ortam yaratılarak onlardaki gerilimi en aza indirir. Öğretimin bireyselleştirilmesini mümkün kılar. Öğrencilerin eleştirel düşünme, problem çözme ve yaratıcılık becerilerinin geliştirilmesine yardımcı olur. Öğretiminde öğrencilere daha iyi danışmanlık yapmasını sağlar.⁶⁸

İşbirliğine dayalı öğrenme ortamlarında öğrencilerin birbirlerinin başarılarını kolaylaştırması ve desteklemesi gerekmektedir. Öğrenciler birbirlerinin başarılarını artırmak için birbirlerine yardım etmeli, birbirlerinin öğrenme çabalarını desteklemeli ve yönlendirmelidir.⁶⁹

⁶⁶ Yavuz, Kudret Eren, *Aktif Öğrenme Yöntemleri*, Ceceli Yay., Ankara, 2005, s. 214.

⁶⁷ Erdem, M. ve Akman, Y., a.g.e., s. 92.

⁶⁸ Okumuşlar, Muhiddin, a.g.e., s. 159.

⁶⁹ Şaban, A., a.g.e., s. 193.

2.3.2. Proje Tabanlı Öğrenme

Projeler eğitimciler için etkili öğrenme ortamlarının en önemli öğretim araçlarıdır. Proje tabanlı eğitim, yoğun müfredat programlarının birbirinden kopuk bölümler yerine anlamlı bütünler haline dönüştürülerek öğretilmesini hedefleyen bir yaklaşımdır. Proje tabanlı eğitimde belli bir konu içinde yer alan kavram, soru veya bilgiler dersin öğrenme hedefleri göz önünde bulundurularak farklı boyutları ile işlenir.

Öğretim alanında yapılan bilimsel araştırmalar, var olan eğitim ve öğretim programlarının yeniden gözden geçirilerek farklı yöntemlerle zenginleştirilmesini zorunlu kılmaktadır. Bu durumun bir sonucu olarak gerek dünyada gerekse de ülkemizde pek çok eğitim kurumu her geçen gün farklı eğitim ve öğretim modellerini uygulama konusunda önemli adımlar atmaktadır. Proje tabanlı eğitim tüm dünyada ortak kabul gören günümüzün en etkili öğrenme modellerinden biridir.

Proje çalışmaları ile amaç, öğrencilere bilimsel düşünmenin adımlarını öğretmek, öğrencileri birer uzman olarak kabul ederek, onların kendine güvenlerini desteklemek, birlikte öğrenme sistemini uygulayarak öğrenme oranını arttırmaktır.

Proje çalışmaları öğrencilerin sorgulayıcı, olayları farklı açılardan düşünebilen, iletişim becerilerine sahip, risk alabilen, bilgi okur yazarı, duyarlı ve sorumluluk sahibi, hayatı anlayan bireyler olarak yetişmelerini sağlamaktadır.⁷⁰

Proje tabanlı öğrenmede, öğrenciler amaçları oluşturma, bilgi sağlama ve karar verme etkinlikleri için birlikte çalışırlar. Öğrenciler yalnızca problem çözmek için değil, ulaştıkları sonuçları iletmek için araştırma yoluyla kazandıkları bilgiye başvururlar. Burada öğrenciler elde ettikleri bilgileri kullanarak kendi bilgilerini yapılandırırlar.

Proje tabanlı öğrenmede öğrenciler özgün program temelli ve disiplinler arası problemleri çözmek için grup olarak çalışırlar. Öğrenciler çalışmaları sonucunda elde ettikleri bilgileri analiz ederek, sentezlere giderler ve yeni bilgi üretirler. Sonuçta öğrenciler elde ettikleri yeni bilgileri birbirleriyle paylaşarak, ne kadar öğrendiklerini ve öğrendiklerini ne kadar iyi ifade ettiklerine karar verirler.⁷¹

Bu öğrenme modelinde öğrenciler sorunu belirler, tartışır, tahminde bulunup bilgiler toplarlar. Böylece her öğrencinin çalışması birleştirilerek ortaya yeni bir ürün çıkar. Projeler ciddi ve özgün deneyimler yoluyla öğrencileri öğrenmeyle meşgul eder. Projeler, öğrencilerin bireysel farklılıklarını, öğrenme stillerini, yetenek ve yetersizliklerini dikkate alan bir modeldir.

⁷⁰ Yavuz, Kudret Eren, a.g.e., s. 293.

⁷¹ Okumuşlar, Muhiddin, a.g.e., s. 80.

2.3.3. Probleme Dayalı Öğrenme

Probleme dayalı öğrenme, deneyimler yoluyla öğrenmenin önemini vurgulayan John Dewey'in çalışmalarına dayanmaktadır. Probleme dayalı öğrenme, anlamlı öğrenmeyi sağlamada öğrenci katılımının vurgulayan sosyo-kültürel öğrenme kuramıdır. Sosyo kültürel öğrenme kuramı, öğrenmede öğrencinin etkin katılımı ve sosyal etkileşimini vurgulayan yapılandırmacılığın temel biçimlerinden biridir.

Probleme dayalı öğrenme yaklaşımı, bireylerin öğrenme sürecine etkin olarak katılmalarına ve çalışmalarını kendi kendilerine yönlendirmelerine olanak sağlaması nedeniyle öğrencilerde anlamlı ve kalıcı öğrenmelerin oluşmasına yol açmaktadır.

Probleme dayalı öğrenme, öğrencilerin etkin öğrenme stratejileri üstlenmelerini ve kendi öğrenmelerini yönlendirmelerini benimsemelerini, sınıflarda işbirlikli gruplarda çalışma ve araştırma yapma gibi yeni roller üstlenmelerini gerektirir. Probleme dayalı öğrenmede, öğrenme öğrencilerin problemi inceleyerek keşfetmesi araştırması, olası çözümleri analiz etmesi ve ortaya bir ürün koyması şeklinde olur.⁷²

Probleme dayalı öğretim çalışmaları araştırma yoluyla öğretme yaklaşımında, bilişsel alanın uygulama düzeyindeki davranışların kazandırılmasında ve duyuşsal alanın analiz ve sentez özelliklerini geliştirmede kullanılabilir. Probleme dayalı öğretim etkinlikleri öğrenci merkezli, öğrencide ilgi ve merak uyandıran, öğrenmenin kalıcılığını olumlu yönde etkileyen etkinliklerdir.

Probleme dayalı öğrenme aşamaları şu şekilde sıralanabilir:

- Konu ile ilgili problem öğrencilere farklı yollarla verilir. Bu bazen bir araştırma sonucu ile bazen bir materyalle bazen bir film ile yazılı veya görsel olarak verilir.
- Öğrenciler 4 er kişilik gruplara ayrılır.
- Konuyla ilgili problem net bir şekilde tanımlanır.
- Problemin nedenleri farklı boyutlarıyla değerlendirilir.
- Öğrenciler konuyla ilgili ihtiyaç duydukları kavram ve bilgileri araştırırlar.
- Öğretmenler gruplar arasında gezerek grupların ve onu üzerinde yoğunlaşmalarını sağlar.
- Gruplar çalıştıkları problemle ilgili bazı kritik sorular üretirler.

⁷² Okumuşlar, Muhiddin, a.g.e., s. 145.

- Bu sorularla ilgili cevaplar hazırlanır.
- Problemin çözümüne ilişkin farklı alternatifler sırasıyla değerlendirilir.
- En etkili çözümlere karar verilir.⁷³

2.3.4. Takrir (Anlatma) Yöntemi

Takrir yöntemi: “öğretimde daha çok öğretmenin anlatma ve açıklamasına önem veren, bu arada öğrencilerin tartışma, soru sorma ve grupla çalışma gibi teşebbüslerini sınırlayan klasik bir öğretim yolu...”⁷⁴ dur. Anlatım öğretmenin bilgilerini pasif bir şekilde oturarak dinleyen öğrencilere otokratik bir biçimde ilettiği geleneksel bir yöntemdir⁷⁵. Bu yöntemde konular öğretmen ya da onun yerini alan başka biri tarafından belli bir sıra ve düzen içerisinde öğrencilere sunulur. Bu arada şu hususta göz önünde bulundurulmalıdır. Şöyle ki eğitimde takrir, basit bir anlatma, olayları aynen nakletme değil, konuyla alakalı yeterince açık olmayan ilk bakışta hemen fark edilemeyen hususları, sebep sonuç ilişkilerini, kolayca anlaşılmayan bazı fikir ve meseleleri yerine göre örneklerle açıklamak, çözümlemek, daha önce edinilen bilgilerle ilişkilendirmek ve bu bilgilerden faydalanarak konuyu etraflıca açıklamak, bilinmeyenleri ortaya koymak manalarını taşır.⁷⁶

Takrir yöntemi her ne kadar basit bir anlatma ve hikâye etme değilse de, hikâye etme tekniğinden ve tasvirlerden büyük ölçüde yararlanır.

Yapılandırmacı eğitim sistemi, diğer birçok modern eğitim sisteminde olduğu gibi bu metoda sıcak bakmaz ve mümkün olduğunca eğitim-öğretim sürecinde az kullanılmasını önerir. Fakat şurası kabul edilmelidir ki, din eğitimi alanı da dahil olmak üzere, hangi alan olursa olsun, az veya çok bu yöntemden yararlanmadan bir konunun, yeterince açıklığa kavuşturulabilmesi biraz zordur.⁷⁷

Anlatım yönteminin en büyük özelliği aktif öğretmen, pasif öğrenci konumudur. Yöntemin merkezinde öğretmen vardır. Buradan hareketle anlatım yöntemine getirilebilecek en önemli eleştiri, öğrenciyi pasif duruma düşüren yöntemin öğrencileri hazırcılığa alıştırıp, kendi kendilerine araştırma, öğrenme ve üretme kabiliyetlerini engellemesidir. Ayrıca sunulan bilgilere dönüt gelmediği için, yanlış anlamaların düzeltilmesi imkansızlaşır. Bununla birlikte daha öncede zikrettiğimiz gibi her yöntemin uygulanmasında bir parça

⁷³ Yavuz, Kudret Eren, a.g.e., s. 312.

⁷⁴ Öcal, Mustafa, a.g.e., 240.

⁷⁵ Küçükahmet, Leyla, *Öğretimde İlke ve Yöntemler*, Alkan Yayınları, İstanbul, 1998, s.54.

⁷⁶ Bayraktar, Faruk, *İslam Eğitiminde Öğretmen Öğrenci Münasebetleri*, İstanbul, 1984, s. 200.

⁷⁷ Öcal, Mustafa, a.g.e., s. 241.

anlatım yöntemi vardır. Anlatım yöntemi kalabalık gruplarda ve zaman yetersizliği söz konusu olduğunda kullanılması zorunlu bir yöntemdir.⁷⁸

Anlatım yöntemi kullanılırken sınıfın özelliğine, yaş grubunun ilgi alanına, bilişsel bilgi düzeyine göre farklı tekniklerle etkin hale getirilebilir. Anlatım yönteminin etkililiğini artırmak için dikkat edilmesi gereken noktalar şunlardır:

- Anlatım kısa, açık, anlaşılır ve inandırıcı olmalıdır.
- Öğrenci merkezli eğitimde anlatım yönteminin doğru kullanılması, diğer yöntem ve tekniklerle desteklenmesi gerekir.
- Örnekler, semboller, grafik, resim, müzik vb. ile desteklenmelidir. Örnekler gerçek hayattan seçilmelidir.
- Konu ana noktalar ve kavramlar hâlinde verilmelidir.
- Anlatımda önce ana noktaların girişi yapılmalı, sonra bu noktalar (anlatım, örnek, uygulama vb. yollarla) genişletilmeli ve ana noktaları içeren bir özetle bitirilmelidir. Kullanım kolaylığından dolayı sıkça başvurulan bu yöntem doğru kullanıldığında etkili yöntemler arasında yer alabilir.⁷⁹

Biçimsel (formal) konuşma tekniği (konferans) : Biçimsel anlatma (konferans), bir kişinin bir konuyu önceden hazırlayıp bir gurubun karşısında belli bir sıra ve düzen içinde anlatmasıdır.

Biçimsel olmayan (informal) konuşma tekniği: Biçimsel olmayan konuşma, öğretmenin herhangi bir öğretim yöntem veya tekniğini uygularken, zaman zaman yaptığı açıklamalardır. Bu açıklamalar bilgi verme, bir yanlışı düzeltme, sorular sorup cevaplar alma şeklinde olabilir.

2.3.5. Tartışma Yöntemi

Tartışma, bir grup öğrencinin belli bir konunun kavranması amacıyla karşılıklı görüşler, fikirler, eleştiriler üreterek o konuyu kapsamlı ve detaylı olarak incelemesi olarak açıklanabilir.⁸⁰ Tartışma herhangi bir grubun bir başkanın yönetimi altında belirli bir düzen içinde hepsini ilgilendiren sorunlar üzerinde ve belirli bir amaca dönük karşılıklı görüşmelerdir. Sınıflarda çokça yer verilen bir metoddur. Özellikle öğrenci sayısı az sınıflar için en uygun bir tekniktir. Tartışma metodunu geleneksel soru-cevap metodundan ayırmak gere-

⁷⁸ Gürsu, Etem, *İlköğretimde Etkili Öğrenme ve Öğretim Süreci*, Güner Matbaa, Konya, 2002, s. 106-107.

⁷⁹ Din Kültürü ve Meslek Ahlakı Dersi, *Öğretim Programı*, Ankara, 2005, s.16.

⁸⁰ Güneş, Firdevs, a.g.e., s. 118.

kir. Geleneksel soru-cevap metodunda etkileşim daha çok öğretmenle öğrenciler arasında ve çok sınırlı bir konu üzerinde olmaktadır. Tartışma metodunda ise hem öğretmenle öğrenciler arasında hem de öğrenciler arasında dinamik bir etkileşim vardır.⁸¹ Grup tartışması, bir konu ya da sorun üzerinde, katılımcıları düşünmeye yöneltmek, konu ya da sorun ile ilgili iyi anlaşılabilen noktaları açıklığa kavuşturmak ve soruna çözüm üretmek için uygulanan bir yöntemdir.⁸² Tartışmanın sonucunda, bilinmeyen konunun açığa çıkması veya problemin çözülmüş olması gerekir, yoksa yöntem istenilen sonucu vermemiş olur. Tartışmanın sonunda konu tartışmayı dolayısı ile konuyu iyice kavramış bir öğrenci veya öğretmen tarafından toparlanmalıdır.⁸³

Tartışma yönteminin uygulanmasındaki asıl gaye; ders konuları üzerinde öğrencilerin belli şartlar ve ölçüler dahilinde tartışmaya sevk edilerek yeni bilgi, ve deneyimler kazanmalarını sağlamak, zihinsel becerilerini geliştirmektir. Bu yöntem, bütün öğrencilerin aktif katılımı sağlandığında başarılı olur.⁸⁴

Büyük grup tartışması tekniği: Büyük grup tartışması tekniği, bütün sınıfın ya da büyük bir grubun, bir konuyu birlikte tartıştıkları tekniktir. Bu teknik, sınıf mevcudunun küçük gruplara bölünemeyecek kadar az olması ve sınıfın birlik ve bütünlük içinde olması istenmesi durumunda uygulanır. Büyük grup tartışması tekniği, küçük grup tartışmalarını, sempozyum, konferans ve izlenen bir filmi tartışmak amacıyla da uygulanabilir.

Vızıltı Grupları

Sınıfta küçük bir grubun bir konuyu birlikte tartıştıkları öğretim tekniğine küçük grup tartışması tekniği denilir. Tartışmalara geniş ölçüde katılımı sağlamak amacıyla büyük grubun küçük gruplara bölünmesinden oluşmaktadır. İletişim kurmak, farklı bakış açıları ile durumları değerlendirmek, işbirliği yapmak, dinlemek amaçlarıyla uygulanır.⁸⁵

Küçük gruplar çeşitli şekillerde oluşmakta ve buna göre değişik adlarla anılmaktadır. Bu küçük gruplara vızıltı veya vısıltı grupları da denilmektedir.⁸⁶

Öğrenciler 2 kişilik gruplara ayrılarak bir konu verilir. İkili gruplar konuyu 2 dk boyunca tartışır ve bir fikir üretirler. Tartıştıkları fikirleri sınıfla paylaşırlar. İşte bu gruplara vızıltı 22 veya fısıltı 22 isimleri verilir.

⁸¹ Büyükkaragöz, Savaş, *Program Geliştirme "Kaynak Metinler"*, Konya, 1997, s.80.

⁸² Yalın, Halit, a.g.e., s. 64.

⁸³ Öcal, Mustafa, a.g.e., s. 257-258.

⁸⁴ Büyükkaragöz, Savaş, a.g.e., s. 81.

⁸⁵ Yavuz, Kudret Eren, a.g.e, s. 357.

⁸⁶ Küçükahmet, Leyla, a.g.e., s. 74.

Bir başka şekil ise grup yine 6 kişilik gruplara ayrılarak bir konu verilir. Grup bu konu üzerinde 6 dk düşünür ve bir sonuca varır. Bu şekildeki gruplara ise vızıltı 66 veya fı-sıltı 66 ismi verilir.

Panel tekniği: Panel, küçük bir grubun önceden belirlenmiş bir konuyu 3-5 kişilik bir grup tarafından dinleyiciler önünde samimi bir hava içinde tartışmasıdır. Panelin gaye-si, gerçeği bulmak ya da bir kavrama varmak değil; bir meseleyi çeşitli yönleriyle aydın-latmak, çeşitli eğilim ve görüşleri ortaya koymaktır. Panel sınıflarda rahatlıkla yapılabilir. Panel bir anlamda bir grubun, bir konu üzerindeki sohbeti demektir. Panelin sonunda din-leyicilerin konuşmacılara soru sormalarına ve tartışılan konuyla ilgili görüşlerini belirterek katkıda bulunmalarına fırsat vermek için forum da yapılabilir.⁸⁷

Yapılandırmacı sınıflarda panelin uygulama sırası şu şekildedir:

- Sınıfta yapılacak mini bir panel için öğretmen konuyu ana hatlarıyla belirler.
- Sınıfta bu konuda panel konuşmacısı olmak isteyen gönüllü öğrenciler belirlenir.
- Panel konuşmacısı olan öğrencilere konunun farklı bölümleri verilir. Bu öğrenci-ler konuyla ilgili bir araştırma ve bildiri hazırlama sürecine başlarlar.
- Dinleyici durumundaki öğrenciler konuyla ilgili 5 er soru hazırlarlar.
- Panel anı geldiğinde öğretmen konuşma kurallarını açıklar. Her konuşmacının süresini belirtir.
- Panel konuşmacısı öğrenciler konuyla ilgili hazırladıkları konuşmaları panel es-nasında sunarlar.
- Bireysel sunumlar sonrası panel üyeleri kendi aralarında konu ile ilgili konuş-maya devam ederler.
- Dinleyici öğrenciler sunumun sonunda sorularını sorarlar. Konuyla ilgili genel bir özet yapar ve panel sona erdirilir.

Zıt panel tekniği: Bu teknik ile işlenmiş olan konuların tekrar edilmesi mümkün olmaktadır. Sınıf ikiye ayrılabilir. Sınıfın yarısının soru sorarak, yarısının da cevap vererek bir konuyu tartıştıkları bir öğretim tekniğidir. Soru soracaklar sorularını tespit ederken di-ğerleri de kendilerine sorulması muhtemel olan sorulara cevaplar hazırlarlar. Bu teknik iş-lenmiş konuları tekrar etme, gözden geçirme amacıyla uygulanır. Sınıf ikiye ayrılarak, kısmen tartışılmış fakat pek açığa kavuşturulmamış konuları tartışabilirler.⁸⁸

⁸⁷ Büyükkaragöz, Savaş, a.g.e., s. 83.

⁸⁸ Büyükkaragöz, Savaş, a.g.e., s. 84.

Münazara tekniği: Münazara, iki ekibin dinleyiciler ve jüri önünde bir konuda iki zıt tezi savunmalarıdır. Bu teknikle savunulan fikrin kazanılması ve kaybedilmesi söz konusudur. Münazara metodu, öğrencilerin görüşlerini düzenli ve anlaşılır biçimde açıklamalarına, konuları çok yönlü kavramalarına, karşıt görüşleri çürütmek için bilgilerden suratl yararlanmalarına yardım eder. Münazara bir yarışma değil fikir tartışmasıdır. Gösterişe düşkün, ağzı kalabalık tipler yerine konuya hakim bir ekip seçilmeli, bu ekip hem kendi konularını hem de diğer konuyu iyi bilmelidir⁸⁹.

Açık oturum tekniği: Açık oturum, bir grubun, bazı kurallara uygun olarak bir konuyu dinleyiciler önünde tartışmalarıdır. Panelden farklı olarak üyeler başkandan izin alarak teker teker konuşurlar. Üyelerin konuşması sempozyumu andırırsa da, sempozyumda, her üye bir defa konuşma hakkına sahipken, açık oturumda bir kaç defa konuşulabilir. Sempozyumda karşılıklı tartışma yokken, açık oturumda üyeler başkandan söz alarak, birbirlerine cevap verebilirler. Sert tartışmalardan kaçınılmalı ve her zaman karşı fikre saygı duyulmalıdır.⁹⁰ Açık oturumdan sonra bir forum yapılarak, tüm sınıfın konu hakkında düşünceleri alınabilir.

Forum: Tartışmaya dinleyicilerin de katılmalarına imkan veren bir yöntemdir. Bu yöntemde küçük bir grup öğrenci diğer öğrencilere bilgi verirler.⁹¹ Bir başkanın yönetiminde yapılan forum, tartışma konusunun daha geniş bir tabloda ele alınmasını ve yanlış anlaşılmanın düzeltilmesini sağlar. Başkan toplantıya katılanları soru sormaya, eleştiri yapmaya ve katkıda bulunmaya teşvik eder.⁹²

3'lü çember tartışma tekniği: Öğrenciler birbirleriyle iletişim kurma, kendilerini ifade etme, karar vermelerini sağlamak amacıyla kullanılan bu teknik öğrenme sürecinin her aşamasında kullanılabilir. Öğrencilere çalışmanın amacı anlatılır. Öğrenciler birbirinin içine girmiş üç daire şeklinde otururlar. Öğrencilere bir tartışma konusu verilir. En ortadaki grup tartışmayı başlatır. Diğer halkalarda oturanlar tartışan öğrencileri izlerler. En ortadaki gruptan konuşması biten her öğrenci sandalyesini alıp arka gruplara geçer. Boşalan yerlere arka gruplardan gönüllü öğrenciler katılabilir.

Tartışma doğal bir sonuca ulaşıncaya kadar devam eder. Tartışma sonunda öğrencilere bir değerlendirme formu dağıtılır.⁹³

⁸⁹ Büyükkaragöz, Savaş, a.g.e., s. 83.

⁹⁰ Büyükkaragöz, Savaş, a.g.e., s. 86.

⁹¹ Küçükahmet, Leyla, a.g.e., s. 74.

⁹² Büyükkaragöz, Savaş, a.g.e., s. 86.

⁹³ Yavuz, Kudret Eren, a.g.e., s. 73.

Beyin Fırtınası Tekniği

Beyin Fırtınası bir probleme çözüm getirmek ve çeşitli konularda fikir ve düşünce üretmek için kullanılan bir öğretim tekniğidir. Önemli olan çok sayıda fikir ve düşünce üretmektir. Fikirler iyi-kötü, doğru-yanlış yargılamasından bağımsız olarak üretilir. Bir öğrencinin fikrinin diğer öğrencide başka fikirler çağrıştırabileceği varsayılarak, çok sayıda fikrin ortaya atılması esastır. Yani fikrin niteliğinden çok niceliği önemlidir.

Önce problem seçilir, problemin soru şeklinde ifade edilmesi düşünmeyi kamçılar. Gruplar oluşturulur. Her grubun başkanı ve not tutanı belirlenir. Grup başkanı problem hakkında olumlu bir ifade ile konuya girer. Daha sonra diğer öğrenciler o konuda akıllarına gelen tüm düşünceleri sıralar. Not tutan öğrenci bütün fikirleri yazar.

Gerektiğinde öğretmen gruplara yardım eder. Seans bitmeden, son bir dakika veya belli bir süre tanınır. Arkasından, grup ortaya çıkan fikirlerin değerlendirmesini yapar. Her fikrin avantaj ve dezavantajları göz önünde bulundurularak liste önem sırasına göre küçültülür. Sonunda gruplar fikirlerini sınıfta öğretmenin liderliğinde tartışır.

Etkili kullanım için dikkat edilmesi gereken noktalar:

- Beyin fırtınası rahat bir ortamda yapılmalıdır.
- Eleştiri, yargılama ve değerlendirme dışarıda bırakılmalıdır.
- Fikirler, ilgisiz olsa da ifade edilebilmelidir.
- Önemli olanın üretilen fikirlerin sayısı olduğu bilinmelidir.
- Aynı anda bir kişi konuşabileceğinden, öğrencilere akıllarına gelen fikirleri unutmamaları için bir kâğıda not almaları hatırlatılmalıdır.
- Problem belirlendikten sonra kim, ne, niçin, nasıl, ne zaman sorulan düşünceyi ateşler.
- Grup başkanı aktif olarak fikir üretmeye katılmaz, ancak, grupta oluşabilecek, negatif havayı kırmak ve konudan sapmayı engellemekle sorumludur.
- Her fikir, not tutan kişi tarafından mutlaka yazılmalıdır.
- Fikirlerin sentezi ve değerlendirilmesi aşamasında öğretmen gruba rehberlik edebilir.

Bu teknik kullanılırken;

Öğrencileri rahat edebilecekleri şekilde oturtun. Fikirleri yazacak bir tahta ya da döner levha bulundurun. Sorunu anlatın, tahtaya yazın ve tekniğin kurallarını açıklayın. Bunun için; fikirlerin olumlu ya da olumsuz olarak değerlendirilmeyeceğini, serbest düşünceleri için uç noktaları da dikkate almaları gerektiğini, çok miktarda fikir üretmelerini,

başkalarının fikirlerinin geliştirilebileceğini, değiştirilebileceğini ve tersinin söylenebileceğini vurgulayın, fikir üretilmesini isteyin. Bir - iki kişinin ürettiği fikirleri tahtaya ya da döner levhaya yazmalarını sağlayın ve yazılanları göz ucuyla kontrol edin, kendi fikirlerinizi de söyleyerek öğrencileri yeni fikirler üretmeleri için yüreklendirin. Kimsenin fikirleriyle alay edilmesine izin vermeyin, fikirler gelmeye devam ettiği sürece oturuma devam edin. Fikir üretme durduğunda sorunu tekrar edin ve daha çok fikir üretilmesi için cesaretlendirici olun. Tüm yazılan fikirleri okuyun benzer ya da bitişik olanları numaralayın ve sıraya koyun. Belirlenen sorunun çözüm yollarını içeren yazıyı "sınıfımızın çözümü" şeklindeki başlıkla uygun bir panoya asın.⁹⁴

Görüşme Yapılım Tekniği

Belirli bir konuyla ilgili gerekli bilgiyi almak için konunun uzmanı bir veya birkaç kişi ile yüz yüze yapılan konuşmadır. Görüşme okul ortamında bir konuda o konunun uzmanı, yazar, sanatçı, bilim insanı, vaiz, imam vb. tanınmış kişilerde olabilir. Bu kişiler sınıfa davet edilmek veya o kişinin yanına gitmek suretiyle bilgi almak amacıyla kullanılır. Başarılı bir görüşmenin ilkeleri konusunda öğrencilerin bilgilendirilmesi etkinlik çalışmasının verimli geçmesi açısından da önemlidir.

Başarılı bir görüşmenin ilkeleri:

- Görüşmeyi yapacak olan kişiler ön hazırlık çalışmaları yapmalıdır.
- Görüşme yapılacak kişiden izin alınmalı veya belirli bir zaman için randevulaşılmalıdır.
- Görüşme sınıf ortamında veya uygun bir mekânda gerçekleştirilmelidir.
- Görüşme soruları açık, basit, net bir biçimde olmalıdır.
- Görüşmenin başarılı olması için taraflar zamanında hazır olmalıdır.
- Görüşme yapılan kişi, görüşme boyunca etkili bir biçimde dinlenilmelidir.
- Görüşme kayıt altına alınacaksa önceden izin alınarak kaydedilmeli ihtiyaç olursa bilgileri yeniden değerlendirmek için dinlenilmelidir.⁹⁵

2.3.6. Küme Çalışması Yöntemi

Küme çalışması yönteminin uygulanma biçimine göre iki ayrı tanımı yapılabilir. Bunlardan birincisine göre; küme çalışması yöntemi, programda yer alan konu ya da ünitelerin birlikte işlenmeden önce, ilgi ve yeteneklerine göre kümelere ayrılan öğrencilerce in-

⁹⁴ Din Kültürü ve Meslek Ahlakı Dersi, *Öğretim Programı*, s. 19-20.

⁹⁵ Yavuz, Kudret Eren, a.g.e., s. 185.

celenmesi ve sınıfa sunulması temeline dayanan bir öğretim yoludur. İkincisine göre; küme çalışması yöntemi, tek öğretmenli okullarda ya da birleştirilmiş sınıflarda yaş, başarı ve yetenekleri bakımından farklı oldukları hâlde topluca ders gören öğrencilere, onları ilgi ve yeteneklerine göre kümelere göre ayırarak yapılan öğretimdir.

2.3.7. Dramatizasyon (Rol Oynama) Yöntemi

Dramatizasyon yöntemi, kaynaklarda, rol oynama, rol yapma, toplumsal oyun (sosyo-drama), drama, canlandırıcı oyun (dramatik oyun) gibi değişik adlarla anılır. Dramatizasyon, oyunlaştırma, canlandırma, rol yapma anlamlarına gelmektedir. Bu öğretim yöntemi, öğrencilerin bir durumu dramatize etmeleri üzerine kurulmuştur.⁹⁶ Dramatizasyon yöntemi, düşünce, durum, problem, olay vb.nin bir grup önünde, gruptan seçilen belli üyelerce dramatize edilerek (oyunlaştırarak) canlandırılması esasına dayanır. Rol yapma, öğrencinin kendi duygu ve düşüncelerini başka bir kişiliğe girerek ifade etmesini sağlayan bir öğretme yöntemidir. Başkalarının kimliğine bürünerek, onların nasıl hissettiğini, düşündüğünü ve etkinlikte bulunduğunu öğrencilere yaşama fırsatı sağlamasından dolayı, rol oynama yöntemi öğretimde özel bir önem taşımaktadır. Bu yöntemde rolleriyle özdeşleşen öğrencilerin duygudaşlık (empati) yetenekleri gelişir. Ayrıca rol oynama yönteminin öğretimdeki değerini vurgulayan önemli bir özellik de öğrencilerin bedensel etkinlik içerisinde bulunma ihtiyaçlarını karşılamasıdır. Böylece bu yöntemle öğrenciler yaparak ve yaşayarak öğrenirler.

Rol oynama yöntemi soyut kavramların ve olayların öğretiminde kullanılabilecek verimli bir yöntemdir ayrıca ders eğlenceli hale getirildiğinden bu yöntemle derse katılım da artar.⁹⁷

Rol oynama yöntemine getirilebilecek en önemli eleştiri, çekingen öğrencilerin zorlanması veya çekinmesi, yetenekli öğrencilerin ön plana çıkarak sınıfta uç farklılıkların ortaya çıkabilmesidir.⁹⁸

Genel itibarıyla rol oyunlarının uygulanmasında dikkat edilecek hususlar şunlardır:

- Canlandırılacak durum ya da olay öğrencilerle birlikte seçilmeli
- Uygulamadan önce yapılacak etkinliklerin ayrıntıları iyi belirlenmeli,
- Gösterinin amacı gözden kaçırılmamalıdır,
- Sınıf, oynanacak rollere uygun olarak düzenlenmeli,

⁹⁶ Gürsu, Etem, a.g.e., s. 110.

⁹⁷ Tavukçuoğlu, Mustafa, *İlahiyat İlköğretim Programı Okul Deneyimi Uygulamaları*, Konya, 2003, s. 83-84.

⁹⁸ Gürsu, Etem, a.g.e., s. 111.

- Roller için öğrenciler seçilirken rollerin genel özellikleri öğrencilere anlatılmalı,
- Gösteride kullanılacak araç gereç dersten önce gösteri yerinde hazır olmalı,
- Rol oynamanın sonunda sınıfta oyuna ve oyunun amacına ilişkin tartışma ortamı oluşturulmalı, değerlendirmeler yapılmalıdır.⁹⁹

Parmak oyunu: Oldukça sade bir dramatizasyon türü olan parmak oyunu bazı şiir ve manzum hikâyelerin parmak hareketleriyle canlandırılmasıdır.

Pantomim: Sözsüz oyun, düşünce ve duyguların konuşmaksızın el kol, yüz hareketleri ile anlatılması demektir. Konunun önemli kavramları ve düşünceleri öğrencilere verilir. Öğrencilere "...yı beden dilimizi kullanarak nasıl anlatabiliriz?" sorusu verilir.

Öğrenciler bu kavram ve fikirleri işleyen bir gösteri hazırlamak için çalışırlar. Bunu bireysel ve grup olarak yapabilirler.

Gösterisini hazırlayan öğrenciler sunumlarını sergiler. İzleyiciler gösterinin hangi kavram veya fikri anlattığını bulmaya çalışırlar.¹⁰⁰

Bağımsız dramatizasyon: Bağımsız dramatizasyon, sözsüz oyunların ve taklitlerin gelişmiş bir şeklidir. Bir hikâyeyi, bir kıssayı, bir şiiri veya birbirine bağlı olaylar dizisine bir grup çocuğun konuya sıkı sıkıya bağlı kalmadan kendi hayal güçlerine göre canlandırması bu türün temel özelliğidir. Bu teknikte konuşmalar ezberlenmez, hareketler belli kalıba sokulmaz ve gruplar değiştikçe hareket ve konuşmalar da değişir.

Bağımlı dramatizasyon: Bağımlı dramatizasyon, yazılı metinlere bağlı kalınarak konu ya da durumun canlandırılmasıdır.

Kukla ve bebekler: Kukla ve bebekler binlerce yıldır bilinen eğlendirme ve öğretme araçlarıdır. Günümüzde birçok ülkede yaygın olarak öğretimde de kullanılmaktadır. Kuklaların birçok çeşidi vardır. En bilinenleri el kuklası, eldiven kuklası, ipli kuklalar ve gölge kuklasıdır.

Taklidî oyun (benzetme, benzetim): Taklidî oyun ya da benzetme tekniği, sınıf içinde öğrencilerin bir olayı gerçekmiş gibi ele alıp üzerinde eğitici çalışma yapmalarını sağlayan öğretim tekniğidir. Diğer bir tanımla, öğrenmeyi desteklemek üzere gerçeğe uygun olarak geliştirilen model üzerinde yapılan çalışmalardan oluşan öğretim tekniğidir.

⁹⁹ Güneş, Firdevs, a.g.e., s. 122.

¹⁰⁰ Yavuz, Kudret Eren, a.g.e., s. 311.

2.3.8. Gösteri (Demonstrasyon) Yöntemi

Gösteri, bir işlemin nasıl yapılacağına açıklanması ve uygulamalı olarak gösterilmesidir. Düşünme, anlama, sorgulama vb becerileri nasıl yapılacağı, düşüncenin nasıl aktarılacağı, yazının nasıl yazılacağını, verilen bilgilerin nasıl düzenleneceğini gösterirken kullanılabilir.¹⁰¹ Hem görerek hem de işiterek öğrenme imkanı sağlar.

Bu yöntemin etkin kullanılmasında şunlara dikkat edilmelidir:

- Gösteri için önceden hazırlanılmak ve gerekli donanım ve materyaller hazır bulundurulmalıdır.
- Sürprizlerle karşılaşmamak için gösterinin önceden provası yapılmalıdır.
- Gösteri hakkında öğrencilerin dikkatlerini çekip ilgiyle izlemelerini sağlayacak bilgiler verilmelidir.
- Gösteri tüm sınıfça izlenebilmek ve söylenenler herkes tarafından işitilmelidir.
- Tüm basamaklar öğrencinin kolayca anlayabileceği ve izleyebileceği şekilde verilmelidir.
- Gösteri çok uzun veya yavaş olmamalı, öğrencilerin temel ilkeleri yakalayabilecekleri bir hızda olmalıdır.
- Gösteriden sonra öğrencilerin tek başlarına veya grup hâlinde denemelerine izin verilmelidir.
- Gösteri karmaşık ise basamaklar ve bazı temel noktalar tahtaya yazılmalıdır.
- Gösterinin sonunda basamakların ve oluşumun özeti verilmelidir.

Yararları:

- Göze ve kulağa hitap ettiği için öğrenmeyi zenginleştirir.
- Başarılı olduğunda, öğretmenin kendine güvenini artırır.
- Kelimelerin yetersiz olduğu fikir, ilke ve kavramların açıklanması için etkili bir yöntemdir.
- Öğrencileri güdülemek ve ilgilerini çekmek için etkili bir yöntemidir.
- Kuramsal bilgileri uygulama fırsatı verir.
- Öğretmene, yanlış düşünceleri anında düzeltme olanağı verir.¹⁰²

¹⁰¹ M.E.B. Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, *Programların Geliştirme Nedenleri*, MEB Yay., Ankara 2005.

¹⁰² Din Kültürü ve Meslek Ahlakı Dersi, *Öğretim Programı*, s. 24.

Gösteri sonunda öğrencilerin not tutmaları, şema ve çizimler yapmaları istenmelidir. Gösteri öğretmen tarafından özetlenmeli, çocukların sorularına cevap verilerek yanlış anlamalar düzeltilmelidir.¹⁰³

2.3.9. Örnek Olay İncelemesi Yöntemi

Gerçek hayatta karşı karşıya kalınan problemlerin sınıf ortamına getirilerek çözülmesi yoluyla öğrenmenin sağlanmasıdır. Örnek olay incelemesi yaşamda karşılaşılmış sorun niteliğindeki olaylara katılımcıların katılımı ile çözüm yolları bulma temeline dayanır. Söz konusu olan sorunlu olay gerçek ya da hayali olabilir ve genellikle de yazılıdır. Örnek olay öğretmen tarafından sınıfa getirilebileceği gibi, katılımcıların çevrelerinde yaptıkları gözlemler sonucunda da düzenlenebilir. Örnek olay içeren bir rapor üzerinde çalışan öğrenciler, ilk önce olayın mahiyetini öğrenirler daha sonra var olan verileri analiz ederek değerlendirirler ve son olarak bir çözüme ulaşırlar. Böylece öğrenciler bildikleri ve kavradıkları örnek olayı gerçek bir duruma uygulama şansına da sahip olurlar.

Örnek olay metodunda izlenecek aşamalar:

- Örnek olay kısaca açıklanır,
- Örnek olayla ilgili veriler toplanır,
- Karar için alternatif öneriler belirlenir,
- Sınıfın tamamının anlayacağı bir konu ele alınır,
- Sınıftaki imkanlar değerlendirilerek olay uygulamaya konur.¹⁰⁴

2.3.10. Gösterip Yaptırma Yöntemi

Gösterip yaptırma yöntemi, bir işlemin uygulamasını, bir araç gerecin çalıştırılmasını önceden gösterip açıklama sonra da öğrenciye alıştırmaya ve uygulama yaptırarak öğretme yoludur. Bu yöntem, bir konuya ilişkin bilgilerin açıklanması ve bunların beceriye dönüştürülmesi için gerekli uygulamaların yapılması aşamasında kullanılır. Gösterip yaptırma yöntemi, gösteri (demonstrasyon) tekniği ile benzetme tekniğinin birlikte kullanılmasından oluşmaktadır.

Özellikleri:

- Gösteri yöntemi öğretmen merkezli, gösterip yaptırma işlemi de öğrenci merkezlidir.

¹⁰³ Büyükkaragöz, Savaş, a.g.e., s. 94.

¹⁰⁴ Büyükkaragöz, Savaş, a.g.e., s. 95.

- Bu yöntem daha çok öğrencilerin devinişsel (psikomotor) becerileri kazanmalarında etkilidir.
- Öğrenciler, becerileri yaparak yaşayarak öğrenirler.

Etkin Kullanım için Dikkat Edilecek Noktalar:

- Kazandırılacak beceriler önce öğretmen tarafından yapılarak öğrencilere gösterilmeli.
- Her öğrenciye istenilen beceriyi kazanması için yeterli zaman tekrar yapma şansı verilmeli.
- Gösteri anında kullanılacak şema grafik, dia ve film gibi araç ve gereçler önceden hazırlanmalı.
- Beceriler sırayla ve aşamalı olarak öğretilmeli, bir beceri tam olarak geliştirilmeden diğerine geçilmemeli.
- Öğrencilere önce basit kolay ve yapabilecekleri işler yaptırılmalı.
- Derslik ya da atölyede her türlü sağlık tedbirleri alınmalı ve yeterli araç gereç bulundurulmalı.
- Dersin yapılacağı yer önceden kontrol edilip öğretime hazır hale getirilmelidir.¹⁰⁵

2.3.11. Problem Çözme Yöntemi

Bir sorun ya da durumun bilimsel yaklaşımla çözümünü sağlayan ve uygulayan kişi sayısına göre bireysel ya da grup öğretim yöntemi olarak tanımlanan bir öğrenme öğretme yoludur. Problem çözme yöntemi, öğrencilerin o güne kadar öğrenmedikleri, bilmedikleri bir takım konuları kendi kendilerine araştırarak öğrenmelerine olanak sağlar. Öğrenciler hazır bilgilere kolaylıkla sahip olmak yerine, emek harcayarak, araştırarak, uğraşarak öğrenirler. Bu haliyle problem çözme öğretme değil, öğrenme yöntemidir. Öğretmenlerin rehberliğinde problem çözmeyi öğrenen öğrenciler, kendi kendilerine iş yapabilme ve başarıya hazzını yaşamış, böylelikle bir taraftan yeni bilgiler öğrenip diğer taraftanda hayatta karşılaşacakları problemlere hazırlık yapmış olurlar.¹⁰⁶ Öğrencinin derste öğrendiklerini sosyal hayata aktarabilmesi için, öğretmenin, bireyin sosyal hayatta karşılaşabileceği olay ve durumları göz önünde bulundurarak problem durumları yaratması gerekir.¹⁰⁷ Problem çözme sırasında öğrencilerin gerekli çözüm yollarını aramasına, bunun için gerekli bilgileri toplamasına, bu bilgileri karşılaştırıp değerlendirmesine, bir sonuca varmasına ve sonucu değerlendirmesine yardımcı olunmalıdır.

¹⁰⁵ Din Kültürü ve Meslek Ahlakı Dersi, *Öğretim Programı*, s. 25.

¹⁰⁶ Öcal, Mustafa, a.g.e., s. 268.

¹⁰⁷ Yılmaz, Hasan; Sömbül, Murat, *Öğretimde Planlama ve Değerlendirme*, Mikro Yay., Konya, 2000, s. 29.

Problemlerin çözümünde daha önce edinilen bilgilerden ve deneyimlerden de faydalanılır. Din eğitiminde bu yöntem, hemen her konuda kullanılabilir. Bu da öğretmenin günlük meseleleri takip etmesine ve sınıfa olayları problem olarak sunabilme becerisine bağlıdır.¹⁰⁸

Yararları:

- Öğrenciler, ileride karşılaşacakları problemleri, bilimsel yöntemle nasıl çözümlenebileceklerini öğrenirler. Problemleri nasıl algılayıp, onlar üzerinde nasıl düşüneceklerini (akıl yürütmeyi, en isabetli kararı seçmeyi, sebep-sonuç ilişkilerini düşünmeyi) bir alışkanlık olarak kazandırır.

- Öğrenciler ders kitaplarının dışındaki yazılı kaynaklara ve kaynak kişilere ulaşmayı öğrenirler. Çok çeşitli kaynaklardan elde edilen bilgilerin doğruluğu karşılaştırma ile bulunmaya çalışılır. Öğrenmeye karşı ilgi ve istek uyandırır. Öğrenci eğer sağlam bilgilere ulaşırsa, cesaretle bir takım önerilerde bulunur, hipotezler geliştirir.

- Öğrenci bir grup çalışmasına hazır hale gelir; yardımlaşma ve başkalarının görüşlerinden faydalanmayı öğrenir.

- Öğrencilere kendine güven ve sorumluluk kazandırır. Öğrenciler planlı ve düzenli çalışmaya alışır.¹⁰⁹

2.3.12. Gezi Gözlem Yöntemi

Gezi gözlem yöntemi, sınıf içi çalışmalarını tamamlamak ve daha anlamlı kılmak amacıyla, bir olayı veya varlığı bulunduğu yerde ve doğal şartları içinde plânlı bir şekilde inceleme yaparak öğretme yoludur. Eğitime yapılan en eski eleştirilerden biri, kapalı kapılar arkasında ve gerçek öğrenmeye yer vermemesidir. Gözlem yöntemi bu eleştirileri bir ölçüde karşılamaktadır. Çünkü bu yöntemle öğrencilere gerçek dünyayı görme imkanı sağlanmaktadır. Öğrenciler öğretim materyalinin olduğu yere giderek gözlem yapma ve bu materyallerin doğal hallerini görme imkanına sahip olurlar. Örneğin din öğretiminde camiye tanıyalım ünitesi işlenirken, mihrap, minber, minare vb. kavramların öğretilmesinde oldukça etkili bir yöntemdir.

Gözlem sürecinde dikkat edilmesi gereken bazı noktalar şöyledir:

- Gözlenecek varlık ve olay doğal halinde olmalı,
- Gözlemin amaçlarını belirlenmeli,
- Gözlem planlı ve yöntemli olmalı,

¹⁰⁸ Tavukçuoğlu, Mustafa, a.g.e., s. 80.

¹⁰⁹ Din Kültürü ve Meslek Ahlakı Dersi, **Öğretim Programı**, s. 24.

- Öğrenciler gözlem sırasında neye dikkat edeceklerini ve neleri gözleyeceklerini iyi bilmeli,
- Gözlem sırasında edinilen bilgiler not edilmelidir.¹¹⁰

2.3.13. Bireysel Çalışma Yöntemi

Bireysel çalışma yöntemi, her öğrencinin kişisel ihtiyaçlarının karşılanması, bir sorunun çözülmesi ya da bir konunun öğretilmesinde, öğretim gereçlerinin öğrencinin kişisel yetenek ve ilgisine göre hazırlanarak kullanılmasına önem veren bir öğretme yoludur. Bireysel çalışma yöntemi, bir öğrencinin bir konuyu sınıfça işlenilmesinde öğrenememesi, kendi başına öğrenmek istemesi ya da kendi başına çalışmak istemesi durumunda başvuru- lan bir öğretme öğrenme yoludur. Bu bakımdan, bir öğretme yönteminden çok, öğrenme yöntemine girmektedir.

2.3.14. Buldurma (Sokrates) Yöntemi

Buldurma yöntemi, öğrencinin belli bir konuyla ilgili mevcut bilgilerinden hareketle, soru cevap tekniğini kullanarak, yeni bilgilere ulaşmasını sağlayan, öğretmen ve öğrencinin ortak etkinliğine dayalı, güdüleyici bir öğretme yoludur. Buldurma yöntemi, Sokrates'in felsefi tartışmalarda uyguladığı yöntemin öğretime uyarlanmış şeklidir.

Buldurma yöntemi, soru cevap tekniği ile aynı değildir. Çünkü öğretimde soru, çok değişik amaçla kullanılmaktadır. Buldurma yöntemi, soru cevap, takrir, problem çözme, beyin fırtınası, örnek olay incelemesi vb. tekniklerin bir arada kullanılmasından oluşur. Buldurma yönteminde ağırlıklı olarak soru cevap tekniği kullanılır. Ancak buldurma yöntemi, soru cevap tekniğinin özel bir kullanım şeklidir.

Buldurma yönteminin uygulanmasında takrir vb. diğer yöntem ve tekniklerden farklı olarak, dersin başında öğretmen, kavramların ve genellemelerin tanımını öğrenciye vermez. Öğrenci, sorulan soruların, verilen cevapların ve örneklerin yardımıyla öğretmenin rehberliğinde kavramlara, genellemelere kendisi ulaşır. Böyle bir uygulamada hem öğrenci, hem öğretmen ortak çaba harcarlar. Öğretmen uygun, mantıklı sorularla öğrencinin mevcut bilgilerden yeni bilgilere ulaşmasını sağlar.

Soru Cevap Tekniği

Sınıf yönetiminde soru cevap, öğrencilerin düşünme, dinleme, konuşma ve iletişim becerilerini geliştirme, anlama süreçlerini kontrol etme ve üst düzey öğrenmeyi gerçekle-

¹¹⁰ Küçükahmet, Leyla, a.g.e., s. 64.

tirmek için başvurulan önemli bir tekniktir. Öğretmen öğrencilerin kendi kendilerine sorular sormalarını, sorgulama yapmalarını, kendi yaptıkları üzerinde düşünmelerini, kendi bilgilerini değerlendirmelerini sağlamalıdır. Böylece süreci iyi anlamalarını, yeni beceriler geliştirmelerini, yeni bilgiler edinmeleri için yaptıkları işlemlerle etkinlikleri izlemelerini ve buna dayalı olarak karar vermelerini sağlamalıdır.¹¹¹

Önceden hazırlanmış bir dizi sorunun sınıfta öğrenciler tarafından cevaplandırılmasına, tartışılmasına ve bir takım açıklama, yorumlama ve genellemeler yapmasına imkân veren bir öğretim yoludur. Bu yöntem soru sormak ve cevap almak şeklinde uygulanır. Yani yöntem öğretmen ve öğrenciler arasındaki karşılıklı konuşmaya, etkileşime dayanır. Öğrencilere sorulan sorular öğrencileri düşünmeye sevk edecek ve bu yolla düşünme yeteneklerini geliştirecek sorular olmalıdır. Sorular bazen, işlenmekte olan konuyu öğrencilerin kavramasına yardımcı olurken bazen de derse karşı ilgilerini uyarmaya ve dikkatlerini canlı tutmaya yarar. Bunun için bu yöntemde sorular geliş güzel değil, özenle seçilmeli, eğitici ve öğretici niteliği olan sorular sorulmalıdır.¹¹² Öğretmen neyi, ne zaman, hangi gruba soracağını iyi tespit etmeli, sorulan sorular öğrencilerin yeteneklerini kullanmalarına imkân veren salt bilgiye dayanmayan, tahmin ve ipucu yardımıyla cevap verilebilecek, öğrencileri araştırmaya ve üretmeye teşvik edecek özellikle din eğitimi açısından, dini konularda öğrencinin yorum gücünü kuvvetlendirecek sorular sormalıdır. Aksi takdirde öğrenciler sorular cevap veremez ve derse karşı olumsuz tavır geliştirebilirler.

Soru cevap yöntemiyle, kazanımların test edilmesi veya dönütlerle daha iyi pekiştirme yapılması sağlanabilir. Öğretmen, herhangi bir ders veya konuyu işlerken öğrencilerin kendi yeteneklerini ortaya koymalarını veya yeteneklerini geliştirmelerini hedeflemişse kullanacağı en iyi yöntemlerden biri soru-cevap yöntemidir.¹¹³

2.3.15. Eğitsel Oyunlar Yöntemi

Oyun, bireylerin fiziksel, zihinsel yeteneklerini geliştirici, yaşantıyı zevkli kılıcı, sanatsal ve estetik nitelikleri ve beceriyi geliştirici etkinliklerdir, diye tanımlanabilir. Genç, yaşlı herkes oyun oynamaktan zevk duyar. Bu zevkli meşguliyetten yararlanılarak, sınıf içi çalışmalar daha güdüleyici ve daha anlamlı bir duruma getirilebilir.

Eğitsel oyunlar, öğrenilen bilgilerin pekiştirilmesini ve daha rahat bir ortamda tekrar edilmesini sağlayan etkinliklerdir. Eğitsel oyunlar özellikle öğrenmeye yönelik olmalı

¹¹¹ Güneş, Firdevs, a.g.e., s. 121.

¹¹² Öcal, Mustafa, a.g.e., s. 249-250.

¹¹³ Gürsu, Etem, a.g.e., 106-108.

ve bir amaç için sınıf içinde uygulanmalıdır. Oyunlar sayesinde, derste konular ilgi çekici hâle getirilebilir, en pasif öğrencilerin bile bu etkinliklere katılmaları sağlanabilir.

2.3.16. Balık Kılıcı Yöntemi

Balık kılıcı, bir sorunun nedenlerinin saptanmasına neden olur. Öğrencilerle birlikte uygulanması, çalışmadaki herkesin nedenler hakkında daha çok bilgi sahibi olmasını sağlar.

Balık kılıcı tekniğinde izlenecek aşamalar şöyle sıralanır:

- Araştırılacak sorun balık kılıcının baş tarafına yerleştirilir.
- Sorunun oluşmasına yol açan nedenler ya da etkenler önem sırasına göre teker teker yan kılıçlar üzerine yazılır.
- Yazılan etkenlerin her birinin altına alt etmenler sıralanır.
- Balık kılıcı tekniği öğrencilere karmaşık sorunları analiz etmede yardımcı olur.
- Toplanan veriler sadece problemin ne olduğunu gösterir, teşhis koyar.
- Problemin nedeni belirlendikten sonra çözüm aşamasına geçilir.¹¹⁴

2.3.17. Zihin Haritası Yöntemi

Zihin haritaları, not alma, amaç oluşturma, toplantı ya da sunum hazırlığı, rapor hazırlama vb amaçlar için kullanılan bir tekniktir. Notları daha yaratıcı biçimlerde almaya, daha kolay hatırlamaya ve üzerinde çalışılan konuyu net bir şekilde anlamaya yardımcı olur. Bu teknik bilginin algılanması, zihinde yapılandırılmasına uygundur. Zihin haritaları, bilgilerin görsel resimlerinin oluşturulmasını sağlar. Bu yöntem bilgilerin zihinde yapılandırılması yanında, kolayca kağıda aktarılmasına yani görselleştirilmesine de yardımcı olur. Yaratıcı düşüncüyü ortaya çıkartan ve kişiye zaman kazandıran bir tekniktir.¹¹⁵

2.3.18. 6 Şapka ile Düşünelim Yöntemi

6 şapka ile düşünme yöntemi öğrencilerde düşünme ve sorun çözme becerilerinin geliştirilmesinde kullanılan en önemli etkinliklerdendir. Bu yöntem hemen hemen her derste kolaylıkla kullanılabilir. Bu yöntem belli bir konuyu görüşmek, bir problemi çözmek ya da bir konuda karar varmanın gerektiği durumlarda, durumu değerlendirirken katılımcılar çoğu zaman konudan konuya geçerek zaman kaybederler ve durumun farklı yanlarını tartışmada zorlanırlar.

¹¹⁴ Güneş, Firdevs, a.g.e., s. 120.

¹¹⁵ Güneş, Firdevs, a.g.e., s. 119.

Altı düşünce şapkası yöntemi düşünce ve önerilerin belirli bir düzen içinde sunulması ve sistemleştirilmesi için kullanılan bir tekniktir. Şapkalar, düşüncelerin ayrıştırılması için kullanılan bir semboldür. Şapkaların rengi değiştikçe, rengin simgelediği düşünceler sırasıyla ele alınır ve belli bir düzen dahilinde değerlendirilir.

Altı şapka ve simgeledikleri düşünme biçimleri:

a. Beyaz Şapka → Tarafsız Şapka

Net bilgileri içerir. Görüşülen konu ile ilgili bilgiler, sayılar, araştırmalar ortaya konulur. Hangi bilgilere sahibiz? Hangi bilgilerimiz eksik? İhtiyacımız olan bilgiyi nasıl elde ederiz?

b. Kırmızı Şapka → Duygusal, kişisel şapka

Duygular bu şapkada hesaba çekilir. Görüşülen konu ile ilgili kişilere hislerini söyleme şansı verilir.

c. Siyah Şapka → Kötümser şapka, tedbir şapkası

Tehlikelerle alakalı olan şapkadır. Konunun riskleri, gelecekte doğurabileceği problemler, eleştiriler ortaya çıkarılır.

d. Sarı Şapka → İyimser şapka, yararlar şapkası

Avantajların ortaya konulduğu şapkadır. O işin avantajları ortaya konulur. Getirileri göz önüne alınır.

e. Yeşil Şapka → Yenilikçi, üreten, alternatifler şapkası

Üretkenlikle ilgili şapkadır. Üretkenlik ön planda tutulur ve toplantıya katılanların üretken olmaları teşvik edilir.

f. Mavi Şapka → Serinkanlı, kontrol şapkası

Sonuçların ortaya konulduğu şapkadır. Düşünce sistemleştirilir. Toplantının sonuçları özetlenir.

Uygulama Süreci:

- Öğrencilere bir durum verilir. Bu durum bir olay, haber, sonuç vb. olabilir.
- Öğrencilere verilen bu durum farklı açılardan değerlendirmeleri için 6 şapka düşünme yöntemiyle çalışma yönergesi verilir.
- Öğrencilerin görebileceği bir yere 6 şapka posterisi asılır. Öğrenciler 6 şapka yöntemi hakkında bilgilendirilir.

- Düşünme süreci başlatılır. Öğrenciler verilen durumu bireysel veya grupta çalışarak kağıtlar üzerine yazarlar.
- Düşünme etkinliği sonunda ortaya çıkan ürünler değerlendirilir.
- Ortaya çıkan düşünceler tabloya yazılarak öğrencilerin durumu görmeleri sağlanır.¹¹⁶

2.3.19. Sorgulama Yöntemi

Sorgulama bilgi aktarımı değil, öğrencinin düşünme ve karar verme becerilerini geliştirme, bilgiyi anlama ve kullanabilmelerini sağlamadır. Sorgulama bireyin zihin yapısında, zihinsel becerilerinde değişimler ve gelişmeler yaratmakla gerçekleşmektedir. Bu değişimler düşünme, anlama, sıralama, sınıflama, ilişki kurma, eleştirme, tahmin etme, analiz-sentez, değerlendirme gibi zihinsel becerileri geliştirmektedir.

Sorgulama öğrencinin zihin yapısında, zihinsel becerilerinde değişimler ve gelişmeler oluşturur. Öğrencinin önceden oluşturduğu zihinsel şemalarının yapısı ve örgütlenmesi ile sonraki öğrenmelerini büyük ölçüde etkiler. Öğrencinin önceki bilgileriyle yeni öğrendiği bilgilerinin ilişkilendirilmesini sağlayarak anlamlı öğrenmesine yardım eder. Bu nedenle öğrencinin mevcut zihinsel şemalarını düzenlemesi ve yeni zihinsel şemalar oluşturabilmesi için sorgulamaya ağırlık verilmelidir.¹¹⁷

2.3.20. Kavram Haritası Yöntemi

Yapılandırmacı öğrenmede kullanılan bu teknik bir kavramın öğrencilerin öğrenecekleri konu üzerinde çalışmaları, konuya hazırlanmaları, öğrendikleri konuları birbirleriyle ilişkilendirmeleri anlamında önemli bir öğretim aracıdır.

Kavram haritaları yoluyla ezber yerine anlamlı öğrenme gerçekleşir. Kavram haritaları, günlük yaşamda da kullanılabilir. Öğrenme ortamlarında ise öğrencilerin bilgiyi not alma, öğrenme, gözden geçirme, hatırlama, organize etme, sunma, iletme, planlama, düşünme süreçlerini ilerletme, konulara konsantrasyon sağlamada bir araç olarak kullanılabilir. Kavram haritasıyla çalışma, öğrenciler için düşünmeyi zevkli hale getirir ve düşünmenin etkinliğini artırır. Gereksiz ve amaçsız düşünmeyi önleyerek zamanı doğru kullanmada fayda sağlar.

¹¹⁶ Yavuz, Kudret Eren, a.g.e., s.79-84.

¹¹⁷ Güneş, Firdevs, a.g.e., s. 115.

Kavram haritaları öğrencileri öğrenme düzeylerini gösteren değerlendirme amaçlı da kullanılabilir:

- Kavram haritaları bireysel yada grupsal olarak yapılabilir.
- Çalışmanın amacı, önemi, işleyişi açıklanır.
- Öğrencilere konu verilerek, kavram haritalarını oluşturmaları için gerekli süre verilir.
- Öğrenciler hazırladıkları kavram haritalarını sınıfta paylaşarak çalışmalarını hakkında değerlendirmeler yaparlar.¹¹⁸

Son yıllarda, kavram haritaları öğretmenler için çok yararlı öğretim ve değerlendirme stratejisi hâline gelmiştir.

Bu stratejiyi diğerlerinden üstün kılan yararlar aşağıda sıralanmıştır:¹¹⁹

- Kavram haritası yöntemini diğerlerinden üstün kılan öncelikli avantajı, esas fikirlerin görsel sunumunu elde edilebilir kılmasıdır. Ancak kavram haritaları gerek öğretmenlerin gerekse öğrencilerin yarattığı bütünlerdir. Bu sebeple aynı konuya ya da kavrama yönelik kavram haritaları yaratıcıların özel görüşlerini yansıttıkları için farklı farklı çizilebilir.
- Öğrenmeyi gözle görülür biçimde artırır.
- Farklı öğrenme şekillerine ve öğrenciler arasındaki diğer bireysel farklılıklara hitap eder.
- Pek çok değişik konu, öğretim aşaması ve not seviyesi için uygundur.
- Öğrenilmesi, öğretilmesi ve kullanılması kolaydır.
- Kapsam temellidir.
- Kapsam oluşturulması ve bütünleştirilmesinin değerlendirilmesinde kolaylıkla kullanılabilir.
- Kavram haritaları, öğrenci merkezli, öğrenci aktif yöntemlerdir ve öğrenciyle öğretmen tartışarak bir haritayı oluşturduklarında öğretmen öğrenci etkileşimini teşvik eder.
- Kavramlar arasındaki doğrusal ilişkileri tanımlanmalarına yararlı bir alternatif oluşturulur.
- Bir sistem içindeki ilişkileri göstermesinde yararlı alternatiflerdir.

¹¹⁸ Yavuz, Kudret Eren, a.g.e., s.183-184.

¹¹⁹ Din Kültürü ve Meslek Ahlakı Dersi, ***Öğretim Programı***, s. 27-28.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

6.-7.VE 8. SINIF DİN KÜLTÜRÜ VE AHLAK BİLGİSİ PROGRAMINDAKİ AHLAK KONULARI VE ETKİNLİK ÇALIŞMALARI

3.1. 6. SINIF AHLAK ÜNİTESİ KONU VE ETKİNLİK ÇALIŞMALARI

3.1.1. Yalan Söylemek ve Hile Yapmak

A. Giriş

Annesi kütüphaneye girdiği zaman masa lâmbasının üç parça olarak yere düşmüş olduğunu gördü. Tekir'de orada oynuyordu. Lâmbayı kedi kırdı sanarak maşayı kediye vurmaya üzere iken, Cevat bağırdı :

«-Anneciğim, kediye vurma! Onun suçu yok; lâmbayı ben kırdım, derslerimi yaptıktan sonra kitaplarımı düzeltiyim derken, bilmem nasıl bir dikkatsizlik oldu, lâmbaya çarptım, yere düşüp parça parça oldu. Sana söyleyecektim, fakat babam yemeğe oturmuştu. Sofrada böyle can sıkıcı bir şey söyleyip de neşenizi kaçırmak istemedim.»

Cevat'ın bu sözlerinden annesi sevindi ve babasına da anlattı. Onun bu sözleri babasının da hoşuna gitti ve dedi ki: «Cevat'ın doğru söylemesi ve büyüklerine karşı saygılı olması kabahatlerinin, eğer varsa hepsini affettirir.»

«Sadece bu kadar da değil, doğru ve saygılı olmanın mükâfatını da görmelidir. Ben onu hem affettim, hem de onun masasına daha iyi ve en güzel lâmba alacağıma söz veriyorum. Bununla beraber beğendiğinden bir de saat alacağım...»

Cevat doğru sözlülüğüyle kusurlarını affettirdiği gibi, nezaketli ve saygılı olmasıyla da mükâfat kazandı. Böyle doğru sözlü ve saygılı olanları yalnız anneleri ve babaları değil, herkes sever. Çünkü onlara güvenilir. Yalancılardan sözlerine, doğru da olsa, kimse inanmaz. Onların işlerine de güvenilmez. Bu da onlar için büyük bir cezadır.

Doğrudan ayrılmayanlar herkesin güvenini, büyüklere karşı saygılı olanlar onların sevgisini kazanırlar.¹²⁰

¹²⁰ Akseki, Ahmet Hamdi, *Yavrularımıza Din Dersi*, Nur Yayınları, İstanbul, 1967, s. 49.

- 1- Yalancının mumu neden yatsıya kadar yanar?
- 2- İnsanlar niçin yalan söyler?
- 3- Yalancılıktan niçin kaçınmalıyız?
- 4- Yalanın ve hilenin topluma verdiği zararlar nelerdir?

B. Keşfetme

Doğru ve Yalan

Naci ile Hasan odanın içinde top oynuyorlardı.

Top konsülün üstündeki çiçeğe çarptı, saksı devrilip kırıldı. Tam o sırada babaları odaya girdi ve Hasan'a sordu:

- Saksıyı kim devirdi? Kim kırdı?
- Bilmiyorum.
- Burada kardeşinle ne yapıyordunuz?
- Hiç bir şey yapmıyorduk.

Sonra Naci'ye sordu :

- Burada ne yapıyordunuz?
- Kardeşimle top oynuyorduk.
- Saksıyı kim kırdı?
- Biz oynarken top ona vurdu, yere düştü ve kırıldı.

Bundan sonra her ikisine dönüp şöyle söyledi. Şimdi işin doğrusunu anladım ve içim rahat etti. Her ikiniz de lâıyk olduğunuz bir mükâfat vereceğim. Naci! Haydi benimle gel, seni otomobile bindirip istediğin yerde gezdireceğim ve sonra da istediğini alacağım. Çünkü sen işin doğrusunu söyledin. Hasan! Sen de yalancılığının cezası olarak evde kalacaksın, seni gezmeye götürmeyeceğim. Çünkü yalan söyledin. ¹²¹

Manzume

Yalancılık kötü huydur çekinin...

Hak hakikat esir kalmaz kurtulur.

Böylelikle yalanınız tutulur..

Ağzınızda hükmü kalmaz gerçeğin.

E. Âli SİPAHİ

¹²¹ Akseki, Ahmet Hamdi, a.g.e., s. 37.

C. Açıklama

Yalan Söylemek ve Hile Yapmak

Başkalarını aldatmak maksadıyla gerçeğe aykırı olan, aslı olmayan sözlere yalan denir. Bu sözleri söyleyenlere ise yalancı denir. Yalan söylemek insanın şeref ve haysiyetini zedeleyen, toplum içinde kişiyi küçük düşüren bir davranıştır.

İslam dini yalanı kesin bir emirle yasaklamış ve büyük günahlardan biri olarak belirtmiştir. Yüce Allah Kuran-ı Kerim de : “-Yalan sözden kaçın.”¹²² “Doğru söz söyleyin”¹²³ buyurarak doğru sözlü olmayı emretmiştir. Sevgili Peygamberimizde “Yalan insanı itaatsizliğe, kötülüğe götürür. Kötülük de insanı cehenneme götürür. Kişi yalan söylemeye devam ederse, Allah katında çok yalancı olarak yazılır”¹²⁴ buyurarak böyle bir kişinin halk arasında da Allah katında da itibarının kalmayacağını söyler.

Yalancılıkla ilgili atasözlerimizde ise;

“Yalan söylenin evi yanmış, buna kimse inanmamış” atasözüyle yalancı adamın sonunun nasıl olduğunu belirtmiştir. Yine başka atasözlerinde “yalancının mumu yatsıya kadar yanar”, “şehrin yukarısında bir yalan söyledim aşağıda kendimde inandım” gibi atasözleriyle yalancılığın toplum hayatına olumsuz etkileri dile getirilmiştir. İslam dinine göre yalancılığın en tehlikeli boyutu ise yalancı şahitlik yapmak ve yalan yere yemin etmektir. Nitekim Kur’an-ı Kerim’de : “Allah için adaletle şahitlik edenler olun.”¹²⁵ ifadesiyle yalan yere şahit yapılamayacağını şayet şahitlik yapılacaksa da adaletli olarak şahitlik yapmayı emretmiştir. Böyle bir durumda haklı insanı haksız, haksız birini başkalarını yanıltarak haklı hale getirilebilir. Adalet yerini bulmadığı içinde toplumda denge bozularak güven ve huzurun kalkmasına sebep olur. Sevgili Peygamberimiz : “-Kulun kalbi doğru olmadıkça imanı doğru olmaz, dili doğru olmadıkça kalbi doğru olmaz.” “Komşusu zararlarından emin olmadıkça, kişi cennete giremez.”¹²⁶ buyurmuştur. Peygamber efendimiz çocukları kandırmak amacıyla bile yalan söylenmesini hoş karşılamamaktadır. Bir hadislerinde: “-Bir gün Allah’ı elçisi evimizde otururken, annem beni çağırdı ve ‘-Hele bir gel, sana ne vereceğim’ dedi. Rasullullah (a.s.) anneme dönerek çocuğa ne vermek istemiştin? diye sordu. Annem : “-Ona bir hurma vermek istemiştin” deyince Peygamberimiz (a.s.) : “Dikkat et: Eğer ona bir şey vermeyecek olursan üzerine bir yalan yazılacak.” buyurdu.¹²⁷ Bu ha-

¹²² Hacc Süresi, 22/30. ayet.

¹²³ Ahzap Süresi, 37/ 70. ayet.

¹²⁴ Buhari, Edeb, 69; Müslim, Birr, 103-104.

¹²⁵ Maide Süresi, 5/8. ayet.

¹²⁶ Ahmet Hanbel III, 198.

¹²⁷ Ebu Davut, Edeb, 265.

diste çocukların büyüklerini takip ve taklit ederek öğrendikleri bilgileri zihinlerine yerleştiğini, şaka ya da kandırma maksadıyla dahi olsa yalan söylenemeyeceğini öğretmiştir. Böyle bir ortamda yetişen çocuğun yalanın doğal bir şey olduğuna inanması ileriki yaşantısında toplumda sevilmeyen biri olarak karşımıza çıkmasına neden olur.

Hile dinimizin yasakladığı kötü davranışlardan biri olup başkalarını aldatarak çıkar sağlamak anlamına gelir. Hile dinimizin yasakladığı bir davranıştır.

Dinimizde hilenin her çeşidi yasaklanmıştır. Ölümleri zaman eksik ölçmeyen, tarttığı zaman tam tartan, kalitesiz malla kaliteli malın fiyat ve özelliklerini açıkça söyleyen, konuştuğu zaman ticarete yalan söylemeyen, her zaman müşterisine karşı dürüst davranan kişiler İslam'ın övdüğü kişilerdir. Böyle davranmayan, bunların aksini yapan insanları müslümanlıkla bağdaştırmakta asla mümkün değildir.

Sevgili Peygamberimizin bir gün pazarda dolaşırken tahıl satan birisinin yanına gelmiş, elinin buğdayın altına daldırılmış, altının ıslak olduğunu görünce sormuş: “Nedir bu?, Satıcı: Yağmur yağmıştı, ondan dolayı ıslandı” diye cevap verince Rasulullah; “Niçin o ıslak tarafı halkın görebilmesi için üste getirmedi diye sert bir şekilde söylendikten sonra “Bizi aldatan bizden değildir.”¹²⁸ buyurarak hile yapan, yalan söyleyenlerin müslümanlara zarar vermelerinden dolayı müslümanlıktan çıkabileceği ikazını yapmıştır.

Ayrıca “Kusurlu bir malı, ayıbını söylemeden satmak bir müslümana helal olmaz.”¹²⁹, “Alıcı ve satıcı doğru söyler, her şeyi açıktan ortaya koyarlarsa, alışverişleri helal ve bereketli olur.”¹³⁰ buyurarak malın ayıp ve kusurlarını söylemenin alışverişin helal ve bereketli olması içinde gerekli olduğunu belirtmiştir.

Yalan ve hileden kaçınmamızı Kuran-ı Kerim'de: “İnsanlardan alırken ölçüp tartıklarında tam, onlara vermek için ölçüp tartıklarında ise noksan (eksik) ölçen hilekarlara yazıklar olsun.”¹³¹ buyurarak böyle davranan insanları uymaktadır.

Hileden kaçınarak işini doğru yapanları ise Sevgili Peygamberimiz bir hadislerinde: “-Doğru sözlü ve güvenilir tacir ahirette peygamberler, siddıklar ve şehitlerle beraber bulunacaktır.”¹³² buyurarak güvenilir ve doğru kişileri överek karşılığının ne olduğunu anlatmıştır.

Müslüman kişi özüyle, sözüyle, ticaretiyle, yaşantısıyla doğru ve güvenilir olmalı her türlü hileden uzak durmalıdır. Hz. Mevlana'nın dediği gibi müslüman “ya olduğu gibi

¹²⁸ Müslim, İman, 164.

¹²⁹ Müslim, İman, 43; İbn Mace, Ticaret, 45.

¹³⁰ Buhari, Büyü, 19.

¹³¹ Mutaaffifin Süresi, 83/ 1-3 ayet.

¹³² Tirmizi, Büyü, 4; İbn Mace, Ticaret, 1.

görün, ya da görüldüğü gibi” olmalıdır. Zira Sevgili Peygamberimiz: “-Müslüman, dilinden ve elinden müslümanların güvende olduğu, mümin de insanları malları ve canları hususunda kendisine güvendiği kişidir.”¹³³ diyerek mümin’i tarif eder.

Toplumun huzurlu ve mutlu olabilmesi için insanların birbirine güven duymaları gerekir. Bu yüzden herkes yalan ve hileden kaçınarak hayatın tüm alanlarında emin ve güvenilir kişiler olmalıdır.

D. Derinleştirme

Öğrenciler “Ben Güzel Bir Müslümanım” oyununu oynayarak konu hakkındaki düşüncelerini söylerler.

'BEN GÜZEL BİR MÜSLÜMANIM' OYUNU

Öğretmen şu cümleyi söyleyerek oyunu başlatır: Ben güzel bir müslümanım verdiğim sözde dururum. Sınıftaki öğrencilerden birini seçerek cümlesine devam eder, Emre de güzel bir müslümandır. Emre ayağa kalkar 'Ben güzel bir müslümanım yalan söylemem , der ve sınıftaki bir başka öğrencinin ismini söyler. Oyunun kuralları

1-Söylenen özellikler tekrarlanmayacak

2-Bekleme ve duraklama yok

3-Müslümanın özellikleri söylenirken yapılmaması gereken bir davranış söylendikten sonra diğer öğrenci yapılması gereken bir davranışı söylemelidir. .

Örnek 'Ben güzel bir müslümanım yere çöp atmam Fatma da güzel bir müslümandır'. Fatma: 'Ben güzel bir müslümanım kitap okurum' oyun bu sıralamada gider

4-Yananlar oyundan çıkar. En sona kalan oyuncu oyunu kazanır.

134

E. Değerlendirme

- 1- Yalanla iman neden bir arada bulunmaz?
- 2- Yalan söyleyen gerçekten kaybedendir sözünden ne anlıyorsunuz?
- 3- Yalan ve hileden niçin kaçınmalıyız?
- 4- Sizce yalan nedir?

¹³³ Buhari, İman, 4,5; Tirmizi, İman, 12.

¹³⁴ www.dindersi.com, 30.10.2008.

3.1.2. Gıybet ve İftira

A. Giriş

- 1- Gıybet nedir?
- 2- Gıybet etmek insanlara ne tür zararlar verir?
- 3- “Çamur at, izi kalsın” atasözünden ne anlıyorsunuz?

B. Keşfetme

Sevgili Peygamberimiz sahabeye: “-Gıybet nedir, biliyor musunuz?” diye sordu. Onlar, “Allah ve Resulü daha iyi bilir” dediler. Bunun üzerine Peygamberimiz, “Gıybet, kardeşinizden onun hoşlanmayacağı şekilde söz etmenizdir.” dedi. Onlardan biri, “Ey Allah’ın elçisi! Ya kardeşim benim konuştuğum gibi ise yine gıybet etmiş olur muyum?” diye sordu. Bunun üzerine Peygamberimiz, “O, konuştuğun gibi ise gıybet etmiş olursun, konuştuğun gibi değilse iftira etmiş olursun.” buyurdu.¹³⁵

Bu hadisi şeriften anladıklarınızı sınıfta tartışınız.

C. Açıklama

Gıybet ve İftira

Gıybet, bir insanın arkasından hoşlanmayacağı şeyleri konuşmak demektir. Konuşulan konuların doğru olması da yapılan işin doğru olduğu anlamına gelmez. Ayrıca insanların onurlarını zedeleyen, küskünlük ve dargınlıklara yol açan gıybetten uzak durmak gerekir.

Bu konuda Peygamberimizin şu hadisi gıybet ve iftiranın anlaşılması bakımından son derece önemlidir. Sevgili Peygamberimiz sahabeye: “Gıybet nedir, biliyor musunuz?” diye sordu. Onlar, “Allah ve Rasulü daha iyi bilir” dediler. Bunun üzerine Peygamberimiz, “Gıybet, kardeşinizden onun hoşlanmayacağı şekilde söz etmenizdir.” dedi. Onlardan biri, “Ey Allah’ın elçisi! Ya kardeşim benim konuştuğum gibi ise yine gıybet etmiş olur muyum?” diye sordu. Bunun üzerine Peygamberimiz, “O, konuştuğun gibi ise gıybet etmiş olursun, konuştuğun gibi değilse iftira etmiş olursun.” buyurdu.¹³⁶

Yine Kur’an-ı Kerim’de: “- Ey iman edenler! Zannın çoğundan kaçının. Çünkü zannın bir kısmı günahdır. Birbirinizin kusurlarını ve mahremiyetlerini araştırmayın. Biriniz diğerinin gıybetini yapmasın.”¹³⁷ Ayrıca; “- Arkadan çekiştirmeyi, yüze karşı eğlenmeyi ve başkalarını

¹³⁵ Müslim, Birr, 70.

¹³⁶ Müslim, Birr, 70.

¹³⁷ Hucurat Süresi, 49/12. ayet.

ayıplamayı alışkanlık haline getirenlere yazıklar olsun.”¹³⁸ buyurmaktadır. İnsanların arasındaki sevgi, saygı ve huzurun yok olmasına neden olan gıybetten kaçınmamız gerekir.

İslam dininin sakınmamızı istediği bir diğer kötü davranışta iftiradır. İftira bir kimseye yapmadığı bir şeyi yaptı diye söylemek ve kasıtlı olarak o suçu insanlara yüklemektir.

Kişinin bir takım amaçlar doğrultusunda insanlara iftira atması bir hastalıktır. İnsanların şerefine, onuruna, işine, sosyal hayatına atılacak bir iftira, doğruluğu kanıtlanıncaya kadar insanları zan altında bırakmaktadır. İftira sonucunda toplumda güven, sevgi ve dostluk bağları zayıflar. Bu yüzden her söze hemen inanmayıp, araştırıp, doğruyu bulmadan karar vermemeliyiz. Zira Kur’an-ı Kerim’de: “Ey iman edenler! Size fâsık biri haber getirirse, bilmeyerek bir topluluğa zarar verip yaptığınıza pişman olmamak için haberin doğruluğunu araştırın.”¹³⁹ buyrulmaktadır.

Yüce Allah iftiranın günah olduğunu Kur’an-ı Kerim’de şöyle bildiriyor: “-Mü’min erkeklere ve mü’min kadınlara yapmadıkları bir şeyden dolayı eziyet edenler, şüphesiz bir iftira ve apaçık bir günah yüklenmişlerdir.”¹⁴⁰ Bir başka ayette ise: “-Kim bir hata işler veya bir günah kazanır da sonra onu bir suçsuzun önüne atarsa, şüphesiz iftira etmiş, apaçık bir günah yüklenmiş olur.”¹⁴¹

¹³⁸ Hümeze Sûresi, 104/1-2. ayet.

¹³⁹ Hucurat Sûresi, 49/6. ayet.

¹⁴⁰ Ahzab Sûresi, 33/58. ayet.

¹⁴¹ Nisa Sûresi, 4/112. ayet.

D. Derinleştirme

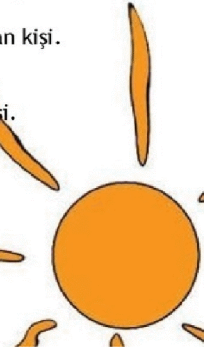
İslam dininin sakınılmasını istediği davranışları aşağıdaki kavram bulmacasını çözünüz.

G	I	Y	B	E	T	E	R	T	Y	U	I	O	P	Ğ	Ü	İ	Ş	İ
Z	C	V	B	N	M	Ö	Ç	A	S	D	F	D	K	K	L	J	L	F
E	R	T	I	O	Ş	E	Y	T	A	N	F	H	L	H	A	S	E	T
E	F	B	N	M	J	K	L	Ş	A	E	I	Z	B	N	M	G	Y	İ
E	K	R	B	N	Y	A	A	A	T	T	U	I	O	P	Ğ	L	R	R
E	İ	Z	H	J	A	D	R	Ğ	P	O	I	U	Y	T	R	E	Y	A
V	B	C	H	A	L	A	Y	E	T	M	E	K	D	F	G	L	A	S
B	İ	V	A	F	A	K	L	K	F	D	S	A	A	N	B	M	L	K
M	R	B	N	Z	N	O	P	Ğ	I	A	H	Ö	Ç	A	S	D	A	Ö
H	A	N	Ü	V	U	Y	T	R	F	L	M	P	D	O	P	Ğ	N	M
Y	B	M	G	B	K	D	F	G	O	A	Z	Y	E	Y	T	R	C	P
Z	N	Ö	Y	N	B	A	N	B	Ğ	S	D	I	S	D	F	G	I	Ş
I	C	Ç	G	D	E	D	İ	K	O	D	U	R	S	K	L	E	İ	İ
S	Z	P	J	N	Y	C	V	B	N	O	P	Ğ	N	R	M	L	L	K
R	T	O	K	Ö	Ç	A	S	D	Y	T	R	E	R	İ	İ	T	J	
I	R	K	Ö	T	Ü	Z	A	N	A	D	F	G	B	Ö	Ç	H	D	Z
H	I	K	R	Y	Z	H	J	A	D	R	Ğ	P	Ö	Ç	A	S	D	L

- 1- Başkalarını aldatmak amacıyla bilerek ve gerçeğe aykırı olarak söylenen söz.
- 2- Birilerini aldatarak çıkar sağlamak için yapılan tüm davranışlar.
- 3- Herhangi bir kimse hakkında doğru bilgi ve delile dayanmadan yapılan olumsuz tahmin ve görüş.
- 4- Kişinin yüzüne söylendiğinde hoşlanmayacağı şeyleri arkasından söylemeye verilen isim.
- 5- Bir suçu veya kötü bir davranışı kasıtlı olarak başkasına yüklemeye denir.
- 6- Bir kişinin kendisine ait olmayan bir malı veya eşyayı sahibinin izni ve haberi olmadan alması.
- 7- Diğer adı çekememezlik veya kıskançlık olan kavram.
- 8- Başkalarını çekiştirmek ve kınamak amacıyla yapılan her türlü konuşma.
- 9- Bir kimsenin gülünç, kusurlu veya eksik yönlerini küçümseyerek söz, işaret veya yazı ile eğlenme konu yapmak.
- 10- Kendisine ait olmayan bir malı veya eşyayı sahibinin izni ve haberi olmadan alan kişi.
- 11- Kısa adı büyükmek olan ve kişinin kendisini başkalarından üstün görmesi.
- 12- Gurur ve kibirin simgesi olarak kabul edilmiş olan insanın en büyük düşmanı.
- 13- Başkalarını aldatmak amacıyla bilerek ve gerçeğe aykırı olarak söz söyleyen kişi.
- 14- Dinimizde suç sayılan ve sakınılması istenen tüm işler ve davranışlar.

Kim yanlır veya suç işler de sonra onu bir suçsuzun üzerine atarsa, şüphesiz iftira etmiş, apaçık bir günah yüklenmiş olur.

Nisa Suresi, 112. ayet

142

E. Değerlendirme

- 1- Kur'an'da adı geçen gıybet ile ilgili ayetleri bulunuz.
- 2- Size göre gıybet nasıl bir davranıştır?
- 3- Bir kişiye iftira etmek dinen caiz midir?

3.1.3. Hırsızlık

A. Giriş

1- Hırsızlık nedir?

2- Hırsızlığı önlemek güvenlik kameralarıyla mümkün müdür?

3- Kaçak elektrik kullanmak nasıl bir hırsızlıktır?

B. Keşfetme

Aşağıda sol kısımda verilen kelimeleri sağdaki eş anlamlı kelimeler ile eşleştiriniz.

GIYBET

İFTİRA

HASED

GIBTA

İSTİHZA

KİBİR

ZAN

TECESSÜS

KUMAR

İÇKİ

MÜNAFIK

HAMR

BAŞKALARININ AYIPLARINI ARAŞTIRMA

BÜYÜKLENMEK

İMRENMEK

BÜHTAN

KISKANÇLIK

ALAY

KALBEN İNANMAMAKLA BİRLİKTE İNANMIŞ GÖZÜKMEK

DEDİKODU

TAHMİN-SANMA

MEYSİR

143

C. Açıklama

Hırsızlık

Hırsızlık, bir kimsenin kendisine ait olmayan bir eşyayı, malı, parayı vb. şeyleri sahibinin izni ve haberi olmadan gizlice almasına denir. Hırsızlık olayı herhangi bir emek, gayret sarfetmeden başkalarının mallarını gasbederek bir şeye sahip olmaktır.

Hırsızlık hayatın her alanında dikkat edilmesi gereken bir durumdur. Bir kişinin işini iyi yapmaması, hile yapması, rüşvet alması, devletin malını izinsiz kullanması, bir ürünü daha ucuza satabilmek için kalitesinden çalması, insanları gereksiz yere meşgul ederek zamanını çalması vb. gibi pek çok konu hırsızlık kapsamına girer.

Hırsızlığı önlemenin yolu insanlara kolay kazanmanın, emek harcamadan kazanmanın doğru bir yol olmadığını, insanoğluna küçük yaşlarda verilecek iyi bir ahlaki eğitimle anlatılmalıdır. İslam her şeyin temiz ve güzel olanını kabul etmiş, pis ve çirkin olanları haram kabul etmiştir. Malın, paranın ve eşyanınsa helal yollardan kazanılması tavsiye etmiştir.

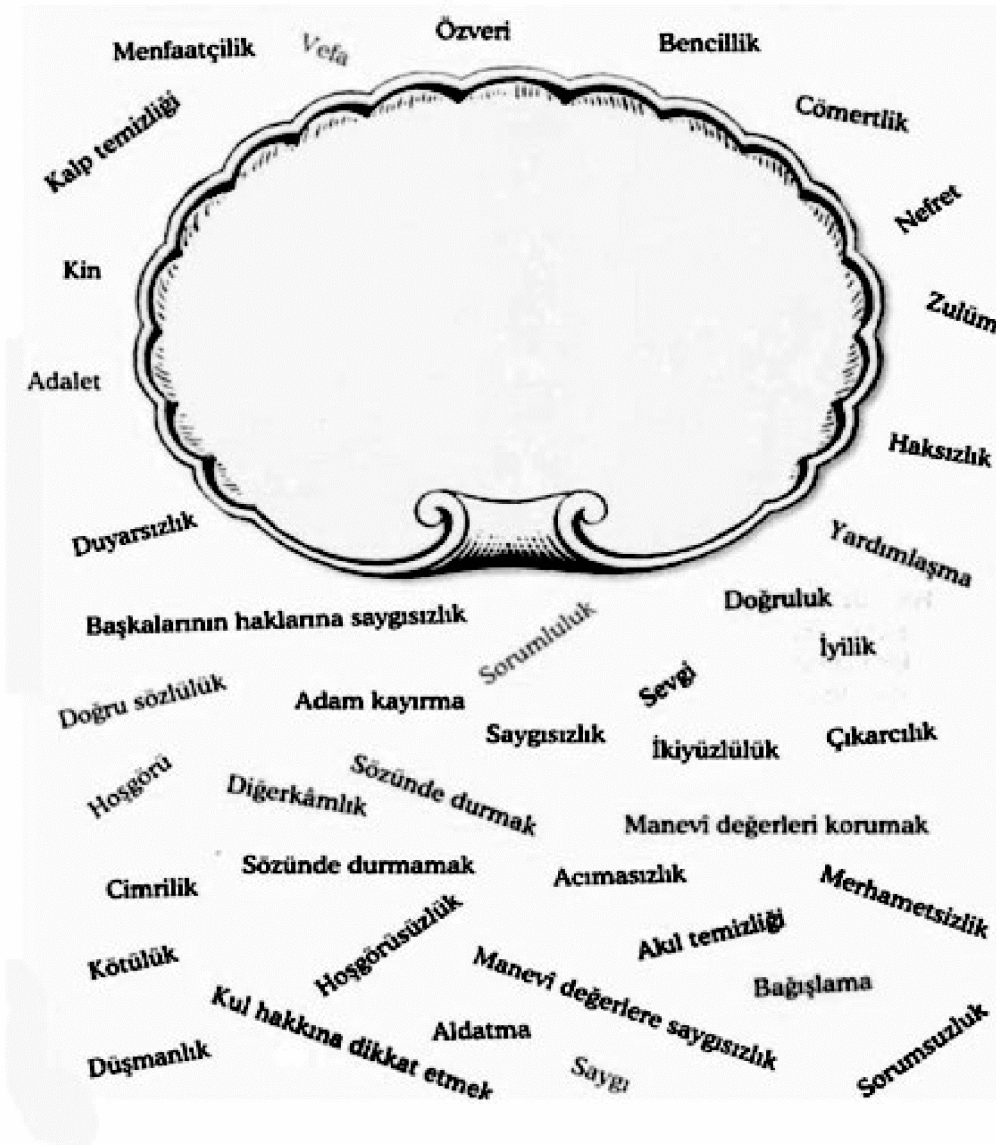
¹⁴³ www.dindersi.com, 03.05.2007.

Kur'an-ı Kerim'de: “-Ey iman edenler! Mallarınızı aranızda batıl yollarla yemeyin. Ancak karşılıklı rıza ile yapılan ticaret olursa başka. Kendinizi helak etmeyin. Şüphesiz Allah size karşı çok merhametlidir.”¹⁴⁴buyrulmaktadır.

Toplumlarda hırsızlığın önlenmesi, sosyal adaletin sağlanması, gelir dağılımının adilce dağıtılması, insanların emeklerinin karşılığını tam olarak alması elbette insanların yaşam standartlarını düzenler. Buna rağmen ihtiyaç sahibi olan insanlara ise İslam dininin sosyal yardımlaşma faaliyetleri olan sadaka, infak vb. gibi davranışlarla yardımcı olunmalıdır.

D. Derinleştirme

Aşağıda verilen kelimeleri boş alanın içine yazınız.

145

¹⁴⁴ Nisa Sûresi, 4/29. ayet.

¹⁴⁵ *Dinimizi Öğreniyoruz*, TDV Yay., Ankara, 2008, s. 105.

E. Değerlendirme

Hırsızın Hiç mi Suçu Yok

Hocanın bir gün eşegi çalınmış. Eşegini çaldırması olduğu için canı çok sıkın olduğunu eşine dostuna söylemiş. Dostları onu suçlamaya ve öğüt vermeye başlamışlar:

“İnsan ahırın kapısını kilitlemeyi unutmuyor mu?”

“Gece ölü uykusuna mı yattın ki hiç ses duymadın?”

“Bahçe duvarını daha yüksek yapmak aklına gelmedi mi?”

Hoca bakmış ki habire kendisini suçluyorlar, sinirlenip bağırması:

“Yahu, bu hırsızın hiç mi suçu yok?”¹⁴⁶

1- Hırsızlıkla ilgili bu fıkradan hangi dersler çıkarılabilir?

3.1.4. Kıskançlık (Haset)

A. Giriş

Kendini Geliştir

Küçük bir kasabanın ana caddesinde 2 tatlıcı dükkanı vardı.

Bir gün onlardan bir tanesi, kasabanın yaşlı ve güngörmüş bir büyüğünü ziyaret etti. Tatlı dükkanını kapayıp başka bir kasabaya taşınacağını söyledi.

- Dükkanını niye kapatıyorsun? dedi güngörmüş adam.

- Benim rakibim çok iyi iş yapıyor, dedi bezgin tatlıcı. Kasabadaki müşterilerin çoğu, onun dükkanından alışveriş yapıyorlar.

- Kasabadaki insanların hep onun dükkanına gittiklerini nereden biliyorsun?

- Gayet kolay. Dükkanımın kapısından baktığımda, onun dükkanına giren ve elleri dolu olarak çıkan herkesi görüyorum.

- Senin bütün sıkıntın ve yanlışın da işte bu, cevabını verdi güngörmüş adam ve sözlerine şu uyarıyı ekledi:

- Eğer rakibinin dükkanını gözetlemek için harcadığın zamanı, kendi işyerini ve sattığın ürünleri geliştirmek için kullansaydın, sen de başarılı olurdu...¹⁴⁷

¹⁴⁶ *Nasreddin Hoca'dan Seçmeler*, Çocuk Klasikleri, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1999, s. 39.

¹⁴⁷ Dikmen, Mehmet, *Hayatın İçinden Yaşanmış Öyküler*, Cihan Yay., İstanbul, 2009, s. 47.

B. Keşfetme

- 1- Başkalarında bulunan üstünlükleri neden kıskanmamalıyız?
- 2- Sizce kıskançlık görünen bir davranış mıdır?
- 3- Kıskançlık ateşin odunu yakıp yok ettiği gibi iyi işleri de nasıl yok eder?

C. Açıklama

Kıskançlık (Haset)

Haset, insanların kendilerinde olmayan özellikleri bir başkasında görerek onları istemesidir. Aç gözlülük, cahillik, büyüklenme, kibir, düşmanlık vb. gibi özelliklere sahip olan insanların kıskançlığa meyilleri daha fazladır. Elbette yeryüzünde yaratılan her insanın kendine ait özellikleri vardır. İnsanlar sahip oldukları özellikleri geliştirerek mutlu olmalıdırlar.

Peygamber efendimiz: “-Kıskançlıktan kaçınınız. Çünkü ateşin odunu yakıp yok ettiği gibi hasette iyi işleri yok eder, bitirir.”¹⁴⁸ buyurmuştur. Başka bir hadislerinde ise: “- Birbirinize hiddetlenmeyin, birbirinize haset edip, birbirinizi kıskanmayın. Birbirinize arka çevirmeyiniz. Ey Allah’ın kulları kardeş olun. Bir müslümana üç günden fazla kardeşi ile dargın durması helal olmaz.”¹⁴⁹ demiştir.

Kıskançlık, insanlar arasında güven duygusunu zedeleyen, paylaşma ve yardımlaşmayı engelleyen, gereksiz tartışmalara yol açarak dostlukların bozulmasına neden olan kötü bir davranıştır. Bu yüzden Kur’an-ı Kerim’de hasetçinin hasedinden Allah’a sığınmayla ilgili: “- De ki: Yarattığı şeylerin kötülüğünden, karanlığın çöktüğü zaman gecenin kötülüğünden, düğümlere üfleyenlerin kötülüğünden, haset ettiği zaman hasetçinin kötülüğünden sabah aydınlığının Rabbine sığınırım.”¹⁵⁰ duasını bizlere öğretir.

Kıskançlıktan kurtulmak için yeteneklerimiz ve özelliklerimiz doğrultusunda çalışarak, Allah’ın bize verdiklerine şükretmeliyiz. Bizden daha kötü durumdaki insanlara bakarak, kıskançlık hastalığından kurtulmalıyız.

¹⁴⁸ İbn Mace, Zühd, 22.

¹⁴⁹ Buhari, Edep, 57.

¹⁵⁰ Felak Sûresi, 113/1-5. ayet.

D. Derinleştirme

Aşağıdaki boşlukları araştırıp uygun olan yerlere yazınız.

KÖTÜ DAVRANIŞLAR	Tanım	Örnek Ayet veya Hadis	Deyim, Atasözü vb.	Sebepleri Nelerdir?	Zararları Nelerdir?	Nasıl Önlenebilir?
YALAN						
HİLE						
GIYBET DEDİKODU						
İFTİRA						
HASET						
HİRSİZLİK						
KİBİRLENMEK						
ALAY ETMEK						
KÖTÜ ZAN (Su-i Zan)						

Konuşurken baş vurmadan, düşmeden konuşmalı insan. ile kimseyi haksız yere suçlamamalı ayrıca. İşlerimizde dürüst olup yaparak kimseyi de aldatmamamız gerekir. Düşüncelerimiz de temiz olmalı, bulunmamak daha doğru ve güzel bir davranıştır. İyiliklerimizi bitiren ve zararı bize de dokunan şeydir Başkasını değil aslında kendimizi düşürürüz ederek. Senin olmayan bir şeyi alıp da da olma. Sınırlı bir varlığımız. Bunu bilmeli ve gibi davranışlardan uzak durmalıyız. Kendini sanma. Kimsenin araştırmak bize düşmez. Hepimiz yapabiliriz. Ama önemli olan bundan dönmeyi bilmektir.

151

E. Değerlendirme

Aşağıda verilen etkinlik çalışmasını hikayeyi okuyarak yapınız.

44

Zamanın birinde bir şehirde kendini çok beğenmiş, herkese yukarıdan bakan, kibirli, gururlu, kimseyi beğenmeyen, sadece kendini beğenen bir adam yaşamış. Bu adamı kimse sevmez, onunla kimse konuşmak ve arkadaşlık yapmaz istemezmiş. Çünkü bu huylarından dolayı tüm arkadaşlarını da küçümsermiş.

Yine bu kibirli adamın yaşadığı şehirde herkes tarafından sevilen, bilgili, efendi mi efendi, ahlaklı, tevazu sahibi iyi bir bilge insan da yaşamış.

Günün birinde bu iki kişi, sadece bir kişinin geçebileceği başka kimsenin geçemeyeceği dar bir geçitte karşılaşmışlar. Çok dar olan bu yerde karşılaşınca kendini beğenmiş olan adam kendince karşıdaki bilge insanı küçük düşürmek için ;

- "Ben aptallara yol vermem" diye seslenmiş.

Bilge adam bu söz üzerine büyük bir olgunlukla kenara çekilerek şöyle demiş:

- "Ben veririm."

Bu hikayeye bir başlık koymak istersek sizce aşağıdaki başlıklardan hangisini getirebiliriz?

- Hasetçiliğin Sonu
- Bilge Adam ve Maceraları
- Gururlanmanın (Kibirin) Zararları
- Güzel Cevap Verme Sanatı

Hikayemizi ana fikrine uygun olarak tek kelime ile özetlemek istersek sizce hangi kelime tam anlamıyla uygun olur?

- Gurur (Kibir)
- Tevazu (Alçakgönüllülük)
- Kuğuculuk (Dedikodu)
- Bilgelik

Yukarıdaki hikayede anlatılmak istenen ana düşünce aşağıdakilerden hangisi olabilir?

- Bilgeliliğin çok güzel ve erdemli bir özellik olduğu
- Kendini beğenmenin yani gururun insanları çok zor durumda bıraktığı ve iyi bir davranış olmadığı.
- Arkadaşlarımız arasında sevilme için onlara karşı nazik olmamız gerektiği
- Hayatımızda kesinlikle dar bir geçitte bilge bir insanla karşılaşmamamız gerektiği.

Bu hikayede geçen ve birbirine zıt olan iki kavram aşağıdaki seçeneklerden hangisinde bir arada verilmiştir?

- Yalancılık - Doğruluk
- Tassubçuluk - Hoşgörülülük
- Asabılık – Sakinlik (Sabırlılık)
- Kibirlik (Gururluluk) – Tevazuluk (Alçakgönüllülük)

"Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm: "Kalbinde zerre miktar kibir bulunan kimse asla cennete girmeyecektir!" buyurmuştu. Bir adam: "Kişi elbisesinin güzel olmasını, ayakkabısının güzel olmasını sever!" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm da: "Allah Teâla hazretleri güzeldir, güzelliği sever! Kibir ise haktan ibtali, insanları tahkiridir" buyurdular."

DOĞRU - YANLIŞ AYIRALIM

- Alçakgönüllülük insanı yücelten güzel bir davranıştır.
- Dinimiz gururlanmayı şeytanın bir özelliği olarak kabul etmiş ve yasaklamıştır.
- Kendilerini beğenen insanlar, toplum tarafından sevilen ve kabul gören insanlardır.
- Bizim aleyhimize olacak konularda yalan söylemeyi dinimiz hoş karşılamıştır.
- Dinimiz, söz, tavır, davranış ve işaret yoluyla dalga geçmeyi ve insanları küçümsemeyi yasaklamıştır.

3.1.5. Alay Etmek

A. Giriş

- 1- Alay etmek nedir?
- 2- Alay etmenin birey ve topluma verdiği zararlar nelerdir?
- 3- Hiç alaya alınıdınız mı?
- 4- Kendi evinin her tarafı cam olan kişi başkalarının camına taş atarken niçin dikkat edilmelidir?

B. Keşfetmek

- 1- Alayla ilgili Kur'an-ı Kerim'de geçen ayetleri bulunuz.
- 2- Yunus Emre'nin Yaratılanı severiz, Yaratandan ötürü sözünden ne anlıyorsunuz?
- 3- Bir başkasını alaya alırken kendinizin hiç eksiği olmadığını mı düşünüyorsunuz?

C. Açıklama

Alay etmek

Alay etmek bir kimseyi eğlenmek, insanları hafife almak, bir başkasının kusur ve eksik yönlerini söz, işaret veya yazı ile eğlenerek toplumda küçük düşürmektir. İslam dini müslümanların birbirleriyle alay etmelerini kesinlikle yasaklamıştır. Allah'a ve ahiret gününe inanan hiçbir müslüman ,insanları alaya alıp eğlence konusu yapamaz. Her ne şekilde olursa olsun insanların hoşlanmayacağı bir ifade tarzı ile insanları rahatsız etmek çok kötü bir davranıştır. Bu hususta Kur'an-ı Kerim'de: “- Ey iman edenler! Bir topluluk bir diğerini alaya almasın. Belki onların kendilerinden daha iyidirler. Kadınlarda diğer kadınları alaya almasın. Belki onlar kendilerinden daha iyidirler. Birbirinizi karalamayın, birbirinizi kötü lakaplarla çağırmayın. İmandan sonra fasıklık ne kötü bir namdır. Kim de tövbe etmezse, işte onlar zalimlerin ta kendileridir.”¹⁵³ buyurmuştur.

Sosyal hayatta ilişkiler samimiyet ve güven üzerine kurulur. İnsanlar birbirlerinin dış görünüşlerinin yanı sıra düşünce ve duygularının uyumu ile dost olabilirler. Zira Sevgili Peygamberimiz: “- Allah sizin şeklinize ve mallarınıza bakmaz. Fakat kalplerinize bakar.”¹⁵⁴ diyerek sadece şeklin değil kalp güzelliğinin de öneminden söz etmektedir.

¹⁵³ Hucurat Suresi, 49/11. ayet.

¹⁵⁴ Müslim, Birr, 32.

Sebeb her ne olursa olsun, başkalarına lakap takmak, onları eğlence konusu yapmak, kusur ve noksanlarını sürekli söylemek kötü bir davranıştır. İnsanları olduğu gibi kabul edip hoşgörü içinde yaşamalıyız.

D. Derinleştirme

Aşağıda isim ve numaraları verilen ayetlerin meallerini Kur'an-ı Kerim'den bularak boş bırakılan yerlere yazınız.

Maide Suresi, 8. ayet

.....

MUTAFFIFIN Suresi, 1-3. ayet

.....
..... C

NISA Suresi, 112. ayet

.....
..... C

HUMEZE Suresi, 1. ayet

..... C

LOKMAN Suresi, 18. ayet

.....
..... C

HUCÜR/ Suresi, 2. ayet

.....
.....

ALI İMRAN Suresi, 114. ayet

.....
..... C

Aşağıda bazı davranış örnekleri verilmiştir. İyi bir Müslümanın yapması uygun olan davranışlara D, yapması uygun olmayan davranışlara Y koyunuz.

☐ Hırsızlık yapmaz.	☐ Haram yemez, helâl kazancı gözetir.
☐ Laf taşır, dedikodu yapar.	☐ Sözünde durmaz.
☐ Kumar oynamaz.	☐ Ölçüden ve tartıdan çalar.
☐ Bencildir, hep kendini düşünür.	☐ Yetim ve öksüzleri korur.
☐ Çevresinde ihtiyacı olanlara yardım eder.	☐ Sabırsız ve acelecidir.
☐ Başkasının malını izinsiz alır ve kullanır.	☐ Karşısındakini kandırır.
☐ Kendi çıkarlarını korur, başkalarınınkini önemsemez.	☐ Zina yapmaz.
☐ Kendisine zarar verecek içecekleri kullanmaz.	☐ Güler yüzlüdür, kimseyi terslemez.
☐ Kendine emanet edilen malı korumaz.	☐ Rüşvet alıp verir.
☐ Kul hakkından sakınır, kimseye haksızlık etmez.	☐ Borcuna sadık değildir.
	☐ Yaptığı iyiliği başa kakar.
	☐ Her şeye karşı insafli ve merhametlidir.
	☐ Yalan söylemez.

E. Değerlendirme

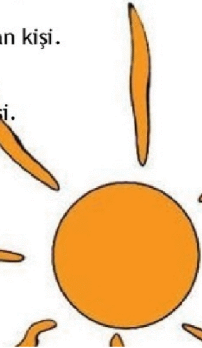
İslam dininin sakınılmasını istediği davranışları aşağıdaki kavram bulmacasını çözünüz.

G	I	Y	B	E	T	E	R	T	Y	U	I	O	P	Ğ	Ü	İ	Ş	İ
Z	C	V	B	N	M	Ö	Ç	A	S	D	F	D	K	K	L	J	L	F
E	R	T	I	O	Ş	E	Y	T	A	N	F	H	L	H	A	S	E	T
E	F	B	N	M	J	K	L	Ş	A	E	I	Z	B	N	M	G	Y	İ
E	K	R	B	N	Y	A	A	A	T	T	U	I	O	P	Ğ	L	R	R
E	İ	Z	H	J	A	D	R	Ğ	P	O	I	U	Y	T	R	E	Y	A
V	B	C	H	A	L	A	Y	E	T	M	E	K	D	F	G	L	A	S
B	İ	V	A	F	A	K	L	K	F	D	S	A	A	N	B	M	L	K
M	R	B	N	Z	N	O	P	Ğ	I	A	H	Ö	Ç	A	S	D	A	Ö
H	A	N	Ü	V	U	Y	T	R	F	L	M	P	D	O	P	Ğ	N	M
Y	B	M	G	B	K	D	F	G	O	A	Z	Y	E	Y	T	R	C	P
Z	N	Ö	Y	N	B	A	N	B	Ğ	S	D	I	S	D	F	G	I	Ş
I	C	Ç	G	D	E	D	İ	K	O	D	U	R	S	K	L	E	İ	İ
S	Z	P	J	N	Y	C	V	B	N	O	P	Ğ	N	R	M	L	L	K
R	T	O	K	Ö	Ö	Ç	A	S	D	Y	T	R	E	R	İ	T	J	
I	R	K	Ö	T	Ü	Z	A	N	A	D	F	G	B	Ö	Ç	H	D	Z
H	I	K	R	Y	Z	H	J	A	D	R	Ğ	P	Ö	Ç	A	S	D	L

- 1- Başkalarını aldatmak amacıyla bilerek ve gerçeğe aykırı olarak söylenen söz.
- 2- Birilerini aldatarak çıkar sağlamak için yapılan tüm davranışlar.
- 3- Herhangi bir kimse hakkında doğru bilgi ve delile dayanmadan yapılan olumsuz tahmin ve görüş.
- 4- Kişinin yüzüne söylendiğinde hoşlanmayacağı şeyleri arkasından söylemeye verilen isim.
- 5- Bir suçu veya kötü bir davranışı kasıtlı olarak başkasına yüklemeye denir.
- 6- Bir kişinin kendisine ait olmayan bir malı veya eşyayı sahibinin izni ve haberi olmadan alması.
- 7- Diğer adı çekememezlik veya kıskançlık olan kavram.
- 8- Başkalarını çekiştirmek ve kınamak amacıyla yapılan her türlü konuşma.
- 9- Bir kimsenin gülünç, kusurlu veya eksik yönlerini küçümseyerek söz, işaret veya yazı ile eğlence konu yapmak.
- 10- Kendisine ait olmayan bir malı veya eşyayı sahibinin izni ve haberi olmadan alan kişi.
- 11- Kısa adı büyüklenmek olan ve kişinin kendisini başkalarından üstün görmesi.
- 12- Gurur ve kibirin simgesi olarak kabul edilmiş olan insanın en büyük düşmanı.
- 13- Başkalarını aldatmak amacıyla bilerek ve gerçeğe aykırı olarak söz söyleyen kişi.
- 14- Dinimizde suç sayılan ve sakınılması istenen tüm işler ve davranışlar.

Kim yanlış veya suç işler de sonra onu bir suçsuzun üzerine atarsa, şüphesiz iftira etmiş, apaçık bir günah yüklenmiş olur.

Nisa Suresi, 112. ayet

156

3.1.6. Büyükleme (Kibir)

A. Giriş

Servetle Övünmek

Harun Reşit ile Şakik-i Belhî Hazretleri sohbet ediyordu. Bir ara Hazret:

- Ey Halife! Farz et ki büyük bir çölde kaybolmuşsun. Susuzluktan ölmek üzeresin. O anda birisi gelip elindeki su dolu kırbayı sana satmak istese kaç para verirsin? diye sordu.

Halife gülerek:

- Ne kadar isterse veririm, dedi.
- Peki, o suya karşılık servetinin yarısını istese verir misin?
- Veririm.

Hazreti Şakik, "Doğru söyledin" dedi ve devam etti:

- Ey Halife! Diyelim ki servetinin yarısı ile o suyu alıp içtin ve bir müddet daha yaşama imkanı buldun. Fakat az sonra içtiğin suyu çıkarman gerekir. Ama buna muvaffak olamasan, bütün uğraşmalarına rağmen idrarını yapamasan ve adeta ölecek hale gelsen, o anda yine birisi karşına çıkıp: "Seni tedavi edebilirim, ancak servetinin öbür yarısını isterim" dese, ne dersin?

Halife hiç düşünmeden:

- Elbette razı olurum, dedi. Bunun üzerine Şakik-i Belhî:
- Öyleyse Ey Emirü'l Mü'minin! Önce içtiğin, sonra da idrar yolu ile dışarı attığın bir yudum su kıymetinde bile olmayan servetine sakın güvenme! Hiç kimseye karşı mal, mülk ve servetle övünme, buyurdu.¹⁵⁷

-Bu hikayeden kibirle ilgili ne gibi örnekler alınabilir?

B. Keşfetme

Kibirli Balıkçıl

İnce bacaklı, uzun gagalı balıkçıl, su kıyısında avlanıyormuş. Pek kibirli olduğu için öyle önüne gelen hayvanı beğenmezmiş. İlle de yağlı, besili avlar ararmış kendine.

O gün karşısına ilk olarak sazan balığı çıkmış. Balıkçıl ona tepeden bakıp, kendi kendine; "Kala kala bu pis balığa mı kaldım?" diye düşünmüş. "Biraz daha beklersem, da-

¹⁵⁷ AKAR, Mehmet, *Mesel Denizi*, Nil Yayınları, İstanbul 2001, s. 111-112.

ha iyi bir av bulabilirim nasıl olsa..." Balıkçıl böyle kasıla kasıla av beklerken, bu kez önünde minicik kaya balıkları belirmiş.

Eh, sazan balığını beğenmeyen, kendine değer görmeyen, fakir kaya balığını beğenir mi hiç?

Balıkçıl küçük balıklara alaylı alaylı bakmış; "Bunlar deminki sazandan daha küçük." diye düşünmüş. "Ben değerli, soylu bir kuşum. Böyle eciş bücüş kaya balığını yiyecek değilim her hâlde..."

Ama ne olmuşsa olmuş, kaya balıkları çekip gittikten sonra derede hiçbir canlı görünmez olmuş. Kendini beğenmiş kuş uzun süre beklediyse de hiçbir av bulamamış.

Bir yandan da karnı çok acıktığı için, artık ne bulursa yemeğe karar vermiş. İşte tam bu sırada bir salyangoz görmüş.

Sağına bakmış, soluna bakmış, kimsenin görmediği kanısına varınca gagası ile salyangozu yakaladığı gibi tutuvermiş.

Kendi kendine; "Ne yapalım, bu gün de bir değişiklik olsun diye salyangozun tadına baktık." demiş.¹⁵⁸

-Bu masaldan kibirle ilgili nasıl öğütler çıkarılabilir?

C. Açıklama

Büyükleme Kibir

İnsanlar arasında ilişkileri olumsuz etkileyen davranışlardan biri de büyükleme yani kibirdir. Kibir kendisini mal, servet, başarı, yetenek bakımından üstün görüp kendini beğenerek diğer insanları küçümsemesidir.

Yüce Allah Kur'an-ı Kerim'de: "İnsanlardan (kendini büyük görüp) yüzünü çevirme, yolda böbürlenerek yürüme, zira Allah büyüklük taslayıp kendini beğenip övünen hiç kimseyi sevmez."¹⁵⁹ diyerek herkesin kibirden kaçınmasını emretmiştir.

Herkesin kendine göre malı, mülkü, serveti bilgisi olabilir. Fakat insanlar bunları kullanarak başka insanlara karşı kibirlenemezler. Aslında bu davranışın bir imtihan aracı olduğunu, kişinin davranışlarının sonucunda Allah'ın takdirini kazanıp kazanamayacağını bilerek buna uygun davranması gerektiğini bilir. Zira kibirlenmenin neye yol açtığı Kur'an-ı Kerim'de şöyle anlatılıyor: "Hani biz meleklere: Adem'e secde edin demiştik.

¹⁵⁸ Ünlü, Ali, *Masal Masal İçinde*, Esra Yay., Konya, 2006, s. 322.

¹⁵⁹ Lokman Sûresi, 31/18. ayet.

İblis hariç hepsi secde ettiler. O yüz çevirdi ve büyüklük tasladı, böylece kafirlerden oldu.”¹⁶⁰ Peygamberimiz Veda hutbesinde de bu konuya değinerek: “Bir Arabın Arap olmaya hiçbir üstünlüğü yoktur. Üstünlük ancak takva yönündendir” buyurarak insanları uyarmıştır.

Buradan hareketle bizde insanları küçük görerek, onlara karşı kibirlenerek değil sevgi ve saygıyla iyi davranışlarda bulunmalıyız. Sevgili Peygamberimiz: “- Kimse kimseye eziyet etmesin, kimse kimseye karşı böbürlenmesin”¹⁶¹ diyerek alçak gönüllü ve tevazu sahibi olmamızı istemiştir.

D. Derinleştirme

Arslan ile Fare

Arslan yeni uyumuştı. Bu sırada küçük bir toprak faresi arşların üstünde gezmeye başladı ve nihayet arslanı uyandırdı.

Arslan öfkeyle sızdı ve fareyi pençesi altına aldı. Az kalsın fareyi öldürüyordu. Zavallı fare ağlayarak yalvarmaya başladı :

-Bak dedi, ben, ufacık, aciz bir fareyim, suçumu bağışla, beni öldürme, bir gün gelir ben de sana belki bir iyilik ederim, bir yardımda bulunurum. Arslan, merhamete geldi, acıdı ve fareyi bıraktı, arkasından bir de güldü.

Dünya bu ya, neler olmaz. Çok geçmeden arslan, avcıların tuzağına düştü. Biraz sonra avcılar gelip koca arslanı yakalayacaklardı. Arslan acı acı bağılıyor, haykırıyordu. Fare yuvasından bunu işitti, hemen arslanın bağırdığı tarafa koştu. Onu bu halde görünce :

- Korkma ben seni kurtarırım! dedi ve kurtarmak için harekete geçti: Keskin dişleri ile tuzağın iplerini kesmeye başladı. Durmadan çalıştı, avcılar gelmeden ipleri kesti. Arslan da sağ salim kurtuldu. Fareye pek çok teşekkür ettikten sonra şöyle dedi:

- Ben, senin gibi ufak bir hayvanın, benim gücümün yetmediği işi yapabileceğini hiç düşünmemiştim. Fare cevap verdi :

- Kuvvetine güvenip de kendinden küçük olanlara kıymet vermemek doğru değildir. Her şeyin kendisine mahsus bir meziyeti, bir hüneri vardır. Allah, her mahlûkuna kendine göre bir silâh vermiştir. Onunla hem canını kurtarır, hem de yerine göre başkalarına da yardım edebilir. Şunu da unutmamalıdır ki: Dünyada yapılan iyiliklerin hiçbiri mükâfatsız kalmaz. Bir de kendini büyük ve başkalarını küçük görmemelidir. Bazı yerde büyükle-

¹⁶⁰ Bakara Sûresi, 2/34. ayet.

¹⁶¹ Ebu Davut, Edep, 48.

rin görmediği işleri küçük dediklerimiz daha iyi görebilirler. Dünyada en değerli şey, elinden geldiği kadar herkese iyilik yapmaya çalışmaktır. Sen yapabildiğin kadar merhametli ol, iyilik yap. Bir gün olur da yaptığın iyilik karşına çıkar ve seni tehlikeden kurtarır. Kuvvetine ve mevkiine mağrur olma; bunlar geçici şeylerdir.¹⁶²

1- “Ummadığın taş baş yarar” atasözünden anladıklarınız nelerdir?

2- İnsanın her zaman başına bu hikayedeki gibi olaylar gelebilir. Sizin başınıza hiç böyle bir olay geldi mi?

E. Değerlendirme

Aşağıda verilen kelimeleri tablodan bulunuz.

Y	K	İ	L	İ	Y	İ	M	S	X	N	L	T	H	K	İ
Z	Y	L	E	S	L	B	C	O	D	F	V	N	C	J	P
S	T	Y	P	F	H	O	A	E	A	G	E	T	M	O	B
R	N	Y	E	U	F	H	D	N	G	I	G	E	M	O	W
W	R	U	Z	F	H	İ	E	A	Ü	Y	C	L	E	O	J
E	R	U	A	P	K	J	P	L	V	B	D	A	G	O	Y
F	R	K	D	O	B	K	U	A	E	E	B	H	F	M	H
Z	H	R	D	S	P	H	C	Y	N	T	Z	E	J	S	U
T	B	U	P	G	J	D	D	L	F	Q	U	C	D	F	S
F	G	E	U	A	A	T	D	V	Q	I	W	O	M	J	S
G	E	M	R	İ	T	Ş	İ	K	E	Ç	Ğ	Q	O	O	V
T	R	C	K	V	L	N	Y	Q	Z	R	K	Q	J	N	M
E	R	K	K	F	M	A	B	L	U	U	H	G	J	N	P
G	Ü	Z	E	L	L	İ	K	L	R	F	K	W	W	I	S
R	H	J	D	G	D	G	U	R	B	B	T	O	L	Q	S
N	R	F	Z	I	I	K	E	J	L	S	G	D	M	N	F

YALAN

GÜZELLİK

DOĞRULUK

İYİLİK

GÜVEN

HUZUR

GIYBET

ÇEKİŞTİRME

DEDİKODU

CEHALET

163

¹⁶² Akseki, Ahmet Hamdi, a.g.e., s. 60.

¹⁶³ www.dindersi.com, 8.12.2008.

3.1.7. Kötü Zanda Bulunmak

A. Giriş

Onların Günahı

Sırrı-i Sekati Hazretlerine:

- Ya şeyh, sizin hiç hatanız olmadı mı? diye sordular.

- Kardeşlerim, dedi, bir hata işledim ki ateşi otuz yıldır yüreğimi yakmaktadır. Hatırladığımda kalbim duracak gibi oluyor.

Müslümanlar çok merak ettiler.

- O hata ne idi?

- Otuz yıl önce Bağdat'ta büyük bir yangın çıktı. Benim dükkanımın da bulunduğu büyük bir çarşı yandı. O sırada ben orada değildim. Bana bütün komşuların dükkanının yandığını, benimkine bir şey olmadığını haber verdiler. Sevindim, "Elhamdülillah" diyerek Rabb'ime hamdettim. Fakat hemen aklıma diğer Müslümanları bırakıp sadece kendimi düşündüğüm geldi ve çok utandım. Derhal tövbe istiğfar ettim. Kefaret olarak dükkanımdaki bütün malları fakirlere dağıttım. Lakin otuz yıldır, o bir anlık bencilliğim kalbimden hiç çıkmadı, ateşi beni hep yaktı, dedi.¹⁶⁴

1- Kötü zanda bulunmak ne demektir?

2- Başkaları hakkında kötü zanda bulunmak nasıl bir davranıştır?

3- Bu hikayede kötü zanda bulunmak nasıl işlenmiştir?

B. Keşfetme

1- "Ne oldum deme, ne olacağım de" atasözünden ne anlıyorsunuz?

2- "Zannın çoğundan sakınınız, ayıp araştırmayınız, kusur gözetmeyiniz"¹⁶⁵ hadisiyle ilgili görüşleriniz nelerdir?

C. Açıklama

Kötü Zanda Bulunmak

Herhangi bir kimsenin hakkında hiçbir bilgi ve belgeye dayanmadan yapılan olumsuz tahminlere kötü zan denilir. Kötü zan insanların hayatıyla ilgili işlerini eleştirerek, kusurlarını öğrenmeyi böylece olumsuz davranışlar sergilemeyi öğretir. Halbuki sevgi ve hoşgörü dini olan İslam insanlar hakkında iyi düşünceler geliştirmeyi, hak ve hukukun üs-

¹⁶⁴ Akar, Mehmet, a.g.e., s. 89-90.

¹⁶⁵ Buhari, Edep, 57.

tün tutulmasını, nefret ve düşmanlığın giderilmesi ile iyi ilişkiler kurulmasını, hedeflemektedir. Kur'an-ı Kerim'de: “-İyilik kötülükle bir olmaz. Sen kötülüğü en güzel bir şekilde sav. Bir de bakarsın ki, seninle arasında düşmanlık bulunan kimse sanki sıcak bir dost oluvermiştir”¹⁶⁶ buyurulmuştur. İnsanlara iyi davranmak, gülyüzlü olmak, güzel söz söylemek yoluyla kötü zandan kurtulup iyi düşünceler içinde olmalıyız. Zira Sevgili Peygamberimiz: “- Mü'min dil uzatıcı değildir, lanet okuyucu değildir, kötü iş yapan değildir, kötü söz söyleyen değildir.”¹⁶⁷ buyurarak müslümanın özelliklerini saymıştır.

Dinimiz insanlar hakkında söylenen asılsız sözlere inanmamayı, bunları araştırarak gereksiz yere günaha girmeyi de yasaklamıştır. Kur'an-ı Kerim'de: “-Hakkında kesin bilgi sahibi olmadığın şeyin peşine düşme. Çünkü kulak, göz ve kalp, bunların hepsi ondan sorumludur”¹⁶⁸ diyerek insanları uyarmıştır.

D. Derinleştirme

Aşağıda boş bırakılan yerlere uygun kelimeleri yazınız.

1. Başkasında olan bir şeyin onun elinden gidip yalnızca kendisinde olmasını istemek, çekememek, kıskançlık :
- - - - -
2. Kendisinde olan ya da olmayan herhangi bir şeyle övünmek, gösteriş yapmak :
- - - - -
3. Kendisini herşeyden ve herkesten üstün görme, büyülenme, başkalarına karşı üstünlük taslama : - - - - -
4. Bir kimsenin söylediği bir lafı ya da gördüğü bir olayı başka birilerine yetiştirmek, koğuculuk yapmak :
- - - - -
5. Bir başkasının arkasından onun hoşlanmayacağı şekilde konuşmak. :
- - - - -
6. Başkası hakkında olmamış şeyler uydurup etrafa yaymak, birisini yapmadığı bir şeyden dolayı suçlamak : - - - - -
7. Başka birisi hakkında onu kıracak şekilde rencide edici davranışlarda bulunmak, herhangi bir özelliğinden dolayı başkasıyla eğlenmek :
- - - - -
8. Başkasının hoşlanmayacağı bir şekilde ismi yerine başka şeyler kullanmak : - - - - -
9. Herhangi biri hakkında kötü-olumsuz düşüncelere sahip olmak, her şeyde kötü düşünmek : - - - - -
10. Paraya düşkün olup elindekini vermekten kaçınmak : - - - - -¹⁶⁹

¹⁶⁶ Fussilet Sûresi, 41/34. ayet.

¹⁶⁷ Tirmizi, Birr, 48.

¹⁶⁸ İsra Sûresi, 17/36. ayet.

¹⁶⁹ www.dikap.com, 08.06.2009.

E. Değerlendirme

Aşağıda verilen kelimeleri düzelterek yazınız.

1. GTYEIB _____
2. AAYL KEMTE _____
3. ÖÜKT AZN _____
4. IAKNLIÇKSK _____
5. AKLOL _____
6. UKL KAHİK _____
7. ZHRSIİKIL _____
8. RİAİTF _____
9. İKBRI _____
10. ÇİKİ İEMKÇ _____

170

3.1.8. Başkalarının Kusurlarını Araştırmak

A. Giriş

Tenkî

Şeyh Sadi-i Şirazî anlatıyor. Çocukken gece ibadetine heveslenir, namaz kılar, Allah'a dua edermiş. Bir gün herkesin uyuduğu saatlerde Kur'an okurken, uyanık olan babasına:

- Neden geceyi uykuyla geçiriyor, kalkıp iki rekat namaz kılmıyorlar? demiş. Babası:
- Uyanık kalıp başkalarını çekiştireceğine keşke sen de uyusaydın, diye çıkmış.

* * *

*Başkalarının küçük iyiliklerini büyük, kendi büyük hayırlarını küçük görmek fazilet-
tir. Ve insan başkasının büyük hatasını küçük, kendi küçük hatasını büyük görmelidir. Kal-
binde boşluk olmayan başkalarının noksanını, ayıbını araştırmaz.*¹⁷¹

¹⁷⁰ www.dindersi.com, 15.10.2008

¹⁷¹ Akar, Mehmet, a.g.e., s.135.

B. Keşfetme

Aşağıda verilen kelimeleri düzelterek yazınız.

1. TSAEH - - - - -
2. UNOYGS - - - - -
3. RIISLKIHZ - - - - -
4. PTGAI - - - - -
5. MAALÇ - - - - -
6. HRAMA - - - - -
7. AAPÇKK - - - - -
8. TKÖÜ NZA - - - - -
9. TİŞDED - - - - -
10. LZIKKISHA - - - - -

172

1- Başkalarının kusurlarını araştırmak insani ve toplumsal ilişkilerde ne gibi sorunlara yol açar?

2- Bir kusurunuzun arkadaşlar arasında duyulması sizi rahatsız eder mi?

C. Açıklama

Başkalarının Kusurlarını Araştırmak

Topluma karşı sorumluluklarımızdan biri de başkalarının kusurlarını araştırmadan birbirimizi sevmek ve haklarımıza saygı göstermektir. Her insanın bir yaşayış şekli ve özel hayatı vardır. İnsanların kusurları, hataları, eksikleri başkaları tarafından araştırılıp öğrenilmesi insanları üzer. Bu alışkanlık insanlara yarar sağlamadığı gibi insanlar arasına nifak tohumları saçarak kavga ve düşmanlığın yayılmasına sebep olur.

Sevgili Peygamberimiz birbirimizi sevmemizi imanın bir gereği olarak saymış ve: “İman etmedikçe cennete giremezsiniz, birbirinizi sevmedikçe de kamil bir imana sahip olamazsınız. Yaptığınız zaman birbirinizi seveceğiniz bir şey söyleyeyim mi? Aranızda selamı yayınız.”¹⁷³ demiştir. Başka bir hadislerinde ise sevginin ölçüsünü şöyle açıklamıştır: “-Müminler birbirlerini sevmede, birbirlerine acımada ve merhamette bir vücut gibidirler. Bir organ rahatsızlandığında, diğer organlarda onunla birlikte ateşlenir, uykusuz kalırlar.”¹⁷⁴ diyerek insanların birbirlerinin tamamlayıcısı olduğunu böylelikle kusurları araştırmak yerine kardeşçe yaşamayı tavsiye etmiştir.

¹⁷² www.dindersi.com, 15.12.2009.

¹⁷³ Müslim, İman, 22.

¹⁷⁴ Buhari, Edep, 27.

D. Derinleştirme

Aşağıdaki kelimeleri tablodan bularak işaretleyiniz.

G	I	A	İ	F	T	İ	R	A	Z	D	D	K	S	M	Y	R	R
G	U	B	Y	V	K	H	K	Q	A	G	Ö	M	B	V	B	H	K
E	I	F	P	İ	D	N	K	E	U	T	K	Z	O	C	J	T	E
N	H	Y	B	E	T	R	G	İ	Ü	T	U	O	Z	L	Z	Y	M
P	R	İ	B	M	C	J	I	Z	L	E	M	U	T	S	L	R	T
K	R	R	L	E	T	Z	A	D	R	Ç	E	L	F	T	N	J	E
J	Y	N	Z	A	T	N	X	X	O	J	N	O	E	T	M	R	Y
R	M	S	R	C	O	E	E	C	Y	S	D	A	K	O	A	H	A
N	K	T	K	O	B	P	R	Z	L	Z	T	E	K	U	S	N	L
E	U	C	E	B	Y	Q	L	H	H	L	I	F	J	S	B	N	A
O	L	W	M	C	K	O	Y	R	S	O	A	H	G	E	I	B	A
Q	H	T	Ç	U	I	U	A	M	V	K	M	Q	P	U	S	K	D
N	A	A	İ	E	G	V	B	O	U	L	S	V	X	G	Z	W	V
Y	K	V	İ	W	F	F	Q	L	X	A	Z	P	E	U	O	D	K
Z	K	O	K	P	H	I	R	S	I	Z	L	I	K	C	U	G	G
P	I	H	Ç	V	O	R	Z	J	T	P	Q	Y	Q	B	R	Q	N
E	S	K	İ	B	Q	Y	F	A	V	H	S	N	U	F	E	I	Z
H	S	F	Q	R	Q	J	D	N	O	F	O	F	T	F	A	J	H

GIYBET

İFTİRA

KISKANÇLIK

HIRSIZLIK

ALAY ETMEK

KİBİR

KÖTÜ ZAN

KUL HAKKI

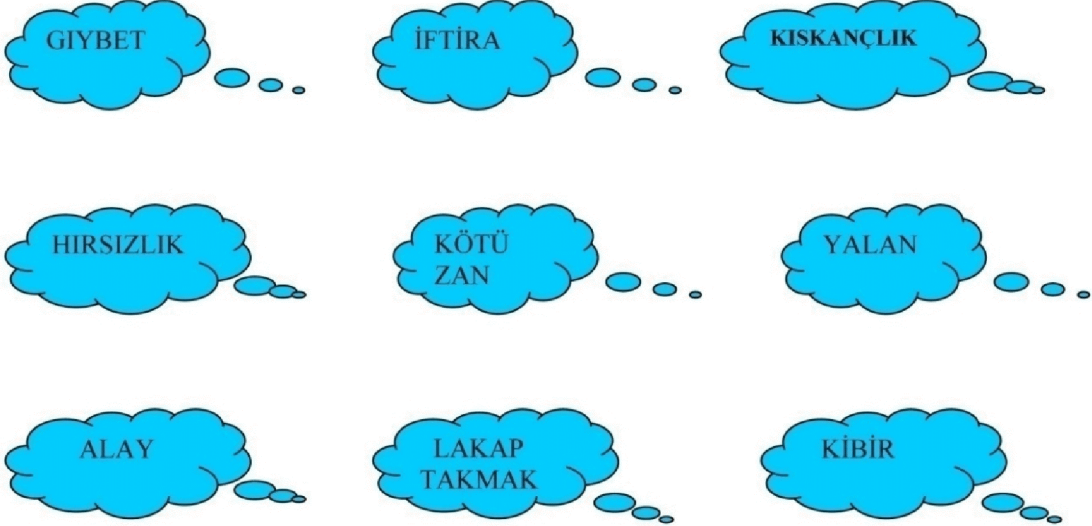
İÇKİ İÇMEK

ALKOL

175

E. Değerlendirme

Aşağıdaki verilen cümleleri yukarıdaki kelimelerle eşleştiriniz.

- ❖ Bir kimsenin yüzüne karşı söylendiğinde üzüleceği eksiklerini ve hatalarını arkasından konuşmaktır.
- ❖ Sözlükte "kendine ait olmayan bir şeyi çalıp, kendine mal etme işi" diye tanımlanmaktadır.
- ❖ Bir arkadaşımızın veya başkalarının başarılarını çekememektir. Onların yaptıkları, başardıkları işler karşısında eziklik duymaktır.
- ❖ Bir insanı hor görmedir yahut bir insanla söz, yazı veya hareketle eğlenme, onu aşağılama demektir.
- ❖ Kelime olarak büyüklük, büyük olma, kibirlenme, büyüklük taslama ve kendini başkalarından üstün tutma gibi anlamlara gelir.
- ❖ Bilgi sahibi olmadığımız herhangi bir kişi ya da olay hakkında önceden olumsuz yargıda bulunmaktır.
- ❖ Gerçeği çarpıtıp, olduğundan farklı göstermeye denir.
- ❖ Başkasının hoşlanmayacağı şekilde onun ismi yerine başka şeyler kullanmak..
- ❖ Kelime anlamıyla bir kimseyi yapmadığı bir kötülükle suçlamak demektir.

Kavga ,kin ve nefret yerine, sevgi, saygı ve hoşgörünün egemen olduğu bir dünyada yaşamak bizim elimizde!!!

3.1.9. Anne, Baba ve Büyüklere Saygısızlık

A. Giriş

Eden Bulur

Hz. İsa Aleyhisselam, bir gün yolda yürürken bir gencin, ak sakallı, ihtiyar bir adamı tekmeleyerek sürüklediğini gördü. Hazreti İsa Aleyhisselam, ihtiyarın bu durumuna çok acır. Hemen koşarak onu kurtarmak ister. Fakat ihtiyar kendisine engel olur ve şöyle der:

- Lütfen dokunmayın, ne olur dokunmayın, beni tekmelesin.

Bu durum karşısında Hazreti İsa Aleyhisselam daha fazla merak ederek, sebebini sorar:

- Ben de zamanında babamı, burada, aynı şekilde tekmelemiştim. Bu genç benim oğlumdur.

Benim babama yaptığının aynısını, şimdi öz oğlum bana yapıyor. Babama yaptıklarımın intikamını alıyor.¹⁷⁷

1- Yaşarken yaptıklarımızın bir güne bize de yapılması sonucunda ne düşünürüz?

2- Yapılan her işin karşılıksız kalmayacağı doğru mudur?

B. Keşfetme

Hangisi Üstün

İki kardeş vardı. Bir de yaşlı anneleri bulunuyordu. Her gece sırayla kardeşlerden biri, annesinin hizmeti ile uğraşır, diğeri Allah'a ibadet ederdi.

Bir akşam Allah'a ibadet eden kardeş, yaptığı ibadetten öylesine bir tad aldı ki, kardeşine:

- Bu gece de anneme sen hizmet et, ben ibadete devam edeyim, dedi. Kardeşi bu teklifi kabul etti.

Ne var ki, ibadet eden kardeş, ibadet sırasında secdede uyuyakaldı. Ve o anda bir rüya gördü. Rüyasında bir ses ona:

- Kardeşini bağışladık, seni de onun hatırı için affettik, diyordu. İbadetle meşgul olan genç:

- Ben Allah Teâlâ'ya ibadet ediyorum, kardeşim ise anneme hizmet ediyor. Fakat beni onun yaptığı iş sebebi ile bağışlıyorsunuz. Bu nasıl olur? diye sordu.

Ses ona cevabını verdi ve sebebini de şöyle açıkladı:

¹⁷⁷ Güran, Kemal, *Kendi Kendine Kur'an Okulu*, Akit Yay., s. 235.

- Evet öyledir. Senin yaptığın ibadetlere Allah'ın hiç bir ihtiyacı yok. Ama kardeşinin yaptığı hizmetlere, annenin çok ihtiyacı var...¹⁷⁸

İnsana özellikle ana babaya hizmet nafile namazlarla elde edilecek sevap ve mertebelerden çok daha üstündür.

C. Açıklama

Anne, Baba ve Büyüklere Saygısızlık

Anne ve baba çocukların hem varlık sebepleri hem de onların sevgiyle büyüten, terbiye eden insanlardır. Ayrıca anne ve babanın, çocukların kimlik geliştirme ve oluşturmalarında dahi önemli bir yere sahip olduklarını çalışmalar ortaya koymaktadır.¹⁷⁹ Büyük emek, çaba ve fedakarlıklarla bizleri büyüten anne babalarımız her türlü takdiri hak eden eşsiz varlıklardır.

Kur'an-ı Kerim ve hadis-i şeriflerde Allah'a kulluk ve itaatten hemen sonra ana-babaya iyi davranmanın gerekliliği söylenmektedir. Kur'an-ı Kerim'de: “- De ki, gelin Rabbinizin size haram kıldığı şeyleri okuyayım: O'na hiçbir şeyi ortak koşmayın. Ana-babaya iyi davranın. Fakirlik endişesiyle çocuklarınızı öldürmeyin.”¹⁸⁰ buyrulurken ana-babaya itaatın öneminden bahsetmektedir. Yine sevgili peygamberimiz de: “-Size büyük günahlardan en büyüğünü haber vereyim mi? Allah'a şirk koşmak, ana-babaya itaatsizlik etmek ve yalancı yere şahitlik yapmaktır.”¹⁸¹ buyurarak ana-babaya karşı gelmenin nedenli büyük bir günah olduğunu söylemiştir.

Bizi zorluklarla büyüten anne ve babalarımız saygının en büyüğünü hak ediyorlar. İçlerindeki sevgi ve merhameti hiçbir zaman eksik etmeyen anne ve babalar, çocuklarının iyi yetişmesi için çaba göstermektedirler.

Evladın anne ve babasına karşı bir takım sorumlulukları vardır. İslam dininde evlat anne ve babanın her türlü ihtiyaçlarını gidermek, yaşlandığında ona bakmak, ihtiyaçlarını gidermek, onun en önemli görevlerindedir.

Anne ve babamız yaşlandığında daha hassas bir yapıya sahip olduklarından onları rencide etmeden, kızmadan, yanlarında sesimizi yükseltmeden, hizmet edip gönüllerini almalıyız. Çünkü Kur'an-ı Kerim'de: “-Rabbin, sadece kendisine kulluk etmenizi, ana-babaya iyi davranmanızı kesin olarak emretti. Eğer onlardan biri yada her ikisi senin yanında ihtiyarlık çağına ulaşırsa, sakın onlara “öf” bile deme; onları azarlama; onlara tatlı ve

¹⁷⁸ Dikmen, Mehmet, a.g.e., s. 39.

¹⁷⁹ Erten, Hayri, *Azerbaycan Üniversite Gençliğinde Dini Hayat (Bakü Devlet Üniversitesi Örneği)*, İdeal Ofset, Konya, 2008, s. 197.

¹⁸⁰ En'am Süresi, 6/151. ayet.

¹⁸¹ Müslim, İman, 143.

güzel söz söyle. Onlara merhamet ederek tevazu kanadını indir ve de ki: ‘Rabbim! Tıpkı beni küçükken koruyup yetiştirdikleri gibi sende onlara acı.’”¹⁸² diyerek aslında bize anne, baba ve büyüklere nasıl saygı göstereceğimizi bu ayetlerle açıklıyor.

D. Derinleştirme

Aşağıdaki verilen kelimeleri tablodan bularak işaretleyiniz.

G	I	A	İ	F	T	İ	R	A	Z	D	D	K	S	M	Y	R	R
G	U	B	Y	V	K	H	K	Q	A	G	Ö	M	B	V	B	H	K
E	I	F	P	İ	D	N	K	E	U	T	K	Z	O	C	J	T	E
N	H	Y	B	E	T	R	G	İ	Ü	T	U	O	Z	L	Z	Y	M
P	R	İ	B	M	C	J	I	Z	L	E	M	U	T	S	L	R	T
K	R	R	L	E	T	Z	A	D	R	Ç	E	L	F	T	N	J	E
J	Y	N	Z	A	T	N	X	X	O	J	N	O	E	T	M	R	Y
R	M	S	R	C	O	E	E	C	Y	S	D	A	K	O	A	H	A
N	K	T	K	O	B	P	R	Z	L	Z	T	E	K	U	S	N	L
E	U	C	E	B	Y	Q	L	H	H	L	I	F	J	S	B	N	A
O	L	W	M	C	K	O	Y	R	S	O	A	H	G	E	I	B	A
Q	H	T	Ç	U	I	U	A	M	V	K	M	Q	P	U	S	K	D
N	A	A	İ	E	G	V	B	O	U	L	S	V	X	G	Z	W	V
Y	K	V	İ	W	F	F	Q	L	X	A	Z	P	E	U	O	D	K
Z	K	O	K	P	H	I	R	S	I	Z	L	I	K	C	U	G	G
P	I	H	Ç	V	O	R	Z	J	T	P	Q	Y	Q	B	R	Q	N
E	S	K	İ	B	Q	Y	F	A	V	H	S	N	U	F	E	I	Z
H	S	F	Q	R	Q	J	D	N	O	F	O	F	T	F	A	J	H

GIYBET

İFTİRA

KISKANÇLIK

HIRSIZLIK

ALAY ETMEK

KİBİR

KÖTÜ ZAN

KUL HAKKI

İÇKİ İÇMEK

ALKOL

183

E. Değerlendirme

- 1- Anne, baba ve büyüklerimize saygıyı nasıl göstermeliyiz?
- 2- Anne, baba ve büyüklerimize saygısızlık anlamına gelen sözler davranışlar nelerdir?
- 3- “Büyüklerine hürmet etmeyen ve saygıda bulunmayan bizden değildir” hadisinden ne anlıyorsunuz?¹⁸⁴

¹⁸² İsra Sûresi, 17/23-24. ayet.

¹⁸³ www.dindersi.com, 15.11.2009.

¹⁸⁴ Tirmizi, Birr, 15.

3.1.10. Kötü Davranışlar Karşısında Duyarsız Kalmayalım

İslam dininin sakınılması istediği davranışlardan biri de kötü davranışlar karşısında duyarsız kalmaktır. Müslümanların görevi her zaman iyiliği tavsiye edip, insanları kötülükten uzaklaştırmaktır. İslam dininde buna “Emri bil ma’ruf nehyi anil münker” denilir ki bu da iyiliği emredip kötülüğü men etmek anlamına gelir.

İnsan içinde yaşadığı toplumda olumsuz ya da kötü davranışlara karşı elinden geleni yapmalıdır. Umursamazlık yaparak olaylara müdahale etmezse hem İslam’ın emirlerine karşı gelmiş olur, hem de kendi başına böyle bir olay geldiğinde ise yalnız kalır.

Kur’an-ı Kerim’de Yüce Allah: “-Siz insanlar içinde çıkarılmış en hayırlı bir ümetsiniz. İyiliği emreder, kötülüklerden vazgeçirmeye çalışır ve Allah’a iman edersiniz.”¹⁸⁵, “-Onlar, Allah’a ve ahiret gününe inanırlar. İyiliği emrederler ve kötülükten vazgeçirmeye çalışırlar. Hayır işlerinde de birbirleri ile yarışır. İşte onlar salihlerdendir.”¹⁸⁶ “-Mümin erkekler de mümin kadınlarsa birbirlerinin velileri (dostları ve yardımcıları)dır. Bunlar insanlara iyiliği emrederler, kötülükten men ederler.”¹⁸⁷ Bu ayetlerde Allah’a ve ahirete iman esaslarının söylenmesinden sonra iyiliği emredip kötülüğü men etme görevi söylenerek insanların toplum içinde nemelazımcılıktan kurtulması gerektiği anlatılır.

Sevgili Peygamberimizde “-Küçüklerimize merhamet etmeyen, büyüklerimize saygı göstermeyen; iyiliği emredip, kötülüğü de yasaklamayan bizden değildir.”¹⁸⁸ “-Ma’rufu emrediniz, münkeri nehyediniz. Sonra dua edersiniz de duanız kabul edilmez.”¹⁸⁹ buyurmuştur.

Son olarak iyi emredip kötülüğü nasıl men edileceğini Sevgili Peygamberimiz şöyle söylüyor: “Sizden biriniz, bir kötülüğü gördüğü zaman onu eli ile düzeltsin; buna gücü yetmezse dili ile düzeltsin; buna da gücü yetmezse kalbi ile buğz etsin. Bu son uygulama imanın en zayıfıdır.”¹⁹⁰

¹⁸⁵ Ali İmran Süresi, 3/110. ayet.

¹⁸⁶ Ali İmran Süresi, 3/114. ayet.

¹⁸⁷ Tevbe Süresi, 9/71. ayet.

¹⁸⁸ Tirmizi, Birr, 15.

¹⁸⁹ İbn Mace, Fiten, 20.

¹⁹⁰ Müslim, İman, 40.

3.2. 7. SINIF AHLAK ÜNİTESİ KONU VE ETKİNLİK ÇALIŞMALARI

3.2.1. Alkollü İçki İçmek

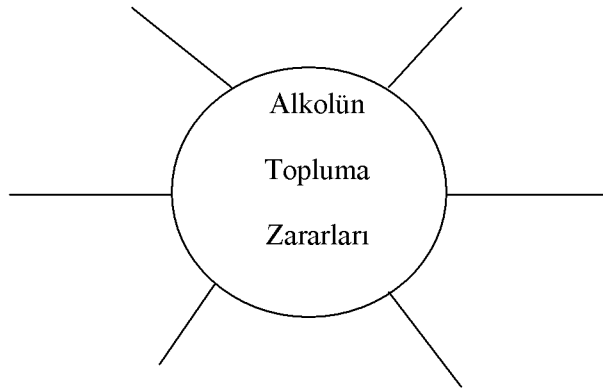
A. Giriş

Aşağıdaki boşlukları doldurunuz.

B. Keşfetme

Alkolün topluma zararları nelerdir? Boşluklara yazınız.

C. Açıklama

Alkollü İçki İçmek

Alkol, içilmesi İslam dini tarafından yasaklanan, insanın akli melekelerinin çalışmasına mani olan maddelere verilen genel bir ifadedir. İçki alışkanlığının ve bağımlılığının tarihi insanlık tarihi kadar eskidir.

İslam dini akli, malı, canı, nesli ve dini korumayı insanlara birer hak olarak vermiştir. Bu yaşam haklarına zarar verecek konulardan biri de alkollü içki içmek suretiyle beyne, merkezi sinir sistemine etki yaparak insanın zekâsına, yaşamına, sosyal ilişkilerine, iradesine engel olmasıdır.

İnsan bu maddeyi vücuduna almaya başladığında artık iradesi zayıflamış, sosyal ilişkileri zedelenmiş, çevresine zarar veren bir varlık haline gelmiştir. Alkole başlayan insanlar ailesine, sosyal ve mesleki çevresini etkileyerek toplumdan dışlanmaya başlanmıştır. Çünkü alkol insan beynini etki altına alarak kişinin yapması gereken görev ve sorumluluklarını aksatmasına neden olmakta böylece kişi sadece kendisine değil çevresine de zarar vermeye başlamaktadır. Hz. Peygamberimiz: “-Her sarhoş edici haramdır. Çoğu içildiği zaman sarhoşluk eden şeyin az içilmesi de haramdır.”¹⁹¹ buyurmaktadır. Alkole ilk başlayanlar günde bir kadehten bir şey olmaz hem bunu içerek günün stresini atıyor, hem de rahatlıyorum diyerek aslında kendinin ve çevresinin felaketlerini hazırlamaktadır. Zira bir kadehle başlayan içki alışkanlığı ilerleyerek günde bir şişeye doğru gitmekte ve devamlı içki alma alışkanlığına dönüşmektedir.

Yüce Allah kişinin sarhoşluk veren maddeleri almasını haram kılarak Kur'an-ı Kerim'de: “Ey iman edenler! İçki, kumar, dikili taşlar, fal ve şans okları birer şeytan işi pisliktir. Bunlardan uzak durun ki kurtuluşa eresiniz. Şeytan içki ve kumar yoluyla aranıza düşmanlık ve kin sokmak, sizi Allah'ı anmaktan ve namazdan alıkoymak ister. Artık bunlardan vazgeçtiniz değil mi?”¹⁹² buyurarak toplumu ve bireyi bu kötü alışkanlıktan korumuştur. Bu ayetle birlikte içki içilmesi kesinlikle haram kılınmıştır.

İçkinin yasaklanması hakkında Peygamberimizin uyarıları hadis kitaplarında bulunmaktadır. Bu hadislerden birkaç tanesi şöyledir:

- Hz. Enes (r.a.)'den rivayetle: -“Biz içki aleminde idik. Ben dağıtıyordum. Bir adam geldi, ‘içki haram edildi’ dedi. Arkadaşlar derhal şu içki kaplarını dök, temizle emrini verdiler. O haberdan sonra kimse ağzına içki almadı.”¹⁹³

¹⁹¹ Buhari, Edep, 80; Müslim, Eşribe, 73; Tirmizi, Eşribe, 3.

¹⁹² el-Maide Sûresi, 5/90-91. ayetler.

¹⁹³ Sünen-i Nesai, Eşribe, 51/2.

- “Her sarhoş edici haramdır. Bir küp içildiği takdirde sarhoşluk veren bir şeyin tek avucuda haramdır.”¹⁹⁴

- “Şu muhakkak ki hamr (içki) deva değildir; bilakis hastalık edici bir marazdır.”¹⁹⁵

- “İçkiden sakınınız. Allah’a yemin ederim ki, içki ile iman bir yerde birleşmez. Yani biri diğerini çıkarır.”¹⁹⁶

İçilmesi haram olan içkinin alışverişi de haramdır. Bu konuda Sevgili Peygamberimiz şöyle buyurmaktadır: “Allah-ü Teala hamrı (içki) haram kıldı. Öyle ise bu ayet kendisine ulaşan herkes yanında hamr (içki) olduğu taktirde onu ne alsın, ne satsın ne de ondan istifade etsin.”¹⁹⁷ Bu ayet ve hadislerde göstermektedir ki İslam insanlar için neyi emretmiş ise onda insanlar için bir faydalar varken, neyi yasaklamış ve haram kılmışsa da insanların zararına bir takım şeyler olduğu anlaşılmaktadır.

Alkol kullanımına başlamak, kişinin bir takım sorumluluklardan kaçmak, yalnızlıktan kurtulmak, gündelik hayattaki bir takım endişelerden uzaklaşmasına yarayan bir vasıta gibi algılanmaktadır. Kişinin sağlıklı bir kişiliği ve kuvvetli bir inancı yok ise bu maddi ve manevi sıkıntılardan kurtulmak için içkiye başvurmaktadır. Alkollü içkiler insanları geçici olarak bu gelişmelerden uzak tutmaya yarasa da aslında hiçbir soruna kalıcı çözüm sağlamamaktadır. Aksine yeni sorunların çıkmasına da zemin hazırlamaktadır.

Alkollü içkilerin kullanımının yaygın olduğu toplumlarda şiddet, gasp, hırsızlık, trafik kazaları gibi pek çok felaket haberleri de beraberinde getirmektedir. Pek çok ailenin parçalanmasına, huzursuzluklara, cinayetlere de sebep olup toplumun etkilenecek sosyal yaşantıyı korkular bir hale getirmektedir.

Alkole başlamak kolay ve çoğu zaman özentiyile olmaktadır. Ama zaman içinde alışkanlık haline gelen bu illet bireyin düşünemeyen, sosyal çevresiyle ilişkileri azalmış, insan olmanın en temel özelliği olan utanma hissini zayıflatarak yok olmasına ve vücuttaki tahribatlarıyla beraber başlı başına bir sorun haline gelmektedir.

Alkolden kurtulmanın yolu ona hiç başlamamaktan geçmektedir. Bırakmak çoğu zaman zor ve masraflı bir tedavi gerektirmektedir. Alkol aileye, iş hayatına, ülkesine ve topluma zarar veren kötü bir alışkanlıktır.

¹⁹⁴ Ebu Davut, Eşribe, 5; Tirmizi, Eşribe, 2-3.

¹⁹⁵ İbn Mace, Tıp, 27; Müslim, Eşribe, 12.

¹⁹⁶ Nesai, Eşribe, 51/44.

¹⁹⁷ Müslim, Müsakat, 67.

D. Derinleştirme

Alkolün zararları ile ilgili boş bırakılan yerlere uygun cümleleri yazınız.

İnsanın iradesini kullanmasını engeller.

ALKOLÜN ZARARLARI

Örnek;
Yükseklere tırmanmak istiyorsanız, alkolün sizi aşağı çekmesine izin vermeyiniz.

198

E. Değerlendirme

Aşağıdaki sorulara ikna edici cevapları yazınız.

Sevgili öğrenciler ; Aşağıdaki sorulara ikna edici cevaplar veriniz.

Kuran'da "rakı" kelimesi geçmiyor. O halde ben rakı içebilirim bu yasak olmaz bence ne dersin?

Bir de şöyle düşün

İçki içen sarhoş olursa günah olur. Ben içerim ama kendimi kaybetmem ve böylece günah olmamış olur.

Bir de şöyle düşün

Ben sadece yılbaşı,davetler ... gibi özel günlerde içki içerim. Allah affeder nasıl olsa.

Bir de şöyle düşün

Ailemde içki içenler var. Onlar içiyorsa ben de içerim.

Bir de şöyle düşün

Uyuşturucuyu çok merak ediyorum. Bir kez tadına bakayım merakım gitsin bir daha kullanmam.

Bir de şöyle düşün

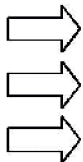
Kumar bir ticaret gibidir. Bazen kazandırır bazen kaybettirir. Yasak değildir.

Bir de şöyle düşün

Şans oyunlarında ben aklımı zorluyor tahminlerde bulunarak emek harcıyorum niye yasak olsun ki?

Bir de şöyle düşün

İçki, uyuşturucu ve kumarın kötülüklerini anladım. Kötü alışkanlıklardan uzak kalmak için bana üç tane altın gibi öğüt ver desem bana neler önerirdin?

3.2.2. Uyuşturucu Kullanmak

A. Giriş

Aşağıda verilen sigara, alkol ve uyuşturucu ile ilgili metinden çıkarılabilecek sonuçları maddeler halinde ilgili yerlere yazınız.

SİGARA – ALKOL - UYUŞTURUCU

Sigara, erken ölüm ve hastalıkların önlenemeyen en önemli sebebinin oluşturmaktadır. Bu alışkanlık milyonlarca kişinin hayatını kaybetmesine ve çok daha fazlasının sakat kalmasına yol açmaktadır.

Sigara büyük ölçüde vücudu etkilemekte ve pek çok hastalığa sebep olmaktadır. Tütün ya da sigara içiminin sağlığa olan zararları yanında ekonomiye olan zararları da azımsanmayacak boyuttadır. Amerika'da yapılan hesaplara göre sigaranın sebep olduğu doğrudan kayıplar yılda yaklaşık 15 milyar dolar, dolaylı kayıplar ise 35 milyar dolardır.

Sigarada 4000 çeşit zehirli madde vardır. 1991 yılında ülkemizde sigara yüzünden ölenlerin sayısı 200 bindir. Bununun 160 bini sigara tiryâkisi; 40 bini ise bebekler ve küçük çocuklar (duman altı olanlar) dir. Gırtlak ve beyin kanserinin %99'u, beyin kanamalarının %85'i, damar tıkanıklıklarının %90'ı, akciğer kanserlerinin %90'ı sigara kaynaklıdır.

İnsanın bir santimetreküp kanında bir miligram alkol bulunması, alkol zehirlenmesinin bütün belirtileri için yeterlidir. Şayet bu miktar 4-5 miligrama kadar yükselirse, içen komaya girer.

Alkollü içkiler, aklı, şuuru etkilemek sùretiyle sarhoşluk veren maddelerdir. Her çeşit alkollü içkideki etil alkol miktarı değişik olup, alkol miktarı çoğaldıkça tahribatı ve sebep olacağı olaylar da o oranda artar. Alkollü bir süre kullananlarda ortaya çıkan alışkanlık haline alkol bağımlılığı veya alkolizm denmektedir.

Alkol asla bir gıda değildir. İnsanlar için sadece zararı söz konusudur. Bu sebeple her türlü alkollü içkiden kaçınılmalıdır. Alkollü içkilerin kalp ve damar rahatsızlıklarına faydalı olduğu yolundaki yaygın fakat tamamiyle yalan ve yanlış olan tavsiyelere de inanmayın. Alkol için söylenmiş güzel sözlere, aldatıcı reklamlara asla aldanmayın. Onun yerine sağlığınıza yararlı olan meyveler ve şifalı sulara rağbet gösterin.

Kötü alışkanlıkların başında gelen uyuşturucu madde kullanımının insan sağlığına, akıl ve rûhî sistemlerimize ve topluma yaptığı tahribat tek kelime ile korkunçtur.

Fuhuş, rüşvet, kumar, ırza tecavüz, intihar, cinsî sapıklık ve uyuşturucu kapsamına giren madde alışkanlıkları, ailenin yıkımı gibi cemiyeti çözen ve çökerten eğilimler uyuşturucu kültürünün unsurlarıdır.

İnanç zayıflığı, bozuk aile ilişkisinden ve hasta toplumdan kaynaklanan güvensizlik duygusu, gelecek karşısındaki kaygılar strese, sıkıntıya yalnızlığa iter. Ve bundan kurtuluş için gencin ilk başvurduğu mercî ise her çeşidi ile uyuşturucular oluyor. Uyuşturucu madde kullananlarda kusma, bulantı, karın ağrıları, ishal, mide ve bağırsak kanaması, ülser, mide ve bağırsakların iç cidarlarında kan toplanması ve şişkinlik, yara ve tahribat meydana gelir.

Uyuşturucu maddelerin sinir, akıl ve rûhî sistemler üzerindeki tahribatı, diğer organlara yaptığı tahribatın çok üzerindedir. Delilik, erken bunama, şuur kaybı uykusuzluk, felçler, zekâ ve hafıza geriliği gibi hastalıklara yol açar.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

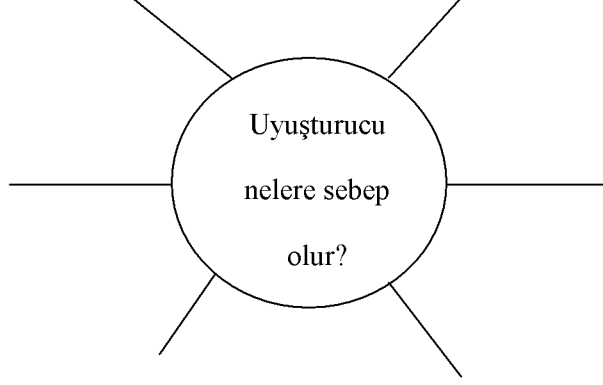
.....

.....

.....

B. Keşfetme

Uyuşturucuya neler sebep olur? Boşluklara yazınız.

C. Açıklama

Uyuşturucu Kullanmak

İslam dini emir ve yasaklarında genel amaç, kişinin ve toplumun korunarak, sağlıklı bir hayatın oluşması istenmektedir. Uyuşturucu kullanımı da tıpkı alkollü içkilerde olduğu gibi kişinin akli ve ruhi dengesinin bozulmasına, sinir sisteminin uyuşturucu maddelerin etkisiyle zayıflamasına, düşünme ve irade sisteminin tahribata uğramasıyla kişi de bağımlılığa yol açan bir maddedir.

Uyuşturucu maddeler, insan sağlığını ve toplum hayatını etkileyerek toplumda huzursuzluk, her türlü kötülük ve suç işleme elverişli ortamlara sebep olmaktadır. Uyuşturucu maddeleri kullananlar bu maddeye ulaşmak için hırsızlık, cinayet, gasp gibi suçlara yönelerek topluma ve kendilerine zarar vermektedirler.

Akıl sağlığı bozulan bireyler sinirlilik, gerginlik, uykusuzluk vb. sağlık sorunlarıyla da toplum içinde hemen tanınan bireyler haline gelerek dışlanmaktadır. Çünkü Allah'ın insanoğluna verdiği en büyük nimetlerden biri olan akıl, bu maddeleri kullanan bireylerde etkisiz hale gelerek ne yaptığını bilmeyen, düşüneyen kişiler haline gelmektedir. Oysa Kur'an-ı Kerim'de; “- Kendi elinizle kendinizi tehlikeye atmayın! İyilik edin. Şüphesiz Allah iyilik edenleri sever.”²⁰¹ buyurarak insanın aklını kullanarak kendini tehlikelerden uzaklaştırması öğütlenmektedir. Yine Kur'an-ı Kerim'de pek çok yerde geçen “düşünmez

²⁰¹ Bakara Sûresi, 195. ayet.

misiniz?, akletmez misin?” gibi ifadelerle insanların akıllarını kullanarak doğru yolları bulmaları istenmektedir.

Sevgili Peygamberimizde: “Hastalık gelmeden önce sağlığın ve ölüm gelmeden önce hayatın değerini bilin.”²⁰² buyurarak bireye emanet olarak verilen vücudun her türlü tehlikelerden korunarak değerinin bilinmesini tembih etmektedir.

Ülkelerde uyuşturucu maddelere karşı büyük mücadeleler verilmekte toplumun içinde birçok hastalığın ve sapkınlıkların yayılması da önlenmeye çalışılmaktadır.

Sağlığa zararlı alışkanlıkların en yaygını ve toplumlarda en sık görüneni ise sigara dır. Sigara dünya üzerinde en hızlı yayılan ve en çok ölümlere yol açan zararlı bir alışkanlıktır. Alkol ve uyuşturucu maddeler kişinin bünyesini çabucak zayıflatarak yok ederken sigara uzun yıllar insanlara zarar vererek onların çeşitli hastalıklara yakalanmasına sebep olmaktadır.

Sigara dumanında 4000 civarında kimyevi madde tespit edilmiştir. Bu maddelerden hiçbiri de insan sağlığı için yararlı maddeler değildir. Bu maddelerden asitler, alkol, aldehytler, ketonlar, siyanür, karbon monoksit gibi maddeler doğrudan zehir tesiri gösterirler ve organlara tahribat yaparlar.²⁰³

Sigaranın zararları içilmeye başlandığı an başlamaktadır. Sigara dumanı ağız, dil, boğaz, yemek borusu, soluk borusu, akciğer ve mideye direkt ulaşarak dumanın içinde bulunan zehirli maddeler pek çok hastalığa da davetiye çıkarmaktadır.

Kişinin özenti, arkadaş çevresi, kendini topluma kabul ettirme duyguları gibi pek çok nedenle başladığı sigara, zamanla kendini zarar veren bir madde haline gelmektedir. Zira sigara mide, kalp damar hastalıklarına, pek çok kanser türlerine, ağız ve solunum yolları hastalıkları vb. ile kişiye zarar vermektedir.

Halbuki Sevgili Peygamberimiz: “- Kul kıyamet gününde dört şeyden hesap vermedikçe Allah’ın huzurundan ayrılamaz. Bunlar: Ömrünü nerede tükettiğinden, ilmi ile ne yaptığından, malını nerede kazanıp nerede harcadığından ve bedenini nasıl kullanıp, nerede harcadığından”²⁰⁴ diyerek sağlık konusunun da kıyamet gününde hesap verilecek bir konu hatırlatmıştır. Yine peygamberimiz (s.a.v.): “-Sağlığına dikkat eden kuvvetli Müslüman, sağlığına dikkat etmeyerek zayıf kalan müminden Allah katında daha hayırlı ve sevimlidir”²⁰⁵ buyurarak kişinin sağlığına dikkat etmesi gerektiğine de dikkat çekmiştir.

²⁰² Buhari, C:12, s. 178.

²⁰³ Özyazıcı, Alparslan, *Alkollü İçkiler ve Madde Bağımlılığı*, DİB Yay., Ankara, 2007, s.54.

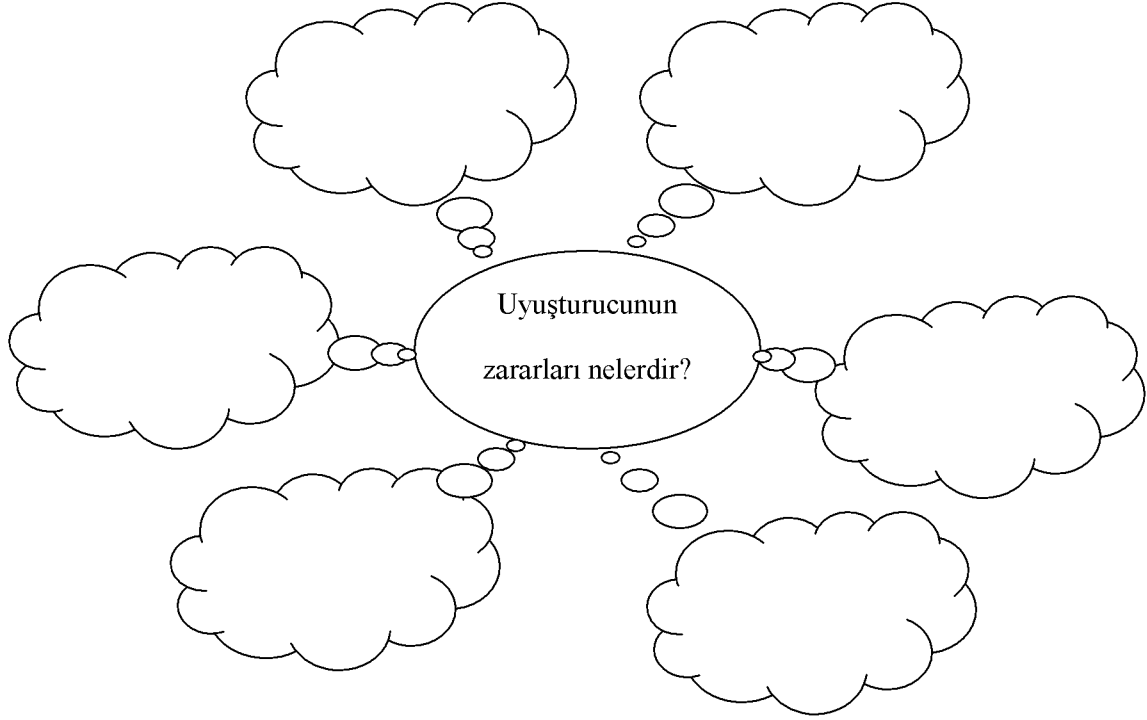
²⁰⁴ Tirmizi, Kıyamet, 1, 2419.

²⁰⁵ Müslim, Kader, 34; İbn Mace, Mukaddime, 10.

Sigaranın günümüzde zararsız olduğunu söylemek hem tıbben hem de ilmen artık imkansızdır. Bilim adamları da sigaranın içenlere zarar verdiği gibi içmediği halde içilen ortamlarda bulunan “pasif içici” ismiyle isimlendirenlerinde sigaranın zararlarından etkilendiğini kanıtlamışlardır. Böylece sigaranın hem içene hem de çevresine zarar veren bir madde olarak kul hakkını ihlal eden bir madde olduğu görülmektedir.

D. Derinleştirme

Aşağıdaki boşluklara uyuşturucunun zararlarını yazınız.

E. Değerlendirme

Aşağıdaki etkinlik çalışmasında uyuşturucunun insana verdiği zararları boşluklara yazınız.

İnsanı kendine köle yapar		
		
		
		

206

3.2.3. Kumar Oynamak

A. Giriş

1- Bu şiirde hangi kötü alışkanlıklardan bahsediyor?

2- Kumarın zararları nelerdir?

Sağlık Düşmanları

Sağlığının düşmanları:

İçki, sigara, kumar.

Bunlara alışanlar,

Görürler pek çok zarar.

İçkinin kötülüğü,

Saymakla bitmez her an.

Katil bile olur da,

Hatırlayamaz insan.

Vücuduna, kesene.

Zararı çoktur onun.

Tütün ömrü kısaltır,

Çabucak gelir sonu.

Hazineyi eritir,

Cebinde kalmaz para.

Kumar kötü bir illet,

Alışan düşer dara,

Sağlık düşmanlarından

Korun, her an uzak ol.

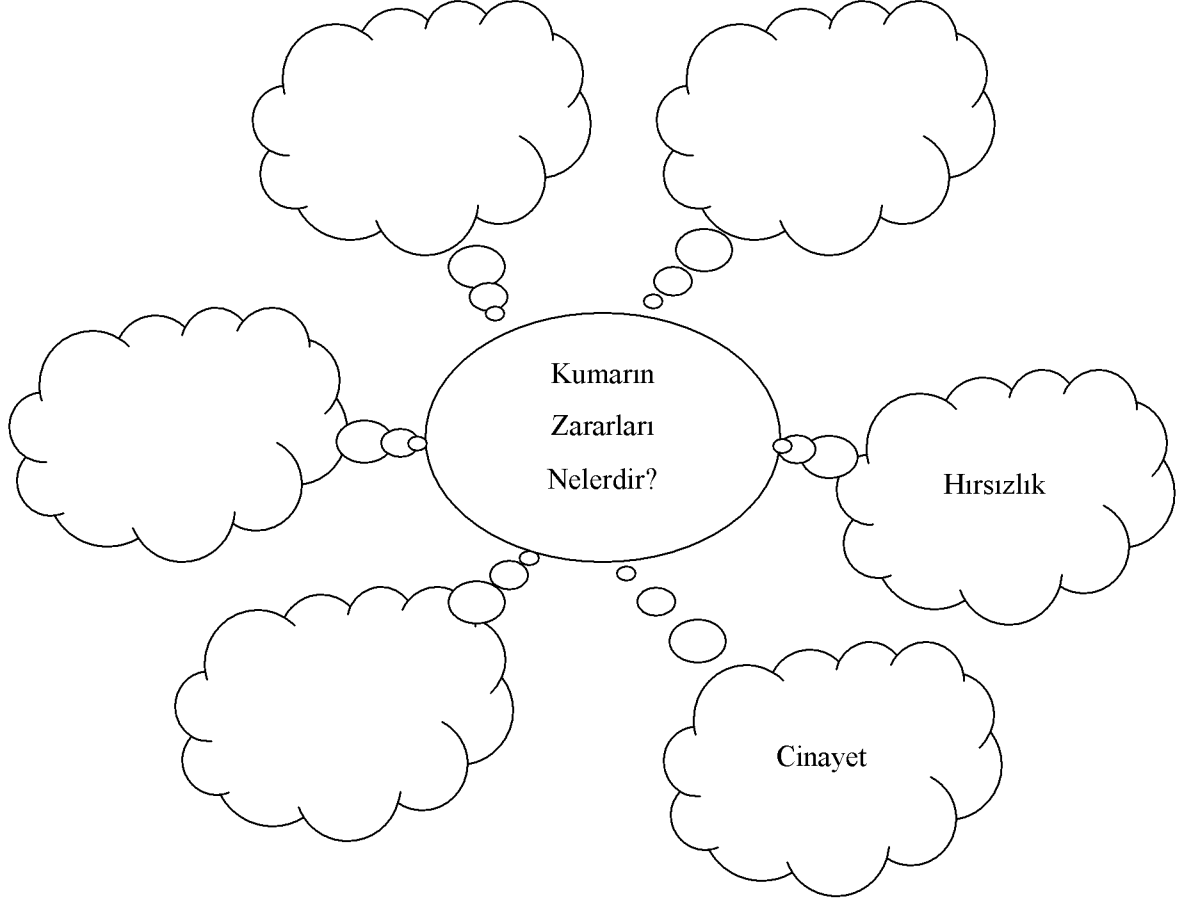
Yaşamak istiyorsan,

Kendine bul başka yol

İbrahim GÜNGÖR

B. Keşfetme

Aşağıdaki boşluklara kumarın zararlarının neler olduğunu yazınız.

C. Açıklama

Kumar Oynamak

Dinimizin kesin olarak yasakladığı davranışlardan olan kumar, para, mal, değerli eşya karşılığı oynanan oyunlara verilen genel bir isimdir. Kumarda amaç kazanmak için bahistir. Burada kişi emek sarf etmeden başkasının malını elinden almaktadır. Halbuki İslam'da kazanç, alın terine bağlı, belli bir güç ve emek sarf edilerek kazanılmalıdır. Kumar da ise bu tamamen şans ve tesadüfe bağlı olarak gerçekleşmektedir. Kur'an-ı Kerim'de: “-İnsanın yararına olan, yalnızca öz gayretinin sonucudur”²⁰⁷ buyrulurken insanın çalışarak helal kazanç elde edilmesi istenmektedir. Ayrıca yine başka bir ayette: “-Mallarınızı aranızdan batıl yollarla yemeyin, ancak karşılıklı rızaya gönül hoşluğuna dayalı bir ticaret sonucunda yiyin”²⁰⁸ denilerek meşru yollardan kazanılan malları yemek tavsiye edilmekte, insan için en değerli kazancın el emeği ve alın teriyle kazanılan olduğu bildirilmektedir.

²⁰⁷ Necm Sûresi, 53/59. ayet.

²⁰⁸ Nisa Sûresi, 4/29. ayet.

Kumar oynama alışkanlığı kişiyi çalışıp üretmeden kısa yoldan zengin etmeyi teşvik eden zararlı bir davranıştır. Kumar şahısların mallarını, paralarını ortaya koyarak, şans üzerine kendi hakkını başkasına vermek veya almak olarak değerlendirilir. Kumarda kaybeden taraf asla rıza göstermeyeceği gibi kazanan tarafında bundan zevk aldığı bir oyundur.

Bireyin ailesinin rızkını kumarda kaybetmesi sonucu boşanan, parçalanmış ailelere de sebep olan kötü bir alışkanlıktır. Kumar oynayan kişi kaybettiğinde kaybettiğini geri kazanmak için daha çok oynayacak ve içinden çıkılmaz bir duruma düşecektir. Böylece kumar taraflar arasında kin, düşmanlık nefret gibi bir takım kötülöklere sebep olarak sonu ölümlle bitecek facialara da yol açmaktadır.

Büyük zararlara yol açan kumar oyunlarını oynamamalı kazancımızı helal yollar-
dan kazanmaya özen göstermeliyiz.

D. Derinleştirme

Kötü alışkanlıklardan bazılarını aşağıdaki kutulara yazınız.

**KÖTÜ ALIŞKANLIKLARDAN BAZILARINI AŞAĞIDAKİ
KUTUCUKLARA YAZINIZ....**

Ey iman edenler! Şarap, kumar, döküli taşlar (putlar), fal ve şans okları birer şeytan işi pisliktir; bunlardan uzak durun ki kurtuluşa eresiniz. Şeytan içki ve kumar yoluyla ancak aranızda düşmanlık ve kin sokmak; sizi, Allah'ı anmaktan ve namazdan alıkoymak ister. Artık (bunlardan) vazgeçtiniz değil mi?

MAİDE SURESİ 90-91 AYETLER

Yukarıdaki ayetten ilköler çıkartalım:

- 1- İçki kömüklerin anasıdır.
- 2-
- 3-
- 4-

E. Değerlendirme

- 1- Kumar oynamanın zararları nelerdir?
- 2- Kumar oynamanın insana ve topluma zararlarını açıklayınız.
- 3- Sizce Allah'ın bu kötü alışkanlıkları yasaklamasının sebepleri nelerdir?

3.2.4. Kötü Alışkanlıklar Nasıl Başlıyor?

A. Giriş

- 1- Kötü alışkanlıklara başlamaya neler etkiliyor?
- 2- “Üzüm üzüme baka baka kararır” atasözünden ne anlıyorsunuz?
- 3- Çevrenizde kötü alışkanlıklara başlayanlar var mı?

Karga ve Güvercin

Kötü kimselerle arkadaş olanlar, farkında olmadan kendilerini ölüme kadar sürükleyebilirler.

Beyaz güvercin her gün bahçeyi gezer, karnını doyurur ve akşama doğru güle oynaya evine döner, kümesine girerdi.

Bir gün yine çıkıp gitmişti, öğleden sonra ağlayarak geldi, ayakları da kan içinde idi. Dilek sordu:

- Güzel güvercinim, niçin ağlıyorsun, ne oldu böyle?

Güvercin - Buradan çıktıktan sonra kargalara rastladım, «şuracıkta bir yer var, her istediğimizi buluruz; çok iyi şeyler var, beraber gidelim» dediler. Bende onlarla birlikte o bahçeye gittim. Kargalar bulduklarını yemeğe başladılar, arasıra keyiflerinden ciyak ciyak ötüyorlardı. Meğer oranın sahibi varmış, saklandığı yerden bir tüfek patlattı, kargaların üçü öldü. Benim ayağıma da bir saçma tanesi geldi ayağım kırıldı.

Dilek - Başkasının bağına, bahçesine zarar veren o kötü kargalarla senin ne işin vardı? Onların işinin gücünün zarar olduğunu bilmiyor muydun?

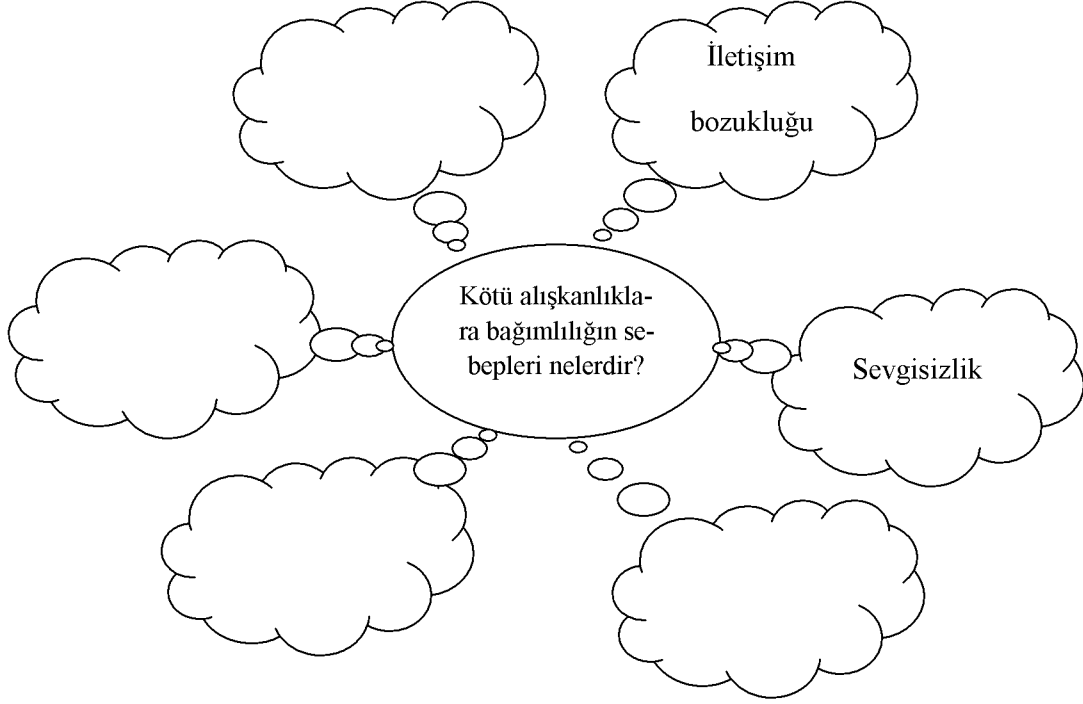
Güvercin - Hayır, ben onların kötü ve zararlı olduklarını hiç bilmiyordum. Onları da kendim gibi sanıyordum.

Necla - İşte kötülerle arkadaş olanların hali budur. Öyleleriyle arkadaşlık yapanlar farkında olmadan kendilerini ölüme bile sürüklerler. Allah'a dua et ki ucuz kurtulmuşsun. Sakın bir daha böyle kötülerle arkadaş olma, onların sözlerine inanma, gittikleri yere git-

me, arkadaş olacağıın kimselerin huylarını, soylarını neyin nesi olduklarını önceden iyice öğren. Fena arkadaş adamın başına her belâyı getirir. Bir de başkasının malına el uzatanların her zaman böyle cezaları hak edeceklerini hatırlından çıkarma.²¹⁰

B. Keşfetme

Kötü alışkanlıklara bağımlılığın sebepleri nelerdir?

C. Açıklama

Kötü Alışkanlıklar Nasıl Başlıyor?

İnsanoğlu sosyal bir varlık olarak yaşadığı aileden, çevreden, arkadaşlarından etkilenebilir. Kişi yaşama başladığı ilk yer olan ailede gördükleriyle hayata başlamaktadırlar. Çünkü çocuklar taklit yoluyla büyüklerinin yaptıklarını uygular. Aile çocuğa dini ve ahlaki eğitimini öğretirken diğer taraftan davranışlarıyla bunları desteklemeli ve çocuğa örnek olmalıdır.

Aile içinde hoşgörü, saygı, sevgi, huzur ve mutluluk var ise çocuk toplum içinde uyumlu, terbiyeli bir birey olarak yerini alır. Zira böyle bir evde büyüyen çocuk çevresini de o şekilde algıladığı için davranışlarıyla da etrafında sevilen biri olur. Ama aile içi şiddet, kavga, kötü alışkanlıklar bir takım saygısız davranışlar içinde büyüyen çocuk ise çevresine de bu gördüklerini uygulamak istediğinde toplumda dışlanan, seilmeyen biri olarak yerini alır. Böyle çocuklar büyüklerinin yaptıkları kötü davranış ve alışkanlıklara da meyilli olup

²¹⁰ Akseki, Ahmet Hamdi, a.g.e., s.139.

onları yapmaya daha uygundurlar. Aile içinde şiddet gören, ayıplanan, kınanan çocuklar topluma kendini ispatlamak için kavga yolunu seçerek kendilerini kanıtlamaya çalışmaktadırlar. Halbuki yuva içinde yaşanan bir beton yığını değil sevgiyle beslenen bir yer olmalıdır.

Kişi temel ihtiyaçlarını karşılarken nasıl özenli ve titiz davranıyorsa arkadaş seçiminde de aynı özeni göstermelidir. Bana arkadaşını söyle sana kim olduğunu söyleyeyim, sözü de her şeyimizi etkileyen arkadaşlarımızı seçerken nasıl dikkatli olmamız gerektiğini bize kısaca açıklamaktadır.

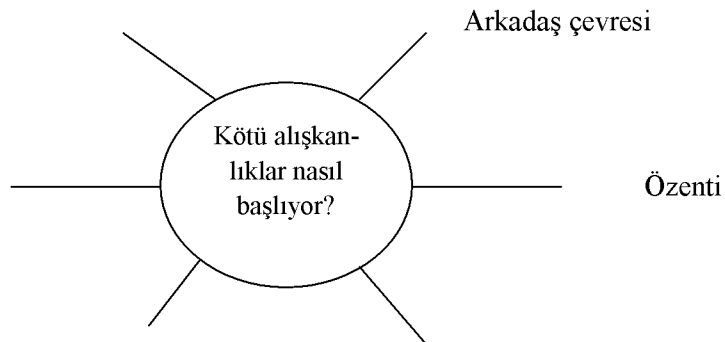
Arkadaş seçimi kişinin hayatını etkilediği gibi davranışlarını da etkilemektedir. Kötu alışkanlıklara başlayan pek çok kişi bu davranışlara arkadaşları tarafından teşvik edilerek başladıklarını söylemektedir. Kişinin iyi bir yaşam sürmesi veya kötu alışkanlıklar kazanması arkadaş çevresine ve arkadaşlarına göre değişiklik göstermektedir.

Günümüzde yaygın olarak kullanılan TV, gazete, dergi, internet, cep telefonu gibi teknolojik aletlerde kötu alışkanlıklara başlamaya etken nedenlerdir. Teknoloji bilgi için kullanıldığında bir nimet olurken kötülükler için kullanıldığında ise külfet olarak karşımıza çıkmaktadır. Bugün interneti bilgi için kullandığımızda aradığımız her şeyi bulabildiğimiz bir nimet iken, kumar ve bahis oyunları için kullandığımızda bizi yok eden, zarara uğratan bir alet haline gelmektedir.

Kötu alışkanlıklara başlamak çoğu kez kendini ispatlama çabasıyla ortaya çıktığından kişinin ailede sevgi, saygı içinde büyüyerek bir takım ahlaki sorumlulukları kazanarak yaşamını sürdürmesi gerekmektedir. Burada da en büyük sorumluluk ise ailelere düşmektedir. Aileler çocuklarını sokakta başıboş bırakarak değil sürekli kontrol edip kötu alışkanlıklara başlamamaları konusunda uyarılarda bulunmalıdırlar.

D. Derinleştirme

Kötu alışkanlıklar nasıl başlıyor? Yazınız.

E. Değerlendirme

Aşağıdaki boşluklara kötü alışkanlıkları yazarak boşlukları doldurunuz.

Kötü alışkanlıklar ve davranışlar	Nasıl başlıyor?	Neler yapılabilir?	Öncelikle alınabilecek önlemler
Sigara			
Alkol			
.....			
.....			
.....			
.....			

211

3.2.5. Kötü Alışkanlık ve Davranışlardan Nasıl Korunalım?

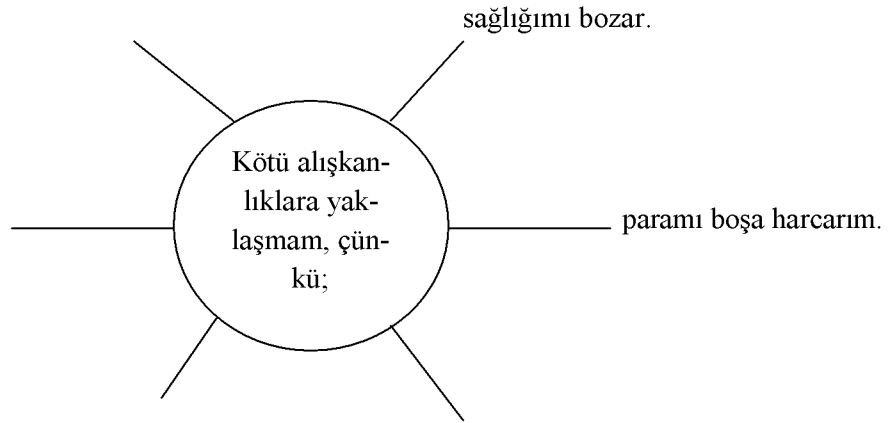
A. Giriş

- 1- Kötü ve alışkanlıklardan nasıl korunabiliriz?
- 2- Kötü alışkanlıklar karşısında nasıl davranmalıyız?
- 3- Boş zamanlarında spor yapan, kitap okuyan kişiler kötü alışkanlıklara başlar mı?

B. Keşfetme

Kötü alışkanlıklara yaklaşmam, çünkü;

Aşağıdaki boşluklara anlamlı cümleler yazarak sebebini yazınız.

C. Açıklama

Kötü Alışkanlık ve Davranışlardan Nasıl Korunalım?

Sağlıklı bir toplum oluşturabilmek, toplumun çekirdeğini oluşturan ailenin yapısıyla doğrudan ilgilidir. Aile kurumu, insanın bedensel ve ruhsal olarak gelişmesini sağlarken inanç, tutum, gelenek, görenek, iyi alışkanlıkların da kazanıldığı ilk yerdir. Kur'an-ı Kerim'de "Kaynaşmanız için size kendi cinsinizden eşler yaratıp aranızda sevgi ve merhamet peyda etmenizde onun varlığının delillerindedir. Doğrusu bunda iyi düşünen bir kavim için ibretler vardır."²¹² denilerek sevgi odaklı bir aile ortamının oluşturulması istenmektedir.

Çocuğun kötü alışkanlıklardan korumanın ilk yeri ailedir. Sevgi ortamında büyüyen çocuklar toplumla barışık, güzel ahlaklı insanlar olarak toplumdaki yerlerini alırlar. Çocuklar sürekli aşağılanan, eleştirilen, başkasıyla kıyaslanarak, özgüven eksikliğiyle yetiştirmek

²¹² Rum Sûresi, 30/21. ayet.

yerine onların birey olduğu unutulmamalıdır. Aileler çocuklara alışkanlıkların iyi ve kötü yönlerini anlatırken, onların anlayacağı şekilde anlatmalı, kendi davranışlarıyla da örnek olarak, onlara kötü davranışlardan uzak durmaları öğretilmelidir.

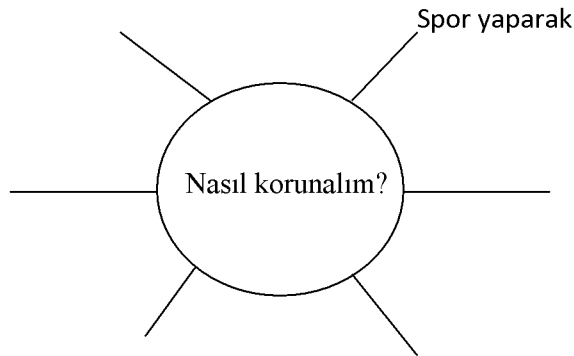
Çocukların sosyal çevreye alışmaya başladıkları arkadaş çevresinde ise çocuğun arkadaş seçiminde nelere dikkat edeceği anlatılmalı, görülen doğru ve yanlışlar tatlı dille anlatılarak uyarılmalıdır. Zira çocuklar anne babalarının sözlerine güvenirler. Çocukları kötü alışkanlıkların kazanıldığı yerlerden uzak tutmalı, zararları anlatılmalı, boş zamanlarda kendilerini geliştirmeleri için bedensel ve sosyal aktivitelere katılmaları sağlanmalıdır.

Kur'an-ı Kerim'de: "Onlar Allah'a ve ahiret gününe inanırlar. İyiliği emrederler. kötülükten alıkoyarlar, hayır işlerinde birbirleriyle yarışır. İşte onlar iyilerdendir."²¹³ buyurularak iyiliği emretmek ve kötülüklerden sakındırmanın da görevlerimiz arasında olduğu çocuklara öğretilmelidir.

Sosyal bir varlık olan insan, içinde yaşadığı toplumun sorunlarını da duyarsız olmamalıdır. Kötü davranış ve alışkanlıkların önlenmesinde üzerine düşen görevleri yerine getirmelidir. Biliyoruz ki toplumu oluşturan fertler, kötü davranışlar ve alışkanlıkların önlenmesiyle daha huzurlu ve mutlu bir yaşama kavuşurlar.

D. Derinleştirme

Kötü alışkanlıklardan nasıl korunalım?

E. Değerlendirme

- 1- Kötü alışkanlıklara niçin yaklaşmamak gerekir? Açıklayınız.
- 2- Müslüman olmak bu alışkanlıklara başlamaya engel midir?

²¹³ Ali İmran Sûresi, 3/114. ayet.

3.2.6. Başkalarına zarar vermek: Kul Hakkı

A. Giriş

Hakkın Helal Et

Yağmurlu bir gündü.

Veliler Sultanı Bâyezid-i Bistami, Cuma namazı için evinden çıktı. 'Sağnak halinde yağan yağmur, yolları çamurlu hale getirmişti. Camiye yaklaşınca, bir evin dış duvarlarına çamurlu ayakkabılarını silerek temizledi. Camiye temiz ayakkabılarla girmek istiyordu.

Duvarlarına ayakkabılarını sildiği ev, ateşe tapan bir mecusiye aitti. Temizlik bittikten sonra, camiye yöneleceği anda, aklına, yaptığı işin yanlışlığı geldi. İzin almadan bir insanın dış duvarını çamurlamış, kirletmişti.

- Ev sahibi ile helallaşmadan nasıl Cuma namazı kılabilirsin? Başkasının duvarını kirletmişken, nasıl Allah'ın huzurunda bu kirli halinle durabilirsin? diye kendi kendine söylendi. Derhal içeri girip evin kapısını çaldı.

Kapıyı açan Mecusi, Bâyezid'e:

- Buyrun, bir arzunuz mu var? diye sorunca, Bâyezid-i Bistami:

- Sizden özür dilemeye, helallik istemeye geldim, dedi. Mecusi:

- Ne özrü, ne helalliği? diye sordu. Bâyezid özür dileme sebebini şöyle anlattı:

- Biraz önce, dış duvarınızı çamurlu ayakkabılarımla kirlettim. Hakkınızı çiğnedim.

Bu yaptığım doğru değildi. Ama yağmurun şiddeti, sokakların çamuru, camiye temiz girme isteğim, bana bu inceliği unutturdu. Şimdi senden özür diliyor, hakkını helal et, diyorum. Mecusi hayretler içinde kaldı:

- Peki ama, bu yaptığın bana ne zararı var. Zaten dış duvarlarımız kir ve çamur içinde. Sizin ayağınızdan oraya sürdüğünüz çamurlar, ayrıca bir çirkinlik meydana getiriyor ki... dedi.

Bâyezid-i Bistami:

- Doğru olabilir, ama yine de böyle davranmak için duvar sahibinin izni ve rızası gereklidir, buyurdu.

Mecusi:

- Size bu ince anlayışı ve saygıyı dininiz mi emrediyor? diye sorunca, Bâyezid:

- Evet, dinimiz ve bu dinin Peygamberi Hz. Muhammed (Allah'ın selam ve rahmeti üzerine olsun) böyle davranmamızı bize öğretti, cevabını verdi.

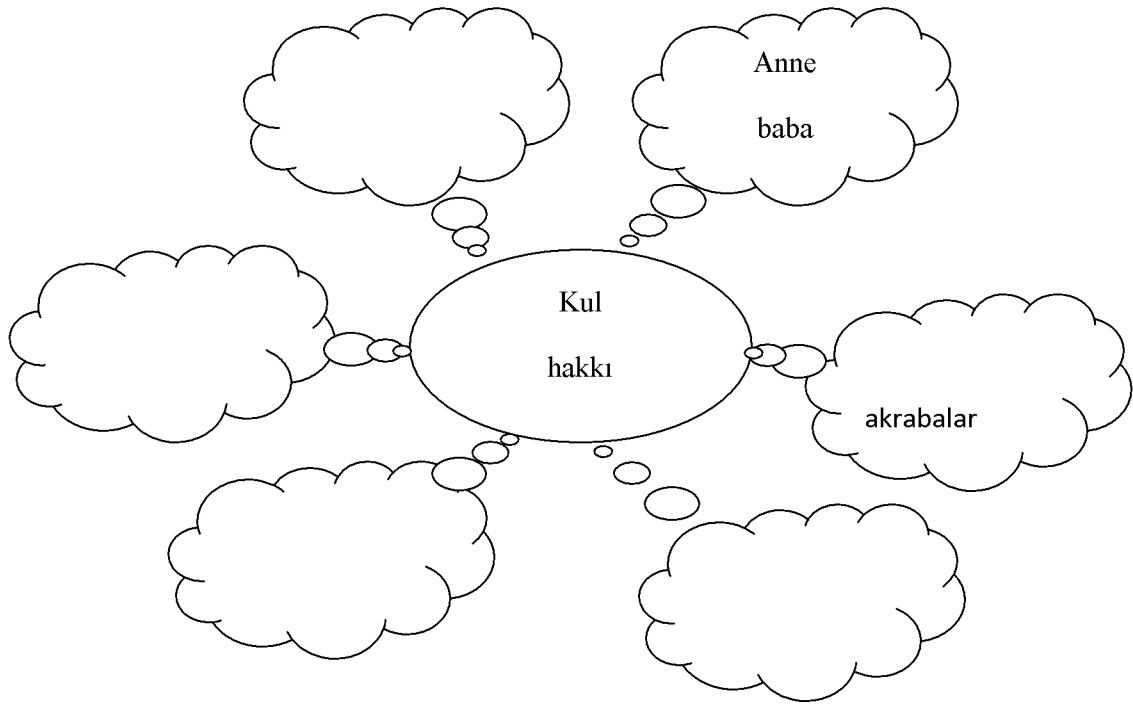
Mecusi:

- Öyle ise, bu din haktır. Bizim de bu dine girmemiz şarttır, dedi. Şehadet kelimesini getirerek müslüman oldu. Bayezid'le cuma namazına birlikte gittiler.²¹⁴

Bu hikayeden alınacak ders nedir?

B. Keşfetme

Kimlerle kul hakkımız vardır?

C. Açıklama

Başkalarına zarar vermek: Kul Hakkı

Toplumda birlikte yaşayan insanların birbirlerine karşı görev ve sorumlulukları vardır. İnsanlar mutlu ve huzurlu yaşayabilmeleri için başkalarının haklarına saygı göstermeli onları küçük düşürücü söz ve davranışlardan kaçınmalıdırlar. Birbirine saygı duyan, birbirlerini seven insanlar kul hakkına özen gösterirler.

İnsanlara yapılan her türlü adaletsizlik, haksızlık, kul hakkına girer. Başkalarına zarar vermek, hırsızlık ve hile yapmak, eksik ölçüp tartmak, yalan söylemek, iftira atmak, alay etmek, gıybet, dedikodu, başkalarının kusurlarını araştırmak vb. gibi davranışlar kul

²¹⁴ Dikmen, Mehmet, a.g.e., s.54-55.

hakkına girer. Kul hakkının kapsamı o kadar geniştir ki anne-baba hakkı, komşu hakkı, akraba hakkı gibi hayatın tamamında dikkat edilmesi gereken bir husustur.

Ayrıca insanların ortaklaşa faydalandığı trafik, ulaşım, elektrik, su gibi konularda kul hakkına girmekte bunları kötü kullanıp devleti zarara uğratmakta bu kapsama girmektedir.

Dinimiz birbirimizin haklarına gereken özeni göstermemizi isteyerek kul hakkını yemekten kaçınmamız gerektiğini Kur'an-ı Kerim'de: “- Ancak insanlara zulmedenlere ve yeryüzünde haksız yere taşkınlık edenlere ceza vardır. İşte acıklı azap bunlardır.” buyrulmuştur.²¹⁵

D. Derinleştirme

- 1- Çöplerimizi çöp tenekesi yerine yere dökmek kul hakkına girer mi?
- 2- Kırmızı ışıkta geçmek sizce bir kul hakkı mıdır?
- 3- Trafikte gereksiz yere korna çalarak insanları rahatsız etmek kul hakkı mıdır?

E. Değerlendirme

- 1- Kul hakkına riayet etmediğinizde hiç üzüldünüz mü?
- 2- Kul hakkına dikkat etmesek ne olur?
- 3- Kul hakkı önemli midir?
- 4- Kul hakkı parayla mı ödenebilir mi?

²¹⁵ Şura Süresi, 42/42. ayet.

3.3. 8. SINIF AHLAK ÜNİTESİ KONU VE ETKİNLİK ÇALIŞMALARI

3.3.1. Doğruluk

A. Giriş

Doğruluk

Zalim bir vali vardı. Bu vali bir gün adamlarını göndererek Hasan Basri Hazretleri'ni yakalatmak istedi. O da bir vakit ders verdiği Habib-i Acemi Hazretleri'nin kulübesine gelip saklandı. Valinin adamları geldi ve hışımla:

- Hasan Basri'yi (r.a.) gördün mü? Diye sordular. O gayet sakin:
- Evet, dedi.
- Nerede?
- İşte şu kulübemde...

Adamlar kulübeye daldı, fakat bir türlü Hasan Basri Hazretleri'ni bulamadılar. Dışarı çıkınca tehdit edip:

- Ya şeyh, niçin yalan söylüyorsun? Dediler.

- Ben yalan söylemedim, dedi. Siz göremedinizse, benim suçum ne? Tekrar girdi, aradı, fakat bulamadılar. Onlar gidince, Hasan Basri Hazretleri:

- Ey Habib! Biliyorum ki Rabb'im senin hürmetine beni onlara göstermedi. Fakat yerimi niçin söyledin, hocalık hakkı yok mudur? Dedi.

Hazreti Habib mahcup bir şekilde:

- Ey Üstadım! Sizi bulamamaları benim hürmetime değil, doğru söylediğimizden-
dir. Çünkü bilirsiniz ki, doğruların yardımcısı Allah'tır. Eğer yalan söyleseydim, sizi de
beni de götürürlerdi, dedi.

Zulme uğrayan bir kişiyi kurtarmak amacıyla, yalan söylemeye ruhsatın olduğu yerler olsa da, en faziletlisi eğer Habib-i Acemi Hazretleri gibi Allah'a teslimiyetiniz varsa, doğruyu söylemektir.²¹⁶

1- Doğruluk her zaman işe yarar mı?

2- “Allah doğruların yardımcısıdır” cümlesinden ne anlıyorsunuz?

²¹⁶ Akar, Mehmet, a.g.e., s. 149-150.

B. Keşfetme

Doğruluğun Faydası

Ünlü İslâm bilginlerinden Abdulkadir Geylânî anlatıyor:

- Öğrenim görmek için Bağdat'a gitmek üzere, bir kervanla yola çıktım. Annem, bana harçlık olarak kırk dinar vermişti. Verirken, her ne olursa olsun doğruluktan ayrılmamam konusunda da benden söz almıştı.

Hamedan topraklarına ayak basar basmaz, eşkıya yolumuzu kesti. Kafileyi soydu. İçlerinden birisi bana:

-Senin neyin var ? diye sordu. -Kırk dinarım var.

Bu sözüme güldü ve kendisiyle alay ettiğimi sanarak yakamı bıraktı. Sonra bir diğeri yakalayıp sordu:

-Yanında kaç paran var ? -Kırk dinar.

Bu ikincisi hemen yakamdan tutup doğru başkanlarının yanına götürdü. Oda:- Yanında kaç paran var ? diye sorunca: -Kırk dinar var, diye cevap verdim...

Üzerimi aradılar. Kuşağımın arasına annemin yerleştirdiği, içinde kırk dinar bulunan keseyi buldular. Başkanları bana yönelerek sordu: -Peki bu kadar doğru konuşmanın sebebi nedir ?

-Evden çıkarken, her zaman doğru konuşacağıma dair anneme söz verdim. Yalan söyleyip ona ihanet edemem! dedim. Bu sözüm ona etki yapmış olacak ki, birdenbire değişti ve şu itirafta bulundu:

-Sen bir kul olan annene vermiş olduğun sözde duruyor ve ona karşı ihanet etmekten korkuyorsun da, ben Allah'a verdiğim sözde nasıl durmam ve ona karşı nasıl ihanet edebilirim?..

Eşkıya, bu sözünün ardından arkadaşlarını yanına çağırdı ve onlara şu emri verdi: -Haydi, kafileden aldıklarınızı hemen geri verin!

Ben, bir başınız olmak sıfatıyla bu gibi kötü davranışlarımızdan dolayı pişmanlık duyuyor ve Allah'tan af diliyorum. Bir daha çirkin hareketlerde bulunmayacağıma dair de Allah'a söz veriyorum!

Arkadaşları, onun bu samimi tövbesinden hep birlikte etkilenip şöyle dediler:

-Sen, her zaman bize önderlik ettin! Kötü hareketlerimizde seni önder edindik...Şimdi iyi bir davranışta bulundun! Bunda da seni kendimize önder kabul ediyor ve seninle birlikte tövbekar oluyoruz.

İşte benim bu güzel hareketim, eşkıyayı etki altında bırakmış ve hepsinin tövbekar olmasını sağlamıştı.²¹⁷

1- Doğruluk her zaman geçerli midir?

2- Annesine söz veren çocuk doğruluktan ayrılmayarak doğru bir iş mi yapmıştır?

C. Açıklama

Doğruluk

Yüce dinimiz İslam'ın önem verdiği ahlaki prensiplerden biri de doğruluktur. Doğruluk kişinin söz ve davranışlarında, düşüncelerinde mantığa uygun; tam ve eksiksiz, istenildiği gibi kusursuz, yanlışsız, hilesiz; eğri, çarpık ve yalan olmayan; her türlü kötülüklerden uzak; yasa, yöntem ve ahlaka bağlı olmak demektir.²¹⁸

Doğruluk konusunda pek çok ayet ve hadis vardır. Allah-ü Teala doğruluğun yararlarıyla ilgili: “-Ey iman edenler! Allah'ın azabından korkun ve doğru söz söyleyin ki böylece Allah işlerinizi düzeltsin ve günahlarınızı bağışlasın. Kim Allah ve Resulüne itaat ederse büyük bir kurtuluşa ermiş olur.”²¹⁹ buyurmuştur. Yine başka bir ayette ise: “- Öyle ise emrolduğunuz gibi dosdoğru olun, beraberindeki tevbe edenler de dosdoğru olsunlar. Hak ve adalet ölçülerini aşmayın. Şüphesiz O, yaptıklarınızı hakkıyla görür.”²²⁰ Ayrıca doğru ve dürüst davrananların kazanacağı ödülle ilgili ise yine başka bir ayette şöyle buyuruluyor: “-Rabbimiz Allah'tır deyip, sonra dosdoğru yolda yürüyenlerin üzerine melekler iner. Korkmayın, üzülmeyin. Size söz verilen cennetle sevinin! derler. Biz dünya hayatında da, ahirette de sizin dostlarımızız. Orada sizin için canlarınızın çektiği her şey var ve istediğiniz her şey orada sizin için hazırdır. Bu çok bağışlayan ve Rahim olan Allah'ın bir ikramıdır.”²²¹ Başka bir ayette ise: “-Şüphesiz Rabbimiz Allah'tır, deyip sonra da dosdoğru olanlara hiçbir korku yoktur, onlar üzülmecekler de.”²²² buyrulurak doğruluğun Allaha imandan hemen sonra geldiğine ve inananlar için korkunun olmadığını bizlere anlatılmaktadır.

²¹⁷ Erdoğan, Naim, *Dini Hikayeler*, 1975, s.147.

²¹⁸ Türk Dil Kurumu, *Türkçe Sözlük*, TDK Yay., Ankara, 2005, s.389-390.

²¹⁹ Ahzab Sûresi, 33/70-71. ayet.

²²⁰ Hud Sûresi, 11/12. ayet.

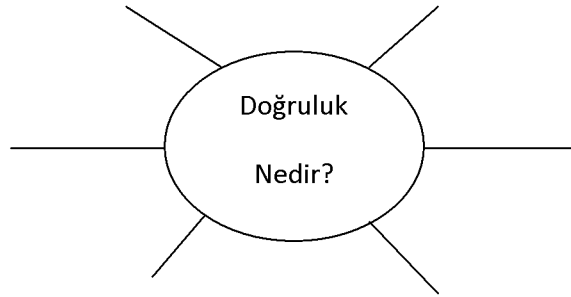
²²¹ Fussilet Sûresi, 41/30-32. ayet.

²²² Ahkâf Sûresi, 46/13. ayet.

Son olarak Sevgili Peygamberimiz doğruluğun ve doğru sözlülüğün insana kazandırdıklarını şöyle bildiriyor: “-Size doğruluğu tavsiye ederim. Zira doğruluk iyiliğe götürür, iyilik de cennete iletir. Kişi doğru söyledikçe, doğruyu araştırdıkça, Allah katında doğru yazılır. Yalandan kaçınınız, zira yalan kötülüğe götürür, kötülük de cehenneme iletir. Yalan söyledikçe ve yalan peşinde koştukça Allah katında yalancı yazılır.”²²³ Doğru ve dürüstlük bütün işlerin özüdür. Her ne konuda olursa olsun insan doğruluktan ayrılmamalıdır.

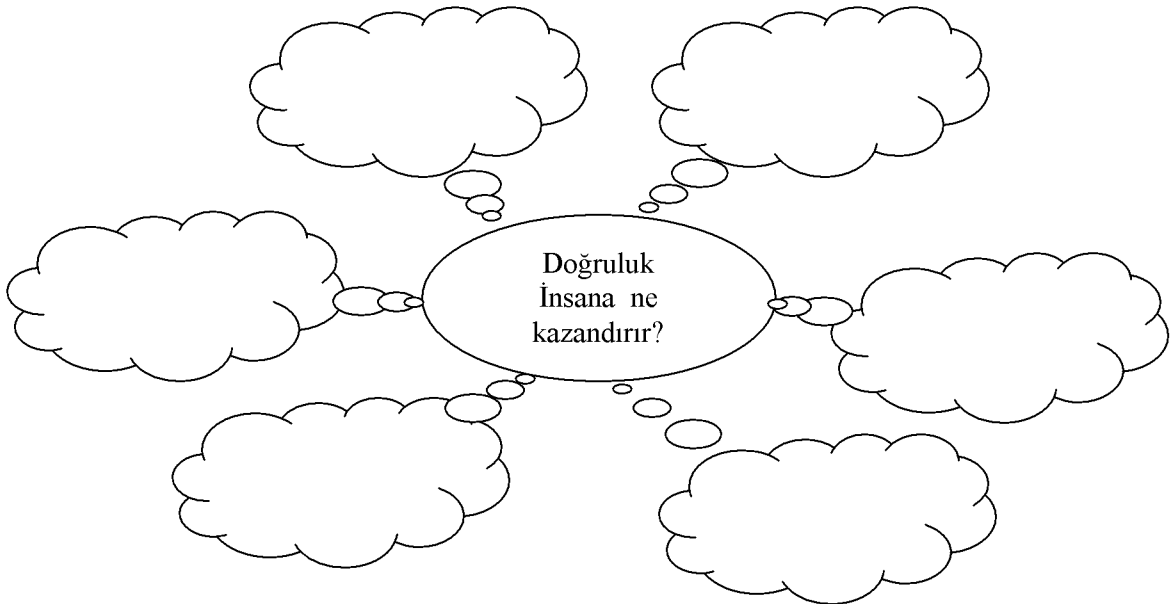
D. Derinleştirme

- 1- Doğruluk nedir?
- 2- Doğruluk bir insana ne kazandırır?

E. Değerlendirme

Doğruluk insanlara ne kazandırır? Aşağıdaki verilen boşlukları doldurunuz.

²²³ Müslim, Birr, 29.

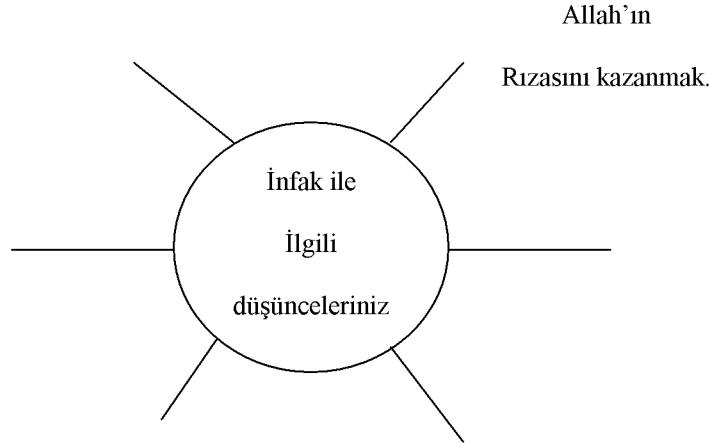
3.3.2. Başkalarına Maddi Yardımda Bulunmak (İnfak)

A. Giriş

- 1- İnfak deyince ne anlıyorsunuz?
- 2- Okulda hiç infak ettiniz mi?
- 3- İnfak sizce nasıl yapılmalıdır?

B. Keşfetme

Aşağıda verilen boşluklara infakla ilgili düşüncelerinizi yazınız.

C. Açıklama

Başkalarına Maddi Yardımda Bulunmak (İnfak)

Toplumların varlıklarını sürdürmesi için denge ve barışın sağlanması gerekmektedir. Toplumu oluşturan insanlar arasında herhangi bir gerilime yol açacak hiçbir neden olmamalıdır. Muhakkak ki toplumun içinde zengin ve fakir insanlar olabilir. Bu insanlar arasında ki ilişkilerde haklar gözetilmeli ve kimse gerginliğin sebebi olmamalıdır. Toplum içinde yaşayan insanlar arasındaki zengin fakir ayrımı bir uçuruma dönüşüp, insanların birbirine düşmanlık etmesi engellenmeli, burada zekat, infak, sadaka, hayır vb. gibi ibadetler devreye girerek müslümanları sıkıntıdan kurtarmalıyız. İşte bunlardan biri olan infak Allah'ın hoşnutluğunu kazanmak amacıyla kişinin servetinden harcayarak, ihtiyaç sahiplerine yardım etmesi anlamına gelir.

İslam'ın insanlar arasındaki dayanışmaya getirdiği en önemli tedbir “infak ahlağı”dır. Onunla insanlar mal denilen emanetin ne olup olmadığını anlarlar, onunla muhtaçlara ulaşırlar, onunla imanlarını kuvvetlendirirler, onunla sevgi bağı kurarlar, rüşveti, hak-

sızlığı azaltmaya çalışırlar. Müslüman aileleri ve toplumları ayakta tutan infak ibadetiyle kişiler malın esiri değil malın efendisi olurlar ve Allah'ın rızasını kazanırlar.²²⁴

Dinimizin güzel bir davranışı olan infak hakkında Kur'an-ı Kerim'de: “-Sevdiğiniz şeylerden Allah yolunda harcamadıkça iyiliğe asla erişemezsiniz. Her ne harcarsanız Allah onu bilir.”²²⁵ buyurularak akrabanın, yoksulun, fakirin, yolda kalmış kimselerin ihtiyaçlarına yardımcı olunması emredilmiştir.

Peygamberimiz de insanların yardımlaşması için: “-Din kardeşinin ihtiyacını karşılayanın, Allah'ta ihtiyacını karşılar. Müslüman kardeşinin bir sıkıntıyı giderenin, Allah'ta kıyamet günündeki sıkıntılarında birini giderir. Bir müslümanın ayıbını örtenin, Allah'ta kıyamet gününde ayıplarını örter.”²²⁶ Buyurarak Müslümanların birbirlerinin dertleriyle dertleşip sıkıntılarını gidermelerini istemiştir.

D. Derinleştirme

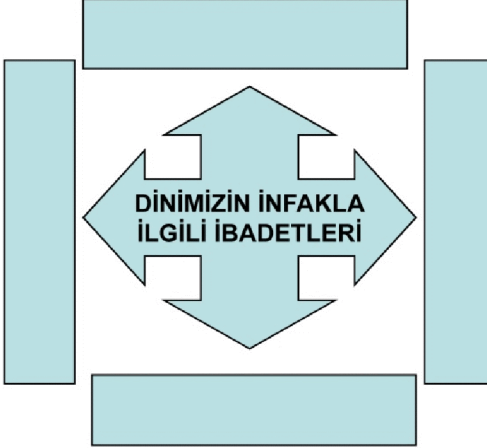
Aşağıda verilen infak ile ilgili çalışmayı doldurunuz.

AKROSTİŞ

I _____
N _____
F _____
A _____
K _____

"Mallarını Allah yolunda harcayanların durumu, her başağı yüz taneli yedi başak bitiren bir tohumun hâli gibidir. Allah dilediği kimseye daha kat kat verir. Allah'ın ihsanı çok geniştir. Her şeyi hakkıyla bilendir." (Bakara 261).

Yukarıdaki ayetten anladıklarımızı aşağıya resmedelim.

MÜNAFIKLIĞIN 3 ALAMETİ

1.....
2.....
3.....

227

²²⁴ K. Ece, Hüseyin, *İslam'ın Temel Kavramları*, Beyan Yay., İstanbul, 2000, s.304-305.

²²⁵ Ali İmran Süresi, 3/92. ayet.

²²⁶ Buhari, Mezalim, 3.

²²⁷ www.dikap.com, 13.08.2009.

E. Değerlendirme

Aşağıda verilen kelimeleri tablodan bularak işaretleyiniz.

A	C	A	Y	Y	T	K	M	Y	L	N	Y	P	D	V	S
T	D	S	E	R	V	P	J	D	M	Q	X	N	O	V	A
G	F	H	J	S	V	Y	Y	L	D	A	Z	J	Ğ	J	L
B	Q	M	Q	N	İ	T	U	J	Z	Z	T	H	R	L	İ
U	T	E	G	N	T	Y	H	I	T	B	P	X	U	S	H
A	O	P	F	K	G	Q	L	O	P	J	P	C	L	S	A
F	W	A	Y	T	F	X	E	P	P	L	A	A	U	L	M
W	K	I	A	B	S	F	Z	G	H	Y	M	H	K	O	E
S	M	K	L	V	L	Q	Ü	U	J	T	P	D	C	V	L
A	İ	S	R	A	F	Y	G	O	X	R	E	U	Y	H	K
D	Q	B	S	N	F	M	K	İ	L	T	R	E	M	Ö	C
A	C	H	W	P	U	Z	A	V	E	T	Y	B	D	L	A
K	V	G	E	J	Z	Q	W	Z	Ö	A	Q	B	B	R	R
A	I	T	K	O	X	M	R	Ğ	F	F	T	F	D	X	S
V	G	D	M	Q	Y	G	Ü	P	U	P	E	D	A	R	İ
I	O	K	Z	K	M	T	Q	P	Z	Z	A	Q	A	Q	D

SALİH AMEL

TEVAZU

İNFAK

SADAKA

ÖĞÜT

DOĞRULUK

İRRADE

GÜZEL HUY

CÖMERTLİK

İSRAF

228

3.3.3. Emaneti Korumak

A. Giriş

Emaneti Korumak

Hazreti Ali çok büyük bir kahramandı. Muharebelerde akıllara durgunluk verecek, kahramanlıklar göstermişti. Gece gündüz hep millet işlerini düşünürdü.

Bir gece yine millet işlerinde çalışırken bir adam gelmiş, hususî bir iş için görüşmeye başlamış. Hazreti Ali, hemen ayağa kalkarak orada yanmakta olan mumu söndürmüş ve başka bir mum yakmış. Misafir bunun mânasını anlayamamış. Yanmakta olan mumu söndürdü, yine ona benzer bir mum yaktı. Bunun sebebi nedir? Misafir bunu biraz düşündükten sonra Hazreti Ali'ye sordu ve şu cevabı aldı :

«Evet ikisi de mumdur. Fakat söndürdüğüm mum millet parası ile alınmıştır; onu yalnız millet işlerini görürken yakabilirim. Seninle hususî bir iş için konuşurken onu korumamak millete hıyanettir. Onun içim seninle konuşurken onu söndürdüm ve kendi param ile almış olduğum mumu yaktım.»

İşte millet malını korumak böyle olur; size büyüdükten sonra hep iş başına geçeceksiniz. Millet işleri, parası malı elimize teslim edilecek, onları korumak için çok kışkanç olmanız gerektir. Allah'ını seven, Peygamberini seven, milletin yükselmesini isteyen her müslüman işte böyle olacak, Hazreti Ali gibi düşünecek, millet malını son derece koruyacak, üzerine aldığı millet işlerini iyi görecektir; hainlik etmeyecek. Şunu hiç unutmayınız ki; millet malına hıyanet edenler, onmazlar, günün birinde cezalarını görürler.²²⁹

-Bu hikayede emanete özen göstermenin özellikleri nelerdir?

B. Keşfetme

Emanet

- Ah ne güzel kitap; içindeki hikâyeler çok hoşuma gitti. Ne olur bunu bana ver de, ben de okuyayım, bir haftada bitiririm.

- Kitap benim değil, bir arkadaş İstanbul'a giderken bana bıraktı «ben gelinceye kadar sende kalsın, geldiğim zaman alırım» dedi.

- Kardeşim, bir kaç gün sonra getiririm.

²²⁹ Akseki, Ahmet Hamdi, a.g.e., s. 126-127.

- İyi ama bu kitap Şimdi bende bir emanet demektir. Onu muhafaza etmek bana borçtur. Hem de hiç bir zarar getirmeden, eskitmeden, kirletmeden, bana bıraktığı gibi sahibine teslim etmem gerektir. Eğer ben bunun bir kâğıdını kirletir ve yahut başka birine verirsem emanete hıyanet etmiş olurum, 'bana hain denir, Allah emanete hıyanet etmeyiniz diyor.

- Ama ben onu ne kirletirim, ne de bir yerini eskitirim; aldığım gibi sona getiririm.

- Kardeşim ne olursa olsun mademki sahibinin izni yoktur, onu başka birine vermek de yine emanete hıyanet demektir. Bakalım sahibi razı olacak mı? Onun için veremem, gücenme; kendi kitabım olsaydı senden esirgemezdim.

- Demek ki bu bir emanettir. Teşekkür ederim; ben bunun da bir emanet olacağını bilmiyordum.

- Kardeşim, emanetin pek çok çeşitleri vardır. Dinle de anlatayım:

1- Arkadaşlarından okumak için aldığın bir kitap, sende bir emanettir. Onu nasıl almış isen öylece vermek üzerine borçtur.

2- Sana emanet olarak bırakılmış olan her hangi bir şeyi muhafaza etmek de 'bir vazifedir. Onu muhafaza etmemek emanete hıyanettir.

3- Bir arkadaşın sana bir şey söyler ve «bunu başka birine açma derse» o söz sende bir emanettir. Onu içinde saklar ve kimseye söylemezsen, emniyetli bir adamsın demektir. Eğer başkalarına söylersen hainsin.

4- Çarşıdan elli kuruşluk bir şey alarak bir lira verdin; satıcı sana elli kuruş verecek iken yanlışlıkla altmış kuruş verdi, fazla olan 10 kuruşu geriye verirsen emniyetli bir adamsın, vermezsen hainsin.

5- Bir mal almak için dükkânına gelen çocuğa tıpkı büyük bir adama yaptığı gibi parasına göre mal veren bir adamdır. Büyüklere malın iyisinden verdiği halde çocuklara fenasından verirse hâindir.

6- Büyüdüğünüz zaman, size verilecek olan memuriyetler ve vazifeler de birer emanettir. Vazifesini iyi yapmayanlara hain denir.

7- Satıcıdan bir şey almak istediğinizde size iyi ve fena malları ayrı ayrı gösterir, arşını, tartısını ve ölçüsünü tam yaparsa o kimseye emin denir. Eğer iyiyi fena ile karıştırır, ölçüsünü ve tartısını eksik yaparsa hâindir.

8- Senin olmayan ve eline geçen her hangi bir şey emanettir. Onu tutmak ve sahibi çıktığı zaman malını kendisine vermek bir vazifedir. Böyle yapmazsanız emanete hıyanet etmiş, vazifenizi yapmamış olursunuz.²³⁰

1- Kaç çeşit emanet vardır?

2- Sizce emanetin çeşitleri nelerdir?

C. Açıklama

Emaneti Korumak

Emanet, kişinin bulunduğu yere, imkanlara, yetkilere göre sorumlu olduğu her şeydir. Bir başkasının kendisine koruması amacıyla bıraktığı söz, sır, eşya, mal veya herhangi bir görev birer emanettir. Emaneti korumakla görevli olan kişiye güvenilir emin kişi denir.²³¹

Müminlerin en önemli özelliklerinden biri de güvenilir olmalarıdır. Sevgili Peygamberimizde yaşadığı toplumda “el-emin” lakabıyla tanınmış biridir. Emanet sahibi olmak, toplumsal barışın ve huzurun garantisidir. Emanet duygusunun yok olması toplumsal bir felakettir.

Emaneti korumakla ilgili Kur’an-ı Kerim’de: “- Ey iman edenler! Allah’a ve peygambere hainlik etmeyin. Sonra size emanet edilen şeylere hıyanet etmiş olursunuz.”²³² İnsanoğlu önce kendini yaratan Allah’a karşı sorumludur. Sonra kendine ve diğer insanlara karşı bir takım sorumlulukları vardır. İnsana düşen görev Rabbinden gelen emaneti koruyarak, gereğini yaparak ona ihanet etmemektir.

Başka bir ayette emaneti koruyanların mükafatını şöyle açıklıyor: “-Emanetlerine ve verdikleri söze riayet edenler, namazlarına devam ederler. İşte bunlar varis olanların ta kendileridir. Onlar Firdevs cennetine varis olacaklar ve orada ebedi kalacaklardır.”²³³

İnsanın sahip olduğu ömür, beden, nimet, ilim vb. şeyler birer emanettir. İnsanoğlu bu emanetlerin hesabını vermeden ahirette kurtuluşa eremez.

²³⁰ Akseki, Ahmet Hamdi, a.g.e., s.124-125.

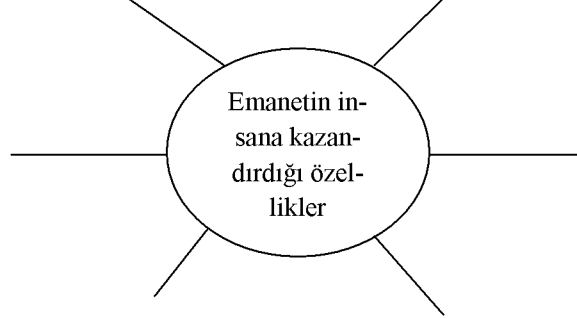
²³¹ K. Ece, Hüseyin, a.g.e., s. 163.

²³² Enfal Sûresi, 8/27. ayet.

²³³ Müminun Sûresi, 23/8-11. ayet.

D. Derinleştirme

Emanetin insana kazandırdığı özellikleri aşağıdaki boşluklara yazınız.

E. Değerlendirme

Aşağıdaki hikayeyi tamamlayarak emanetin çeşitlerini yazınız.

-HİKAYEYİ TAMAMLA-

ASKIDAKİ ÇANTA
Hava çok soğuktu. İçeriye giren adam hemen kendini sobanın yanına attı. Belli ki sabahtan beri dışarıdaydı. Sobanın sıcaklığını görünce, elindeki çantayı askıya asarak bir bardak çay istedi. Yarım saat oturduktan sonra çayın parasını ödeyerek dışarıya çıktı. Aradan 2 saat geçmişti ki askıda duran çantayı fark ettim.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

**E
M
A
N
E
T**

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

MADDİ EMANETLER
MANEVİ EMANETLER

234

Güvenilir insanın özellikleri nelerdir? Yazınız.

-
-
-

3.3.4. Adaletli Olmak

A. Giriş

Mimar Sinan'ın Adaleti

Süleymaniye Camii 'nin yapımı esnasındaydı.

Mimar Sinan'ın bazı taş ustalarına, diğerlerinden 3 akçe daha fazla yevmiye ödemekte olduğu söylentisi yayılmıştı.

Ücreti az olan taş ustaları, derhal Mimar Sinan'a müracaat etmişler, kendi yevmiyelerinin de artırılması için talepte bulunmuşlardı. Fakat Sinan, bu zam isteğini reddetmişti.

Nihayet şikâyet, devrin padişahı Kanuniye kadar uzandı.

Padişah, Mimar Sinan'ı huzuruna çağırarak sordu:

- Falan falan ustalara 3 akçe fazla yevmiye verdiğin halde, diğerlerine neden eksik veriyorsun, ey Sinan? dedi.

Sinan, bu davranışının sebebini inşaat sahasında izah edeceğini söyledi.

Birlikte cami inşaatı alana geldiler.

Sinan, Padişahın gözü önünde, 3 akçe fazla yevmiye verdiklerinin dakikada kaç çekiç salladıklarını saydı ve bunun bir saatta kaç çekiç vuruşu olacağını hesapladı. Bir de az yevmiye verdiklerinin 1 dakikadaki çekiç vuruşlarını saydı. Onların da bir saatta ne kadar vuruş yaptıklarını hesapla bulup çıkardı. Bundan sonra, bir saatteki fazla çekiç vuruşuyla, bir günlük mesai süresi içinde ne kadar fazla taş yontulacağını tesbit etti. Ortaya hatırı sayılır bir fark çıkmıştı.

Sinan, bu durumu Padişaha izah ettikten sonra, sözlerine şöyle devam etti:

- Şevketlü Sultanım, "Hak sahibine hakkını eksiksiz verin" emreden Rabbimin huzuruna, yüz akı ile çıkmaktan başka düşüncem yoktur.

Bunun için fazla vurulan çekiçlerin hakkını takdir etmeye, fazla olan çalışma ve emeği karşılıksız bırakarak zayi etmemeğe mecburum.

Bilirsiniz ki, kul hakkı hakların en zorlusu, hesabı en çetin olanıdır..²³⁵

1- Bu olaydan ne anlıyorsunuz?

2- Adalet her yerde ve her zaman gerekli midir?

²³⁵ Dikmen, Mehmet, a.g.e., s.92-93.

B. Keşfetme

Mahcup Eden Yalan

Önümdeki orta yaşlı hanım, çocuğu ile kendisine, güçlkle yol açıp sahanlıktan çıkmış ve biletçinin önünde durmuştu. Çantasından çıkardığı yirmi bin lirayı biletçiye uzattı; -Bir Beşiktaş, dedi.

Biletçi, yanındaki çocuğu işaret ederek:

-Ona da bilet alacaksınız, deyince hanım sinirli bir ifadeyle;

-Bu kadicık çocuğa bilet mi olurmuş? diye diklendi.

Herkes kulak kesilmişti. Biletçi sakın ve pişkin bir tavırla gülümseyerek;

-Ne yapalım hanımefendi, yedi yaşından yukarı çocuklar bilete tâbidir, kanunu ben koymadım ki, dedi.

Kadın iyice kızmıştı.

-Şu çocuğa baksana; daha beş yaşında, ne bileti alacağım ? Kanunu senin kadar biz de biliriz, diye bağırdı. Biletçi yine sakın;

-Peki yenge, kızma senin dediğin olsun, beş yaşındaysa bilet kesmeyiz dedi ve biletle birlikte paranın üstünü uzatırken, örgülü saçlı, temiz giyimli çocuğun tiz sesi duyuldu:

-Anne, anne! Niye öyle söylüyorsun, ben geçen gün sekiz yaşına basmadım mı ?

Hanım öfkeyle kolundan sarstığı çocuğun başına bir tokat atarak;

-Sus bakayım, sen ne bilirsin hangi yaşa bastığını, diye bağırdı.

Otobüste bir kahkahadır kopmuştu. Neye uğradığını anlayamayan zavallı çocuğun gözlerinden inci gibi yaşlar dökülüyordu.

Ben gülemedim bu anlamlı hâle. Bu annenin hesabına yüzüm kızardı.²³⁶

1- Kendi çıkarlarımız için adaletten ayrılmak doğru mudur?

2- Böyle küçük hesaplarda dahi adaletten ayrılmak sosyal hayatı etkiler mi?

3- Çocuklar bu olaydan nasıl bir ders çıkartabiliriz?

C. Açıklama

Adaletli Olmak

Adalet her şeyi yerli yerine koymak, hak edenin hakkını ne eksik ne de fazla vermek olarak ifade edilebilir. Adalet bir şeyin olması gerektiği yerde olmasıdır. Allah'ta insanlara adaletli iş görmeyi, adaleti yerine getirmeyi emrediyor.

²³⁶ Bilecik, Hayri, *Diyanet Çocuk Dergisi*, Ekim, 1986, s.35.

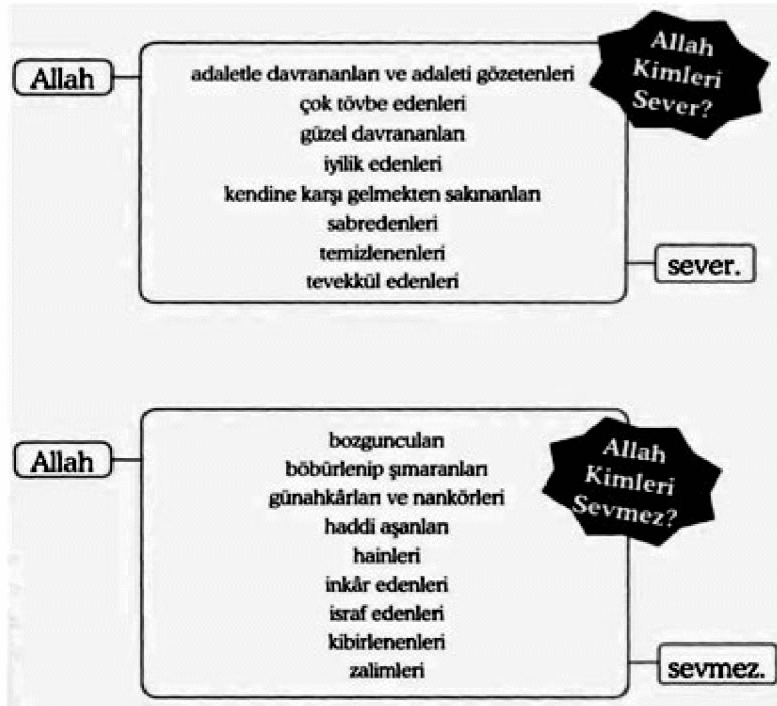
Adaletin uygulama sahası oldukça geniştir. Bunu yalnız hukuk alanında, mahkemelerde düşünmek yanlış olur. Adalet doğru davranmak, eşit düzeyde yapmak yada bir şeyi ait olduğu yere koymaktır. Öyleyse ahlak ve davranışlarda, insanların işlerini yürütürken, ya da hakları sahiplerine haklarını verirken dengeli olmak ve insafla hareket etmek adaletin gereğidir.

Hayatın her alanında, davranışlarda, hüküm ve karar vermede, insanların haklarını ödemedede, sevme ve ilgi göstermede, yönetim işlerinde ve eğitimde dosdoğru hareket etmek, düzgün iş yapmak, herkesin hakkını vermek adalettir. Toplumsal statülerinden dolayı insanlara farklı davranmamak ve haklarına tecavüz etmemek gerekir.²³⁷

Kur'an-ı Kerim'de: “-Onların arasında hüküm verecekler kıst ile (adaletle) hüküm ver. Gerçekten Allah adalet yapanları sever.”²³⁸ Başka bir ayette ise: “-Allah size emanetleri ehline vermenizi ve insanlar arasında hükmettiğiniz zaman, adaletle hükmetmenizdir.”²³⁹ buyurularak bir hüküm verileceğinde sonucu ne olursa olsun adaletten ayrılmamız gerektiği anlatılmaktadır. Bu yüzden adaletten ayrılmamayı bir yaşam şekline dönüştürerek kul hakkına gereken önemi göstermeliyiz.

D. Derinleştirme

Allah kimleri sever, kimleri sevmez? İsimli tabloları inceleyerek bir kompozisyon yazınız.

240

²³⁷ K. Ece, Hüseyin, a.g.e., s. 28.

²³⁸ Maide Sûresi, 5/42. ayet.

²³⁹ Nisa Sûresi, 4/58. ayet.

²⁴⁰ Dinimizi Öğreniyoruz, *Kur 1 Kitabı*, TDV Yay., Ankara, 2008, s.103.

E. Değerlendirme

Aşağıdaki boşluklara uygun olan kelimeleri yerleştiriniz.

1. Müslüman, elinden ve dilinden herkesin **Güven** içinde olduğu kimsedir.
2. Kişinin söz, tutum ve davranışlarında açık,dürüst ve tutarlı olmasına denir.
3. sürekli sevap kazandıran sadaka anlamına gelir.
4. Geri alınmak ve teslim edilmek üzere bize bırakılan teslim edilen şeylere denir.
5. kendisini beğenme ve büyükmeye denir. Karşıtı ise denir.
6.farklı düşünen ve davranan kişilere de saygı ve anlayış göstererek bu kişilerle birlikte yaşayabilme erdemini göstermektedir.
7. Peygamber Efendimiz, "Münafığın üç belirgin özelliği vardır: Yalan söyler, emanete ihanet eder,....."
8. İnsanların günlük yaşamda birbirleriyle olan ilişkilerinde uymaları gereken kurallara denir.
9. Peygamber Efendimiz inananları şöyle uyarmıştır: " İki özellik vardır. Bunlar Müminde huy haline gelmez. Bunlar ve dır.

Kibir-Tevazu	Görgü Kuralları	Emanete İhanet-Yalan
Sadaka-i Cariye	Emanet	Doğruluk
Sözünde durmaz	Güven	Hoşgörü

B- Aşağıdaki kavramları karşıtlarıyla eşleştiriniz.

EMANET	YALAN
TUTUMLULUK	BAĞIŞ
İNFAK	İKİYÜZLÜLÜK
TEVAZU	ZULÜM
ADALET	CİMRİLİK
DOĞRULUK	İSRAF
SADAKA	KİBİR
MÜNAFIKLİK	HIYANET

241

3.3.5. Kardeşlik

A. Giriş

Sırrı-i Sekati Hazretlerine:

- Ya şeyh, sizin hiç hatanız olmadı mı? diye sordular.

- Kardeşlerim, dedi, bir hata işledim ki ateşi otuz yıldır yüreğimi yakmaktadır. Hatırladığımda kalbim duracak gibi oluyor.

Müslümanlar çok merak ettiler.

- O hata ne idi?

- Otuz yıl önce Bağdat'ta büyük bir yangın çıktı. Benim dükkanımın da bulunduğu büyük bir çarşı yandı. O sırada ben orada değildim. Bana bütün komşuların dükkanının yandığını, benimkine bir şey olmadığını haber verdiler. Sevindim, "Elhamdülillah" diyerek Rabb'ime hamdettim. Fakat hemen aklıma diğer Müslümanları bırakıp sadece kendimi düşündüğüm geldi ve çok utandım. Derhal tövbe istiğfar ettim. Kefaret olarak dükkanımdaki bütün malları fakirlere dağıttım. Lakin otuz yıldır, o bir anlık bencilliğim kalbimden hiç çıkmadı, ateşi beni hep yaktı, dedi.²⁴²

1- Bu hikâyede ki kişi zarar görmemesine rağmen niçin üzülüyor?

2- Başkasına üzülmemek "kardeşlik" kavramına zarar getirir mi?

B. Keşfetme

Aşağıda dağınık olarak verilen harfleri düzelterek anlamlı kelimeler oluşturunuz.

1. ULKĞRODU _ _ _ _ _
2. NKAFİ _ _ _ _ _
3. AVZTEU _ _ _ _ _
4. ADASAK _ _ _ _ _
5. AİHSL AMLE _ _ _ _ _ _ _ _ _ _
6. KTÖECRİML _ _ _ _ _
7. AİERD _ _ _ _ _
8. SİFRA _ _ _ _ _
9. GLÜEZ YUH _ _ _ _ _ _ _ _ _
10. ĞTÜÖ _ _ _ _ _

243

²⁴² Akar, Mehmet, a.g.e., s.89-90.

²⁴³ www.dindersi.com, 12.11.2008.

C. Açıklama

Kardeşlik

İslam toplumunu bir araya getiren temel ilkelerden biri de kardeşliktir. Kardeşlik duygusu insanların içinde pekiştirilerek birbirlerini samimi duygularla sevmeleri istenir. Kardeşlik sadece kan ve süt bağına dayanmayıp, inanç ve gönül bağına da dayanmaktadır. İslam'da kardeşlik inanç bağına dayandığı için müminlerin arasına girecek her türlü fitne, fesat ve ayırımı dikkat edilmelidir. İnsanları bu kötü düşünceden uzak tutarak kardeşliklerin bozulması önemlidir.

Allah Rasulu konuyla ilgili olarak şöyle buyuruyor: “- Mü'min mü'minin kardeşidir. Ne ona zulmeder, ne de onu zalimlere teslim eder. Kim kardeşinin ihtiyacını karşılarsa Allah'ta onun ihtiyacını karşılar.”²⁴⁴ Kardeşlik sevinçte ve kederde beraber olmak bunu her türlü davranışında göstermektir. Böylece insanlar arasında sevgi, saygı, yardımlaşma, dayanışma gibi duygular gelişerek mutlu ve huzurlu bir ortam oluşur.

Müslüman insanlara islamın öngördüğü sevgiyle yaklaşıp onları kucaklar. Bunun en güzel örneğini Mekke'den Medine'ye hicret eden Müslümanların muhacir ve Ensar kardeşliğidir. Birbirlerini ilk defa gören insanları bir araya getiren duygu İslam kardeşliğidir. Sevgili peygamberimiz: “- Birbirinizi sevmedikçe mü'min olamazsınız.”²⁴⁵ buyurarak gerçek mü'min olmanın şartlarından biri olarak kardeşliği göstermiştir.

Milli ve manevi değerlerin zayıflamaya başladığı basit menfaatler uğruna karşılıklı diyalogun terk edildiği, buna karşın dostlukları, menfaat ilişkilerinin belirlediği günümüz toplumunda müslümanlar kendilerine bir huzur reçetesi gibi verilmiş olan din kardeşliğini koruyarak geliştirilmelidir.²⁴⁶

²⁴⁴ Müslim, Birr ve Sıla, 32.

²⁴⁵ Müslim, İman, 22.

²⁴⁶ Karagöz, İsmail, vd., *Kürsüden Ögütler*, TDV Yay., Ankara, 2007, s. 477.

D. Derinleştirme

İslam'da övülen güzel davranışlarla, yerilen çirkin davranışlardan bazıları aşağıda verilmiştir. Bunlarla ilgili atasözleri bulunuz.

Övülen ve güzel görülen özelliklerden bazıları...

adalet	güven
ağırbaşlılık	hoşgörü
alçak gönüllülük	itidal (dengeli olmak)
ana babaya iyilik	iyi niyetli olmak
bağışlayıcı olmak	iyilik
başkaları hakkında olumlu düşünmek	kanaat
cesaret	kardeşlik
cömertlik	kusurları ve hataları örtücü olmak
çalışkanlık	misafirperverlik
doğruluk	nezaket
dostluk	özverili olmak
fedakârlık	sabır

Müminlerin iman açısından en mükemmel olanı, ahlâkı en iyi olanıdır.

saygı
selamlaşmak
sevgi
sorumluluk
şefkat
şükür (nimetlere ve iyiliklere teşekkür etmek)
temizlik
yardımlaşma

Mizana konan ameller arasında güzel ahlaktan daha ağır gelecek hiçbir şey yoktur.

Yerilen ve çirkin görülen özelliklerden bazıları...

acımasızlık	hilecilik
aç gözlülük	iftira
alaycılık	ikiyüzlülük
aldatmak	inatçılık
arabozuculuk	israf
bencillik	kabalık
cahillik	kıskançlık
cimrilik	kibir
dedikoduculuk	kin
emanete hıyanet	korkaklık
hakaret etmek	küskünlük
hırsızlık	lakap takmak

Kim bir iyilik yaparsa ona on katı karşılık vardır. Kim de bir kötülük yaparsa o da sadece o kötülüğün misliyle cezalandırılır ve onlara zulmedilmez.

6 / En'âm Suresi, 160. ayet

öfke
riya (gösteriş)
sövmek
tembellik
yalan
zulüm

İki özellik vardır ki bir müminde asla bir araya gelmez: Cimrilik ve kötü ahlâk.

247

E. Değerlendirme

- 1- Kardeşlik kavramından ne anlıyorsunuz?
- 2- İnsanlar niçin kardeştir?
- 3- İnsanların sosyal hayatta kardeşlik duygusuna ihtiyacı var mıdır?

²⁴⁷ Dinimizi Öğreniyoruz, a.g.e., s.95.

3.3.6. Hoşgörü ve Bağışlama

A. Giriş

1- Hoşgörülü olmak insana ne kazandırır?

2- Affetmek niçin büyüklüktür?

Sarhoş Komşu

İmam-ı Azam Hazretlerinin genç bir komşusu vardı.

Her gece evine içkili gelir, çıkardığı gürültü ile imamı çok rahatsız ederdi. İmam, gençten hiç şikayetçi olmaz, komşusunun haline tahammül ederdi. Bir gün başkalarının şikayetinden olsa gerek genci hapse attılar. Ertesi gece gencin sesini duymayan Ebu Hanife (r.a.) şaşırды ve:

- Genç komşumuzun sesleri niçin kulağımıza gelmiyor? diye sordu.

- Efendim, o sarhoşu vali hapse attırdı, dediler.

Ertesi sabah doğruca valinin konağına gitti. Talebeleri, hocamız her halde valiye teşekkür edecek, diye düşünüyordu. Vali, onu görür görmez ayağa fırladı. Hürmet etti ve:

- Ya imam! Teşriflerinizin sebebini lütfen söyler misiniz? dedi. O da, komşusu olan gencin serbest bırakılmasını rica etti. Vali:

- Efendim, böyle ehemmiyetsiz bir mesele için niye zahmet ettiniz? Haber gönderseydiniz emriniz derhal yerine getirilirdi, cevabını verdi.

Delikanlı serbest bırakıldı. İmam'la karşılaştıklarında oldukça mahcuptu. Kendisi bundan bizzat çok rahatsız olmuştu. Ebu Hanife:

- Bak biz seni unutmuyoruz, sözleriyle iltifat buyurdu.

Genç kısa zaman sonra tövbe etti ve İmam'ın talebeleri arasında katıldı.

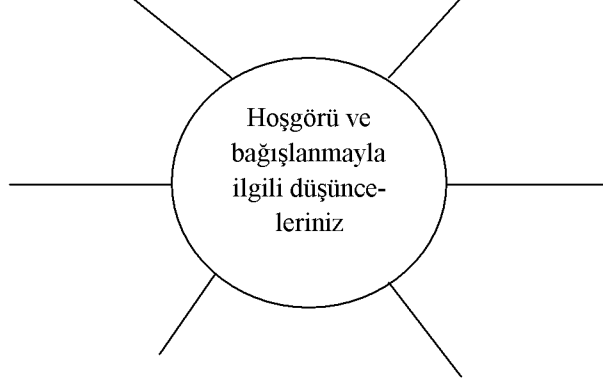
* * *

*İmam-ı Azam Hazretleri kimseyi itmiyor, kınamıyor, suçlamıyor, belki sadece kendine zulmeden zavallılara acıyor ve yardım etmeye çalışıyordu. Başkası ne yaparsa yapsın, onlar kendilerine düşeni yapıp insanlara yardımcı oluyorlardı.*²⁴⁸

²⁴⁸ Akar, Mehmet, a.g.e., s.142-143.

B. Keşfetme

Aşağıda verilen boşluklara hoşgörü ve bağışlamayla ilgili düşüncelerinizi yazınız.

C. Açıklama

Hoşgörü ve Bağışlama

Hoşgörü her türlü farklı görüş, düşünce ve davranışı anlayışla karşılayarak bu tür kimselerle beraber yaşayabilmektir. Bağışlama ise insanların bilerek ya da bilmeyerek yaptıkları bir takım iş, fiil, söz ve davranışları affederek kişilerin kusurlarını telafi etmelerini sağlamaktır.

Kur'an-ı Kerim'de insanları hoşgörülü olmaya ve insanları affetmeyi tavsiye eden pek çok ayeti kerime vardır. Bu âyetlerden bazıları:

“- Bir kötülüğü bağışlarsanız, şüphesiz Allah çokça affedicidir.”²⁴⁹, “- Eğer Allah, insanları kazandıkları yüzünden hemen cezalandıracak olsaydı, yer kürenin dışında hiçbir canlı bırakmazdı. Ne var ki, onları belirli bir süreye kadar erteliyor. Nihayet süreleri gelince gerekeni yapar. Çünkü Allah, kullarını hakkıyla görmektedir.”²⁵⁰ Yine başka bir ayette ise: “... onlar affetsinler, vazgeçip iyi muamelede bulunsunlar. Allah'ın sizi bağışlamasını arzu etmez misiniz? Allah çok bağışlayandır, çok merhamet edendir.”²⁵¹

Hoşgörü ve bağışlanmanın yaygın olduğu toplumlarda sevgi, saygı, kardeşlik ve güven gibi duygular hakim olur. Böylece insanlar kardeşçe yaşarlar.

²⁴⁹ Nisa Sûresi, 4/149. ayet.

²⁵⁰ Fatir Sûresi, 35/45. ayet.

²⁵¹ Nur Sûresi, 24/22. ayet.

D. Derinleştirme

Aşağıdaki verilen kelimeleri tablodan bularak işaretleyiniz.

A	C	A	Y	Y	T	K	M	Y	L	N	Y	P	D	V	S
T	D	S	E	R	V	P	J	D	M	Q	X	N	O	V	A
G	F	H	J	S	V	Y	Y	L	D	A	Z	J	Ğ	J	L
B	Q	M	Q	N	İ	T	U	J	Z	Z	T	H	R	L	İ
U	T	E	G	N	T	Y	H	I	T	B	P	X	U	S	H
A	O	P	F	K	G	Q	L	O	P	J	P	C	L	S	A
F	W	A	Y	T	F	X	E	P	P	L	A	A	U	L	M
W	K	I	A	B	S	F	Z	G	H	Y	M	H	K	O	E
S	M	K	L	V	L	Q	Ü	U	J	T	P	D	C	V	L
A	İ	S	R	A	F	Y	G	O	X	R	E	U	Y	H	K
D	Q	B	S	N	F	M	K	İ	L	T	R	E	M	Ö	C
A	C	H	W	P	U	Z	A	V	E	T	Y	B	D	L	A
K	V	G	E	J	Z	Q	W	Z	Ö	A	Q	B	B	R	R
A	I	T	K	O	X	M	R	Ğ	F	F	T	F	D	X	S
V	G	D	M	Q	Y	G	Ü	P	U	P	E	D	A	R	İ
I	O	K	Z	K	M	T	Q	P	Z	Z	A	Q	A	Q	D

SALİH AMEL

TEVAZU

İNFAK

SADAKA

ÖĞÜT

DOĞRULUK

İRRADE

GÜZEL HUY

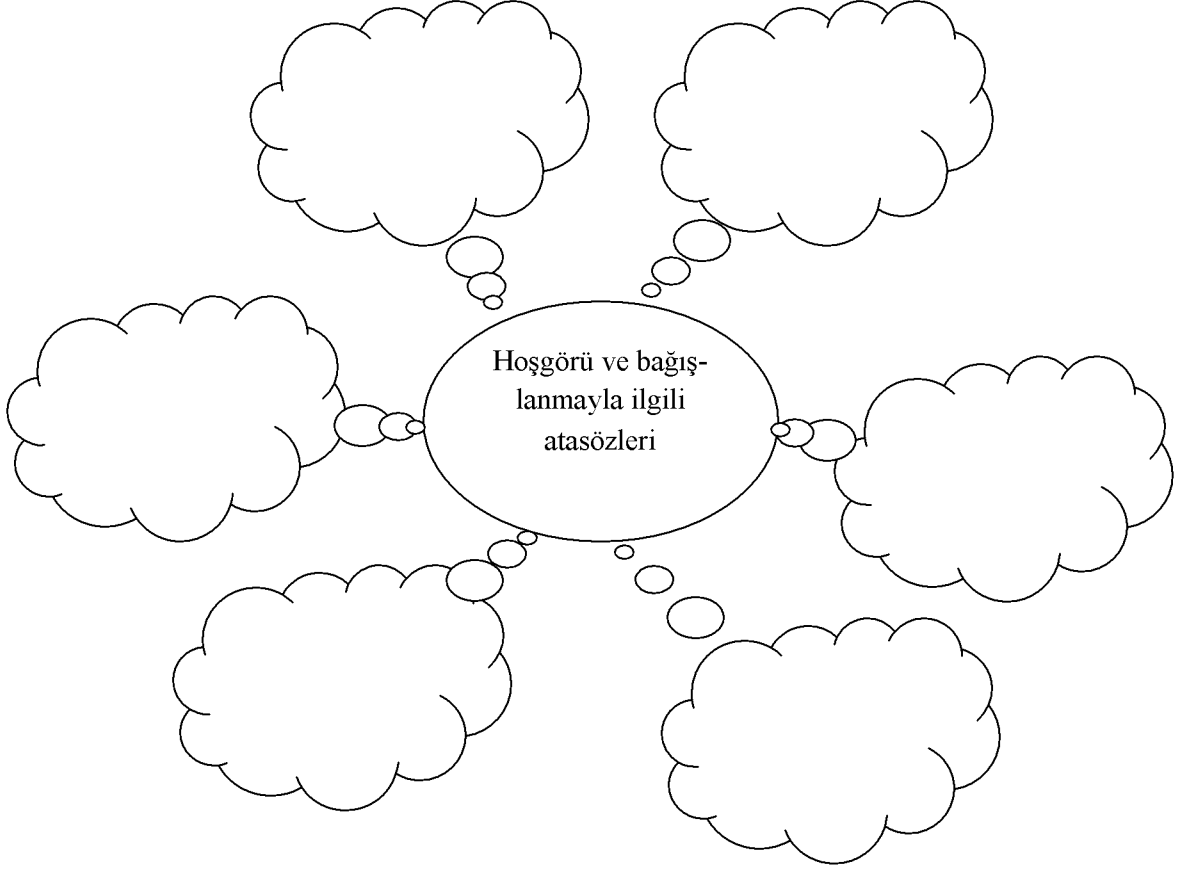
CÖMERTLİK

İSRAF

252

E. Değerlendirme

Aşağıda verilen boşluklara hoşgörü ve bağışlanmayla ilgili atasözleri bulunuz.

3.5.7. Alçak gönüllülük (Tevazu)

A. Giriş

- 1- Alçak gönüllü olmak nedir?
- 2- Çevrenizde tevazu sahibi insanlara karşı nasıl davranılıyor?

Alçak Gönüllü Çoban

Evvelki zamanlardan bir zamanda bir hükümdar varmış. Bu hükümdar, halkın durumunu yakından bizzat takip edermiş. Bir gün ava çıkmış, uzaklarda bir Türkmen köyü görmüş. Tek başına o köye yaklaşmış. Genç bir çoban görmüş. Çok susayan hükümdar, genç çobandan su istemiş. Çoban, büyük bir saygı ile:

"Hükümdarım, babam şu tepenin ardına su almaya gitti. Gelince, o sudan içersiniz. Çünkü, pek şifalıdır." demiş.

Fakat, çoban biraz zaman geçtikten sonra eve gitmiş, bir tas su getirmiş. Hükümdar, suyu içtikten sonra: "Ey çoban, babanın su getirmesini neden beklemedin?" diye sormuş.

Çoban: "Siz, biraz önce terliydimiz. Suyu hemen içseydiniz, sizi rahatsız edecekti. O yüzden biraz bekledim. Kusurumu bağışlayın." karşılığını vermiş.

Çobanın bu inceliğinden ve saygısından dolayı pek memnun kalan hükümdar, onu saraya getirmiş. İpekli elbiseler giydirmiş. Bundan sonra sarayda kalmasını söylemiş. Çoban, çarığını ve postunu kaldığı odanın bitişiğindeki odanın duvarına asmış. Her sabah bu odaya girer:

"Sakın kendini büyük görme! Unutma ki, sen eskiden şu çarıkla postu giyerdin!" diyerek odasından çıkarmış. Bazı saray görevlileri hükümdara:

"Hükümdarımız, bu çoban, odayı devamlı kapalı tutuyor. Galiba, altın gümüş biriktirip saklıyor!" diyerek şikayette bulunmuşlar.

Bunun doğru olup olmadığını anlamak isteyen hükümdar, derhal o odanın aranmasını emretmiş. Odaya girenler, bir çarık ve bir posttan başka bir şey bulamamışlar. Odanın içini kazmışlar. Ne altın, ne gümüş bulabilmişler. Doğruyu padişaha mecburen söylemişler. Padişah, çobana iftira atanları tutuklatmış. Sonra, çobanı huzuruna çağırıp şöyle demiş:

"Bundan sonra, sarayın hazine başkanı sen olacaksın." Çoban, böylece alçakgönüllü olmasının ve doğruluğunun ödülünü almış. Hükümdar da iftiracılara hak ettikleri cezayı vermiş.²⁵³

B. Keşfetme

Alçak gönüllü insan nasıl davranır?

²⁵³ Ünlü, Ali, a.g.e., s.207.

C. Açıklama

Alçak Gönüllülük (Tevazu)

Tevazu büyülenmenin zıddı olup, onu yaratan yüce Allah'ın büyüklüğü karşısında kendisinin küçüklüğünü anlaması ve idrak etmesi esası üzerine geliştirilen bir kavramdır. Peygamberimiz, ibadetlerin kabulünün sebebinde bile tevazu olduğunu ifade ederek bu davranışın önemini belirtir. Müminin inancında, işlerinde, söz ve davranışlarında alçak gönüllü olması gerekir. Böyle davranması, onun ahlakının ve edebinin bir gereğidir.

Kur'an-ı Kerim'de: "... Elinizden kaçırdığınıza üzülmeyiniz ve Allah'ın size verdiği nimetleriyle övünmeyiniz; böbürlenip şımarmayın. Allah kendini beğenen, böbürlenen ve övünenleri sevmez."²⁵⁴, "- Yeryüzünde böbürlenerek yürüme çünkü sen ne yeri delebilir ne de boyca dağlara ulaşabilirsin."²⁵⁵

Yüce Allah insanı tevazu ile sevimli ve hoş kılmıştır. Tevazunun zıddı olan kibirlenmek, böbürlenmek, şımarıklık gibi insana yakışmayan, insandan uzaklaştıran davranışları da hoş karşılamamıştır.

Lokman (a.s.) oğluna öğüt verirken: "-Küçümseyerek surat asıp insanlardan yüz çevirme ve yeryüzünde böbürlenerek yürüme! Çünkü Allah, hiçbir kibirleneni, övüngeni sevmez."²⁵⁶ diyerek alçak gönüllü ve tevazu sahibi olmayı anlatmaktadır.

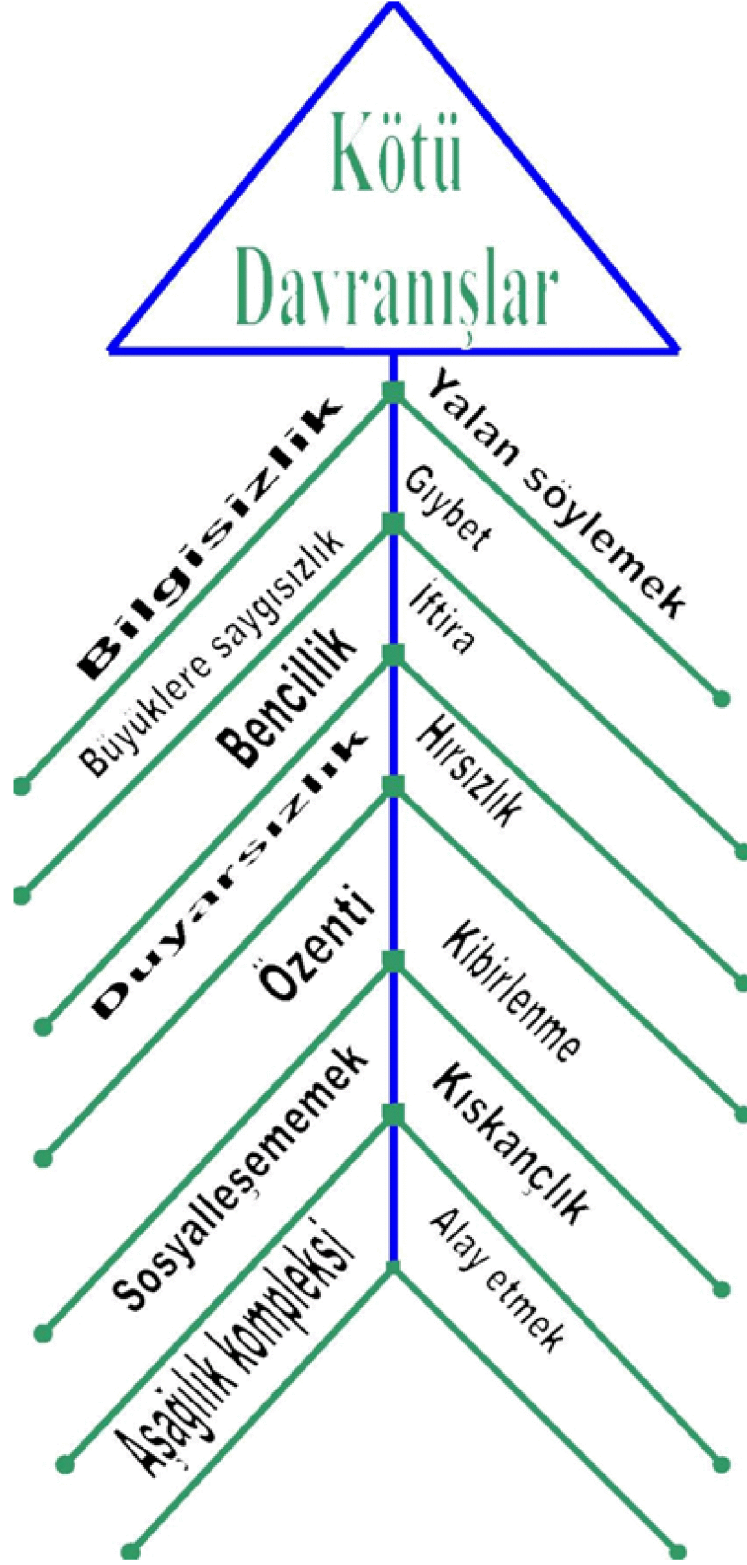
²⁵⁴ Hadid Sûresi, 57/23. ayet.

²⁵⁵ İsrâ Sûresi, 17/37. ayet.

²⁵⁶ Lokman Sûresi, 31/18. ayet.

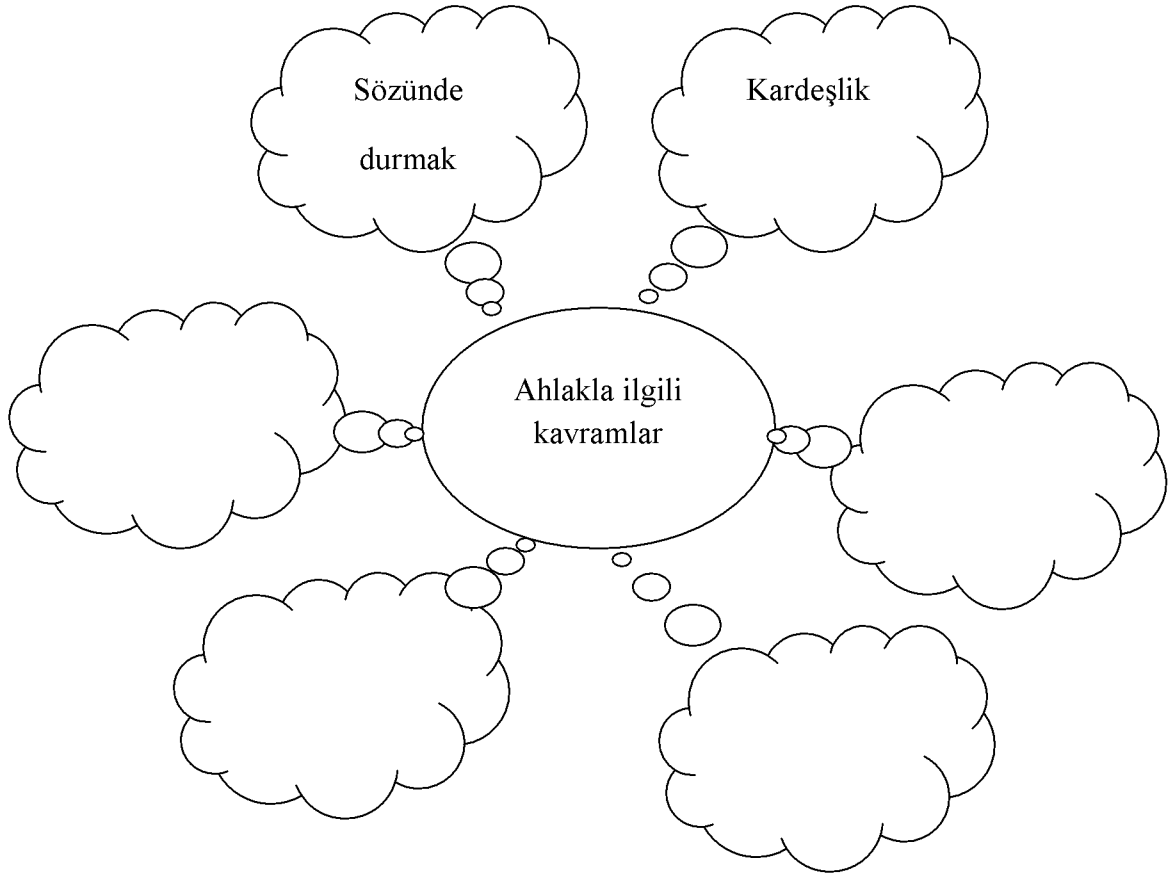
D. Derinleştirme

Aşağıdaki balık kılıçındaki kötü davranışlara ait birer atasözü bulunuz.

E. Değerlendirme

Güzel ahlakla ilgili kavramları aşağıda boş bırakılan yerlere yazınız.

3.3.8. Sözünde Durmak

A. Giriş

- 1- Sözünde durmak ne demektir?
- 2- Verilen sözü yerine getirmemek nasıl bir davranıştır?
- 3- Verilen sözü yerine getirmemenin insana ve topluma zararları var mıdır?

B. Keşfetme

Aşağıda boş bırakılan yerlere sözünde durmakla ilgili düşüncelerinizi yazınız.

-
-
-
-

C. Açıklama

Sözünde Durmak

Sözünde durmak, yani ahd bir şeyi her durumda koruyup gereğini yerine getirmek, söz vermek, bir şeyi tavsiye etmek anlamına gelir. Ahd'de hem yemin hem de söz verme anlamı vardır. Yemin ahdin dini kısmını, söz verme de ahlaki kısmını oluşturur.²⁵⁷

Mümin inancı gereği önce Allah'a verdiği sözü tutmalı sonra diğer müminlerle ilişkilerinde sözlerini yerine getirmede hassas davranmalıdır. Mümin verdiği sözü yerine getiren insandır. Bu davranış yüce Allah'ın ve sevgili peygamberimizin kesin emridir. Yüce Allah Kuran-ı Kerim de: “- Ey müminler akitlerinizi yerine getirin.”²⁵⁸, “... verdiğiniz sözü yerine getirin çünkü söz veren sözünden sorumludur.”²⁵⁹ buyurarak sözünde durmanın ne kadar önemli bir konu olduğunu bizlere bildiriyor.

Peygamberimiz sözünde durmayan insanları iki yüzlü münafıklar olarak değerlendirmiştir. Allah Rasulu bir hadisinde: “-Münafığın üç alameti vardır; yalan söyler, emanete hıyanet eder, sözünde durmaz.” buyurmuştur.²⁶⁰

Sözünü yerine getirmeyen insanlar toplum içinde sevilmeyen, dikkate alınmayan, kendilerine güvenilmeyen kişiler olarak nitelendirilirler. Böyle kişilerle insanlar, ilişkilerinde titiz davranarak, insana değeri kadar önem verirler. Bundan dolayı söz vermenin önemli bir konu olduğunu bilmeli ve sözleri yerine getirmede son derece titiz davranmalıyız.

²⁵⁷ K. Ece, Hüseyin, a.g.e., s. 418.

²⁵⁸ Maide Sûresi, 5/1. ayet.

²⁵⁹ İsra Sûresi, 17/34. ayet.

²⁶⁰ Buhari, İman, 24.

D. Derinleştirme

Aşağıdaki verilen kelimeleri tablodan bularak işaretleyiniz.

•	•	M	A	U	•	H	R	Y	E	R	M	A	Ü	S	Ü	A	E	A
M	Ü	L	U	Z	A	M	A	S	R	U	M	U	N	M	R	T	M	U
E	•	P	S	A	•	D	U	Y	U	•	S	•	A	E	Ö	R	E	A
I	S	I	A	B	•	G	I	L	I	T	Ç	Y	V	S	G	E	•	•
L	•	S	•	N	S	A	•	N	E	R	•	E	E	U	•	M	E	L
I	T	I	•	E	Ü	D	A	R	•	•	S	A	K	L	O	Ö	•	Z
S	N	R	A	Z	A	Y	A	Ç	•	M	Ü	E	R	•	H	C	E	•
O	S	I	A	Ü	A	S	E	T	I	•	E	A	V	Y	N	K	S	U
R	A	K	A	D	E	F	U	D	I	K	K	A	A	E	A	G	Y	Ç
U	D	O	A	C	V	N	R	A	E	L	S	E	B	T	R	A	E	E
M	A	R	A	E	N	A	L	Ç	A	K	G	Ö	N	Ü	L	L	Ü	N
L	K	K	F	Y	Y	D	S	M	E	A	A	A	Z	A	E	Ü	S	C
U	A	A	L	C	M	C	H	E	S	M	Ü	F	N	L	N	K	L	E
S	G	K	•	S	T	•	K	R	A	R	R	Y	N	Z	Ü	K	R	S
T	E	M	R	Ü	L	V	L	H	E	I	K	I	S	•	L	E	Ö	U
E	R	I	T	E	L	A	D	A	S	D	Ü	R	Ü	S	T	V	E	R
•	H	F	K	A	K	N	H	M	Z	N	G	Ö	Z	Ü	P	E	K	•
R	F	A	S	N	•	Z	N	E	S	A	B	I	R	E	S	T	•	O
L	R	E	A	S	E	B	A	T	A	K	F	E	•	I	Ö	E	R	D

açıksözlü	fedakar	sabır
adalet	girişken	sadaka
adil	gözüpek	sağduyu
alçakgönüllü	hayırsever	sebat
atılgan	hırs	sorumlu
bencil	hilekar	şefkat
cesaret	hoşgörü	tevekkül
cesur	ihmalkar	umursamaz
cimri	infak	vefa
cömert	insaf	vicdan
çekingen	istikrar	yalan
dayanışma	kandırmak	yardımsever
doğru	korkak	yiğit
dürüst	merhamet	zalim
düzenbaz	mesuliyet	zekat
elisıkı	nankör	zulüm
emin	pısrık	

261

E. Değerlendirme

- 1- Arkadaşınız size söz verdiği halde sözünü yerine getirmeyince neler hissettiniz?
- 2- Siz sözünüzde durur musunuz?

²⁶¹ Durmuş, Alparslan, vd., *Dinimi Öğreniyorum*, DİB Yay., Ankara, 2005, s.55.

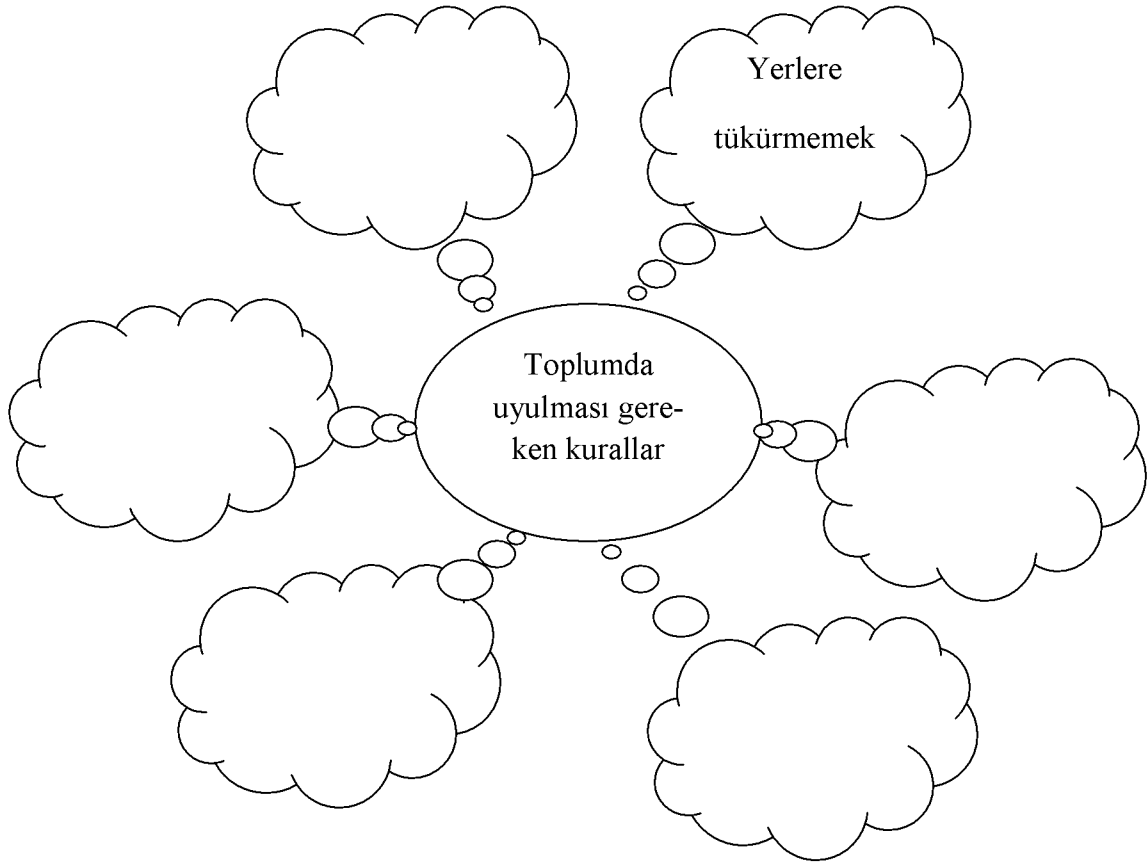
3.3.9. Görgülü Olmak

A. Giriş

- 1- Görgü kuralları deyince ne anlıyorsunuz?
- 2- Görgü kuralları her topluma göre değişir mi?
- 3- Görgüsüzlük ne demektir?
- 4- Kimlere görgüsüz denir?
- 5- Toplumda uymamız gereken görgü kuralları nelerdir?

B. Keşfetme

Aşağıdaki boşluklara toplumda uyulması gereken görgü kurallarını yazınız.

C. Açıklama

Görgülü Olmak

Sosyal bir varlık olan insan ,toplum içinde yaşarken ,birlikte bulunduğu diğer insanlarla uyum içinde yaşayabilmesi için ,uyması gereken bir takım kurallar vardır. Bu kurallara Türk toplumu içinde adab-ı muaşeret veya görgü kuralları ismi verilmektedir. Bu kuralların çoğunun kaynağı İslam dinidir. Görgü kuralları Kur'an ve sünnette detaylı ola-

rak bildirilmiş olup dinin emir ve yasaklarını yerine getirmenin bir edep ve ahlaki sorumluluk olduğu unutulmamalıdır. Kur'an-ı Kerim'de: “- Ey iman edenler! Ev sahibinden, izin istemedikçe ve onlara selam verip yakınlık kurmadıkça kendinizin olmayan evlere girmeyin.”²⁶² buyurularak bu kurallardan ikisi açıklanmaktadır.

Sevgili peygamberimiz de: “-Kıyamet günü, müminin mizanında güzel ahlaktan daha ağır basan bir şey yoktur. Allahü Teala çirkin, düşük söz sahiplerine buğz eder.”²⁶³ diyerek görgülü ve güzel ahlaklı olmayı öğütlemiştir.

İnsanların toplum hayatında uyması gereken pek çok görgü kuralları vardır. Bunların bazıları: İyi geçimli olmak, kötülüğe karşı iyilikle karşılık vermek, küskünlüğe, dargınlığa, düşmanlığa son vermek, insanların kusurlarını araştırmamak, büyüklere sevgi, küçüklere saygı göstermek, selamlaşmak, sıra-i rahime dikkat etmek, temiz olmak, evlere girerken kurallara uymak, insanları küçümsememek, doğru sözlü olmak, mütevazi olmak, meclislerde konumuna uygun davranmak, yemek yeme adablarına uymak gibi.

²⁶² Nur Sûresi, 27. ayet.

²⁶³ Tirmizi, Birr, 62.

D. Derinleştirme

Aşağıda verilen karikatürde yolunda gitmeyen bir şeyler var. Bunları bularak işaretleyiniz.

264

E. Değerlendirme

- 1- Görgü kurallarına uymayanlar toplumda nasıl değerlendirilir?
- 2- Görgü kuralları ne demektir?
- 3- Görgü kuralları her topluma göre değişir mi?
- 4- Toplum düzeni için görgü kurallarına ihtiyaç var mıdır?

3.3.10. İnsanlara İyi Davranmak ve Güzel Söz Söylemek

A. Giriş

- 1- “Tatlı dil yılanı deliğinden çıkarır” atasözünden ne anlıyorsunuz?
- 2- “Yaradılanı severiz, Yaratandan ötürü” sözüyle ilgili bir hikaye bulunuz.
- 3- Güzel söz söylemek insanlar üzerinde etkili midir?

B. Keşfetme

Aşağıdaki verilen boşluklara güzel söz söylemekle ilgili birer cümle yazınız.

-
-
-
-
-

C. Açıklama

İnsanlara İyi Davranmak ve Güzel Söz Söylemek

İnsanlara karşı iyi davranmak ve güzel söz söylemek İslam’ın ahlaki prensiplerinden biridir. Güzel ahlaka sahip olan insanlar etrafında yaşayan insanlara iyi davranarak onlara sevgilerini gösterirler. En küçük bir iyilik yapana bile teşekkür etmeyi insanlığın bir gerekliliği olarak görerek sevgi, saygı ve hoşgörülü olarak hareket eden insan ,çevresindeki insanlar tarafından çok sevilerek, örnek alınır. Kur’an-ı Kerim insanların doğru ve güzel konuşmalarını, söyleyecekleri sözleri ölçülü ve düşünerek söylemelerini emretmekte ve Kur’an-ı Kerim’de şu şekilde açıklamaktadır : “-İyilik, yüzlerinizi doğu ve batı taraflarına çevirmenizden ibaret değildir. Asıl iyilik, Allah’a, ahiret gününe meleklerle, kitap ve peygamberlere iman edenlerin; mala olan sevgilerine rağmen, onu yakınlarına yetimlere, yoksullara, yolda kalmışlara, isteyene ve kölelere verenlerin; namazı dosdoğru kılan, zekatı veren, antlaşma yaptıklarında sözlerini yerine getirenlerin ve zorda, hastalıkta ve savaşın kı-

zıttığı zamanlarda sabredenlerin tutum ve davranışlarıdır. İşte bunlar doğru olanlardır. İşte bunlar, Allah'a karşı gelmekten sakınanların ta kendileridir.”²⁶⁵

Yine Kur'an'da: “-Erkek veya kadın, kim mü'min olarak iyi işlerse, elbette ona hoş bir hayat yaşatacağız ve onların mükafatlarını yaparakta olduklarının en güzeli ile vereceğiz.”²⁶⁶ buyurarak insanlara karşı iyi davranarak, güzel söz söyleyen insanları en güzel şekilde ödüllendirileceği belirtilmiştir.

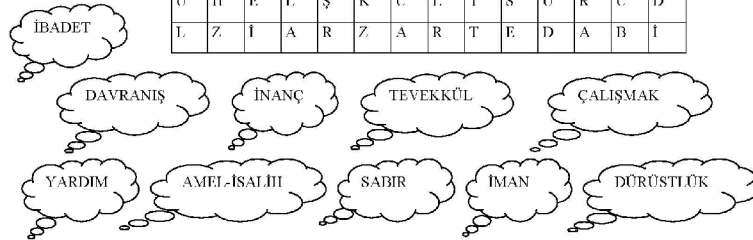
Sevgili Peygamberimiz hayatı boyunca insanlara güzel söz söylemeyi ve insanlara iyi davranmayı öğütlemiş ve uygulamalarıyla insanlara örnek olmuştur. Kötü söz ve davranıştan kaçınarak her insanın değerli olduğunu ve kazanılması gerektiğinin önemini de vurgulamıştır.

D. Derinleştirme

Aşağıda verilen kelimeleri tabloda bularak şifreyi çözünüz.

KELİME AVI

H	İ	L	A	S	İ	L	E	M	A	C	K	H	L
A	İ	L	C	E	M	A	L	E	T	A	D	M	A
T	K	M	M	A	H	I	K	E	M	A	R	S	S
E	R	L	A	İ	A	Z	D	Ş	V	H	A	T	A
V	A	M	A	N	K	M	I	R	Z	L	İ	M	B
E	Z	L	İ	A	T	L	A	İ	A	A	İ	E	İ
K	A	L	İ	N	A	N	E	C	T	Y	T	M	R
K	E	K	K	Ç	I	N	A	T	B	S	E	M	A
Ü	H	E	L	Ş	K	Ç	L	T	S	Ü	R	Ç	D
L	Z	İ	A	R	Z	A	R	T	E	D	A	B	İ

ŞİFRELİ BULMACA

1	2		3	4	5	4	5	4	6	5	7	
	Y											
2	5	8	9	5	10	11	12	11	4	11	13	
				A			Ğ			I		
14	1	2	6	1	7	3		4	3	15	3	4
						İ				Ç		
2	5	8	16	11	12	11	4	11	13	11		
		P	T									
17	18	2	6	19	2	20	7	17	21	4	21	13
	Ö			Ç		O			U			Z

Sevgili öğrenciler yukarıda değerli kitabımız Kur'an-ı Kerim'de Yüce Rabbimizin hayatımıza ışık tutacak bir ayeti kerimesi(SAF SURESİ 2) yer almaktadır. Bu ayeti aşağıdaki kutuya yazalım.

267

²⁶⁵ Bakara Sûresi, 2/177. ayet.

²⁶⁶ Nahl Sûresi, 16/97. ayet.

²⁶⁷ www.dindersi.com, 21.08.2009.

E. Değerlendirme

İnsanlara iyi davranmak ve güzel söz söylemek ile ilgili birer atasözünü aşağıdaki boşluklara yazınız.

3.3.11. Savurganlıktan Kaçınmak

A. Giriş

- 1- Savurganlık ne demektir?
- 2- İnsan kendi malını istediği gibi kullanarak savurganlık yapabilir mi?
- 3- Savurganlığın ülkeye ve kişiye verdiği zararlar nelerdir?

B. Keşfetme

“Damlaya damlaya göl olur” atasözü ile savurganlık arasında nasıl bir ilişki vardır?

Savurganlık yapmam. Çünkü:

-
-
-
-
-

C. Açıklama

Savurganlıktan Kaçınmak

Savurganlığın eş anlamlısı olan israf kelimesi sahip olunan mal, sağlık, para, zaman vb. nimetleri, aşırıya giderek, doğru olandan sapması, gereğinden fazla harcama anlamlarına gelmektedir.

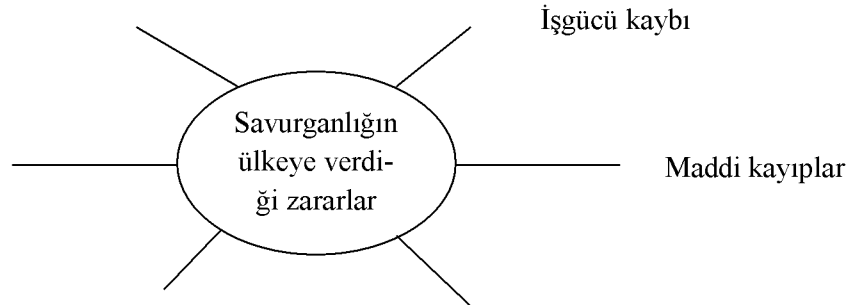
İsraf Kur'an ve hadislerde yasaklanan bir davranış ve eylemdir. Yüce Allah şöyle buyurmuştur: “-Yiyiniz, içiniz fakat israf etmeyiniz. Şüphesiz Allah israf edenleri sevmez.”²⁶⁸ Sevgili peygamberimiz de “kibirsiz ve israf etmeden yiyiniz, içiniz, giyiniz ve sadaka veriniz”²⁶⁹ buyurmuştur.

İslam dini savurganlığı yasakladığı gibi gereksiz cimriliği de yasaklamıştır. Bu konuda da Kur'an-ı Kerim'de: “- Akraba'ya, yoksula, yolda kalmış yolcuya haklarını ver. Fakat saçıp savurma. Çünkü saçıp savuranlar şeytanın kardeşleridir. Eli sıkı olma, büsbütün eli açıkta olma. Sonra kınanır ve çaresiz kalırsın.”²⁷⁰ denilmektedir. Başka bir ayette de savurganlıktan kaçınarak, dengeli bir hayatı şöyle açıklanmaktadır: “-Onlar, harcadıklarında ne israf ne de cimrilik edenlerdir. Onların harcamaları, bu ikisi arası dengeli bir harcamadır.”²⁷¹ Müslümanların orta yolu takip etmeleri, cömertliği benimsemeleri, savurganlık ve cimrilik gibi olumsuz davranışlardan kaçınmaları belirtilmiştir.

İsraf sadece fertlerin değil toplumların çöküşünde de en önde giden etkenlerdendir. Savurganlıktan kaçınarak Allah'ın insanların hizmetine sunduğu her türlü nimeti dikkatli kullanmalıyız. Çünkü bu nimetler bizim kullanmamız için verilmiş birer emanettir.

D. Derinleştirme

Savurganlığın ülkeye verdiği zararları aşağıda verilen boşluklara yazınız.

²⁶⁸ Araf Sûresi, 7/31. ayet.

²⁶⁹ Nesai, Zekat, 66.

²⁷⁰ İsra Sûresi, 17/26-29. ayet.

²⁷¹ Furkan Sûresi, 25/67. ayet.

E. Değerlendirme

Aşağıda verilen boşlukları uygun kelimelerle doldurunuz.

1) Bir topluluk içinde kişilerin benimsedikleri, uymak zorunda buldukları davranış biçimleri ve kuralları
2) İyiye, doğruya ve güzele yönelik ahlak çeşidi
3) "Müslüman, elinden ve dilinden herkesin içinde olduğu kimsedir" hadisindeki boşluğu dolduran ifade
4) Hz. Aişe'ye "Peygamberimizin ahlakı ne idi?" diye sorulduğunda o; "Onun ahlakı idi" buyurmuştur.
5) Peygamberimiz; "Ben yalnız güzel ahlakı için gönderildim" buyurur.
6) Kişinin söz, düşünce ve davranışlarında açık, dürüst ve tutarlı olması
7) "Ya olduğum gibi görün yada görüldüğün gibi ol" sözünün sahibi
8) "İnsana sadakat yaşarış görse de ikrah, Yardımcısıdır doğruların Hz.Allah." (Ziya Paşa) dizelerindeki "ikrah" kelimesinin anlamı
9) "Emrolunduğun gibi ol" (Hud Suresi.112.ayet) ayetindeki istenen kelime.
10) Allah'ın hoşnutluğunu kazanmak için kişinin ihtiyaç sahiplerine harcamada bulunması
11) İslam'ın 5 şartından biri olan ve mal ile yapılan bir yardımlaşma ibadeti
12) Sevdiğiniz şeylerden Allah yolunda harcamadıkça.....asla erişemezsiniz." (Münafıkun Suresi 10-11.ayet) ayetindeki boşluğu dolduran kelime.
13) Cömert olmayan, eli sıkı, malını harcamaktan korkan kişi
14) Kişiye öldükten sonra bile sevab kazandıran sadaka
15) Münafığın (iki yüzlünün) yalancılık ve sözünde durmama özelliklerinin dışında kalan 3 özelliği
16) Peygamberimize Kureyş halkının "güvenilir" anlamında verdiği sıfat
17) Peygamberimizin hicret etmeden önce emanetleri sahiplerine vermesi için görevlendirdiği sahabesi
18) Her şeyin hakkını vermek, ölçüsüzlükten uzaklaşarak orta yolu tutmak ve dengeli davranmak
19) "Adalet mülkün temelidir" cümlesindeki mülk kelimesinin yerini alabilecek kelime
20) İslam tarihinde adaleti ile nam yapmış olan halife
21) "Şüphesiz ki Allah adaleti, iyiliği, yardım etmeyi emreder..." (Nahl Suresi 90.ayet) ayetinde boşluğu dolduran kelime
22) Medinelî Müslümanlarla (Ensar) kardeşleşmiş olan Mekkelî müslümanlar
23) "Gelin tanış olalım...İşi kolay kılalım...Sevelim, sevilelim...Dünya kimseye kalmaz." dörtlüğünün söyleyen kişi
24) Farklı düşünce ve davranışları anlayışla karşılamak ve bu kimselerle birlikte yaşamak erdemini göstermek
25) Sahip olunan imkanlar, iyilikler ve güzellikler karşısında gurura kapılmamak

Yukarıdaki soruların cevapları, aşağıdaki karışık olarak verilmiştir. Sizler cevapların solundaki bölüme lütfen soru numaralarını yerleştiriniz.

	devlet		Muhacirun		cimri		Yunus Emre		Hz.Ali
	hoşgörü		güzel ahlak		el-emin		doğruluk		ahlak
	Mevlana		iyiliğe		güven		infak		akrabalara
	dosdoğru		Kur'an		tevazu		Sadaka-i cariye		tamamlamak
	Hz.Ömer		emanete ihanet		zekat		zorluk		adalet

272

SONUÇ

Geleneksel eğitim anlayışına göre öğrenme, deneyimler sonucu ortaya çıkan, gözlenebilir, kalıcı, davranış değişmeleridir. Geleneksel eğitim anlayışı öğrenmeyi uyarıcı ile davranış arasında bağ kurma işi olarak açıklarken de doğrudan gözlenebilen davranışlara öğrenme adını vermektedir.

Yapılandırmacı yaklaşıma göre öğrenme ise öğrencinin ön bilgilerini harekete geçirerek, yeni öğrendiği bilgilerle ilişkilendirerek, yeni anlamlar oluşturduğu süreçtir. yapılandırmacı öğrenim anlayışında, bireylerin problem çözme yetenekleri ve yaratıcılıklarının gelişmesi için pek çok yöntem ve tekniklerde kullanılmaktadır.

Yapılandırmacı öğrenme modelini anlayarak, kendisini yenileyen öğretmenler zengin alan bilgisine, yeterli genel kültüre ve pedagojik formasyona sahip olmalıdır. Çünkü bu modelin uygulanmasında en önemli aktörler öğretmenlerdir. Geleneksel eğitim anlayışından sınıfa hakim olan, konuyu anlatarak öğrencilerin bilgi sahibi olmasını sağlayan öğretmenler yapılandırmacı öğrenme anlayışıyla birlikte dersi anlatma yerine öğrencilerin öğrenme arayışına rehberlik ederek öğrenme yolların keşfetmelerine yardımcı olmaktadır.

Fakat ülkemizde uzun yıllardır geleneksel eğitim anlayışını uygulayan öğretmenlerimiz yapılandırmacı öğrenme yaklaşımını uygularken eski alışkanlıklarından da kolayca kurtulamamaktadırlar.

Yapılandırmacı öğrenme modeli öğrenciyi de etkilemektedir. Bu model öğrenciyi öğrenme ortamı olan sınıfta pasiflikten kurtarıp, bağımsız düşünebilen ve problem çözebilen bireyler haline getirmiştir.

Bireyler ezber ve kendilerine hazır verilen bilgileri kullanmayı değil düşünmeye yönlendirildiği bilişsel yönleri gelişir. Böylece öğrenci öğrenmeyi aşılması bir güç engel olarak değil, keşfedilmeyi bekleyen gizemli bir dünyanın kapıları olarak görür.

Öğrenciler öğrenme konusunda motivasyonları yapılarak, etkinlik çalışmaları ve kullanılan yöntemlerle aktif hale getirilmelidir. Öğrenci öğrenmeyi gerçekleştirmek amacıyla araştırma, bilgi ve materyal toplama, anlamlandırma, mevcut bilgileri harekete geçirecek yenilerini üretme, analizler yaparak yeni sentezlere ulaşma vb. gibi etkinlik çalışmalarıyla dersler daha zevkli hale getirilmelidir.

İlköğretim programlarının yapılandırmacı öğrenme yaklaşımıyla yeniden düzenlenmesiyle birlikte eğitimciler bu konu üzerinde daha çok çalışmaya başlamışlardır.

Tez çalışmamızın konusu olan yapılandırmacı eğitim anlayışı ve bunun uygulandığı 6, 7, 8. sınıf ahlak üniteleri 5E modeline dönüştürülerek örnekleri gösterilmiştir.

Bu çalışmamızda ilköğretim 6, 7, 8. sınıf Din Kültürü dersinde kullanılan öğretim materyallerini yapılandırmacı öğrenme açısından değerlendirdiğimizde bu materyallerin geleneksel anlayıştan kurtulamadığını görürüz. Çünkü kitap incelendiğinde konuların başına veya sonuna konulan bir ayet, hadis veya atasözünü bu yaklaşımın uygulandığı düşünülemez. Bu materyalleri incelediğimizde yapılandırmacı öğrenmede yaygın olarak kullanılan 5E ve 7E modeline göre dizayn edilmeyip geleneksel anlayıştaki gibi dizayn edildiği görülür.

Halbuki bu materyallerin içinde bulunan konular 5E veya 7E modeline dönüştürülerek bu modelin özü olan etkinlik çalışmaları verilerek öğrencinin gerçekten bu modeli anlayarak, dersi öğrenmeleri sağlanmalıdır.

Yapılandırmacı eğitim anlayışının uygulama örnekleri olmadığı için etkinlik çalışmaları öğretmenlerin anlayışına bırakılmıştır. Bu açıdan incelendiğinde isim olarak varolan yapılandırmacı eğitim kavramı uygulamada ve materyallerde gerekli çalışmalar yapılarak yeniden düzenlenmelidir.

İlköğretimde 6, 7, 8. sınıf ahlak öğretiminde uygulanan bu yeni modelin olumlu yönleri şöyle sıralanabilir:

- Öğrenciyi merkeze aldığı için öğrenme daha kalıcı olmaktadır.
- Çoklu zeka kuramı sayesinde bütün öğrenciler öğrenmeyi gerçekleştirmektedir.
- Ezbercilik ve kendilerine sunulan hazır bilgiler yerine düşünen, sorgulayan, karar veren nesiller yetiştirmede etkilidir.
- Öğrenciler bilgiye ulaşmayı öğrendikleri için kendilerine sunulan bilgileri eleştiren, sorgulayan, araştıran bireyler haline gelmektedirler.

Yapılandırmacı eğitim anlayışını uygulayan eğitim kurumlarından biri olan Kur'an kurslarında yaz döneminde öğrencilere dağıtılan Dinimizi Öğreniyoruz Kur I, Kur II, Kur III kitapları ve etkinlik-eğlence kitabı incelendiğinde bu modele uygun olarak hazırlandıkları görülür.

Yaz Kur'an kursunda öğrenciye verilen Kur I kitabını alan öğrenci kitabı açtığı anda; kitabın son derece renkli şekilde hazırlandığını ve konuların etkinliklerle zenginleştirildiğini görür.

Öğrenci konuları kitaptan takip ederken konunun daha iyi anlaşılması için hazırlanan etkinlik çalışmalarını da yaparak konuyu görsel olarak da beynin de tamamlayıp pekiştirmektedir. Ayrıca öğretmenlere bu modeli tanıtmak için hazırlanmış olan kılavuz kitaplarla öğretmenler yapılandırmacı eğitim anlayışına göre dersleri işlemektedirler. İşte Milli Eğitim Bakanlığı'nda bu kitapları örnek alarak öğrencinin bilgiye ulaştığı ilk kaynakları yeniden düzenlemelidir.

Eğitim sistemimizin yapılandırmacı öğretimin daha iyi hale gelmesi için şu önerileri dile getirerek düzeltilmesi sağlanmalıdır:

→ Öğretim programları yapılandırmacı yaklaşım esas alınsa da programın etkinliği yeterli değildir. Bu yüzden öğretim programlarının geliştirilmesi gerekir.

→ Yapılandırmacı öğrenmenin gerçekleşmesi için bilgiye ulaşmada ilk kaynak olan ders kitapları bu modele uygun olarak düzenlenmeli.

→ Öğretmen yetiştiren öğretim programları yapılandırmacı eğitim anlayışına uygun olarak öğretmen yetiştirilmeli.

→ Ders saatlerinin 40 dk ile sınırlı olması etkinlik çalışmalarının yeterince verimli olmasına engel olmaktadır. Etkinlik çalışmaları ders saati içinde uygulanabilir nitelikte olmalıdır.

→ Sınıfların teknolojik alt yapıları düzenlenmeli, bilgisayar, vcd, projektör, slayt makinesi gibi cihazlar temin edilmelidir.

→ Sınıflar yapılandırmacı yaklaşıma göre yeniden düzenlenmeli ve sınıfın içindeki malzemeler öğrenmeye yardımcı olarak düzeltilmelidir.

→ Bu anlayışla aktif hale gelen velilerde çocuğun okul dışında öğrenmesine katkıda bulunmalı.

→ Özellikle ilköğretim DKAB derslerine branş öğretmenleri girmeli.

Sonuç olarak yeni uygulamaya geçen bu modelin henüz alt yapı çalışmalarının devam ettiği görülmüştür. Özellikle ders kitaplarının zaman geçirilmeden hemen 5E modeline uygun hale getirilerek öğrencileri yapılandırmaı öğrenme modeline uyum sağlamalarına çalışılmalıdır. Ayrıca bu modeli uygulayacak olan öğretmenlerimizi yoğun hizmet içi seminerleriyle bilgilendirmelidir.

Yapılandırmaı öğrenme kuramını eğer tüm yönleriyle eğitim sistemimize uygulayabilirsek öğrencilerimizi ezbercilikten kurtarıp, bilimsel fikirler üreten genç nesiller olarak yetiştirebiliriz.

BİBLİYOGRAFYA

- Kur'an-ı Kerim ve Açıklamalı Meali*, TDV Yay., Ankara, 2006.
- AÇIKGÖZ, Ü. K., *Etkili Öğretme ve Öğrenme*, Eğitim Dünyası Yay. , İzmir, 2003.
- AHMET BİN HANBEL, *Müsned, I-VI*, Çağrı Yay., İstanbul, 1982.
- AKAR, Mehmet, *Mesel Denizi*, Nil Yayınları, İstanbul 2001.
- AKPINAR, Y. *Bilgisayar Destekli Öğretim ve Uygulamaları*, Anı Yay. Ankara, 1999.
- AKSEKİ, Ahmet Hamdi, *Yavrularımıza Din Dersi*, Nur Yayınları, İstanbul, 1967.
- ARSLAN, M., “*Eğitimde Yapılandırmacı Yaklaşımlar*” Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 40 (1).
- AYTAÇ, Kemal, *Çağdaş Eğitim Akımları (Yabancı Ülkelerde)*, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Basımevi, Ankara, 1981.
- BAYRAKTAR, Faruk, *İslam Eğitiminde Öğretmen Öğrenci Münasebetleri*, İstanbul, 1984.
- BEYDOĞAN, Hacı Ömer, *Öğretimde Planlama ve Değerlendirme*, Öğretmen Kitapları, 1999.
- BİLECİK, Hayri, Diyanet Çocuk Dergisi, Ekim, 1986.
- BİLGİLİ, Fatih, *Çocuğun Din Eğitiminde Karşılaşılan Güçlükler*, Beyan Yay. İstanbul, 2005.
- BROOKS C Brodes, 1993, *In Search Understanding The Casefor Cantructivist Classrooms*, Virginia, (Ter: M. A. Özerbaş)
- BRUNER, S.S., *Bir Öğretim Kuramına Doğru* (Çev. F. Varış ve T. Gürkan), Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 1991.
- BUHARİ, *Sahihi Buhari Muhtasari Tecrid-i Sarih Tercemesi*, DİB Yay., Ankara, 1982.
- BÜYÜKKARAGÖZ, Savaş, *Program Geliştirme “Kaynak Metinler”*, Konya, 1997.
- CAN, Tuncer, *Eğitimde Çağdaş Yönelimler - 3. Yapılandırmacılık ve Eğitim Yansımaları Sempozyumu Bildirileri Kitabı*, İzmir, 2006.
- ÇEPNİ, S.; AKDENİZ, A.R.; KESER, Ö.F., *Fen Bilimleri öğretiminde Bütünleştirici Öğrenme Kuramına Uygun Örnek Rehber Materyallerin Geliştirilmesi*, Fırat Üniversitesi, 19. Fizik Kongresi, Elazığ, 2000.

- ÇEPNİ, S.; ŞAN, H.M.; GÖKDERE, M.; KÜÇÜK, M., *Fen Bilgisi Öğretiminde Zihinde Yapılanma Kuramına Uygun 7E Modeline göre Örnek Etkinlik Geliştirme*, Maltepe Üniversitesi Yeni Bin Yılın Başında Türkiye’de Fen Bilimleri Eğitimi Sempozyumu, Bildiri Kitabı, İstanbul, 2001.
- DEMİREL, Özcan, *Eğitimde Program Geliştirme*, Pegem A Yay. Ankara, 2001.
- DİKMEN, Mehmet, *Hayatın İçinden Yaşanmış Öyküler*, Cihan Yay., İstanbul, 2009.
- Din Kültürü ve Meslek Ahlakı Dersi, *Öğretim Programı*, Ankara, 2005.
- Dinimizi Öğreniyoruz*, Kur I Kitabı, TDV Yay., Ankara, 2008.
- DURMUŞ, Alparslan, vd., *Dinimi Öğreniyorum*, DİB Yay., Ankara, 2005.
- DURMUŞ, S., *Matematik Eğitiminde Oluşturmacı Yaklaşımlar Kuran ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*. Ankara, 2001.
- EBU DAVUT, *Sünen*, Çağrı Yay., İstanbul, 1992.
- ERDEM, Münire ve AKMAN, Yasemin, *Gelişim ve Öğrenme*, Arkadaş Yay. , Ankara, 2001.
- ERDOĞAN, Naim, *Dini Hikayeler*, 1975.
- ERTEN, Hayri, *Azerbaycan Üniversite Gençliğinde Dini Hayat (Bakü Devlet Üniversitesini Örneği)*, İdeal Ofset, Konya, 2008.
- ERTUĞRUL, Halit, *Öğretmenlikte Yeni Teknikler*, Timaş Yay, İstanbul, 2003.
- FİDAN, Nurettin, *Okulda Öğrenme ve Öğretme*, Alkım Yay. Ankara, 1986
- GÜNEŞ, Firdevs, *Yapılandırıcı Yaklaşımla Sınıf Yönetimi*, Nobel Yay. Ankara, 2007.
- GÜRAN, Kemal, *Kendi Kendine Kur’an Okulu*, Akit Yay.
- GÜRSU, Etem, *İlköğretimde Etkili Öğrenme ve Öğretim Süreci*, Güner Matbaa, Konya, 2002.
- HENRİQUEST, *Constructivist Teaching and Learning*, Universty of Iowa, USA, 1997.
- İBN MACE, *Sünen*, Kahraman Yay., İstanbul, 1982.
- K. ECE, Hüseyin, *İslam’ın Temel Kavramları*, Beyan Yay., İstanbul, 2000.
- KARAGÖZ, İsmail, vd., *Kürsüden Öğütler*, TDV Yay., Ankara, 2007.
- KÜÇÜKAHMET, Leyla, *Öğrenimde İlke ve Yöntemler*, Alkan Yayınları, İstanbul, 1998.
- M.E.B. Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, *Programların Geliştirme Nedenleri*, MEB Yay., Ankara 2005.
- MÜSLİM, *Sahihi Müslim*, Çağrı Yay., İstanbul, 1992.
- Nasreddin Hoca’dan Seçmeler*, Çocuk Klasikleri, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1999.
- NESAI, *Sünen*, I-VIII, Çağrı Yay., İstanbul, 1981.

- OKUMUŞLAR, Muhiddin, *Yapılandırmacı Yaklaşım ve Din Eğitimi*, Yediveren Yay. Konya, 2008.
- OKUTAN, Mehmet; AKSOY, Naciye; vd., *Sınıf Yönetimi*, (Ed. Emin Karip), Pegem A Yay., Ankara, 2003.
- ÖCAL, Mustafa, *Temel Eğitim ve Orta Öğretimde Din Eğitim ve Öğretiminde Metotlar*, TDV Yay., Ankara, 1990.
- ÖZDEN, Yüksel, *Öğrenme ve Öğretme*, Pegem A Yay., Ankara, 2003.
- ÖZYAZICI, Alparslan, *Alkollü İçkiler ve Madde Bağımlılığı*, DİB Yay., Ankara, 2007.
- SABAN, Ahmet, *Öğrenme Öğretme Süreci Teori ve Yaklaşımlar*, Nobel Yay. Ankara, 2002.
- SAVERY. S.R.C. DUFFY, T.M., *Problem Based Learning: An Instructional Model and Its Constructivist Framework Educational Technology*, September-October, 31-38 (Ter. Muhiddin Okumuşlar).
- SENEMOĞLU, Nuray, *Gelişim Öğrenme ve Öğretim: Kuramdan Uygulamaya*, Spotmat, Ankara, 1997.
- ŞİMŞEK, N., *Yapılandırmacı Öğrenme ve Öğretime Eleştirel Bir Yaklaşım Eğitim Bilimleri ve Uygulama*.
- TAŞ, M., *Davranışçı Eğitimden Yapılandırmacı Eğitime*, Selçuk Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 16-17-18.
- TAVUKÇUOĞLU, Mustafa, *İlahiyat İlköğretim Programı Okul Deneyimi Uygulamaları*, Konya, 2003.
- TİRMİZİ, *Sünen*, Çağrı Yay., İstanbul, 1992.
- Türk Dil Kurumu, *Türkçe Sözlük*, TDK Yay., Ankara, 2005.
- ÜLGEN, Gülten, *Eğitim Psikolojisi: Kavramlar, İlkeler, Yöntemler, Kuramlar ve Uygulamalar*, Lazer Ofset, Ankara, 1994.
- ÜNLÜ, Ali, *Masal Masal İçinde*, Esra Yay., Konya, 2006.
- VURAL, Birol, *Eğitim ve Öğretimde Planlama, Ölçme ve Stratejileri*, 2004.
- YALIN, Halil İbrahim, *Öğretim Teknolojileri ve Materyal Geliştirme*, Nobel Yay, Ankara.
- YAŞAR, Şefik, *Yapısalcı Kuram ve Öğrenme-Öğretme Süreci VII. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi*, Konya Selçuk Üniversitesi, 1. Cilt, 1998.
- YAVUZ, Kudret Eren, *Aktif Öğrenme Yöntemleri*, Ceceli Yay., Ankara, 2005.
- YILDIRIM, A. ve ŞİMŞEK, H., *Nitel Araştırma Yöntemleri*, Seçkin Yay. Ankara, 1999.

YILMAZ, Hasan; SÜMBÜL, Murat, *Öğretimde Planlama ve Değerlendirme*, Mikro Yay., Konya, 2000.

YURDAKUL, Bünyamin, *Yapılandırmacılık Eğitimde Yeni Yönelimler*, (Ed: Özcan Demirel) Pegem A yay. Ankara, 2005.

İnternet Adresleri

<http://www.antalyateftis.gov.tr>

<http://www.bartınram.com.tr>

<http://www.dikap.com>

<http://www.dindersi.com>

<http://www.dindersihocasi.com>

<http://www.erdemyayinlari.com>

<http://www.okulweb.gov.tr>